

สงครามเพื่อมาตุภูมิ ค.ศ. 1812

THE PATRIOTIC WAR OF 1812

อันเดรย์ เซดอฟ

Andrey Sedov

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ให้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสงครามเพื่อมาตุภูมิ ค.ศ. 1812 อันเป็นเรื่องราวสำคัญหน้าหนึ่งในประวัติศาสตร์ไม่เพียงแต่ของรัสเซียเท่านั้น แต่ของยุโรปทั้งหมดด้วย

รัสเซียได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับ “สงครามนโปเลียน” มาหลายครั้งและมีบทบาทในฐานะผู้ปกป้องยุโรปที่ปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ชัยชนะของรัสเซียเหนือฝรั่งเศส ทำให้การปฏิวัติทั่วทั้งยุโรปต้องล่าไประยะหนึ่ง สงครามระหว่างฝรั่งเศสและรัสเซียหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น ในวันที่ 12 มิถุนายน ค.ศ. 1812 นโปเลียนได้รวบรวมกำลังทหารถึง 6 แสนคน ข้ามแม่น้ำ Niemen และรุกรานรัสเซีย กองทัพรัสเซียมีแผนที่จะเผชิญกับนโปเลียนไว้แล้ว แผนนี้พัฒนาขึ้นโดย Ful นักทฤษฎีทางทหารชาวปรัสเซีย และชาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 1 ทรงให้ความเห็นชอบแผนนี้ด้วย Ful แบ่งกองทัพรัสเซียออกเป็น 3 ทပ်ด้วยกัน ทပ်แรกอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ Barclay - de - Tolly, Bagration ทပ်ที่สองและที่สามมี Tormasov เป็นผู้บัญชาการ Ful เสนอแนะให้กองทัพค่อยๆ ถอยร่นเข้ามาอยู่ ณ ที่ตั้งที่มีปราการป้องกันอย่างดี เชื่อมประสานเข้าด้วย ก่อนที่จะหาทางยับยั้งการรุกคืบหน้าของนโปเลียน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติสิ่งที่เกิดขึ้นคือความวิบัติ เพราะหลังจากที่กองกำลังรัสเซียถอยร่นได้ไม่นาน นโปเลียนก็อยู่ไม่ห่างจากกรุงมอสโกแล้ว แผนของ Ful ล้มเหลวโดยสิ้นเชิง แม้ว่าชาวรัสเซียจะต้านทานอย่างเด็ดเดี่ยวเพียงใดก็ตาม

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ต้องตัดสินใจดำเนินการอย่างเด็ดขาด ดังนั้น ในวันที่ 20 สิงหาคม ตำแหน่งเสนาธิการทหารจึงตกอยู่แก่ Mikhail Kutuzov ซึ่งเป็นศิษย์ที่เยี่ยมยอดที่สุดคนหนึ่งของ Alexander Suvorov ในระหว่างสงครามกับฝรั่งเศส Kutuzov เสนอความคิดที่ทำให้ผู้คนตกใจ คือ “เพื่อที่จะรักษารัสเซียไว้ มอสโกจะต้องถูกเผา” กองทัพรัสเซียจะต่อสู้ในขั้นเด็ดขาดกับฝรั่งเศสใกล้กับหมู่บ้าน Borodino ที่นี่มีการประจันบานแบบเลือดเดือดที่รู้จักกันต่อมาว่า การยุทธที่ Borodino นับเป็นการต่อสู้ที่หฤโหด มีการบาดเจ็บล้มตายจำนวนมากทั้ง 2 ฝ่าย ไม่กี่วันต่อมา ที่ประชุมสภาทหารที่หมู่บ้าน Fili ผู้บัญชาการ Kutuzov ตัดสินใจสั่งให้กองทัพรัสเซียถอย วันที่ 2 กันยายน ฝรั่งเศสก็เข้ามอสโกได้ นโปเลียนหวังว่าชาวกรุงมอสโกจะจำนำกุญแจเมืองมาให้ แต่ก็ไม่เป็นเช่นนั้น มอสโกที่เกือบจะถูกทิ้งร้างมิได้ต้อนรับนโปเลียนอย่างเป็นทางการ มหานครแห่งนี้ถูกเผา พร้อมกับยุ้งฉางที่เก็บเสบียงและและคลังอาวุธและเครื่องกระสุนต่างๆ

การยึดมอสโกจึงนับเป็นความหายนะสำหรับนโปเลียน ซึ่งไม่รู้ว่าจะต้องดำเนินการต่อไปอย่างไรจริงๆ กองทัพฝรั่งเศสถูกรังควานโดยพลพรรคผู้รักชาติชาวรัสเซียทุกวันและทุกคืน สงคราม ค.ศ. 1812 เป็นสงครามเพื่อมาตุภูมิอย่างแท้จริง ความสับสนอลหม่านเริ่มเกิดขึ้นในกองทัพนโปเลียน ระเบียบวินัยทหารหมดไปพร้อมกับทหารที่เมามาย นโปเลียนพำนักอยู่ในมอสโกจนถึงวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ. 1812 กองทัพฝรั่งเศสตัดสินใจถอยกลับลงมาทางใต้ อันเป็นส่วนที่ไม่ได้ความเสียหายจากสงคราม กองทัพรัสเซียเข้าประจันบานกับฝรั่งเศสอีกใกล้ๆ กับ Maloyaroslavets มีการต่อสู้อย่างดุเดือดที่นครแห่งนี้ และนโปเลียนก็ถูกบีบให้ถอยร่นต่อไปยังถนน Smolensk เก่า อันเป็นเส้นทางที่เขาเดินทัพมา การรบใกล้ๆ Vyazma, Krasnoe และทางข้ามแม่น้ำ Berezina ส่งผลให้สงครามของนโปเลียนสิ้นสุดลง กองทัพรัสเซียจับได้ศัตรูออกไปจากดินแดนของตน วันที่ 23 ธันวาคม ค.ศ. 1812 อเล็กซานเดอร์ที่ 1 ทรงออกประกาศเรื่องการยุติสงคราม สงครามเพื่อมาตุภูมิ ค.ศ. 1812 สิ้นสุดลง แต่การรณรงค์ในสงครามนโปเลียนในยุโรปยังคงดำเนินต่อมาจนถึง ค.ศ. 1814

สงครามเพื่อมาตุภูมิ ค.ศ. 1812 เป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์รัสเซีย สงครามครั้งนี้ก่อให้เกิดสำนึกเรื่องความเป็นชาติในบรรดาชาวรัสเซียอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน คนเหล่านี้ได้ปกป้องบ้านเกิดเมืองนอนของตนอย่างเด็ดเดี่ยว ชาวรัสเซียได้แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญและวีรกรรมด้วยการยอมเสียสละเพื่อปกป้องมาตุภูมิของตน ชื่อของบุคคลจำนวนมากได้รับการจารึกไว้ในประวัติศาสตร์รัสเซีย และเป็นชื่อที่ไม่มีวันถูกลืม คือ Mikhail Kutuzov, Miloradovich, Dokhturov, Rajewski, Tormasov, Bagration, Seslavin, Gorchakov, Barclay - De - Talley, Ermolov รายชื่อเหล่านี้ยังไม่ได้รวมวีรบุรุษแห่งสงครามเพื่อมาตุภูมิ ค.ศ. 1812 ที่ไม่ปรากฏนามอีกมากมาย และอีกหลายชื่อที่ถูกลืมเลือนไป สงครามครั้งนี้เป็นเหตุการณ์ยิ่งใหญ่และเป็นบทเรียนที่เราไม่ควรจะลืมเลือนจนทุกวันนี้

คำสำคัญ: สงครามเพื่อมาตุภูมิ นโปเลียน คูซูซอฟ อเล็กซานเดอร์ที่ 1 สมรภูมิโบโรดีโน ขบวนการก่อการร้าย

AN ABSTRACT

This article provides basic information on the Patriotic War of 1812, which is an important page in the history of not only Russia, but also the whole of Europe.

Having entered into a series of "Napoleonic Wars", Russia acted as a defender of monarchical Europe. Thanks to the Russian victories over the French, the global revolution in Europe was delayed for some time. The war of France and Russia was inevitable. Thus, on June 12, 1812, Napoleon gathered an army of six hundred thousand troops, crossed the Niemen River, and invaded Russia. The Russian army had a plan to confront Napoleon. The plan was developed by the Prussian military theorist Ful, and approved by the Emperor Alexander I. Ful divided the Russian army into three groups. The first was commanded by Barclay - de - Tolly, Bagration; and the second and the third by Tormasov. Ful suggested that the army gradually retreat to a fortified position, connect, and restrain the onslaught of Napoleon. In practice, however, came a catastrophe. Russian troops retreated, and soon the French were not far from Moscow. The plan of Ful failed completely, despite the desperate resistance of the Russian people.

The situation demanded decisive action. So, on August 20, the post of chief-of-staff was taken by Mikhail Kutuzov, who was one of the best students of the Great Alexander Suvorov. During the war with France Kutuzov proposed a startling phrase: "In order to save Russia, Moscow should be burned." The Russian troops would give the French a decisive battle near the village of Borodino. There was a great slaughter, known as the Battle of Borodino. The fight was brutal, with lots of casualties on both sides. A few days later, at the council at the village Fili, Kutuzov decided to retreat. On September 2, Moscow joined the French. Napoleon hoped that Muscovites would bring him the key to the city. It would not be so. The deserted city of Moscow met Napoleon not quite solemnly. The city was burned, together with its barns storing provisions and ammunition.

The occupation of Moscow was fatal for Napoleon. He really did not know what to do next. The French army was every day and every night harassed by partisans. The War of 1812 was a truly patriotic one. Confusion began in Napoleon's Army; its discipline broke down with soldiers getting drunk. Napoleon stayed in Moscow until October 7, 1812. The French army decided to retreat to the south, a region which had not been ravaged by war. The Russian army gave battle to the French near Maloyaroslavets. The city was caught up in fierce fighting, and Napoleon was forced to retreat to the old Smolensk road, the one on which he had come. Fighting near Vyazma,

Krasnoe and the crossing of the Berezina River put an end to Napoleon's war. The Russian army drove the enemy from their land. On December 23, 1812 Alexander I issued a manifesto about the end of War. The Patriotic War of 1812 ended, but the campaign of the Napoleonic War in Europe continued until 1814.

The Patriotic War of 1812 was an important event in Russian history. The War of 1812 caused an unprecedented surge of national consciousness among the Russian people, who had resolutely defended their homeland. The Russian people confirmed their courage and heroism by their sacrifice for the Motherland. A lot of names have been written in the history of Russia and will be forever remembered: Mikhail Kutuzov, Miloradovich, Dokhturov, Rajewski, Tormasov, Bagration, Seslavin, Gorchakov, Barclay - De - Talley, Ermolov. These certainly do not include many still unknown heroes of the Patriotic War of 1812 and many forgotten names. The War of 1812 was a great event and a lesson that we should not forget today.

Key words: Patriotic War, Napoleon, Kutuzov, Alexander 1, Borodino battle, guerrilla movement.

THE PATRIOTIC WAR OF 1812

Andrey Sedov*¹

In September 2012 Russia widely celebrates the 200th anniversary of the Borodino battle, which was the most impotent event of the Patriotic War of 1812 and one of the most heroic pages in the history of Russia. The victory of the Russian people over Napoleon, who was considered one of the world's greatest military geniuses, and who, at the moment of his attack on Russia, was crowned with an aura of omnipotence and infallibility, struck the imagination of contemporaries as well as their posterity. The victory gives the Russian people great pride, and for others it remains an unsolved mystery, especially for the formidable warning – “Don't go to Moscow!” Therefore, the storm of 1812 again and again attracts the attention of researchers and still retains a number of eternal themes for historical research. The story was called “The Russian Iliad” by her contemporaries. The greatest number of researches has been dedicated to this war in comparison with other events in the 1000-year history of pre-revolutionary Russia. Specifically more than 10,000 books and articles have been written about the war of 1812, and this is still not to mention a great many parts it occupies in the writings on Napoleon, which in 1908 included 200,000 titles and since then have grown considerably. Among the most objective sources are books by E.V. Tarle, *The Year 1812*, and N.A. Troizkiy, *1812: The Great Year of Russia*.

The victory of 1812 created pride and confidence, as well as shook the heart and caused excitement in the entire Russian society. The year 1812 is connected the first revolutionary impulse in the history of Russia – the uprising of 14 December 1825. This is not just because some of the Decembrists in 1812 raised the weapons for Russia against Napoleon, but also because, in 1825, they raised their weapons for Russia against Nicholas. The mighty impulse which had given victory to the Russian people now responded to the awakening of revolutionary consciousness.

Not only the Decembrists but also A.S. Pushkin, the great Russian poet, were related to 1812. The poetry of Pushkin represents in itself a happy, proud consciousness of a powerful moral force of the native people. Without 1812 Pushkin would not have been what he was, and would have talked about Russia in much the same vein as he said about it when it was under Peter the Great: “He knew her purpose”. But not only Pushkin, but also the Russian intellectual culture and Russian national self-consciousness received a powerful impetus in the terrible year of the invasion.

The Positions of Russia and France at the Beginning of the 19th Century Cause of War

The aggressive policy of Napoleon led the opposition to France by the European powers, including Russia, which took part in the Russian-Austrian-French War of 1805 and the Russian-Prussian-French War of 1806-07. The Peace of Tilsit of 1807, which was forced upon the Russian government, could not solve the Franco-Russian conflict; the treaty was, in fact, a long-term truce. After the military defeat of Prussia in 1806 and Austria in 1805 and 1809, Russia remained the only great power in the Continent of Europe, which stood in the way of Napoleon for world domination. Napoleon's expansionist policies in Europe (by then the French Empire had exerted power over

---

¹ อาจารย์พิเศษ ดร. ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชานานาชาติ) รัสเซียศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Holland, the Hanseatic towns and the north-German states up to river Elbe, including Oldenburg, the Duke who was a relative of Alexander I, and others) testified to the incessant aggressive ambitions of France. There existed economic differences between Russia and France. The Continental blockade, to which Russia was forced to join in 1807, was extremely disadvantageous to her, and led to a sharp reduction in Russian foreign trade, gold leakage and the fall of the ruble. In 1810, this tariff war between Russia and France started. Since the end of 1810, Napoleon had begun to prepare for war with Russia. Napoleon was preparing for the Russian campaign with great care, seeking to ensure a quick victory over the Russian army. He created the so-called "Grand Army", in which there were about 610,000 troops and 1,372 guns, and more than half the troops were allies of the French – Prussian, Austrian, Bavarian, Saxon, Italian, Polish, Spanish and other nationals.

The Russian government was aware of the threat of war and sought to delay its onset. Benefiting from the military and economic difficulties of Napoleon, in particular the war in Spain, Russia used her diplomacy to delay the beginning of armed conflict and create a more favorable environment for Russia's foreign policy by signing the Bucharest Peace Treaty with Turkey (May) and the secret treaty of alliance with Sweden (March 1812). Moreover, Russia had managed to increase the strength of her army consisting of 23 infantry divisions, 10 cavalry regiments, 8 and 6 horse-battery artillery companies, bringing the armed forces (including the irregular troops) to a troop strength of 900,000, including field forces of about 500,000 people. Since a significant portion of the troops was in Moldavia, the Crimea, the Caucasus, Finland, and the interior, by June 1812 only about 240,000 troops with 934 guns could be concentrated on the western borders. These forces were part of the three armies, the 1st Army of General M.B. Barclay de Tolly (127,000 troops) unfolded on the Russia-St. Petersburg area in Lida, the 2nd army of General Bagration (45-48,000 troops) located between the south of the Niemen River and the Bug River in the direction of Moscow and the 3rd army under General A.P. Tormasov (43-46,000 troops) stationed in the area of Lutsk, covering the Kiev area. A separate corps of General P.K. Essen (18,500 troops) located in the district of Riga. In addition, in the rear areas near Mozyr and Toropets were the corps of Generals P. Moller-Zakomelsky and F.F. Ertel.

The Correlation of Forces

By 1812 Napoleon had 1,046,567 men under arms in various parts of Europe. He threw 647,158 troops and 1372 guns for a war against Russia. Napoleon's army recruitment system inherited from the French Revolution. This was the most advanced for that time, the system of universal conscription. During the early years of the reign of Napoleon, the French industry certainly took a major step forward in time. In addition, Napoleon mobilized economic and financial resources of a number of vassal states for the war with Russia.

And yet the French army exceeded the Russian army (and any army of the time) not so much in material as in social terms. It was a mass army of a bourgeois type. It did not know any cash barriers between soldiers and their officers, or a senseless drill or discipline of the cane, but was strongly conscious of the equality of civil rights and opportunities.

The fighting quality of the "Grand Army" was not homogeneous. Most dominant in martial spirit and bearing was the Corps of Marshal Devout. The main striking force of Napoleon's Imperial Guard consisted of both old soldiers (who had been in the army since 1805) and younger ones (who were recruited in 1810). Military discipline of the "Grand Army" was considered exemplary in 1812.

The French infantry from the time of the Revolution used a new way of fighting introduced by Napoleon so that the soldiers fought “to the highest point of perfection”.

The Command of the “Great Army” in 1812 was considered the best in the world. No army had such a constellation of military talents. Of the 18 marshals Napoleon still had with him in 1812, 11 went with him in the campaign against Russia. The most prominent of them was Louis Nicolas Devout (1770-1823), the commander of the 1st corps of the “Grand Army”. The forces of the “Grand Army” were especially severe, because they were conducted in Russia by Napoleon himself, who was recognized by contemporaries (including feudal monarchs headed by Alexander 1) almost unanimously as the most brilliant commander of all times and peoples.

However, Napoleon's army in 1812 had serious weaknesses, which had detrimental effects on its patchy structure. French soldiers consisted of less than half of the army; the rest were foreign troops who were notorious for desertion, looting, and pillaging. It was discipline that in general severely suffered at this time (except that of the Guard); it had little resemblance of perfect military discipline, for which Napoleon's army had always been famous. Thus, the concern about the number of soldiers of Napoleon's Grand Army hurt its quality. The weakest of all the weaknesses of the army was a progressive decline in morale.

Russia at the beginning of the war could resist Napoleon's army of 317,000 men with a 448,000-strong army, which was divided into three separate corps. The 1st Western Army numbered 120,210 soldiers and 580 guns. It was stationed in the area of Vilna and covered the St. Petersburg area. The 2nd Western Army, consisting of 49,423 men and 180 guns, was located near Belostok and covered the Moscow area. The 3rd Western Army, consisting of 44,180 men 168 guns, was concentrated in Lutsk and covered the Kiev area.

The main problem of the Russian army was not that it was small in number, but rather that it was based on a feudal system of acquisition, maintenance, training and management. The Command of the Russian army, as it should be under feudalism, was not comprised of men recruited on the principle of ability but that of birth. They were recruited exclusively from the nobility. The Russian generals in 1812 were burdened not as much with home-grown nobility as foreigners. Alexander I trusted the generals with foreign names than Russian ones. The vices of the feudal system affected combat training of the Russian army as well as material support. The biggest problem was the lack of weapons – both in number and in quality.

After Austerlitz the Russian army had been rebuilt in the French manner; that is, its organizational structure was based on that of Napoleon I's army. It also relied on Napoleon's military experience. Inferior to the enemy in some components, the Russian army was equal to or even excelled the former in others. It was also no less combat experienced. The Russian soldiers always had the courage, stamina, and endurance. They were also superior to any enemy in terms of bayonet attack. The Russian commanders who saw combat at the outbreak of the war in 1812, while generally inferior to Napoleon, were actually talented generals and not alien mediocrities with high birth. They could match the marshals of Napoleon in terms of military capability. The first in a series of such generals were Barclay de Tolly and Bagration. Mikhail Bogdanovich Barclay de Tolly (1761-1818), a descendant of the Scottish nobles, was the commander of the 1st Army. The 2nd Army was under the command of Prince Pyotr Bagration (1765-1812).

So insofar as combat experience and the quality of higher officers were concerned, the Russian army in 1812 was almost equal to that of Napoleon. In two respects, it was certainly superior to the enemy. Firstly, it was the national army, more homogeneous and cohesive than the army of Napoleon,

and secondly, it had a much higher morale: the Russian soldiers were inspired by the patriotic mood, hatred of the invaders and the desire to liberate their country from them, win or die.

On the eve of the war new statutes and regulations for the Russian army were issued, which reflected progressive tendencies in the art of war, in particular the tactics of the columns and extended order. Foreseeing the inevitability of war with France, the Russian military figures (M.B. Barclay de Tolly, Bagration, P.M. Volkonsky, P.A. Chuykevich, etc.) and some foreigners in Russian service (L. Wolzogen, D. F. Saint-Prix, d'Alonvil, K.A. Ful) had developed and offered Alexander I their own strategic plans. Some of them expressed the possibility of being drawn into a protracted and disastrous war for Napoleon in the vast expanses of Russia, away from French bases. Most of these plans came from the recognition of the overwhelming superiority of Napoleon's army in manpower and equipment over the Russian army. However, Alexander I adopted the plan of Ful, whose idea was to relocate the 1st Russian army to Drissa camp on river Western Dvina, where it had to stop the enemy, whereas the 2nd Army was to stab him in the flank and rear area of Volkovysk.

In general, the Russian army in 1812, with all its shortcomings, had more dignity. As Engels said, it bore the "seal of the more developed Institution of civilization in the country" (1.T.11, s.483). But Napoleon's army was stronger. Given the balance of power between Russia and France, which took shape in 1812, Napoleon could count on success. He had provided all purely military factors for this success. However, he did not consider the circumstance, which was, in fact, to decide the outcome of the war; this was that the army, together with the entire Russian people, would resist the invasion.

Plans of the Parties

Having set a goal to force Emperor Alexander I to peace, which would be favorable to France, Napoleon believed that the royal power in St. Petersburg after a few revolutions of the palace in the 18th century could not be strong. The best version of his plan was that the first decisive blow of the "Grand Army" could force Alexander I to begin peace talks from fear, on the one hand, of the French invasion, and, on the other, a new palace revolution. Along the shores of the Niemen River, Napoleon said to A. Caulaincourt: "Less than two months, Russia will ask for peace." Thus, Napoleon hoped for a brief war, and all the forces were grouped before the Niemen. The strategic calculations of Napoleon at the beginning of the war lay in defeating the Russian armies in separate border battles, not allowing them to unite. Napoleon made the decision to go to Moscow in Smolensk, after Barclay and Bagration joined together and went on to Moscow.

Napoleon's plan was as follows: from the "Grand Army" (infantry 492,000, cavalry 96,000, engineers 20,000, siege of the park, etc.) more than 440,000 troops were in the first line to the Russian border, and the remaining troops (more than 160,000 troops) were located in reserve between the Vistula and the Oder. Napoleon concentrated his main force in three groups: the left under his direct command (218,000), the central under the command of the Italian Viceroy E. de Beauharnais (82,000) and the right under the command of Jerome Bonaparte King of Westphalia (78,000). These troops were covering the attacks to encircle and destroy parts of the 1st and 2nd Russian Armies. On the left flank in the vicinity of the Riga was Prussian-French corps of J. MacDonald (32,500) and on the right flank was the Austrian corps of K. Schwarzenberg (34,000): they would together attack the 3rd Army.

In 1811, in Russia there were plans for war with Napoleon. The first and most radical plan was proposed Barclay de Tolly: "In case of his (Napoleon's) invasion of Russia the enemy should be forced to get away from its operational base and entrapped in the interior of the country, and then, with the

saved troops, prepare for him, at least in Moscow, a new Poltava".² Considering possible offensive and defensive war, Barclay de Tolly developed a new strategic plan, which was approved in March 1812. Option "A" was designed to "cut, surround and disarm the forces of the enemy, located in the Duchy of Warsaw and the Prussian kingdom", and then to go forward to meet the main forces of Napoleon. Option "B" was planned "to extend the war as long as possible" and "after our retreat always to leave a devastated land" until the transition to the counteroffensive. And so, the Russian side, until the day of Napoleon's invasion, did not, and most importantly, was not able to, determine the direction of the main shock of Napoleon. This accounted for the dispersion of armies to simultaneously cover three directions: generally the country's military actions would depend on those of the enemy. The indecision of Alexander, the overabundance of his advisers and inconsistency in their lines, and the absence of a sovereign chief hampered the preparations for war and aggravated the danger of the approaching storm on Russia.

THE RETREAT OF THE RUSSIAN ARMY FROM THE NIEMEN RIVER TO SMOLENSK

On June 12, Napoleon's army, without a declaration of war, passed the Russian frontier on the river Niemen near Kovno (now Kaunas). Alexander I attempted to stop the hostilities and to avoid the war. For this purpose he sent from Vilna (now Vilnius) to the French outposts the Adjutant General A.D. Balashov with his personal letter to Napoleon. However, the mission failed. On June 25, Alexander signed a manifesto on the outbreak of war with France.

And so, three groups of corps of the "Grand Army" rushed from the Niemen River to the East. The main group was led Napoleon himself on the road to Vilna against the army of M.B. Barclay de Tolly. The Russian army did not immediately have any reciprocal movement. On June 27, Alexander I ordered Bagration to retreat to Minsk. Just an hour after the Russians had left Vilna, the French avant-garde entered the city. On June 28, Napoleon could already sum up the results of the Vilna (Vilnius) operations. For three days he had moved 100 miles. On June 29, Napoleon dispatched the cavalry corps under the command of Murat, infantry corps and two divisions of the corps of Devout. These troops were to overtake the army of Barclay and tie its operations down until the arrival of the main forces of Napoleon. At the same time, Devout with three infantry divisions and a cavalry corps of E. Grushi was ordered to go to Minsk to block Bagration on the north path from uniting with Barclay, and Jerome Bonaparte with a corps of Yu. Ponyatovsky, J.-L. Regnier and D. Vandam had to strike Bagration from the south and surround his army.

The Russian command guided by an earlier decision started the withdrawal of troops into the country. The 1st Army, which was out of the blow that Napoleon had intended to inflict on it in the Vilna district on July 8, reached the Drissa camp. However, Ful's intended defensive and offensive plan had to be canceled because the position at Drissa was unsuccessful. The 2nd Army could not come on time to the area scheduled for interaction with the 1st Army. On 14 July, the 1st army left the army camp at Drissa and started moving towards Vitebsk. The Corps under General P. X. Wittgenstein (over 20,000 troops) was ordered to cover the areas of St. Petersburg. Alexander 1, who, as the commander-in-chief, was with the 1st Army, saw the failure of his plan approved by Ful. Not wanting to take responsibility for the inevitable further retreat, he left the army on July 18 without appointing a successor. Barclay-de-Tolly, the Minister of War, had to assume the functions of the commander-in-chief. He received information that the 2nd army could not go to Vitebsk, and with the rearguard battles

---

² Poltava is a city located on the Vorskla River in central Ukraine. It was the base of a distinguished regiment of the Ukrainian Cossacks and was also famous for the Battle of Poltava in 1709, when Tsar Peter the First defeated the Swedish.

he took the 1st army to Smolensk on August 1. The 2nd army of General Bagration departed from Minsk, and while heading towards Bobruisk, still engaged in a stubborn rearguard battle with the superior forces of the enemy, who tried to surround and destroy it. An attempt of the 2nd army to break the enemy line in Mogilev with a view to connecting with the 1st army had failed on July 23, but Bagration, skillfully conducting retreating maneuver, reached Smolensk through Mstislavl and on August 3 joined the 1st army. Both armies, together, had only 120,000 soldiers against 250,000 in the main forces of Napoleon.

BATTLE OF SMOLENSK

On August 3, the 1st and 2nd Russian armies joined forces. The soldiers of the two Russian armies greeted Barclay and Bagration with enthusiasm. All were convinced that the war must now go in a different way, and that the retreat was over. Under the pressure of such sentiments, even cautious Barclay, contrary to his own beliefs, admitted the possibility of more drastic action. The Russian soldiers felt obliged to defend Smolensk. Napoleon knew this and therefore also expected the Battle of Smolensk. Barclay soon realized that the battle was now impossible.

As has been pointed out, at Smolensk Napoleon concentrated 250,000 people, while in both Russian armies there were only 120,000 soldiers. Napoleon decided to close to Smolensk to take it, and thus cut off the Russian troops from retreating to Moscow. Indeed, the French succeeded for some time in their offensive against the regiments of Bagration and Barclay. The road to Smolensk was covered by the 27th Infantry Division of Neverovsky Dmitry Petrovich (1771-1813), which consisted mainly of new recruits. It seemed that this barrier would be easily overcome by the "Grand Army", especially by the vanguard of Marshal Murat's famous cavalry, which was nevertheless coping with a serious resistance this time. Murat was able to knock out the 27th Division of Neverovsky from its occupied position. But the Russian soldiers did not flee. They were retreating in good order on the road to Smolensk and settled in the woods. The trees significantly hampered the action of the enemy cavalry. Mostly former peasants, the new recruits who were led by General Neverovsky stubbornly mounted their violent attack on the three corps of Murat.

But Smolensk was also now in danger. It was defended by about 15,000 soldiers of Rajewski against the main forces of Napoleon's army which were moving closer. An experienced captain, Rajewski realized that Smolensk could turn into a fortress city, and it would be possible to protect it for a long time with a small force. The city was fortified by a strong stone wall, in front of which the inhabitants dug ditches. Smolensk was attacked by the corps of the successful French Marshal Ney. Simultaneously, the French artillery began to barrage the city fortifications. However, Rajewski stayed all day.

At night Smolensk was reinforced by the main forces of the Russian army. Now the corps of General Dmitry Sergeyevich Dokhturov (1756-1816) assumed a leading position in the city. The artillery under the command of 28-year old General Alexander Ivanovich Kutaisov (1784-1812) acted brilliantly. The gunners stood to the last. The Russian artillery inflicted huge damage on the enemy. The next day, Smolensk was surrounded by the most powerful enemy corps of Marshal Davout, Ney and Murat. The French began the general assault. The city was in flames. In spite of the fact that this assault was repulsed, Barclay de Tolly, after some hesitation ordered the Russian army to begin a retreat toward Moscow. He reasoned as follows: first, the French had a significant numerical advantage, and the Russian army was not sufficiently prepared for a decisive battle; and, secondly,

Napoleon could get around Smolensk in the east to block the Russian troops. Then they would be in a burning city, as if in a trap, and would be destroyed. The historians still debate whether Barclay was right in ordering the retreat. The troops were retreating in good order. Covering the retreat, General Konovnitsyn ordered his soldiers to burn a bridge over the Dnieper, making it more difficult for the enemy to advance.

Napoleon entered the burning Smolensk. In this battle he lost about 20,000 soldiers (the Russian army's losses were almost twice as less) and did not achieve a decisive victory. Russian troops were not defeated. They continued to retreat to Moscow to be replenished with fresh forces. "The great army" melted away. Many associates advised Napoleon to stop any further advance to the east, and instead go to Belarus and stay there in the winter quarters. But Napoleon needed a victory in the "pitched battle" to defeat the Russian army. So he ordered his troops to move on to Moscow.

The situation of the Russian army was serious. It was retreating from the western borders of Russia. Moscow was only a little over 200 miles away. But the grumbling of soldiers grew louder: how long to continue the retreat? The fray between cautious Barclay de Tolly and resolute Bagration who insisted on an immediate transition to the fighting increased the difficulty.

And only then, Alexander I, who had been watching the event from Petersburg, knew that the situation required the appointment of another chief. He must have the necessary experience in managing large-scale military operations and have high authority among the people and the army. That commander could be only Mikhail Kutuzov. On August 17, 67-year-old General Kutuzov arrived at the location of Russian troops. Soldiers enthusiastically welcomed the new commander-in-chief, who was famous in many battles and campaigns.

THE BATTLE OF BORODINO

The Russian army was 125 km away from Moscow. Here, near the village of Borodino, Kutuzov decided to give the French the decisive battle. The staff officers looked for a long time for a convenient place to fight and finally made the field of Borodino their choice. For this there were several important reasons. Firstly, through Borodino went the new and the old Smolensk road. Taking this route as the defense, the Russian army could block Napoleon's move to Moscow. Secondly, in this field it was relatively easy to take a strong position thanks to a few natural defenses. The right part of the field covers the river Kolocha; in the center there is a height; on the left, lying near the village of Shevardino, is a big hill; and on the Old Smolensk road there is also a big hill. The Russian army hastily began to strengthen all these key points. Structures were erected on the Kurgan heights and Shevardino hill to serve as bases of batteries of artillery. The strengthened strategic high grounds received the names "battery of Raevsky" and "Shevardino redoubt".

On August 24, the French troops approached the Borodino field. As an experienced military leader, Napoleon saw the weaknesses of the Russian position. The Shevardino redoubt was far ahead. If the French managed to take it, the whole left flank of the Russian army would be open, because behind the Shevardino redoubt there were no fortifications. Then Napoleon could overthrow the left wing of the Russian army and win the battle.

Kutuzov understood the inconvenience of this position and ordered the start of the construction of new fleches and land fortifications behind Shevardino, south and west of the village of Semenov. The construction of Semenovsky fleches just started, when the 35,000-strong French force attacked from two sides of the Shevardino redoubt. It was defended by 12,000 Russian soldiers led by General

Andrei Ivanovich Gorchakov (1779-1855). His task was to hold out the French until the construction of Semenovskiy fleches was completed.

180 guns at the redoubt fired incessantly, hoping to throw off the French attack, but eventually the defense failed and the French managed to break into the redoubt. However, they were soon driven out by the fresh Cuirassier Division that had just arrived. Before nightfall a detachment of General Gorchakov engaged in fighting and went into the new fortifications only on the order of Kutuzov.

Thinking about the upcoming battle, Napoleon was hesitating between two options of warfare. Marshal Devout had advised him to avoid the main forces of the Russian army on the old poorly protected Smolensk road, quickly reach the city of Mozhaisk, where the roads to Moscow converge, and cut off the Russians from the way to the capital. In the end, Napoleon, fearing that once again Kutuzov would avoid battle, chose another option. He decided to attack the left flank of the main forces of the Russian position – Fleche of Semenov – to break through the defense of Russian troops there, push them to the River Kaloche and destroy them. At the same time the brunt of the French army had to be accompanied by a supporting attack at the center of the Russian position, the height of Kurgan, as well as the onset of the French Corps of General Poniatowski along the Old Smolensk road to Utitskuyu height.

Kutuzov took into account both these possibilities. On the right flank and center, he placed the troops of the 1st Army under the command of Barclay. Over the field height the Infantry Corps under General Rajewski was placed. The left flank of Semenovskiy fleches should be defending the 2nd Army of Bagration (Semenov fleches were called "Bagration"). Finally, at the left edge of the field, near the Utitskiy mound Kutuzov stationed the corps of General Nicholas Tuchkov, who was to cover the old Smolensk road. But most importantly, Kutuzov had a large reserve, which he could use when Napoleon's idea became clearer.

The battle of Borodino was one of the biggest battles of its time. Napoleon's troops numbered 135,000 with 580 guns, against Kutuzov who had more than 120,000 soldiers and 620 guns. In the morning of August 26 the battle began with exchanges of artillery fires. Then a surprise attack by the French infantry corps of Eugène de Beauharnais captured the village of Borodino, deployed the artillery batteries there and led bombardment of the right flank of the Russian troops and batteries of Rajewski. However, the Russian artillery-men set fire to the bridge over the River Kolocha and prevented any further advance of the enemy on this site.

At the same time a huge force of Marshal Devout began an offensive on the Bagration fleches. But here, Russian gunners stopped the enemy's heavy fire, the French suffered heavy losses, and Marshal Devout was wounded. The second attack of Devout's corps was repulsed by the 27th Infantry Division of General Neverovsky. Then Napoleon sent against Bagration fleches his main forces: infantry corps of Marshal Ney and General Junot, and Murat's cavalry. The French were able to capture the fleches. Soon they were knocked out by a Russian reserve force, which was sent by Kutuzov; he saw that this was a blow aimed at the fleches of the main forces of Napoleon. At the same time, fighting the French almost killed two Russian division commanders: Generals Vorontsov and Neverskiy.

Along with the third attack on the fleches went on the offensive on the Old Smolensk road by a corps of Poniatowski, to whom was given the task to overcome the resistance of the Russians near Utitskiy mound and to hit in the rear of Kutuzov. The rapid onslaught of Poniatowski was able to

capture Utitsky mound. In battle the commander of the Russian corps General Nikolai Tuchkov was mortally wounded. Kutuzov was forced to transfer from the right flank of the Old Smolensk road a corps of General Baggovut, who stopped the further advance of Poniatowski's corps and its attempt to circle the Russian army.

At this time the corps of Beauharnais, supported by a cavalry, led the attack on the battery of Rajewski. The French artillery fire caused great damage to the defenders of Kurgan heights. The enemy launched an attack from three sides. On the battery was hoisted the French flag. The situation became critical. If the French were anchored here, the Russian army would be cut into two, which inevitably would lead to its defeat. Hence, Generals Ermolov and Kutaisov, who had stood in reserve, rushed with their soldiers to save the Kurgan heights. It was a hot fight. General Kutaisov was killed, and Ermolov was wounded. With this great sacrifice the French were driven from the battery of Rajewski. The French general Bonami was captured.

It was in late afternoon. The French continued persistent attacks on fleches. Seven attacks were repulsed. Their attempts to bypass the fleches from the flanks were unsuccessful. Napoleon's forces suffered heavy losses. Finally, Napoleon concentrated on these position 45,000 soldiers and 400 guns (the numbers were twice as large as those of Bagration) and sent them into the eighth attack. Bagration decided to resort to fast cavalry counter-attack to disrupt the plans of the enemy. Suddenly, he was wounded in the leg by shrapnel kernel. After losing the commander the defenders of fleches began to retreat. Bagration was replaced by General Peter Konovnitsyn (1764 - 1822) who with difficulty collected the scattered pieces of the 2nd Army and formed them up again outside the village of Semenovskoe.

Napoleon was about to place the guards in action to build on the success and defeat the Russian army. Seeing that the French could break through the Russian positions, Kutuzov placed troops the Ataman Platov's Cossack Corps and the Cavalry Corps of General Uvarov on the left flank of the enemy. Russian cavalry, passing north of the village of Borodino the River Voina, appeared on the flank of the enemy, threatening his rear. The French troops started to panic. Napoleon immediately canceled the order he had given to the Imperial Guard to enter into the battle. "I cannot risk the last reserve of three thousand miles from Paris," he said.

Kutuzov won by this bold maneuver during the the furious attacks of the French from various spots. General Konovnitsyn and General Dokhturov managed to put in order the parts of the 2nd Army retreating from the Bagration fleches, and save them from the difficult situation and defeat. After that, Kutuzov ordered Uvarov and Platov to retreat to their original positions.

Two hours later the attacks of French resumed with renewed vigor. At this time, their main target was the battery of Rajewski. The French managed to capture the Kurgan heights. But they could neither break through the Russian positions nor break the Russian army. Kutuzov commanded troops to form up in battle formations behind the Kurgan heights. Attempts to dislodge the Russians from the village Semenovskoe by cavalry attacks were in vain. After some thoughts, Napoleon decided not to again attack the Russian troops and ordered his forces to cease active operations. By the end of the day of Borodino battle was over.

Who Won?

On the one hand, Napoleon managed to capture all Russian positions that been strengthened: Bagration fleches, and the battery of Rajewski and Utitsky mound and the village of Borodino. The battlefield was left for the French. Therefore, Napoleon declared that he had won.

On the other hand, Napoleon did not reach his primary goal. From the outset, the French emperor tried to force the Russian army into a general battle, to break it, and thus decide the outcome of the war. The idea of Napoleon was not realized: he could not defeat the Russian army. It remained a formidable force. In addition, the "Grand Army" suffered heavy casualties: more than 58,000 soldiers were killed or wounded. The damage was terrible and irreparable.

The Russian army lost about 45,000 soldiers and 29 generals who were either killed or wounded. Among them were prominent generals such as the commander of the 2nd Army, General Bagration, together with Generals Nicholas and Alexander Tuchkov who were brothers, and many others. In fact, the second army ceased to exist; battle formations of the Russian troops were greatly upset. And Napoleonic army, in spite of the losses, remained a dangerous foe. From the West came the fresh forces to it. A new battle could lead to the defeat of Russian forces. Therefore, Kutuzov ordered a retreat. He waited for the arrival of troops from the militia, but they did not manage to arrive in time.

The Borodino battle did not decide the outcome of the war. But the battle was of great importance in the war: the defeat of "Great Army" began with Borodino.

Turning Point in the War: Napoleon Occupied Moscow Tarutino Maneuver

Leaving Borodino, the Russian army went to Moscow, with Napoleon's regiments moving slowly after it. On September 1, the Russian troops were stationed on the outskirts of Moscow, near the village of Fili. Here the commander-in-chief Kutuzov had to decide: to defend Moscow or retreat.

It seemed that all required the defense of the old capital. The soldiers and the Muscovites were ready to die rather than allow the enemy into the city. The loss of Moscow could undermine the spirit of the Russian army, have a negative impact on the discipline, and raise the defeatist mood. Alexander I and many generals demanded the defense of Moscow. Kutuzov realized that he could be blamed in the surrender of Moscow and expelled from the army.

From a military point of view, the defense of Moscow was impossible. First, it was not easy to locate a defense position near Moscow. Secondly, the Russian army had not received fresh reinforcements after the bloody battle of Borodino. Thus, for the Russian army being positioned near Moscow could repeat the defeat of Austerlitz. The Russian army needed time; hence, it moved past Moscow against the wishes of Alexander 1, the mood of the army and people. Kutuzov had to take a difficult decision, and he convened a council of war, which was attended by the most experienced Russian generals: Barclay de Tolly, Bennigsen, Dokhturov, Uvarov, Osterman-Tolstoy Konovnitsyn, Rajewski and Ermolov.

Barclay de Tolly, who toured the expected position, said that it is absolutely not suited for defense, and offered immediately to retreat on the way to Vladimir and Nizhny Novgorod. What Barclay had in mind in such a way was to maintain communication with St. Petersburg and other regions of Russia. In this case, Napoleon opened the road to Tula and Bryansk, where there were food supplies and ammunition. Napoleon would have kept in touch with their reserves in the West. The main forces of the Russian army would be cut off from the troops of Alexander Petrovich Tarasov and Pavel Vasilyevich Chichagov, who fought in the South-West of Russia.

The Generals Benniksen, Konovnitsyn and Ermolov spoke in favor of giving battle to Napoleon. But when Kutuzov asked them if they were confident of success, the answer was silence. Generals Dokhturov, Rajewski, Uvarov, and Osterman-Tolstoy offered to withdraw. Having listened

to the generals, Kutuzov said: "With the loss of Moscow, Russia is not lost. The first duty is to save the troops, get close to the army, and receive reinforcements. From Moscow, I intend to go to the Ryazan road. I know, the responsibility will fall upon me. But to sacrifice for the good of the Fatherland, I order to retreat. "

The sad news of Kutuzov's decision to surrender Moscow spread throughout Russia. Many people did not understand the concept of the commander and angrily denounced it. Alexander demanded an explanation from the commander-in-chief. Seriously wounded Bagration, and having retreated to the province of Vladimir, did not survive this terrible news about leaving Moscow to the enemy. But the old veteran commander Kutuzov was convinced of the correctness of its decision.

Why did Kutuzov order a retreat to the Ryazan road? In so doing, he left open all the important areas: in St. Petersburg, Bryansk, Kaluga and Tula. In fact, Kutuzov was not going to go to Ryazan. He conceived a deceptive maneuver. After going some distance on the Ryazan road, the Russian army on the orders of Kutuzov turned to the West, to the Kaluga road, and encamped near the village of Tarutino. The commander of the French avant-garde, Marshal Murat, who was to monitor the movement of the Russian army, did not notice this maneuver. When the mistake of Murat became clear, valuable time was lost, and Kutuzov managed to safely withdraw.

At this time, Napoleon with his main forces in the French army entered Moscow and settled in the Kremlin. He had been waiting for the delegation of "boyars" who would bring him the keys to the city, as was many times in the captured cities. Napoleon did not receive any keys from Moscow. Almost all of the people preferred to leave the city after the army rather than remain under occupation. Only the sick and wounded people, together with those who had not the opportunity to leave, remained in the city. Immediately they started to set fire on Moscow.

Fire of Moscow

On September 14, leaving the city, Kutuzov ordered the burning of warehouses and stores of food, fodder, and part of the ammunition. Kutuzov and Rostopchin independently of one another ordered to burn selected objects of Moscow, which were mainly made from wood. This meant the city was doomed for a great fire. But, in addition, the people themselves burned Moscow out of patriotic motives. Kutuzov and other heroes of 1812 understood the meaning of fire in Moscow as a patriotic sacrifice. Napoleon could not understand such a sacrifice. His rational mind could not comprehend the nature of selflessness of the Russian people.

The fire of Moscow dealt a severe blow to the economy, finance and culture of Russia, and from the political and military points of view, it put Napoleon in a really desperate situation. The French at that time lost convenience, prosperity, and peace - they fell into a trap. Napoleon could not stop the looting in the city, which became natural. Fire in Moscow was not favorable to the French, either from the economic, political or military point of view: "Instead of all benefits they got only a part, the rest was destroyed by fire."

The Moscow fire was terrible. Burning for a week, it destroyed most of the city's wooden houses, as well as the most beautiful palaces and churches and the libraries. The remaining civilians in the city suffered. Napoleon was forced to leave the Kremlin, when the fire was approaching, and move to a suburban Petrovsky Palace, where he watched the burning Moscow.

Having come to Moscow, the French army, as Kutuzov had predicted, was in a trap. In spite of not stopping fires, the French soldiers and officers were involved in looting: they walked in the city and robbed wine warehouses. Discipline, which is the basis of the combat capability of the army, had been largely lost. All attempts to restore order were unsuccessful. The city ran out of food stocks. The Intendant Lesseps, who was responsible for the supply of the "Grand Army", complained to Napoleon

that he faced shortage of bread and flour. It became clear that the capture of Moscow did not lead to victory, but rather threatened to result in complete demoralization of the army.

In Tarutino Camp

Meanwhile, the Russian forces built up strength in Tarutino Camp. The fresh reinforcements flocked here from all over Russia, the recruits underwent military training by experienced soldiers and officers. From Tarutino Kutuzov kept in touch with the troops of Chichagov in the south and with the corps of Wittgenstein, defending St. Petersburg, who sent flying guerrillas groups, inflicting dangerous blows to the enemy.

In October, at the River Chernishne, the Russian army suddenly attacked the vanguard of French Marshal Murat. The French were upset and hastily retreated, having lost 2,500 people. The Russians captured the personal baggage of Marshal Murat. This defeat even more greatly alarmed Napoleon, who sent to the headquarters of Kutuzov the experienced diplomat Lauriston with a proposal to make peace. Kutuzov courteously received the envoy, but all offers of peace were rejected. "The war has just begun", said the commander.

The Guerrilla War

During the negotiations, the French ambassador Lauriston complained to Kutuzov that against Napoleon's army was a war "against the rules." Indeed, in Russia flared up real folk, patriotic war, which did not recognize any "rules". The War of 1812 was called "Patriotic", because it involved not only the regular army, but also the entire nation. The most patriotic character of the war was clearly manifested in the partisan movement. In 1812, there were two guerrilla movements - the army and the peasants. They developed almost simultaneously and interacted with each other. The commanders of army units were Denis Davydov, Alexander Figner, Alexander Seslavin; the peasant - Vasilisa Kozhina, Gerasim Kurin.

Even before the battle of Borodino, General Bagration's aide-de-camp, Lieutenant Colonel of Akhtyrsky Hussars regiment Denis V. Davydov (1784 - 1839), offered the use of a small cavalry detachment in guerrilla warfare behind enemy lines. The brave Hussar officer Denis Davidov was a talented poet, enjoyed great prestige and affection in the army; he was respected and admired by Bagration himself. Davydov observed that the Smolensk road, on which Napoleon's troops had marched from the western borders of Russia to Moscow, was guarded by only a few garrisons in the cities and every movement of the enemy on it was a convenient target for volatile partisan group. Bagration immediately reported this to Kutuzov and he gave him a detachment of 50 Hussars and 80 Cossacks for the action in the rear of Napoleon.

A detachment of Denis Davydov began active hostilities between the cities of Smolensk and Gzhatsk. He attacked the wagon trains that followed from France to the location of the Grand Army, intercepted the couriers with important messages for Napoleon, and destroyed a gang of marauders, plundering the countryside near Moscow. Once the partisans of Davydov managed to defeat the two large detachments of foragers (special units dealing with finding food in the villages) and to capture more than 150 people. After that, Kutuzov began regularly to send from Tarutino camp the volatile partisan detachments in the rear of the hostile army. The guerrillas suddenly attacked the enemy and then rapidly disappeared. By doing so, they caused great damage to the French, while they themselves suffered slight losses. In addition, the local population, the peasants, helped them.

The partisan group of Captain Seslavin of the 250 Cossacks and Hussars with the peasants, who knew the terrain, made way through deep forest trails to the old Kaluga road and near the village Bekasovo promptly attacked a large enemy convoy. The Seslavin missed two battalions of infantry and the main part of the cavalry, guarding the convoy, and only then rushed into the fray. As a result of the hot battle the French lost nearly all of the train, 300 soldiers and several officers and one general. When

the main enemy forces under the command of General Ornan arrived, the guerrillas immediately fled to the woods. The losses of detachment included 40 people killed and wounded.

The largest guerrilla group of General Dorokhov acted between the cities Vereya and Gzhatsk. It destroyed the isolated bands of marauders and attacked the entire corps. And once the general decided to attack the city Vereya, in which there was a strong French garrison. The guerrillas were helped local residents. At night, they opened the city gates, and in the dark the guerrillas destroyed almost all the French. The loss of Vereya made it difficult for Napoleon to connect with corps of Schwarzenberg, Oudinot, and Macdonald, who were engaged in heavy fighting in the West of the country.

In the whole of Russia the brave and resourceful commander of the guerrilla army captain Figner, which operated in the vicinity of Moscow, became famous. He was a very educated man. He spoke several languages, including French, German, Italian and Polish. Using this, Figner pretended to be a foreigner, made his way to Moscow, hired a servant to the French officers and ferreted out military secrets. At night, he and his men destroyed the scattered bands of marauders, who were hosted in the vicinity of Moscow. Several times Figner even tried to organize the assassination of Napoleon, but this plan failed, because the French Emperor was well guarded. In the end Figner had to leave Moscow. Then he began to smash with his detachment the French reserves that arrived in the city. Figner often pretended to be a representative of the French command, led the column back to "camp", where they were attacked by the guerrillas.

Not only the guerrilla groups but also the Russian peasants operated in the rear of the French army. These peasants rose up in the struggle with the enemy. They saw that the French gave them no freedom from serfdom, but only ruin and death, and rose up to defend their native land. Often the organizers of the peasant partisan detachments were soldiers, who had served in the army. They trained the villagers in military tactics and often organized the entire farming community. Then the leader of this squad became a village head.

Because of the guerrilla action Napoleon felt very uncomfortable. Even the most violent measures could not end the guerrilla movement. On the contrary, it kindled a growing resistance force. In the war with the guerrillas the Grand Army lost about 30,000 soldiers killed, wounded and captured.

The Counterattack of the Russian Army, the Expulsion of Napoleon from Russia and the Battle at Maloyaroslavets

The French army in Moscow began to starve. The soldiers had to eat horse meat. Napoleon attempts to make peace with Russia failed, and he decided it was time to leave Moscow. But how could he do so? The French Emperor knew that going back to the West immediately was impossible, because the Russian army could attack him. There was a chance of a complete rout. Therefore, Napoleon decided to ignore the Tarutino camp on the old Kaluga road, quickly attack the Russian army, discard it and then take stock of provisions in Kaluga and destroy arms factories in Tula. After this, Napoleon hoped to retreat to Smolensk, sit there in winter quarters, and continue the war in the spring. In October, the French army came from Moscow to the Kaluga road. A short stay of the occupants in the second capital of the Russian Empire ended.

At the same time the commander of the guerrilla army captain Seslavin was located near the village Fominskoe near the Kaluga road. Leaving his army in the woods, he hid behind the trees close to the road, and heard a rumble, which usually accompanied a large movement of troops. Seslavin climbed a tree and saw that the road was full of the main forces of the French. He noted even the carriage of Napoleon. Seslavin immediately went to the headquarters of General Dokhturov,

commander of the advance units of the Russian army, and reported what he saw. The adjutant of Dorokhov hastily reported to Kutuzov about the guerrillas dispatch. Kutuzov said: "From this moment Russia is saved!" He immediately put an army on alert. The Russian divisions rapidly went to the city of Maloyaroslavets to intercept the French. Kutuzov decided to give in Maloyaroslavets a battle to Napoleon, not letting him stay in the southern Russian province and forcing him to "retreat in the ruined lands along the Smolensk road."

Walking in the forefront of the Russian army corps, General Dokhturov entered Maloyaroslavets on October 12. On the other side of the city were parts of the advanced French army under the command of Bogorne. On the street there was a hot battle. The city's neighborhoods became the battlefield. This made it difficult for the troops in action and made the battle bloody. Some time later came the French divisions of generals Delzon and Broussier, and the superior forces of the enemy dislodged the corps of Dokhturov from Maloyaroslavets. But rushing to the aid of Dokhturov was the corps of General Rajewski. Delzon's division was almost completely destroyed, and the general himself was killed, while the division of Broussier suffered heavy losses. The Russian recaptured the city.

When the main forces of the French army arrived, Napoleon threw the powerful corps of Marshals Davout and Ney into action, and they succeeded in capturing the city for the second time. The further progress was stopped by a brave counterattack by selected parts of the Russian army led by Generals Konovnitsyn and Borozdin. Napoleon took Maloyaroslavets but could not go further to Kaluga. His plans failed. Kutuzov wrote to Alexander 1 about the battle of Maloyaroslavets: "This day is one of the most famous in this bloody war, because the lost battle of Maloyaroslavets would entail disastrous consequences and would open the way the enemy to our grain-producing provinces."

Realizing that he could not overturn the position of the Russian army, Napoleon ordered a retreat to the west along the Smolensk road. The enemy began fleeing Russia. The battle of Maloyaroslavets decided the outcome of the war. Since then, the French army has not threatened Russia, and at that time it could only hastily retreat from Russian territory. This signaled not just the death of the "Grand Army"; it also began the collapse of the Napoleonic Empire. The French army was completely ruined on its way back, especially through the war areas, where it was impossible to find neither the feed for horses, nor food for the soldiers. Deaths of the horses started. From the famous Murat's cavalry remained pitiful remnants. On the way the army had to give up the guns, battery boxes, wagons, and even wounded. Hunger and unrest began in the ranks of the recently powerful and disciplined army. In search of food scattered groups of looters went far from the road, where most often became the victims of the guerrillas.

The Russian troops pursued the enemy. Kutuzov distributed and directed his forces for this purpose: from the East Napoleon was attacked by a strong advance guard under the command of General Miloradovich, from the North of the Smolensk road the French army was attacked by the Cossack army of Ataman Platov, and from the West "Grand Army" was attacked by the fugitive guerrilla groups. While Napoleon's forces were under attack by those Russian units, the main forces of the Russian army were moving to the South of the Smolensk road. Kutuzov governed the actions of the army of Generals Chichagov and Wittgenstein, which was switched to the offensive. At the same time the Russian commander, while continuing to beat the enemy, sought to save soldiers and to prevent needless losses. He realized that the main goal had almost been reached, and the French suffered the most damage from hunger, the cold weather and exhaustion. Nevertheless, pursued by the Russians,

Napoleon had no day of rest, and the French troops now and then participated in small skirmishes and battles. At Vyazma the vanguard of General Miloradovich and the Cossacks of Platov defeated Napoleon's vanguard corps under the command of Marshal Davout. Once one of the strongest units in the French army the corps was turned into a dispersed crowd and was replaced in the rear by Marshal Ney's unit which was in a somewhat better condition.

Napoleon went to Smolensk, where he had planned to arrange a winter quarters. It turned out that there were not enough food supplies in the devastated town, even for the Imperial Guard. The Grand Army was forced to continue the retreat, and now seemed to be moving in flight. Of the 100,000 soldiers who came back with Napoleon from Moscow, little more than 40,000 still remained. In the city of Krasnoe, west of Smolensk, the troops of Miloradovich and Platov, which were supported by the guerrillas, cut off the route by which the corps of Marshals Davout and Ney was retreating. Devout's pitiful remnants fled in disarray, and the Russians got all the guns, personal crew of Devout and his secret correspondence, and even a marshal's baton. The rearguard corps of Ney was completely blocked: 6000 of exhausted soldiers and officers immediately, without a fight, surrendered to the Russians, and Ney was forced to go on the forest way to Napoleon's main forces, which were rapidly retreating westward.

Death of the Grand Army

After Smolensk and Krasnoe the retreat of the French was in total disorder. "The enemy gives up on the road all heavy loads, the sick, the wounded, and no pen of the historian is unable to draw a picture of the horror that is left on the road. It can be truly said that one can hardly walk ten steps without seeing a soldier or a horse dying dead," Kutuzov Ataman Platov reported.

The Russian army was able to completely destroy the remnants of the French troops and it nearly succeeded in capturing Napoleon. It could have happened at the River Berezina in Belarus, where he had been moving in retreat. Kutuzov expected that the army of Admiral Chichagov would come from the south and take the crossing of the Berezina River near the town of Borisov. At this time the corps of General Wittgenstein struck the French from the north, and they were also attacked from the east the advance part of the main Russian army headed by General Ermolov and Ataman Platov. At the beginning all was developing according to the plan of Kutuzov. By the joint actions of Wittgenstein and the Cossacks of Platov with support of the guerrillas of Seslavin the enemy division was captured.

However, Admiral Chichagov was deceived by maneuvers of Napoleon, who saved his courage and generalship. A significant part of the French managed to cross over and avoid encirclement. On November 14-16, Napoleon with his guard crossed the river on hastily erected bridges. But then the Russian troops arrived and opened fire at the crossing French. Then Napoleon ordered the burning of bridges. In a terrible crush, under fire from Russian artillery a huge number of the soldiers of the Grand Army were killed, and according to various sources 10,000-20,000 soldiers were captured. The emperor had only about 9,000 soldiers left. The Grand Army ceased to exist.

Over the Berezina River, in the town of Smorgon, Napoleon left the remnants of his army, and secretly went to Paris.

In December, Kutuzov led the Russian troops to the Niemen River, where the invasion by Napoleon had begun. The message of the army chief was read: "Brave and victorious troops, finally you are on the borders of the empire, every one of you is the Savior of the Fatherland. Russia welcomes you with this name. The hard and bloody War of 1812 ended in complete victory for Russia and the

Russian people. The end of Patriotic War did not mean peace. By the order of Alexander the Russian army crossed the border of Russia and led the struggle against Napoleon Bonaparte in Europe.

"The agony of the Napoleonic monarchy lasted unusually long. But the mortal wound inflicted on the world conqueror by the Russian people in the twelfth year."

Conclusion

Russia's victory over Napoleon was unconditional and brilliant. It caused a shock around the world and the joy of the European peoples, and it enslaved by Napoleon.

The Russian people and the army in 1812 dealt a fatal defeat of the most powerful army at that time. The victory of Russia was not simply a miracle, but rather the expression of the unwavering faith and boundless determination of Russian people, who rose in 1812 to the Great Patriotic War in defense of the independence of their homeland.

The national liberation character of the war in 1812 caused the specific forms of popular participation in the defense of their homeland, and in particular the establishment of the People's Militia. The patriotism of the peasantry in the struggle for national liberation was combined with the strengthening of their class consciousness. The patriotic feat of the serfs, drafted to militia and military service, was connected with the hopes of their exemption from serfdom.

M. Kutuzov knew that only a people's war ensured the victory of Russia. He firmly stood for the idea of arming the people and organizing the masses in the form of militias and guerrilla groups. And the actions of the militia and the numerous guerrillas, organized and directed from a single center, formed an important part of his strategic plan. A huge role in Patriotic War was that of the guerrilla movement.

Very strongly affected by the 1812 war was the fate of the whole of Europe. Russia's victory over the European dictatorship called the explosion of joy on the continent, especially in countries on the way from Moscow to Paris, where Russian troops were stationed. Greatly inspired by the Russian victory were people of Europe who had previously trembled before Napoleon. They now ceased to be afraid of him. From now on, even though he gained a victory over the armies of the coalition, his Empire was no longer predominant, but rather steadily and irreversibly weakened. On the other hand, however, we must not forget that the 6th anti-Napoleonic coalition had as its purpose not the liberation of peoples from the dictates of their own feudal lords. After Napoleon it was the Holy Alliance of the feudal regimes headed by the Russian Tsar that was triumphant in Europe. The Alliance was not less serious than Napoleon in terms of its feudal rule over the peoples on the Continent.

The defeat of Napoleon in Russia is a special history lesson. According to one of the first historians of the war of 1812, N. Okunev, Napoleon's defeat has "forever put an obstacle to any attempt of Europe ever to win the Russians on their land".

For Russia itself, the consequences of the Patriotic War were also enormous. It was neither the cold weather nor the territorial space of Russia that defeated Napoleon: he was completely defeated by the resistance of the Russian people. The patriotism of the Russian people, the courage of the soldiers of the army and the art of the commander, the firm resolve of the Emperor Alexander 1 are the main causes of Russia's victory in the Patriotic war of 1812. We cannot deny the role of natural factors, but they played a secondary role.

The Russian people defended their right to independent national existence, and did it with such indomitable will to win, with such contempt for all the hype true heroism, with the rise of the spirit.

Like no other nation in the world, the Russian people turned out greater physical strength and physical capabilities, and the Napoleonic hordes of six months melted away and were lost in Russia.

Bibliography

1. N.A. Troizkiy «1812. The Great Year of Russia». (Moscow. Ed. «Thought.» 1988).
2. E.V. Tarle «1812 Year». (Moscow. Ed. «The press». 1994).
3. E.V. Tarle «Mikhail Illarionovich Kutuzov - a commander and diplomat». (Moscow. Ed. «The press». 1994).
4. In. Babkin «The people's militia in the Patriotic war of 1812». (Moscow. Ed. «Socio-economic literature». 1962)
5. A.S. Pushkin «The writings in 3 volumes». (Moscow. Ed. «Artistic literature». 1986).
6. V.M. Kholodovskii, «Napoleon did set fire to Moscow?». (Question of history.1964. №4)
7. N.A. Okunev «Talk of a large military actions» (Saint-Petersburg. 1833).

ความเป็นมาและความสำคัญของภาษารัสเซีย

The Origins and Importance of the Russian Language

รมย์ ภิรมนตรี

Rom Phiramontri

บทคัดย่อ

บทความนี้กล่าวถึงความเป็นมาของภาษารัสเซียและความสำคัญที่มีต่อโลกและต่อประเทศไทย โดยในเบื้องต้นได้กล่าวถึงบทบาทของภาษารัสเซียที่ใช้ในองค์กรระหว่างประเทศต่างๆ และการใช้ในการสื่อสารในประเทศอดีตสหภาพโซเวียต จากนั้นได้กล่าวถึงการกำเนิดของภาษารัสเซียในฐานะเป็นภาษาในตระกูลอินโดยูโรเปียนว่า เป็นหนึ่งในภาษาสลาฟโบราณที่เป็นรากฐานให้กับภาษาของชนชาติต่างๆ ในยุโรปตะวันออก ซึ่งในปัจจุบันแบ่งเป็น 12 ประเทศ นอกจากนั้นยังกล่าวถึงการสร้างภาษาเขียนภาษารัสเซียโดยนักบวชสองพี่น้องชาวกรีก และชื่อของนักบวชผู้พี่ได้ถูกเรียกเป็นชื่ออักษรว่า “ซีริลลิก” อีกทั้งได้กล่าวถึงวิวัฒนาการของภาษาเขียนภาษารัสเซียที่มีการปรับปรุงแก้ไขมาโดยตลอด จนกระทั่งถึงการปฏิวัติสังคมนิยม ค.ศ. 1917 การปรับปรุงภาษาเขียนของภาษารัสเซียจึงได้ปรากฏรูปดังที่เห็นในปัจจุบัน ส่วนสุดท้ายของบทความได้กล่าวถึงความสำคัญของภาษารัสเซียที่มีต่อประเทศไทยซึ่งยังขาดแคลนบุคลากรที่รู้ภาษารัสเซียอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับจำนวนนักท่องเที่ยวชาวรัสเซียที่เพิ่มขึ้นทุกปีกว่าร้อยละ 80 ซึ่งเป็นโจทย์สำคัญของสถาบันอุดมศึกษาและประเทศไทยที่ต้องเร่งรัดแก้ไข

คำสำคัญ: กำเนิดและความเป็นมาของภาษารัสเซีย, บทบาทของภาษารัสเซีย และความสำคัญของภาษารัสเซียที่มีต่อประเทศไทย

AN ABSTRACT

This article traces the origins and evolution of the Russian language and highlights its importance to the world and Thailand. The article begins with an examination of Russian as used in international organizations and in communication within and among states of the former Soviet Union. Then it explores the origin of Russian as a language in the Indo-European family; that is, as one of the old Slavonic languages that formed the basis for the languages of the peoples in Eastern Europe which is now comprised of 12 countries. In addition, the article mentions the invention of the Russian script by two Greek monks who were brothers. The name of the older brother was used to refer the script as “Cyrillic script”. The development of the Russian script is then examined – to see how it was from then on revised up to the Socialist Revolution in 1917. It is through such revision and improvement that we see the Russian script as it is today. The final part of the article highlights the importance of the Russian language to Thailand, which still lacks personnel with competency in this language. The number of Thai who know the language is proportionally far behind the number of Russian tourists that now records an 80 per-cent increase. This is an important question for Thailand and its higher educational institutions to urgently solve.

Key words: origin and evolution of the Russian language, role of the Russian language, and importance of the Russian language to Thailand

ความเป็นมาและความสำคัญของภาษารัสเซีย

รมย์ ภิรมนตรี*

ภาษารัสเซียเป็น 1 ใน 6 ภาษาทางการขององค์การสหประชาชาติ (อังกฤษ ฝรั่งเศส จีน รัสเซีย สเปน และ อาหรับ)³ เป็นภาษาทางการขององค์กรระหว่างประเทศ 12 แห่ง เช่น องค์การสหประชาชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมหรือยูเนสโก (United Nation Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) สำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศหรือไอเออีเอ (International Atomic Energy Agency: IAEA) องค์การอนามัยโลกหรือดับเบิลยูเอชโอ (World Health Organization: WHO) ไอซีเอโอ (International Civil Aviation Organization: ICAO) ประเทศเครือรัฐเอกราชหรือซีไอเอส(Commonwealth of Independent States: CIS) ประชาคมเศรษฐกิจยูเรเชียหรืออีอีซี (Eurasian Economic Community: EAEC) องค์การสนธิสัญญาความมั่นคงร่วมกันหรือโอทีซีเอส (Organization of the Collective Security Treaty: OTCS) องค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้หรือเอสซีโอ (Shanghai Cooperation Organization: SCO) สำนักงานเลขาธิการแห่งสนธิสัญญาแอนตาร์กติกหรือเอทีเอส (Secretariat of the Antarctic Treaty: ATS) องค์การเพื่อความมั่นคงและความร่วมมือแห่งยุโรปหรือโอเอสซีอี (Organization for Security and Co-operation in Europe: OSCE) กลุ่มประเทศบริคส์ (บราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และสหภาพแอฟริกาใต้) (Brasil, Russia, India, China, South Africa: BRICS) โดยเฉพาะเป็นภาษาทางการในสหพันธรัฐรัสเซีย และเป็นภาษาที่สามารถใช้ในการสื่อสารของประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศอดีตสหภาพโซเวียต 12 ประเทศ คือ รัสเซีย เบลารุส ยูเครน คาซัคสถาน คีร์กีซสถาน ทาจิกิสถาน เติร์กเมนิสถาน อุซเบกิสถาน อาเซอร์ไบจาน อาร์เมเนีย จอร์เจีย และ มอลโดวา ปัจจุบันมีคนใช้ภาษารัสเซียในชีวิตประจำวันประมาณ 300 ล้านคน⁴

ภาษารัสเซียจัดอยู่ในภาษาตระกูลอินโดยูโรเปียน (proto-indo-european)⁵ โดยเป็นหนึ่งในภาษาสลาฟโบราณ (Slavic) ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของภาษาประจำชาติต่างๆ ในยุโรปตะวันออก 12 ประเทศ ที่มีประชากรรวมกันกว่า 400 ล้านคน คือ โครเอเชีย (Croatia) สโลวีเนีย(Slovenia) สโลวาเกีย (Slovakia) มอนเตเนโกร (Montenegro) เซอร์เบีย (Serbia)

---

*อาจารย์ ดร.ประจำภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์รัสเซียศึกษา แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้อำนวยการหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สหสาขาวิชานานาชาติ) รัสเซียศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ <http://www.un.org/en/aboutun/languages.shtml>

⁴ «Language Monthly» (№ 3 /1997)

⁵ anthropology.net/.../

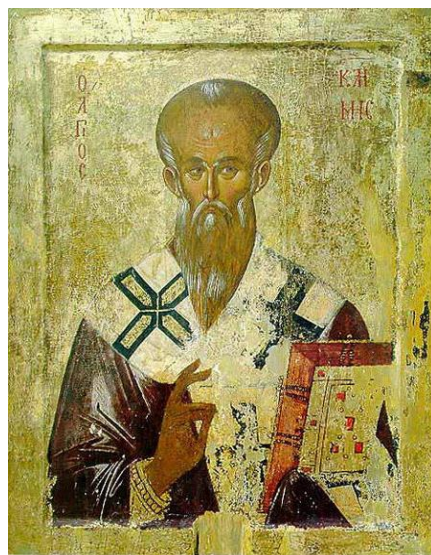

นักบุญซีริล และนักบุญเมโธดิอัส

หลังจากนั้นศิษย์ของทั้งสองท่านดังกล่าวได้แปลหนังสือที่เกี่ยวข้องกับพระศาสนาอีกเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้น ศิษย์เอกของทั้งสองท่านคือ คลิเมนต์แห่งโอคริด (Clement of Ohrid: ค.ศ. 840 - 916)⁶ ได้พัฒนาอักษรเหล่านั้นต่อ โดยให้ชื่อว่าอักษรซีริลลิก (Cyrillic alphabet) ปัจจุบันอักษรซีริลลิกใช้เป็นภาษาเขียนของ 10 ประเทศ และภาษารัสเซียก็เป็นหนึ่งใน 10 ประเทศที่ใช้อักษรซีริลลิกเป็นภาษาเขียน

คลิเมนต์ แห่งโอคริด

⁶ Daniels and Bright, eds. The World's Writing Systems. (U.S.A.: Oxford University Press, 1996, p.215) [ISBN 0-19-507993-0](https://doi.org/10.1017/CBO9780511536563.010).

ภาษาสลาฟที่ใช้ทางศาสนาเป็นภาษาหนังสือที่ไม่มีการนำมาใช้จริงในชีวิตประจำวัน แต่เป็นภาษาที่ใช้ในวงการศาสนา ซึ่งแพร่หลายในหมู่ชาวสลาฟ ตามหลักฐานทางวัฒนธรรมของชาวสลาฟตะวันตก สลาฟใต้และสลาฟตะวันออก ต่างฝ่ายได้นำภาษาสลาฟที่ใช้ทางศาสนามาใช้แพร่หลายมากขึ้นเป็นลำดับ โดยในรัสเซียนั้น ผู้คัดลอกหนังสือได้ปรับภาษาสลาฟที่ใช้ทางศาสนาให้มีความใกล้เคียงกับภาษารัสเซียที่ใช้ในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น จึงทำให้ภาษาสลาฟที่ใช้ทางศาสนาค่อยๆ เปลี่ยนเป็นภาษาถิ่นของแต่ละประเทศ แต่ในขณะเดียวกันนั้น เพื่อให้ภาษาสลาฟที่ใช้ทางศาสนามีระบบและระเบียบในการใช้ที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ต่อมาในปี ค.ศ. 1596 ได้มีนักวิชาการด้านภาษาเชื้อสายยูเครน-เบลารุส คือ ลัฟเรนทีย์ ซิซันนี (Lavrentiy Zizanniy, 1570-1633) ได้ประพันธ์ตำราไวยากรณ์ภาษาสลาฟที่ใช้ทางศาสนาขึ้น

ลัฟเรนทีย์ ซิซันนี

มีเลติย์ สโมริตสกี

ในปี ค.ศ. 1619 หรืออีก 13 ปีต่อมาหลังจากมีการประพันธ์ตำราไวยากรณ์เล่มแรก นักบวชในคริสตศาสนา นิกายออร์ทอดอกซ์ คือ มีเลติย์ สโมริตสกี (Meletiy Smoritskiy, ค.ศ. 1577-1633) ได้ประพันธ์ตำราไวยากรณ์ภาษาสลาฟที่ใช้ทางศาสนาเล่มที่ 2 ขึ้น แต่หลักเกณฑ์ของภาษาสลาฟที่ใช้ทางศาสนาได้ถูกปรับเปลี่ยนครั้งสำคัญในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 โดยสังฆราชนิคอน (Patriarch Nikon -, ค.ศ. 1570-1633) ซึ่งเป็นสังฆราชแห่งกรุงมอสโกองค์ที่ 6 ผลของการปฏิรูปดังกล่าวทำให้หนังสือทางศาสนาของนิกายออร์ทอดอกซ์แห่งรัสเซียกลายเป็นต้นแบบของหนังสือทางศาสนาของชาวสลาฟทั้งหมด

สังฆราชนิกอน

สำหรับภาษาสลาฟที่ใช้ทางโลกนั้นได้มีการใช้กันอย่างแพร่หลายในคริสต์ศตวรรษที่ 11-15 โดยใช้ในการจดบันทึกลงบนแผ่นเปลือกไม้เบิร์ช (birch) ซึ่งเป็นไม้ที่มีอยู่มากในท้องถิ่นและมีคุณสมบัติเหนียวและทน เรื่องราวที่มีการจดบันทึกนั้นมีหลากหลาย เช่น จารึกทางประวัติศาสตร์ วรรณกรรม ตำนาน เรื่องเล่า คำสอน อีกทั้งยังมีบันทึกในรูปแบบจดหมาย เอกสารทางธุรกรรม พิณัยกรรม สัญญาซื้อขาย คำพิพากษา ข้อร้องเรียน เรื่องตลก คำถามทำให้ทาย การจัดการงานบ้าน เป็นต้น

แผ่นเปลือกไม้เบิร์ช (birch)

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงการใช้อย่างแพร่หลายที่ใช้ทางศาสนา ผสมผสานกับภาษารัสเซียซึ่งเป็นรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญของรัสเซีย และจัดเป็นวรรณกรรมเล่มแรกๆ ของรัสเซีย ที่มีการประพันธ์ขึ้นในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 11-12 ประกอบด้วย “เรื่องเล่าในอดีตกาล” (The Tale Bygone Years) «Повесть временных лет» (ค.ศ. 1068), “เรื่องเล่าเกี่ยวกับบอริสและเกลียบ” (The Tale of Boris and Gleb) «Сказание о Борисе и Глебе», “บทเทศนาเกี่ยวกับกฎหมายและพระคุณ” (Word of the Law and Grace) «Слово о законе и благодати» “ชีวประวัติของฟีโอโดซีอัส ปิโอรสกี” (Life of Theodosius of the Caves) «Житие Феодосия Печорского», (ค.ศ. 1051), “คำสอนของวาดีมีร์ มานามาห์” (Instruction of Vladimir Monomakh) «Поучение Владимира Мономаха» (ค.ศ. 1096) “เรื่องเล่าเกี่ยวกับการศึกของอีโกร์” (The Tale of Igor’s Campaign) «Слово о полку Игореве» (ค.ศ. 1185-1188).

ภาษารัสเซียจัดเป็นภาษาสลาฟตะวันออกที่มีความใกล้ชิดกับภาษาในกลุ่มเดียวกันคือยูเครนและภาษาเบลารุสเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา สลาฟตะวันออกไม่ได้มีการแบ่งเป็นประเทศที่ชัดเจนเช่นปัจจุบัน การแบ่งสลาฟตะวันออกเป็น 3 ประเทศมีความชัดเจนในช่วงการสถาปนาสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1924 โดยมีการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสหภาพสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตปี ค.ศ. 2524 ว่ายูเครน รัสเซีย และเบลารุสเป็นสาธารณรัฐที่รวมตัวกันเป็นสหภาพโซเวียต ดังนั้นความเชื่อมโยงทางภาษาจึงมีอยู่มากกว่าสลาฟกลุ่มอื่นๆ (สลาฟใต้ และสลาฟตะวันตก)

อักษรซีริลลิก (Cyrillic) ที่ใช้ในภาษารัสเซียในยุคแรกมี 43 ตัว

ตัวพิมพ์	ตัวเขียน	แทนเลข	เสียง	ชื่อเรียก
А	а	1	[a]	аз
Б	б		[b]	буки
В	в	2	[v]	вѣди
Г	г	3	[g]	глаголь
Д	д	4	[d]	добро
Е, Ё	е	5	[e]	есть
Ж	ж		[ж']	живѣте

S	Σ	6	[дз']	зелó
z, 3	ζ, 3	7	[з]	земля́
И	и	8	[и]	йже (8-ричное)
I, Ĩ	ι, Ĩ	10	[и]	и (10-ричное)
К	κ	20	[к]	ка́ко
Л	λ	30	[л]	лю́ди
М	μ	40	[м]	мыслéте
Н	η	50	[н]	наш
О	ο	70	[о]	он
Π	π	80	[п]	поко́й
Р	ρ	100	[р]	рцы
С	ς	200	[с]	сло́во
Т	τ	300	[т]	тве́рдо
ΟΥ, Υ	ου, 8	(400)	[у]	ук
Ф	φ	500	[ф]	фeрт
Χ	χ	600	[х]	хеp
Ω	ω	800	[о]	омéга
Ц	ц, ц	900	[ц']	цы
Ч	υ, ч	90	[ч']	чеpвь

Ш			[ш']	ша
Щ			[ш'т'] ([ш'ч'])	ща
Ъ			[ъ]	ер
Ы			[ы]	еры
Ь			[ь]	ерь
Ъ			[æ], [ие]	ять
Ю			[йу]	ю
ІА			[йа]	А йотированное
ІЄ			[йэ]	Е йотированное
А		(900)	[э ^н]	юс малый
Ж			[о ^н]	юс большой
ІА			[йэ ^н]	юс малый йотированный
ІЖ			[йо ^н]	юс большой йотированный
Ѓ		60	[кс]	кси
Ψ		700	[пс]	пси
Ѳ		9	[θ], [ф]	фита
Ѳ		400	[и], [в]	йжица

ในศตวรรษที่ 16 พระเจ้าซาร์อีวานที่ 4 (Ivan IV) ได้มีพระบัญชาให้อีวาน ฟิโอดรอฟ (Ivan Fyodorov: ค.ศ. 1520-5583) พิมพ์หนังสือภาษารัสเซียด้วยแท่นพิมพ์เป็นครั้งแรก โดยหนึ่งในจำนวนหนังสือที่พิมพ์จากโรงพิมพ์ของอี

วาน ฟิโอดอโรฟคือแบบเรียนภาษารัสเซีย จากแบบเรียนภาษารัสเซียดังกล่าว เห็นได้ว่ามีอักษรเพิ่มขึ้นจาก 43 ตัวเป็น 46 ตัวอักษร

อีวาน ฟิโอดอโรฟ

อักษรภาษารัสเซียในตำราเรียนภาษารัสเซียพิมพ์โดยอีวาน ฟิโอดอโรฟ

อักษรซีริลลิกที่ใช้เป็นภาษาเขียนในภาษารัสเซียมีพัฒนาการมาโดยลำดับ ในปี ค.ศ. 1708 พระเจ้าปีเตอร์มหาราช (Peter the Great) ทรงปฏิรูปภาษารัสเซียให้ง่ายขึ้นจากที่ใช้ในวงการศาสนา และได้ปรับมาเพื่อใช้เป็นภาษาเขียนใน

การพัฒนาวิทยาการของประเทศ โดยทรงดัดอักษรภาษารัสเซียลงเหลือ 36 ตัวอักษร และแปลงรูปทรงของตัวอักษรให้คล้ายอักษรลาตินที่ใช้กันอยู่ในยุโรปตะวันตก

ในปี ค.ศ. 1739 มิคฮาอิล ลามาโนซอฟ (Mikhail Lomonosov, ค.ศ. 1711-1765) นักวิทยาศาสตร์ผู้รอบรู้ในศาสตร์กว่า 10 แขนง ผู้ที่คิดริเริ่มก่อตั้งมหาวิทยาลัยเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก (ค.ศ. 1724) และมหาวิทยาลัยมอสโก (1755) ได้ทำการปฏิรูประบบภาษารัสเซียและระบบร้อยกรองของภาษารัสเซีย โดยได้ประพันธ์หนังสือที่รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับหลักร้อยกรองภาษารัสเซียแบบใหม่ไว้ในหนังสือที่มีชื่อว่า “จดหมายเกี่ยวกับหลักฉันทลักษณ์รัสเซีย” (Letter of the Rules of the Russian Prosody) ซึ่งนักวิชาการร่วมสมัยหลายคนเช่น วาสิลีเย์ เตรียาคอฟสกี (Vasiliy Trediakovsky, ค.ศ. 1703-1769) และอเล็กซานเดอร์ ซุมารอฟ (Aleksander Sumarokov, ค.ศ. 1717-1777) ได้มีความเห็นขัดแย้งกับหลักฉันทลักษณ์ของลามานอฟ ที่ไปนำเอาหลักร้อยกรองของต่างประเทศเข้ามา จนทำให้ขาดความเป็นเอกลักษณ์ของรัสเซีย แต่วิชชาริโอน เบลินสกี (Vissarion Belinsky, ค.ศ. 1811-1848) นักประวัติศาสตร์และนักวิจารณ์ได้กล่าวแย้งว่า “มิคฮาอิล ลามาโนซอฟเปรียบเสมือนพระเจ้าปีเตอร์มหาราชด้านภาษารัสเซีย”⁷ จากการเป็นผู้บุกเบิกสร้างหลักเกณฑ์เพื่อนำเอาภาษารัสเซียมาใช้ในชีวิตประจำวัน ในขณะที่ยุคนั้นสังคมชั้นสูงของรัสเซียใช้แต่ภาษาต่างประเทศ แม้แต่ในมหาวิทยาลัยก็มีการเรียนการสอนและตำราเรียนก็เป็นภาษาเยอรมัน ดังนั้น การที่มิคฮาอิล ลามาโนซอฟพยายามจัดทำหลักเกณฑ์ต่างๆ ทางภาษา และประพันธ์ผลงานต่างๆออกมา ถึงแม้ว่าจะขาดความสละสลวยไปบ้าง แต่ก็ทำให้มีการประพันธ์รูปแบบต่างๆ เป็นภาษารัสเซียมากขึ้น จนกลายเป็นภาษาหลักในการประพันธ์และการสื่อสาร จึงจัดได้ว่าเป็นการกระทำที่มีคุณูปการต่อภาษารัสเซียเป็นอย่างมาก

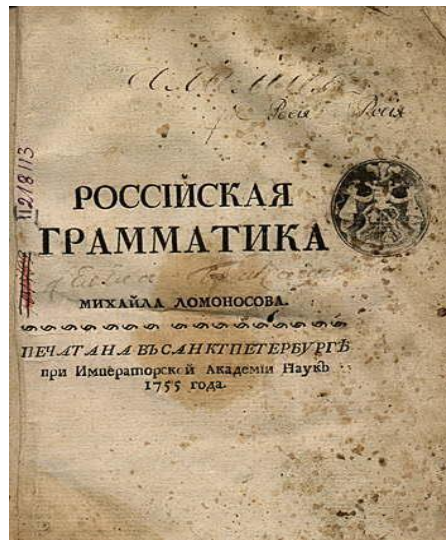
---

⁷ Белинский В. Г. Собрание сочинений. В 9-ти томах. МИХАИЛ ВАСИЛЬЕВИЧ ЛОМОНОСОВ. Сочинение Ксенофонта Полевого. Москва. В типографии Августа Семена. 1836. Две части: I - 374; II - 384. (8). Т. 1. Статьи, рецензии и заметки 1834-1836. М., "Художественная литература", 1976,

มิคาอิล ลามานอฟ

ในปี ค.ศ. 1755 มิคาอิล ลามานอฟได้ตีพิมพ์ตำราไวยากรณ์ภาษารัสเซียขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีชื่ออย่างเป็นทางการว่า “ไวยากรณ์รัสเซีย” (Russian Grammar) ซึ่งได้รับการยอมรับกันในวงกว้างในหมู่นักวิชาการและนักศึกษา โดยในช่วง 16 ปีแรกมีการตีพิมพ์ซ้ำถึง 14 ครั้ง⁸

หนังสือ “ไวยากรณ์รัสเซีย” ที่ประพันธ์โดยมิคาอิล ลามานอฟ

หลังการปฏิวัติสังคมนิยมในรัสเซียปี ค.ศ. 1917 รัฐบาลภายใต้การนำของพรรคบอลเชวิคได้ประกาศนโยบาย “ลบล้างการไม่รู้หนังสือ”⁹ เนื่องจากชาวรัสเซียในขณะนั้นรู้หนังสือเพียง 27 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น และเพื่อกิจการดังกล่าว

⁸ Словарь обиходного русского языка Московской Руси XVI-XVII веков

ในปี ค.ศ. 1918 คณะกรรมการการศึกษาของพรรคบอลเชวิคได้ตัดตัวอักษรไปอีก 3 ตัว จึงทำให้อักษรภาษารัสเซียเหลือ 33 ตัวจนถึงปัจจุบัน

การเทียบอักษรภาษารัสเซีย

อักษรภาษารัสเซียมีทั้งหมด 33 ตัว โดยแบ่งเป็นพยัญชนะ 21 ตัว เป็นสระ 6 ตัว และกึ่งพยัญชนะกึ่งสระ 4 ตัว และอีก 2 เครื่องหมาย

ถึงแม้ว่าอักษรภาษารัสเซียมีเพียง 33 ตัวก็ตาม แต่พยัญชนะและสระหลายตัวก็สามารถออกเสียงได้มากกว่า 1 เสียง เช่น พยัญชนะ 15 ใน 21 ตัวสามารถออกได้ 2 เสียง คือเสียงหนักและเสียงเบา สระ 3 ใน 6 ตัวสามารถเปลี่ยนเสียงได้ และกึ่งพยัญชนะกึ่งสระ 2 ใน 4 ตัว ก็สามารถเปลี่ยนเสียงได้เช่นกัน

ชื่อ เสียงและหน้าที่ของอักษรภาษารัสเซีย

อักษร	ชื่อ / เสียง	เทียบได้กับ	อักษร	ชื่อ / เสียง	เทียบได้กับ
А а	а/ а	สระ - อา	Р р	эp/ p	- ร
Б б	бэ/ б	- บ	С с	эc/ c	- ส
В в	вэ/ в	- ว	Т т	тэ/ t	- ต
Г г	гэ/ г	- ก	У у	y/ y	สระ — อุ
Д д	дэ/ д	- ด	Ф ф	эф/ ф	- ฟ
Е е	е/ йэ	- เย	Х х	ха/ x	- คช - KH
Ё ё	ё/ йо	- โย	Ц ц	цэ/ ц	- คส - TS
Ж ж	жэ/ ж	- ZH	Ч ч	че/ ч	- ช
З з	зэ/ з	- จ	Ш ш	ша/ ш	- SH
И и	и/ и	สระ — อี	Щ щ	ща/ щ	- SHCH
Й й	И краткое อี ครั๊ต โกเย	- ย	Ъ ъ	твердый знак	เครื่องหมายหนัก

⁹ Грамотность. БСЭ, 3-е изд. — М.: Сов.энциклопедия, 1972. — т.7.

				ทวิไธรีคีย ขนาด	
К к	ка/ к	- ค	Ы ы	Ы/ ы	สระ — อือ
Л л	эль/ л	- ล	Ь ь	МЯГКИЙ знак มีอ้ายคีย ขนาด	เครื่องหมายเบา
М м	эм/ м	- ม	Э э	э/ э	สระ — แอ
Н н	эн/ н	- น	Ю ю	ю/ йу	- ยู
О о	о/ о	สระ — โอ	Я я	я/ йа	- ยา
П п	пэ/ п	- ป			

พยัญชนะ 21 ตัว คือ Б В Г Д Ж З Й К Л М Н П Р С Т Ф Х Ц Ч Ш Щ

สระ 6 ตัว คือ А И О У Ы Э

กึ่งพยัญชนะกึ่งสระ 4 ตัวคือ Е Ё Ю Я (อักษรผสม)

เครื่องหมาย 2 ตัวคือ Ь Ъ

การเขียนอักษรภาษารัสเซีย

ในปัจจุบัน การเขียนอักษรภาษาต่างๆ ด้วยลายมือได้ลดบทบาทลงตามอิทธิพลของคอมพิวเตอร์ที่มีมากขึ้น ภาษารัสเซียก็เป็นหนึ่งในจำนวนนั้นที่การเขียนด้วยลายมือไม่ได้มีผลต่อการใช้ภาษามากนัก เนื่องจากนักเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ได้อำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้คอมพิวเตอร์ด้วยแบบตัวหนังสือ (fonts) ต่างๆ

การที่คอมพิวเตอร์มีแบบตัวหนังสือที่หลากหลายได้ส่งผลให้ผู้เรียนภาษารัสเซียต้องมีความลำบากในการจำตัวอักษรมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แบบตัวอักษรที่เป็นตัวเขียน ซึ่งส่วนหนึ่งจะเขียนเหมือนอักษรโรมัน แต่กลับไม่ใช่ตัวอักษรตัวนั้น จึงทำให้เกิดความสับสนในการจำตัวอักษรเป็นอย่างมาก (ดูจากภาพตัวอักษรถัดไป)

Аа	Аа	Кк	Кк	Хх	Хх
Бб	Бб	Лл	Лл	Цц	Цц
Вв	Вв	Мм	Мм	Чч	Чч
Гг	Гг	Нн	Нн	Шш	Шш
Дд	Дд	Оо	Оо	Щщ	Щщ
Ее	Ее	Пп	Пп	Ъ	ъ
Ёё	Ёё	Рр	Рр	Ы	ы
Жж	Жж	Сс	Сс	Ь	ь
Зз	Зз	Тт	Тт	Ээ	Ээ
Ии	Ии	Уу	Уу	Юю	Юю
Й	й	Фф	Фф	Яя	Яя

อักษรภาษารัสเซียตัวพิมพ์ใหญ่ ตัวพิมพ์เล็ก และตัวเขียนใหญ่ ตัวเขียนเล็ก

ความสำคัญภาษารัสเซียต่อประเทศไทย

ประเทศไทยกับประเทศรัสเซียมีความสัมพันธ์ทางการทูตมากกว่า 115 ปีแล้ว แต่ความสัมพันธ์ที่ยาวนานดังกล่าวยังไม่มีความแน่นแฟ้นตามที่ควรจะเป็น ซึ่งก็มีมูลเหตุหลายประการตามยุคสมัย สาเหตุหนึ่งของความห่างเหินนั้นก็ด้วยการขาดความสัมพันธ์ทางผลประโยชน์ และความสัมพันธ์ทางผลประโยชน์ย่อมไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากขาดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความไว้วางใจกัน นอกจากนั้น ความไว้วางใจกันนั้นก็ย่อมเกิดจากการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันนั้นย่อมไม่สามารถดำเนินการได้ หากทั้งสองฝ่ายไม่สามารถสื่อสารกันได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ความรู้ในภาษาของอีกฝ่ายหนึ่งจึงเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ที่ดี และการที่ทั้งสองประเทศยังขาดแคลนบุคลากรที่มีรู้ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ก็เป็นมูลเหตุสำคัญประการหนึ่งของความสัมพันธ์ที่ไม่แน่นแฟ้นเท่าที่ควร การแก้ปัญหาในข้อนี้กระทำได้โดยการให้การศึกษาแก่ประชาชนและบุคลากรของทั้งสองประเทศ ซึ่งสามารถกระทำได้ในหลายรูปแบบ สำหรับประเทศไทยแล้ว การจัดการศึกษาด้านภาษา การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมรัสเซียเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญต่อประเทศเป็นอย่างมาก

ความจำเป็นเร่งด่วนของประเทศไทยต่อปัญหาความสัมพันธ์กับรัสเซียที่ต้องใช้บุคลากรด้านภาษารัสเซียเป็นจำนวนมากคือความจำเป็นในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ประเทศไทยและรัฐบารัสเซียได้ยกเว้นการตรวจลงตราหนังสือเดินทางธรรมดา (วีซ่า) สำหรับนักท่องเที่ยวของทั้งสองประเทศ โดยอนุญาตให้เดินทางท่องเที่ยวระหว่างกันโดยไม่ต้องมีวีซ่านาน 30 วัน จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวชาวรัสเชียเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้นเป็นลำดับ จากสถิติของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา นักท่องเที่ยวรัสเชียที่เดินทางมาประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นทุกปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 80 (ดูตารางถัดไป)

จำนวนนักท่องเที่ยวชาวรัสเชียที่เดินทางมาประเทศไทย

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยวชาวรัสเชีย (คน)
2543	46,417
2544	54,488
2545	70,692
2546	89,329
2547	115,064
2548	102,783
2549	190,834
2550	279,771
2553	644,678
2554	1,014,293

ที่มา: ข้อมูลประมวลจากสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา <http://www.tourism.go.th>, [สิงหาคม 2555]

จากการที่มีนักท่องเที่ยวรัสเซียเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะเวลาอันสั้น อีกทั้งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่สามารถพูดภาษาต่างประเทศได้ แต่เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวฝ่ายไทยที่มีความรู้ภาษารัสเซียยังมีจำนวนไม่มากนัก จึงทำให้การบริการนักท่องเที่ยวของหน่วยงานบริการการท่องเที่ยวต่างๆ เป็นไปอย่างขาดประสิทธิภาพ

ถึงแม้ในประเทศไทยมีการเรียนการสอนภาษารัสเซียมากกว่า 30 ปีแล้วก็ตาม แต่ยังผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ภาษารัสเซียที่มีทักษะฟังพูดอ่านเขียนได้ไม่มากนัก ในขณะที่ผู้ที่ไปศึกษาต่อในประเทศรัสเซียซึ่งสามารถสื่อสารภาษารัสเซียได้เป็นอย่างดีก็ยังมีจำนวนไม่มากนักอีกเช่นกัน จึงทำให้สถาบันการศึกษาต่างๆที่มีการเรียนการสอนภาษารัสเซียอยู่ต้องตื่นตัว และควรเร่งดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ความต้องการบุคลากรภาคธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจท่องเที่ยว

ปัจจุบัน ในประเทศไทยมีการเรียนการสอนภาษารัสเซียในระดับปริญญาอยู่ 3 สถาบันคือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยมีผู้สำเร็จการศึกษารวมกันประมาณเพียงปีละ 100 คน แต่ในจำนวนนั้นมีผู้ที่มีความแตกฉานในภาษารัสเซียประมาณ 10-15 คนเท่านั้น และประมาณกึ่งหนึ่งในจำนวนนี้เท่านั้นที่เข้าสู่ตลาดแรงงานตรงตามสายงาน จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้การผลิตบุคลากรด้านภาษารัสเซียยังคงเป็นปัญหาของการศึกษาและประเทศไทยต่อไป ทางออกที่สำคัญของปัญหานี้คือการสนับสนุนอย่างจริงจังจากรัฐ โดยต้องมีการจัดการและวางแผน การผลิต และใช้บุคลากรอย่างเป็นระบบโดยผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องโดยตรง นอกจากนั้น หากรัฐบาลให้การสนับสนุนด้านทุนการศึกษาอย่างเพียงพอ ก็จะช่วยให้ปริมาณและคุณภาพของบุคลากรด้านภาษารัสเซียของประเทศเพิ่มขึ้นได้ไม่ยากนัก

**ยุทธศาสตร์การกำหนดและดำเนินนโยบายด้านการเมืองการบริหาร เศรษฐกิจ
และการต่างประเทศรัสเซียสมัยเยลต์ซิน**

**A Strategy to Determine and Pursue Political, Administrative, Economic and Foreign Policies during the Boris
Yeltsin Period in Russia**

รมย์ ภิรมนตรี

Rom Phiramontri

นฤมิตร สอดสุข

Naruemit Sodsuk

วัฒน์ะ คูนวงศ์

Wattana Kunwong

ปริญญญา จารุศิริวัฒน์

Prinya jarusirawat

บทคัดย่อ

ประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซินประสบความสำเร็จในการใช้ความเด็ดขาดและกลเม็ดในการฟื้นฟูเศรษฐกิจให้ผ่านพ้นไปตลอดรอดฝั่ง แม้จะถึงขั้นวิกฤตเป็นระยะๆ ก็ตาม อย่างไรก็ตาม ในช่วงต้นของรัฐบาลเยลต์ซินต้องเผชิญปัญหาการปฏิรูปเศรษฐกิจ จากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจไปสู่ภาคเอกชน เพื่อก้าวเข้าสู่ระบบตลาดเสรีอย่างหนักหน่วง เนื่องจากประสบความล้มเหลวที่ไม่สามารถกระจายความเป็นเจ้าของและหุ้นส่วน ให้ไปสู่ประชาชนในฐานะกว้างได้ ทว่าต่อมา รัฐบาลก็สามารถสร้างเสถียรภาพทางการเงิน ควบคู่ไปกับการเน้นการผลิตภายใน และส่งเสริมการส่งออกได้เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ต่อมา เศรษฐกิจรัสเซียค่อยๆ ดีขึ้นอย่างเด่นชัด ด้วยรายได้หลักที่เพิ่มสูงขึ้นจากราคาวัตถุดิบด้านพลังงานในตลาดโลก โดยเฉพาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ กระทั่งตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเพิ่มสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ถึงประมาณร้อยละ 10 ในปี พ.ศ. 2543

สำหรับด้านนโยบายต่างประเทศ ประธานาธิบดีเยลต์ซินหันไปเน้นการผูกสัมพันธ์และพึ่งพาด้านตะวันตกอย่างเต็มตัว เพื่อหาทางกอบกู้และฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ ทว่าพันธมิตรใหญ่ เช่น สหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกขององค์การความมั่นคงแห่งแอตแลนติกเหนือหรือนาโต ก็มีได้หยุดยั้งการขยายอิทธิพลเข้าไปในประเทศยุโรปตะวันออก ซึ่งเคยเป็นเขตอิทธิพลของรัสเซียมาก่อน

ด้วยสถานะอันตกเป็นเบี้ยล่างของสหรัฐฯ และยุโรปตะวันตกดังกล่าว ทำให้รัสเซียจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด พร้อมทั้งเตรียมสั่งสมความพร้อมในด้านต่างๆ จนกว่าจะหาทางฟื้นคืนสถานะและอิทธิพลในเวทีการเมืองโลกได้ต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ด้วยการสร้างให้เกิดดุลยภาพทางการเมืองระหว่างประเทศ ควบคู่ไปกับการคบหาสมาคมกับพันธมิตรตะวันตกต่อไปอย่างระมัดระวัง โดยเฉพาะหาทางเจรจาต่อรองเพื่อลดความตึงเครียดทางอาวุธยุทธศาสตร์กับสหรัฐฯ ขณะเดียวกันก็หาทางสร้างเสริมพันธมิตรกับมิตรประกาศในซีกโลกตะวันออกแห่งเอเชีย-แปซิฟิกเพิ่มขึ้นเพื่อถ่วงดุล พร้อมกันนั้นก็พยายามเรียกร้องให้องค์การสหประชาชาติแสดงบทบาทการรักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน, การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ, องค์กรความมั่นคงแห่งแอตแลนติกเหนือหรือนาโต, ยุโรปตะวันออกและเอเชีย-แปซิฟิก

AN ABSTRACT

President Boris Yeltsin succeeded in using resoluteness and ingenious personal skills to surmount all obstacles, although these were at times quite critical. At the early stage of his government, he had to face the tough problem of pushing through an economic reform involving the privatization of state enterprises, so that the economy achieved a transition to a market one. This aspect of reform had initially failed because it could not transfer the ownership and shares of these enterprises to large segments of the populace. However, at later stages the government, with its focus on increasing domestic production and promoting export, was able to create financial stability. The Russian economy apparently steadily improved as a result of increasing revenues mainly from the energy price hikes in the world market, especially the increases in oil and natural gas prices. Russia thus achieved a phenomenal GDP growth rate of 10 percent in 2000.

In the realm of foreign policy, President Yeltsin turned to creating ties and fully relying on the West for the success of his effort to rescue and restore the economy of his country. But major friends like the United States and Western Europe that mostly belonged to the North Atlantic Treaty Organization (NATO) never ceased expanding their influence to the countries in Eastern Europe, which once lay within the Russian sphere of influence.

This disadvantaged position *vis-à-vis* the United States and Western Europe led Russia to adjust itself for survival and preparedness to restore its power status and influence in the world in future. This involved redressing international power balance while maintaining friendly relations with the Western countries. Concrete policy initiatives for this purpose included negotiations with the United States to reduce tensions arising from their respective possession of strategic weapons, while approaching the countries in the Eastern world of Asia-Pacific with a view to balancing the Western powers. At the same time Russia made an appeal to the United Nations for the enhancement of its role in maintaining international peace and security.

Key words: President Boris Yeltsin, privatization of state enterprises, North Atlantic Treaty Organization (NATO), Eastern Europe, and Asia-Pacific

ยุทธศาสตร์การกำหนดและดำเนินนโยบายด้านการเมืองการบริหาร เศรษฐกิจ และการต่างประเทศรัสเซียสมัยเยลต์ซิน*

รมย์ ภิรมนตรี

นฤมิตร สอดสุข

วัฒนะ คูนวงศ์

ปริญญญา จารุสิริวัฒน์

หลังจากประธานาธิบดีมิลคาฮิล กอร์บาชอฟไม่ประสบความสำเร็จในการปฏิรูปสหภาพ โซเวียตในลักษณะคู่ขนานกันทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ กระทั่งนำไปสู่ความล่มสลายในปี พ.ศ. 2534 ต่อมา บอริส เยลต์ซิน ได้มีบทบาทนำในการสถาปนาสหพันธรัฐรัสเซียไปสู่ระบอบเสรีประชาธิปไตย ซึ่งนำไปสู่การปรับระบบทั้งภายในและต่างประเทศ บทความนี้จะเน้นวิเคราะห์ให้เห็นพัฒนาการของยุทธศาสตร์การกำหนดและดำเนินนโยบายด้านการเมืองการบริหาร เศรษฐกิจและการต่างประเทศของรัสเซียที่มีลักษณะพัฒนาไปสู่การเปิดกว้างและคล่องตัว เพื่อการจูงใจต่างชาติด้านการค้าการลงทุนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกับค่ายโลกเสรี

สำหรับยุทธศาสตร์การกำหนดและดำเนินนโยบายด้านการเมืองการบริหาร เศรษฐกิจและการต่างประเทศสมัยเยลต์ซินนั้น ภารกิจสำคัญของประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซินแห่งสหพันธรัฐรัสเซียมีจุดเน้นอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรจะสามารถประคับประคอง และพัฒนาประเทศให้ก้าวไปสู่ความเป็นประเทศประชาธิปไตยที่มีศักยภาพและเสถียรภาพได้ในท้ายที่สุด ทั้งนี้โดยจำเป็นต้องแก้ไขมิให้ประเทศตกต่ำและถอยกลับไปสู่ความไร้เสถียรภาพเช่นในอดีต กระทั่งอาจส่งผลให้กระแสนิยมในรูปการปกครองเดิมภายใต้ลัทธิคอมมิวนิสต์ สามารถสร้างความชอบธรรมกลับคืนมาได้ อีกในที่นี้จะแยกพิจารณาสภาวการณ์ของการพัฒนาประเทศ ในสมัยรัฐบาลเยลต์ซินออกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้ 1) ยุทธศาสตร์การกำหนดและดำเนินนโยบายด้านการเมืองการบริหารสมัยเยลต์ซิน 2) ยุทธศาสตร์การกำหนดและดำเนินนโยบายด้านเศรษฐกิจสมัยเยลต์ซิน และ 3) ยุทธศาสตร์การกำหนดและดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศสมัยเยลต์ซิน และ 4) สรุป

---

*บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “รัสเซียใหม่และคู่ทางความสัมพันธ์กับไทย” ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประกอบด้วย ดร.รมย์ ภิรมนตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหัวหน้าโครงการ และผู้ร่วมวิจัยประกอบด้วย รศ.นฤมิตร สอดสุข มหาวิทยาลัยศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ นายวัฒนะ คูนวงศ์ กรมยุโรป กระทรวงการต่างประเทศ และนางสาวปริญญญา จารุสิริวัฒน์ กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ปี พ.ศ. 2546

ก. ยุทธศาสตร์การกำหนดและดำเนินนโยบายด้านการเมืองการบริหารสมัยเอลต์ซิน เมื่อบอริส เอลต์ซินชนะการเลือกตั้ง และได้ครองตำแหน่งประธานาธิบดีแห่งสหพันธรัฐสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียต เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2534 เขาจึงได้เริ่มลงมือปฏิรูปรัสเซียในด้านต่างๆ สำหรับในด้านการเมืองการบริหาร จะแบ่งการพิจารณาออกเป็นประเด็นสำคัญๆ ดังนี้คือ 1) การปฏิรูปแบบเฉียบพลัน (Shock therapy) และการเผชิญหน้ากับการต่อต้านของฝ่ายค้าน 2) การแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อเพิ่มอำนาจประธานาธิบดีในการผลักดันการปฏิรูป 3) การเผชิญปัญหาความมั่นคงภายในกรณีสงครามเชเชเนีย 4) การใช้มาตรการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันเพื่อเสริมสร้างความชอบธรรมของรัฐบาล 5) การมุ่งเน้นแก้ไขวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งสำคัญเพื่อฟื้นฟู ประเทศ และ 6) การเผชิญปัญหาความมั่นคงภายในกรณีสงครามเชเชเนียครั้งใหม่

1. การปฏิรูปแบบเฉียบพลันและการเผชิญหน้ากับการต่อต้านของฝ่ายค้าน ด้วยเหตุที่บอริส เอลต์ซินต้องการนำการเปลี่ยนแปลงให้สหพันธรัฐรัสเซียก้าวไปสู่ความเป็นเสรีประชาธิปไตยในเร็ววัน ดังนั้น เขาจึงพยายามใช้กลยุทธ์ทุกรูปแบบผลักดันมติต่างๆ ของประเทศให้ดำเนินไปตาม แนวทางนั้น อันเป็นที่มาของความขัดแย้งและการเผชิญหน้ากับฝ่ายอนุรักษ์ ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งครองเสียงข้างมากในรัฐสภา และต้องการให้ประเทศเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป อย่างไร ก็ตาม ต้องถือว่าผลงานการปฏิรูปรัสเซียของเอลต์ซินในช่วงแรกไม่ประสบผลตามจุดมุ่งหมาย เนื่องจาก ประสบอุปสรรคทั้งจากการถูกต่อต้านและไม่ให้ความร่วมมือจากฝ่ายค้านในรัฐสภานอกจากนั้น ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจจากการปฏิรูปไปสู่ระบบการค้าเสรี ยังออกมาแสดงปฏิกิริยาต่อต้าน รัฐบาลอีกด้วย ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ได้กลายเป็นอุปสรรคที่รัฐบาลเอลต์ซินในช่วงหลังต่อมาต้องเผชิญโดยตลอด

หลังจากเอลต์ซินได้รับการเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีในวันที่ 12 มิถุนายน 2534 เขาได้เริ่มดำเนินการปฏิรูปขึ้นในประเทศ โดยสิ่งแรกที่ได้ดำเนินการคือการรับรองสถานะทางเศรษฐกิจ และรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายพื้นฐานของประเทศ พร้อมทั้งสร้างเสถียรภาพทางการเมืองให้กับตนเอง ต่อมาในเดือน พฤศจิกายน 2534 เอลต์ซินได้แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดแรกของตน ทั้งนี้ในเบื้องต้นประธานาธิบดีได้ทำหน้าที่ รักษาการนายกรัฐมนตรีโดยมีรองนายกรัฐมนตรี 2 คนเป็นผู้ควบคุมดูแลงานในแต่ละด้าน ประกอบด้วยเกนนาดิ บูร์บูลิส (Gennady Burbulis) เป็นรองนายกรัฐมนตรีรับผิดชอบด้านการเมือง และอีгор ไกดาร์ (Egor Gaydar) เป็นรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจและการคลัง รับผิดชอบด้านการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ

จากนั้นรัฐบาลรัสเซียได้ตัดสินใจดำเนินนโยบายปฏิรูปอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ โดยทางด้านการเมืองได้เน้นการรวมอำนาจไว้ที่ฝ่ายบริหาร และทางด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลได้ดำเนินการแปรรูปวิสาหกิจ

ต่างๆ ของรัฐบาลให้เอกชน (privatisation) ด้วยการเปิดให้มีการค้าเสรีและปล่อยให้ราคาสินค้าและค่าเงินลอยตัว ซึ่งการปฏิรูปในลักษณะนี้เป็นที่ทราบกันมานาน “การปฏิรูปของไกดาร์” (Gaydar’s reform) ผลจาก “การปฏิรูปของไกดาร์” ได้ทำให้เกิดความตกต่ำทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เพราะในขณะที่ราคาสินค้าสูงขึ้น 10-12 เท่าตัว แต่รายได้ของประชาชนกลับคงเดิม จึงทำให้ประชาชนยากจนลงมาก นอกจากนั้น นโยบายการขายวิสาหกิจของรัฐให้เอกชนยังทำให้การผลิตในสายอุตสาหกรรมหนัก อุตสาหกรรมเบา อุตสาหกรรมเกษตร และอุตสาหกรรมทหารตกต่ำลงเป็นอย่างมาก อันเป็นเหตุให้คนส่วนใหญ่ของประเทศเกิดความไม่พอใจการดำเนินการของรัฐบาลอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงได้เกิดมีกลุ่มต่อต้านการดำเนินการปฏิรูปของรัฐบาลขึ้นหลายกลุ่ม นอกจากนั้น กลุ่มที่ต่อต้านยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐสภา ซึ่งได้ทำหน้าที่พิเศษเป็นองค์กรปกป้องผู้ผลิตของประเทศ

ต่อมา ความขัดแย้งของหน่วยงานนิติบัญญัติกับหน่วยงานบริหารได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น โดยมีการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มการเมืองฝ่ายซ้ายชาตินิยม “คนงานรัสเซีย” (Trudovoi Rossiya) ร่วมกับ “พรรคคอมมิวนิสต์รัสเซีย” (Russian Communist-worker’s party) ซึ่งสนับสนุนโดยรัฐสภาที่จัตุรัสมานีเชซ (Manezh Square) บริเวณใกล้พระราชวังเครมลิน (The Kremlin Palace) ในช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2535 และเนื่องจากมีผู้เข้าร่วมชุมนุมกว่า 1 แสนคน จึงทำให้รัฐบาลต้องใช้หน่วยปฏิบัติการพิเศษ (OMON) เข้าปราบปราม

ในการประชุมครั้งที่ 6 ของสภาผู้แทนราษฎรรัสเซีย รัฐบาลได้ถูกสมาชิกสภาฝ่ายค้านอภิปรายถึงความล้มเหลวของการดำเนินการปฏิรูป โดยได้เปิดโอกาสให้นักธุรกิจที่สำคัญได้ร่วมอภิปรายด้วย เหตุนี้จึงทำให้เขตต์ชินจำต้องปลดบรรณูลิสออกจากตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี และแต่งตั้งนักอุตสาหกรรมรายใหญ่ของประเทศขึ้นเป็นรองนายกรัฐมนตรี 3 คน คือวลาดีมีร์ ชูเมโก (Vladimir Shumeigo) อดีตประธานสภาผู้บริหารบริษัทหลักทรัพย์ “รัส” (Rus) กีโอร์กีย์ ซิดจา (Georgiy Khidzha) อดีตประธาน สมาคมวิสาหกิจอุตสาหกรรมเมืองเลนินกราดและประธานกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจเมืองเลนินกราด และวิกเตอร์ ชีร์นามีร์ดิน (Victor Chernomyrdin) ประธานคณะกรรมการบริหารบริษัท “ก๊าซโพรม” ในที่สุดจึงทำให้ความขัดแย้งของทั้งสองสถาบันลดลงชั่วคราว

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2535 หลังจากรัฐบาลได้ให้ธนาคารกลางอนุมัติสินเชื่อพิเศษแก่ธุรกิจ อุตสาหกรรม จนทำให้อัตราเงินเฟ้อเพิ่มสูงขึ้น และได้เป็นเงื่อนไขให้ฝ่ายค้านใช้เป็นประเด็นโจมตีรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง ต่อมา รัฐบาลจึงได้งดให้เงินช่วยเหลือและเข้มงวดกับอุตสาหกรรมที่ได้รับสินเชื่อไปตามที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศแนะนำ ทว่าก็กลายเป็นประเด็นใหม่ให้รัฐสภาอภิปรายโจมตีว่า รัฐบาลดำเนินนโยบายเศรษฐกิจตามแบบตะวันตกทำให้ประชาชนยากจนลง

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งระหว่างรัฐสภาและรัฐบาลได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นอีกในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2535 เมื่อรัฐสภาได้ร่วมกับนักการเมืองฝ่ายค้านจัดตั้งองค์กรทางการเมืองในรูปแบบคณะกรรมการใน รัฐสภาที่มีชื่อว่า “แนวร่วมกู้ชาติ” (Front Natsanalnava Spaseniya) เพื่อต่อต้านการปฏิรูปแบบถอนรากถอนโคน และให้เปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล ต่อมา ประธานาธิบดีเยลต์ซินได้โต้ตอบด้วยการออกกฎหมาย “ว่าด้วยมาตรการปกป้องรัฐธรรมนูญรัสเซีย” เพื่อต่อต้านกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงกันข้ามกับตนและยุบองค์กร “แนวร่วมกู้ชาติ” แต่ถึงกระนั้นก็ไม่มีผลในทางปฏิบัติ

ในการประชุมสมัชชาสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 7 ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2535 ผู้แทนราษฎรรัสเซียได้มีมติไม่รับรองการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของอิกอร์ โกดาร์ ที่ประธานาธิบดีเยลต์ซินได้เสนอให้สภารับรองถึงสองครั้ง ดังนั้นจึงทำให้เยลต์ซินต้องเสนอชื่อวิกเตอร์ ชีร์นามีร์ดิน รองนายกรัฐมนตรี ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทนสภาผู้แทนราษฎรจึงได้รับรอง ความสำเร็จของสภาผู้แทนราษฎรในครั้งนี้ จนเป็นเหตุให้ ประธานาธิบดีเยลต์ซินจำต้องแสวงหาวิถีทางที่จะให้อำนาจบริหารของตนหลุดพ้นจากการควบคุมของ รัฐสภาต่อมา

จากผลของการใช้นโยบายปฏิรูปอย่างรุนแรงและรวดเร็วได้ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศต้องตกอยู่ในสภาวะที่ยากจน และส่วนหนึ่งได้แสดงออกถึงความไม่พอใจในการปฏิรูปของรัฐบาล ด้วยการ เคาะหม้อเปล่าเดินขบวนประท้วงในวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2536 ซึ่งเป็นวันสตรีสากล อันเป็นการสื่อถึงความยากจนและอดอยากของประชาชน

2. การแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อเพิ่มอำนาจประธานาธิบดีในการผลักดันการปฏิรูป การที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมมีเสียงข้างมากในฐานะฝ่ายนิติบัญญัติ และพยายามหาทางลดและถ่วงดุลอำนาจประธานาธิบดีเยลต์ซิน กระทั่งเป็นอุปสรรคต่อการปฏิรูปรัสเซียแบบเฉียบพลันของเขา ในที่สุดจึงนำไปสู่การเผชิญหน้ากันเป็นระยะๆ กระทั่งนำไปสู่การใช้กำลังเข้าล้อมปราบฝ่ายค้านในรัฐสภาจนถึงขั้นนองเลือด และประธานาธิบดีเยลต์ซินสามารถยึดกุมชัยชนะ รวมทั้งสามารถแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อเพิ่ม อำนาจประธานาธิบดีในการผลักดันการปฏิรูปได้อย่างเป็นขั้นตอนได้มากขึ้นต่อมา

ท่ามกลางกระแสการประท้วงของประชาชน และความขัดแย้งระหว่างอำนาจนิติบัญญัติกับอำนาจ บริหารที่เกิดขึ้น รัฐสภารัสเซียได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับของตนขึ้นมา โดยมีสาระสำคัญให้อำนาจฝ่ายรัฐสภา เป็นอย่างมาก รวมทั้งลดอำนาจประธานาธิบดีลง การกระทำดังกล่าวของรัฐสภาได้สร้างความไม่พอใจ ให้กับประธานาธิบดีเยลต์ซินเป็นอย่างมาก จากนั้นเขาจึงได้ออกแถลงการณ์ทางโทรทัศน์ยุติบทบาทของ รัฐสภา พร้อมทั้งออกกฎหมาย “เกี่ยวกับการปกครองประเทศด้วยวิธีพิเศษ” ในวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2536 ซึ่งต่อมาศาลรัฐธรรมนูญ อัยการสูงสุดและสมาชิกทั้งสองสภาได้ร่วมกันพิจารณาแล้วเห็นว่ากฎหมายดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญ

การไม่สามารถยุติบทบาทของฝ่ายตรงข้ามได้ทำให้ประธานาธิบดีเยลต์ซินต้องตกอยู่ในภาวะที่ลำบากอีกครั้งหนึ่ง เมื่อสภาได้เปิดให้มีการอภิปรายเพื่อถอดถอนประธานาธิบดีออกจากตำแหน่ง (Impeachment) แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เมื่อเห็นว่าถูกจำกัดทางอำนาจ และมีความพยายามที่จะปลดตนเองออกจากตำแหน่งโดยรัฐสภา ประธานาธิบดีเยลต์ซินได้ใช้วิธีหาอำนาจความชอบธรรมจากประชาชน โดยการประกาศให้มีการลงประชามติ (Referendum) ใน 3 ประเด็นคือ 1) ใ้ว่างใจประธานาธิบดี 2) รับรองแนวทางการปฏิรูปของรัฐบาล และ 3) ให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่ ซึ่งผลการลงประชามติส่วนใหญ่ให้ความไว้วางใจ และเห็นด้วยกับข้อเสนอทั้งหมดของประธานาธิบดีเยลต์ซิน

จากชัยชนะดังกล่าว ประธานาธิบดีเยลต์ซินจึงได้สิทธิ์อันชอบธรรมในการกำจัดการคู่แข่งทางการเมืองของตน ซึ่งเริ่มต้นด้วยการออกกฤษฎีกาหมายเลข 1400 ในวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2536 “ว่าด้วยการปฏิรูป รัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการ ขั้นตอนในสหพันธรัฐรัสเซีย” ขั้นตอนแรกตามกฤษฎีกาดังกล่าวคือการยุบสภา ผู้แทนราษฎรและสภาสูง พร้อมทั้งกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 11-12 ธันวาคม พ.ศ. 2536 และในวัน เดียวกันนั้นรัฐสภารัสเซียได้เปิดการประชุมสมัยวิสามัญครั้งที่ 9 เพื่อพิจารณากฤษฎีกาของประธานาธิบดีเยลต์ซิน สภาสูงซึ่งนำโดยประธานสภาวุฒิสภา อัสบูราตอฟ (Ruslan Khasbulatov) และสภาผู้แทนราษฎรได้มีมติปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามกฤษฎีกาดังกล่าวเพราะขัดต่อรัฐธรรมนูญ อีกทั้งมีความเห็นว่าการกระทำของเยลต์ซินเป็นการละเมิดกฎหมาย รัฐสภาจึงได้มีมติปลดเขาออกจากตำแหน่ง และแต่งตั้งอเล็กซานเดอร์ รูสโกย (Alexander Rutskoy) รองประธานาธิบดีซึ่งอยู่ฝ่ายเดียวกับกลุ่มตนขึ้นเป็นประธานาธิบดีแทน

จากแผนการกำจัดการคู่แข่งของประธานาธิบดีเยลต์ซินได้ทำให้เกิดแผนการต่อต้าน และแย่งชิงอำนาจ ของรัฐสภา และรองประธานาธิบดีขึ้น ในภาวะดังกล่าวการเผชิญหน้าจึงเป็นเรื่องที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้น ในวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2536 เยลต์ซินซึ่งควบคุมกองกำลังของประเทศอยู่ จึงได้ใช้กองกำลังติดอาวุธล้อม รัฐสภาที่กำลังมีการประชุม พร้อมทั้งออกคำสั่งให้ผู้ที่อยู่ข้างในออกมามอบตัว แต่ทว่าคำสั่งดังกล่าวไม่ได้รับการตอบสนอง โดยที่ในระหว่างการล้อมรัฐสภา 10 วัน ฝ่ายรัฐสภาซึ่งประกอบด้วยกลุ่มนิคมคอมมิวนิสต์ และกลุ่มชาตินิยม ได้ใช้สื่อมวลชนกระตุ้นให้ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากการปฏิรูปของเยลต์ซิน ออกมาสนับสนุนกลุ่มตน

ต่อมา เมื่อกลุ่มสนับสนุนของอัสบูราตอฟและรูสโกยได้พากันออกไปเดินขบวนตามท้อง ถนนกรุงมอสโก จึงได้เกิดการปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ และทหารซึ่งไม่สามารถตอบโต้ได้อย่างเต็มที่ อันเป็นผลให้กลุ่มผู้เดินขบวนสนับสนุนกลุ่มรัฐสภาสามารถตีฝ่าวงล้อมเข้าไปในรัฐสภาได้ หลังจากเห็นว่าฝ่ายสนับสนุนตนเองมีมากและเข้มแข็งยิ่งขึ้น อัสบูราตอฟและรูสโกยได้ออกคำสั่งให้กองกำลังของตนบุกเข้ายึดศาลว่าการกรุงมอสโก และหอส่งสัญญาณ

วิทยุโทรทัศน์ “ออสตังคินา” (Ostankino) ซึ่งก็ถูกทหารของประธานาธิบดีเยลต์ซินตอบโต้จนต้องล่าถอยกลับไปที่รัฐสภา และถูกล้อมปราบจับกุมตัวได้ในที่สุดวิกฤตการณ์ดังกล่าวได้ดำเนินไป 12 วันจนทำให้มีผู้เสียชีวิต 140 คนและบาดเจ็บกว่า 200 คน

หลังวิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญสงบลง ประธานาธิบดีเยลต์ซินได้ประกาศให้วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2536 เป็นวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และลงประชามติรับรองรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ฝ่ายประธานาธิบดี ได้ร่างขึ้น ซึ่งก็ได้เพิ่มอำนาจให้แก่ประธานาธิบดีเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคฝ่ายรัฐบาลได้คะแนนน้อยกว่าพรรคฝ่ายค้าน ดังนั้น จึงทำให้คณะผู้บริหารประเทศของเยลต์ซินยังคงมีความยากลำบากในการบริหารประเทศอยู่เนื่องจากฝ่ายค้านสามารถคุมเสียงส่วนใหญ่ในรัฐสภาได้ กระทั่งทำให้เป็นอุปสรรคต่อการออกกฎหมายต่างๆ ที่เสนอโดยประธานาธิบดีและรัฐบาลต่อมา ดังปรากฏผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสหพันธรัฐรัสเซียวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2536 ซึ่งมีผู้มาออกเสียง 58.40 % ของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (โปรดดูตารางที่ 1 เปรียบเทียบ)

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสหพันธรัฐรัสเซียวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2536

พรรค	คะแนนรวม	เสียงและที่นั่ง
พรรคเสรีประชาธิปไตยรัสเซีย(Liberal Democratic Party)	22.69 %	59 (พรรคฝ่ายค้าน)
พรรคทางเลือกรัสเซีย (Russia’s Choice)	15.38%	40 (พรรครัฐบาล)
พรรคคอมมิวนิสต์รัสเซีย (Communist Party of the Russian Federation)	12.35 %	32 (พรรคฝ่ายค้าน)
พรรคเกษตรกร (Agrarian Party)	7.90 %	21 (พรรคฝ่ายค้าน)
กลุ่มการเมือง “สตรีรัสเซีย” (Women of Russian)	8.10%	21 (พรรคฝ่ายค้าน)
กลุ่มยาบลาโก (Yabloko)	7.83%	20 (พรรคฝ่ายค้าน)
พรรคเอกภาพและความปรองดอง(Party of	6.76	18 (พรรครัฐบาล)

Russian Unity and Concord)		
พรรคประชาธิปไตยรัสเซีย(Democratic Party of Russia)	5.5	14 (พรรคฝ่ายค้าน)

หมายเหตุ จากบทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญรัสเซีย สภาชุดนี้มีอายุ 2 ปี

ที่มา: คณะกรรมการการเลือกตั้งสหพันธรัฐรัสเซีย

หลังจากที่เห็นว่าเสียงสนับสนุนในสภาของตนมีน้อย ประธานาธิบดีเยลต์ซินและนายกรัฐมนตรีวิกเตอร์ ชีร์นาวิร์ดิน จึงได้พยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับพรรคฝ่ายค้าน โดยการยินยอมให้มีการนิรโทษกรรมกลุ่มผู้ก่อการใน “วิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญ” ตามข้อเสนอของพรรคฝ่ายค้าน จากนั้นฝ่ายรัฐบาลซึ่งนำโดยประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรี ได้เสนอให้พรรคการเมืองทุกพรรคในสภาร่วมลงนามใน “ข้อตกลงเกี่ยวกับความปรองดองของสังคม” แต่กลับได้รับการปฏิเสธจากพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายและชาตินิยมบางพรรคเช่น พรรคคอมมิวนิสต์ฯ พรรคเกษตรกร และกลุ่มแรงงานรัสเซีย เป็นต้น

จากการวิเคราะห์เสถียรภาพทางการเมืองการบริหารของรัฐบาลเยลต์ซินในช่วงต้นจะเห็นได้ว่ายังขาดความเป็นเอกภาพอยู่มาก แม้ว่าเยลต์ซินจะอาศัยบุคลิกภาพที่เด็ดขาดแข็งแกร่ง ผนวกเข้ากับการสนับสนุนนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจจากประชาชนในวงกว้าง แต่อุปสรรคก็มีมากทั้งจากฝ่ายอนุรักษ์รัฐสภา และความยากลำบากในเชิงปฏิบัติของการปฏิรูป อย่างไรก็ตาม ทั้งๆ ที่ต่อมาเยลต์ซินสามารถชนะศึกเหนือฝ่ายรัฐสภาในการลงประชามติ โดยที่ประชาชนให้การยอมรับการปฏิรูป และสนับสนุนให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีและสภาผู้แทนราษฎรใหม่ แต่ในท้ายที่สุดพรรคฝ่ายรัฐบาลกลับพ่ายแพ้เลือกตั้งพรรคฝ่ายค้าน อันส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพในการบริหาร และปฏิรูปเศรษฐกิจของรัฐบาลเยลต์ซินต่อเนื่องไปในระยะยาวหลังจากนั้น ดังภาพสะท้อนที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนต่อมา โดยเฉพาะในกรณีการเปลี่ยนตัวผู้บริหารระดับรองๆ ลงมา ทั้งตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีจนนับครั้งไม่ถ้วน

3. การเผชิญปัญหาความมั่นคงภายในกรณีสงครามเชเชเนีย กรณีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในรัฐสถาบันว่าไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในสภาแห่งชาติเท่านั้น ในสภาท้องถิ่นของรัสเซียก็ได้มี ความขัดแย้งรุนแรงเกิดขึ้นโดยตลอด ซึ่งบางสภาก็สามารถยุติได้โดยสภาท้องถิ่น บางสภาที่ต้องให้รัฐบาล กลางเข้าไปไกล่เกลี่ย แต่ในกรณีของสาธารณรัฐเชเชเนียซึ่งเป็นหนึ่งใน 89 เขตการปกครองของสหพันธรัฐรัสเซีย นั้น มีความรุนแรงถึงขั้นใช้กำลังเข้ายึดอำนาจ และประกาศเอกราชศาสนาอิสลามมาใช้ในการ ปกครองสาธารณรัฐแทนรัฐธรรมนูญ

ในปลายปี พ.ศ.2534 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สหภาพโซเวียตกำลังล่มสลาย นายพลคิโดฮาร์ ดูดาเยฟ (Dzhokhar Dudayev) ได้ใช้กำลังทหารบุกเข้ายึดอำนาจสภาสาธารณรัฐเชเชเนีย และสถาปนาเชเชเนียให้เป็น รัฐอิสลาม และไม่ขึ้นตรงต่อรัสเซีย โดยมีตนเองเป็นผู้นำ หลังจากนั้นเชเชเนียได้กลายเป็นแหล่งที่พักพิงของอาชญากรกลุ่มต่างๆ รวมทั้งกลุ่มอาชญากรข้ามชาติ เพราะกฎหมายไม่สามารถบังคับใช้ได้ ดังนั้นจึงได้มีการก่ออาชญากรรมขึ้นทั้งในเชเชเนียเอง และสาธารณรัฐใกล้เคียงเป็นจำนวนมาก จากตัวเลขในปี พ.ศ. 2536 ในเชเชเนีย และสาธารณรัฐโดยรอบมีการปล้นรถไฟ 559 ขบวน โดยได้ของจากตู้สินค้า และตู้คอนเทนเนอร์ ไปทั้งหมด 4,000 ตู้ มีมูลค่าสูงถึง 11,500 ล้านดอลลาร์ ซึ่งในปีต่อมาตัวเลขดังกล่าวก็ยังคงเพิ่มสูงขึ้น ความเดือดร้อนจากโจรภัยดังกล่าว ทำให้ประชาชนในสาธารณรัฐเชเชเนียทั้งต่างเชื้อชาติ และชาวเชเชเนียเอง ต่างพากันอพยพออกจากสาธารณรัฐถึงกว่า 2 แสนคน¹⁰

เนื่องจากเชเชเนียเป็นจุดยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ โดยเป็นเส้นทางผ่านของท่อส่งน้ำมัน และเส้นทางขนส่งทางรถไฟในแถบคอเคซัส ทำให้ประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซินตัดสินใจส่งกองกำลังจากส่วนกลางเข้าไปในเชเชเนียในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2537 เพื่อยึดสาธารณรัฐเชเชเนียคืนมาจากนายพลดูดาเยฟ ทว่าได้รับการต่อต้านอย่างแข็งขันจากกองกำลังแบ่งแยกดินแดน ด้วยเหตุนี้ กองกำลังทหารและตำรวจจากส่วนกลางต้องใช้เวลาราว 6 เดือนจึงสามารถยึดเมืองสำคัญ 4 เมืองของสาธารณรัฐเชเชเนียคืนได้ แต่ก็ไม่สามารถสลายกองกำลังติดอาวุธของกองกำลังกลุ่มต่างๆซึ่งกระจายกันอยู่ตามหุบเขาและชนบทได้ ดังนั้นในอีก 1 เดือนต่อมา กองกำลังของกลุ่มอาชญากรที่สำคัญในเชเชเนียกลุ่มหนึ่งนำโดยฆาติม บาซาเยฟ (Shamil Basayev) ก็ได้บุกเข้ายึด โรงพยาบาลที่เมืองบูเดนโนฟสค์ (Budenovsk) เขตสตาวโพล (Stavropol) ซึ่งเป็นเขตการปกครองของรัสเซียที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเชเชเนีย ต่อมาหลังจากความล้มเหลวในการปฏิบัติการแย่งชิงตัวประกัน รัฐบาลจึงได้เจรจาต่อรองและได้ยอมปล่อยกองกำลังติดอาวุธดังกล่าวไป

จากการที่รัฐบาลได้ยินยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขในการปล่อยกองกำลังติดอาวุธกลับเชเชเนีย จึงทำให้ กองกำลังติดอาวุธดังกล่าวเกิดความฮึกเหิมยิ่งขึ้น ในเดือนต่อมากองกำลังติดอาวุธเชเชเนียกว่า 500 คนนำโดยซัลมาน ราดูเยฟ (Zalman Raduyev) ได้บุกเข้ายึดเมืองคิชเลียร์ (Kisliar) ในสาธารณรัฐดาเกสถานที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเชเชเนีย โดยจับ

¹⁰ คณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย www.sik.gov.ru

ชาวเมืองเป็นตัวประกันกว่า 3,000 คน กระทั่งทำให้รัฐบาลรัสเซียต้องใช้ หน่วยปฏิบัติการพิเศษเข้าช่วยเหลือจนทำให้ ตัวประกันเสียชีวิตกว่า 40 คน และเจ้าหน้าที่หน่วยปฏิบัติการ พิเศษเสียชีวิต 30 คน

การปฏิบัติการทางทหารทั้งของฝ่ายกองกำลังติดอาวุธเชเชเนีย และรัฐบาลรัสเซียได้ลดความรุนแรงลง เมื่อนาย พลดูดาเยฟผู้นำคนสำคัญของกองกำลังติดอาวุธชาวเชเชเนียได้ถูกสังหารโดยหน่วยปฏิบัติการพิเศษ รัสเซียที่ได้ยิงจรวด นำวิถีตามสัญญาณโทรศัพท์มือถือของเขา¹¹ นอกจากนั้นในช่วงการเลือกตั้ง ประธานาธิบดีในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2539 ซึ่งกองกำลังฝ่ายรัฐบาลได้หยุดพักการปฏิบัติการกวาดล้างชั่วคราว ทำให้กองกำลังติดอาวุธเชเชเนียได้มีเวลาพัก และ หลังจากທີ່ประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซินได้รับการเลือกตั้ง เป็นประธานาธิบดีต่อเป็นสมัยที่ 2 ระหว่างวันที่ 6-10 สิงหาคม พ.ศ. 2539 กองกำลังติดอาวุธชาวเชเชนได้บุกเข้ายึดกรุงโกรสนีย (Grosny) คินจากรัฐบาลกลาง ซึ่งในครั้งนี้ ประธานาธิบดีเยลต์ซินได้แก้ไขปัญหาวาเชเชเนีย ด้วยวิธีการเจรจา และลงนามในข้อตกลงยุติการใช้กำลังทหาร โดยทาง ฝ่ายรัสเซียมีนายพลอเล็กซานเดอร์ เลเบด (Alexander Lebed) เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ และฝ่ายเชเชเนียมี หัวหน้ากองกำลังทหารอิชกีเรีย (เชเชเนีย) อาสลัน มัสคฮาโดฟ (Aslan Maskhadov) เป็นผู้ลงนาม

จากข้อตกลงดังกล่าวมีผลทำให้รัสเซียต้องถอนทหารออกจากเชเชเนีย ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วก็คือ เชเชเนียได้รับ อิสรภาพจากรัสเซีย ส่วนการดำเนินการตามรัฐธรรมนูญหรือตามหลักกฎหมายนั้น ในวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2540 ได้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีสาธารณรัฐเชเชเนีย ซึ่งผู้ได้รับการเลือกตั้งคืออาสลัน มัสคฮาโดฟ สำหรับความสูญเสียที่เกิด จากสงครามเชเชเนียครั้งที่ 1 นั้น จากการประเมินโดยรัฐบาลรัสเซีย พบว่ากองกำลังฝ่ายรัฐบาลเสียชีวิตประมาณ 5,500 คน กองกำลังชาวเชเชเนียเสียชีวิตประมาณ 2,600 คน และประชาชนเสียชีวิตประมาณ 30,000-35,000 คน อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการปฏิบัติการทางทหารได้ยุติลงแล้ว แต่เนื่องจากกลุ่มกองกำลังติดอาวุธชาวเชเชเนียมีด้วยกันหลายกลุ่ม และบาง กลุ่มเป็นกลุ่มอิสระไม่ขึ้นตรงต่อฝ่ายใด ดังนั้น จึงได้มีการปฏิบัติการต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การโจรกรรมจับตัวไป เรียกค่าไถ่ ฆ่าตัวประกัน ลอบทำร้ายเจ้าหน้าที่ ไปจนถึงการก่อวินาศกรรมระเบิดสถานีรถไฟ ตลาด และอาคารที่พัก อาศัย เป็นต้น

การไม่สามารถแก้ไขเหตุรุนแรงในแถบคอเคซัสระหว่างปี พ.ศ. 2537-2539 ได้อย่างเด็ดขาด ประกอบกับ นโยบายเศรษฐกิจที่ล้มเหลวของรัฐบาล จึงทำให้เกิดกลุ่มบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับการบริหารประเทศของเยลต์ซินเพิ่มขึ้น เป็นอย่างมาก ทั้งนี้จะเห็นได้ชัดจากผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสภาดูมาในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2538

---

¹¹ Новейшая история России. 1914-2002: Учебное пособие / Под. Ред. М.В. Ходякова. – М.: Юрайт-Издат, 2004. С. 432.

ซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์ที่เป็นพรรคฝ่ายค้านคู่แข่งของเขตต์ซินได้รับการเลือกตั้งมีคะแนนมาเป็นอันดับ 1 (โปรดดูตารางที่ 2 เปรียบเทียบ) ในขณะที่การเลือกตั้งประธานาธิบดีจะมีขึ้นในอีก 6 เดือนถัดไป

ผลการเลือกตั้งดังกล่าวได้สร้างความวิตกให้แก่เขตต์ซินเป็นอย่างมาก ดังมีรายละเอียดแสดงผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสหพันธรัฐรัสเซียวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2538¹² ดังนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสหพันธรัฐรัสเซียวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2538

พรรค	คะแนนรวม	เสียงและที่นั่ง
พรรคเสรีประชาธิปไตยรัสเซีย(Liberal Democratic Party)	10.09 %	51 (พรรคฝ่ายค้าน)
พรรคคอมมิวนิสต์รัสเซีย(Communist Party of the Russian Federation)	22 %	157 (พรรคฝ่ายค้าน)
พรรครัสเซียบ้านเรา(OHR Party)	10 %	55 (พรรคฝ่ายรัฐบาล)
กลุ่มยาบลาโก (Yabloko)	7.01%	45 (พรรคฝ่ายค้าน)

ที่มา: คณะกรรมการการเลือกตั้งสหพันธรัฐรัสเซีย

ผลการเลือกตั้งแสดงให้เห็นถึงการเสื่อมความนิยมในตัวเขตต์ซิน และการหมดความไว้วางใจที่จะให้เป็นผู้นำประเทศต่อไป ในขณะที่คู่แข่งคนสำคัญคือเกนนาดีย์ ซูกานอฟ (Gennady Zyuganov) หัวหน้าพรรคคอมมิวนิสต์รัสเซีย มีคะแนนนิยมนำหน้าเขตต์ซินอยู่เป็นอย่างมาก เพื่อเรียกคะแนนนิยมกลับคืนมา และหวังจะชนะการเลือกตั้งเขตต์ซิน และบุคคลใกล้ชิดซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารสำนักประธานาธิบดี และที่ปรึกษาได้ว่าจ้างบริษัทประชาสัมพันธ์ช่วยในการหาเสียงเลือกตั้ง และตระเวนออกหาเสียงทั่วประเทศ เพื่อแสดงให้เห็นว่าตนเองมีสุขภาพแข็งแรง และมีความพร้อมที่จะร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่น นอกจากนั้นเพื่อเป็นการเอาใจผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ประธานาธิบดีเขตต์ซินได้ปลดรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และรองนายกรัฐมนตรีที่กำลังถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจากสังคมออกจากตำแหน่ง ซึ่งประกอบด้วยอันเดรย์ โคซือเรียฟ (Andrei Kozyrev) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศที่

¹² Новейшая история России. 1914-2002: Учебное пособие /под. Ред. М.В. Ходякова. – М.: Юрайт-Издат,2004. Ст.433.

ดำเนินนโยบายโน้มน้าวเชิงไปทางตะวันตก และรองนายกรัฐมนตรีอานาโตลี ชูไบส์ (Anatoliy Chubais) ที่ได้แปรรูปวิสาหกิจให้ตกไปอยู่ในการครอบครองของพวกเขา

ต่อมาหลังจากนั้นไม่นานนัก ชูไบส์ก็ได้รับการแต่งตั้งจากเยลต์ซินให้เป็นหัวหน้าศูนย์หาเสียงเลือกตั้งของตน ซึ่งมีหน้าที่ประสานงานกับกลุ่มนายทุนเพื่อขอการสนับสนุนทางการเงินในการหาเสียงเลือกตั้ง โดยชูไบส์ได้ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวระดมทุนจากนักธุรกิจได้ประมาณ 1,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ¹³ ซึ่งก็ได้ กลายเป็นบุญคุณที่เยลต์ซินจะต้องตอบแทนในเวลาต่อมา แผนงานสำคัญในการหาเสียงเลือกตั้งของเยลต์ซินประการหนึ่งคือการกู้เงินจากต่างประเทศจำนวน 13,200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ* เพื่อจ่ายเงินเดือนให้ ข้าราชการซึ่งบางคนไม่ได้รับมากกว่า 1 ปี นอกจากนั้น นายพลอเล็กซานเดอร์ เลเบด ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่สำคัญอีกคนหนึ่งได้ประกาศให้การสนับสนุนเยลต์ซินในการเลือกตั้งครั้งนี้ ผลของการทุ่มเทดังกล่าว ได้ทำ ให้คะแนนนิยมของเยลต์ซินดีขึ้นเป็นอย่างมาก นั่นคือจากการเลือกตั้งรอบแรก ซึ่งได้คะแนนเพียง 35.28% แต่ในการเลือกตั้งรอบสองมีคะแนนเพิ่มขึ้นเป็น 53.8%**

ด้วยการใช้กลยุทธ์ทุกรูปแบบเพื่อโน้มน้าวคะแนนเสียงสนับสนุนจากประชาชน ในที่สุด บอริสเยลต์ซินก็สามารถประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง สามารถกลับเข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีได้เป็นสมัยที่สอง ทั้งนี้ด้วยการเร่งประชาสัมพันธ์หาเสียงปรับเปลี่ยนตัวรัฐมนตรีที่ประชาชนไม่ยอมรับ ตลอดจนหาทางกู้เงินต่างชาติมาจ่ายเงินเดือนข้าราชการ ฯลฯ

4. การใช้มาตรการแก้ปัญหาคอร์รัปชันเพื่อเสริมสร้างความชอบธรรมของรัฐบาล หลังจากประธานาธิบดีเยลต์ซินได้รับฉันทานุมัติจากการเลือกตั้ง เขาก็ได้ดำเนินการผลักดันนโยบายปฏิรูปต่อไปอย่างเข้มข้น กระทั่งเป็นผลให้ผู้ได้รับความกระทบกระเทือนและเดือดร้อนเกิดความไม่พอใจ จนถึงขั้นก่อการประท้วงและมีการกดดันให้ประธานาธิบดีลาออก และเปลี่ยนคณะบริหารเสียใหม่ นอกจากเยลต์ซินจะยอมปรับคณะรัฐมนตรีแล้ว เขายังยินยอมให้ดำเนินการใช้มาตรการหลายประการเพื่อให้เกิดการยอมรับ โดยเฉพาะการนำนโยบายแสดงบัญชีทรัพย์สินมาใช้กับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาล และครอบครัว แต่เนื่องจากไม่สามารถดำเนินการอย่างได้ผลจริงจึงจึงไม่สามารถลดกระแสการกดดันลงได้

¹³ คณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย www.sik.gov.ru

* จากจำนวนเงินกู้ทั้งหมดในครั้งนี้ 13,200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เงินกู้จำนวน 10,200 ล้านดอลลาร์สหรัฐกู้มาจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และอีก 3,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐกู้มาจากรัฐบาลประเทศตะวันตก

** การเลือกตั้งรอบแรกในวันที่ 16 มิถุนายน 2539 เยลต์ซินได้คะแนน 35.28% ชูกานอฟหัวหน้าพรรคคอมมิวนิสต์ได้ 32% เนื่องจากไม่มีผู้ที่ได้รับเสียงสนับสนุนเกินกึ่งหนึ่งของผู้มาใช้สิทธิจึงต้องมีการเลือกตั้งรอบสองในวันที่ 3 กรกฎาคม 2539 ซึ่งเยลต์ซินได้คะแนน 53.8% ชูกานอฟได้ 40.3%

ผลของการเลือกตั้งทั้งระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ทำให้รัฐบาลยeltsinมองเห็นความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับรัฐบาลกลางมากขึ้น แต่เนื่องจากประธานาธิบดีป่วยด้วยโรคหัวใจ อย่างรุนแรงมาตั้งแต่ช่วงหาเสียงเลือกตั้ง และต้องเข้าทำการผ่าตัดจึงยังไม่สามารถดำเนินการใดๆ ได้ ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้พรรคฝ่ายค้านหิบบการไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของประธานาธิบดีมาเป็นประเด็นโจมตีeltsin นอกจากความเคลื่อนไหวของพรรคฝ่ายค้านแล้ว ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2539 ประชาชนผู้ได้รับ ความเดือดร้อนจากการปฏิรูปกว่า 10 ล้านคน (ตัวเลขของสหภาพแรงงาน 15 ล้านคน) ได้ออกมารวมตัวกัน เรียกร้องให้รัฐบาลจ่ายเงินเดือน แก่ปัญหาคนว่างงานและประกันสวัสดิการสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า eltsinไม่สามารถแก้ไขปัญหาของชาติและประชาชนได้

ต่อมาพรรคฝ่ายค้านซึ่งมีเสียงส่วนใหญ่ในสภายุมาจึงได้ใช้สถานการณ์ดังกล่าว เป็นเงื่อนไขในการเรียกร้องให้เปลี่ยนรัฐบาล และให้ประธานาธิบดีลาออกจากตำแหน่ง แต่เนื่องจากรัฐบาลและประธานาธิบดี ไม่มีปฏิกิริยาใดๆ สภายุมาจึงแก้เกมด้วยการเมืองดังกล่าวและแสดงพลังอำนาจที่สภายุมีอยู่ โดยการยืดระยะเวลาการพิจารณาประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2540 ออกไป ในที่สุด ประธานาธิบดีeltsinต้องปรับคณะรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง โดยการแต่งตั้งรองนายกรัฐมนตรีคนที่ 1 ใหม่อีก 2 ตำแหน่ง คือบอริส เนียมซอฟ (Boris Nemtsov) นักการเมืองท้องถิ่นหนุ่มมอติดผู้ว่าการเมืองนิซนีย์ โนฟการัด (Nizniy Novgorod) ได้ควบตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานเชื้อเพลิง และอนาโตลี ซูไบส์ที่ได้กลับเข้ามาใหม่ในฐานะรองนายกรัฐมนตรีคนที่ 1 และควบตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

คณะรัฐมนตรีที่ปรับเปลี่ยนได้พยายามแก้ข้อกล่าวหาเรื่องการคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาล ซึ่งนับเป็นข้อกล่าวหาที่สำคัญของพรรคฝ่ายค้าน ทั้งนี้โดยการนำนโยบายแสดงบัญชีทรัพย์สินมาใช้กับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาล และสมาชิกในครอบครัวทุกคน แต่ทว่าในทางปฏิบัติได้เกิดปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื่องจากความไม่โปร่งใสของรายได้ ทั้งของนายกรัฐมนตรีวิกเตอร์ ชีร์นามีร์ดิน และรองนายกรัฐมนตรีใหม่ 2 คนคือบอริส เนียมซอฟ และอนาโตลี ซูไบส์จึงทำให้ต้องมีการชลอการใช้ออกไปก่อน นโยบายสำคัญอีกประการหนึ่งของรัฐบาล ก็นโยบายสนับสนุนอุตสาหกรรมยานยนต์ในประเทศ ซึ่งได้มีการเสนอให้เจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงใช้รถยนต์ที่ผลิตในประเทศ แต่่นโยบายดังกล่าวก็มีปัญหาในทางปฏิบัติเช่นเดียวกับนโยบายแรก เนื่องจากสังคมรัสเซียให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ภายนอกและความหรูหราฟุ้งเฟ้อเป็นอย่างสูง

จากการดำเนินนโยบายที่ไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ จึงทำให้ถูกวิจารณ์จากฝ่ายค้านเป็นอย่างมาก เพื่อลดกระแสดังกล่าว ตำแหน่งที่รองนายกรัฐมนตรีควบอยู่จึงถูกจัดสรรให้กับรัฐมนตรีใหม่ โดยตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของอนาโตลี ซูไบส์ได้โอนไปให้มิกฮาอิล ซาโคร์นอฟ (Mikhail Zadornov) และตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานเชื้อเพลิงของนายบอริส เนียมซอฟได้โอนไปให้ซีร์เกย์ คิริเยนโก (Sergey Kiriyenko)

ต้นปี พ.ศ. 2541 กระแสของฝ่ายค้านที่ต้องการถอดถอนเยลต์ซินออกจากตำแหน่งยังคงรุนแรงอยู่ ทำให้เขาต้องออกมาประกาศว่าจะไม่ยอมลาออกจากตำแหน่งก่อนหมดวาระ และจะไม่แก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ตนเองได้เป็นประธานาธิบดีต่อเป็นสมัยที่ 3 การประกาศดังกล่าวมีผลทำให้กระแสความสนใจด้านเศรษฐกิจ ที่กำลังรุ่มร่าชาวรัสเซีย อยู่ถูกแทนที่ด้วยกระแสทางการเมือง โดยสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ต่าง วิพากษ์วิจารณ์ถึงบุคคลที่มีศักยภาพ ที่จะขึ้นมาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีสืบทอดต่อจากเยลต์ซิน ซึ่งหนึ่งในบุคคลที่ได้รับการกล่าวถึงคือบอริส บีริโซฟสกี (Boris Berezovsky) นักธุรกิจการเงินคนสำคัญของรัสเซีย ผู้ได้แสดงความสนใจในตำแหน่งดังกล่าว นอกจากนั้นยังมีบุคคลที่มีทั้งความพร้อม ความเหมาะสม และประชาชนให้การยอมรับอีกหลายคน ดังนั้น ข่าวสารทางการเมืองในช่วงเวลาต่อมาจึงได้รับความสนใจ เป็นพิเศษตลอดระยะเวลา 2 ปี ที่ยังไม่มีความชัดเจนเรื่องตัวบุคคลที่จะขึ้นมาเป็นประธานาธิบดีคนใหม่

หลังการประกาศไม่เป็นประธานาธิบดีต่อเป็นสมัยที่ 3 ของประธานาธิบดีเยลต์ซิน ทำให้การเสนอชื่อแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ทุกครั้งต่างถูกคาดหวังว่าเป็นการแต่งตั้งทายาททางการเมืองของเขา โดยจะ ได้รับการสนับสนุนให้เป็นประธานาธิบดีคนต่อไป ดังเช่นในวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2541 เยลต์ซินได้ปลดวิกเตอร์ ชีร์นามีร์ดิน ผู้ซึ่งครั้งหนึ่งเขาเคยกล่าวว่าเป็นทายาททางการเมืองของตน ด้วยเหตุผลว่าชีร์นามีร์ดินจำเป็นต้องไปทุ่มเทให้กับการเตรียมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการเลือกตั้งประธานาธิบดีที่จะมีขึ้น ในปี พ.ศ. 2542 และปี พ.ศ. 2543 ผู้ที่ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อมาคือซีร์เกย์ คิริเยนโก (Sergey Kiriyenko) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน เชื้อเพลิงวัย 35 ปี ด้วยเหตุที่คิริเยนโกเป็นบุคคลที่ด้อย ทั้งวัยวุฒิและประสบการณ์ รวมทั้งไม่มีชื่อเสียงในทางการเมือง ดังนั้น สภาดุม่า ซึ่งประกอบด้วยฝ่ายค้าน เป็นเสียงส่วนใหญ่จึงไม่ให้การรับรอง กระทั่งเยลต์ซินต้องส่งชื่อให้สภาดุม่าพิจารณารับรองเป็นครั้งที่ 3 จึงได้รับการยอมรับให้เป็นนายกรัฐมนตรี

จากสถานการณ์อันยุ่งยากสลับซับซ้อนในการปฏิรูปรัสเซีย ล้วนสะท้อนให้เห็นความยากลำบากในการแก้ไขปัญหา อันเป็นผลให้รัฐบาลเยลต์ซินขาดเสถียรภาพในการบริหารประเทศให้ลุล่วงไปได้โดยง่ายสิ่งที่เยลต์ซินกระทำอย่างสม่ำเสมอจึงมักเป็นกลยุทธ์ทางการเมือง ในการปลดนายกรัฐมนตรีและ รัฐมนตรีฝ่ายต่างๆ ออกจากตำแหน่ง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสังวและแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าเป็นสำคัญ ในขณะที่ประธานาธิบดีเยลต์ซินเองสามารถเอาตัวรอดไปได้เสมอมา

5. การมุ่งเน้นแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งสำคัญเพื่อฟื้นฟูประเทศ เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ
ที่ส่งสมมานอย่างจริงจัง ในที่สุดรัฐบาลเยลต์ซินได้ตัดสินใจใช้นโยบายและมาตรการเข้มงวดทางเศรษฐกิจ ทว่าการเข้มงวดในการจัดเก็บภาษีก็ยิ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อตลาดเงินมาก ยิ่งขึ้นไปอีก ยิ่งต่อมาได้รับผลกระทบจาก

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในไทย และในเอเชียตะวันออก เฉียงใต้ด้วยแล้ว เศรษฐกิจของรัสเซียก็ยิ่งประสบปัญหารุนแรงถึงขั้นล้มละลาย อย่างไรก็ตาม แม้ต่อมาจะสามารถแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นได้พอควร จากการใช้นโยบายสร้างเอกภาพ และส่งเสริมอุตสาหกรรมในประเทศ แต่เชลด์ชินก็เล่นการเมืองด้วยการปลดเยฟเกนี ยั ปริมาคอฟ นายกรัฐมนตรีออกจากตำแหน่งด้วยเกรงว่าจะโคດเค้นขึ้นมากลบริคมิตนเนื่องจากมีผลงานดีเด่นถูกใจประชาชนมาก

ต่อมาชีร์เกย์ คีรีเยนโก เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีพร้อมกับปัญหาที่ค้างค้ำมาตั้งแต่รัฐบาลชุด ก่อนๆ นั้น คือปัญหาความตกต่ำทางเศรษฐกิจที่รุนแรง รวมทั้งหนี้สินของรัฐบาลทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ รัฐบาลคีรีเยนโกได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการประกาศใช้นโยบายเข้มงวดทางเศรษฐกิจ โดยเริ่มจากการเข้มงวดกับการจัดเก็บภาษี กระทั่งทำให้ราคาสินค้าที่สูงอยู่แล้วได้สูงเพิ่มขึ้นอีก 10% จนส่งผลให้ตลาดเงินของรัสเซียต้องประสบกับภาวะวิกฤต ทว่านโยบายที่รัฐบาลได้ประกาศใช้แก้ วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศดังกล่าวกลับไม่มีผลในทางปฏิบัติ เพราะไม่ได้รับความร่วมมือจากรัฐสภาและภาคธุรกิจ ต่อมาในวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2541 หลังจากที่ทั้งรัฐบาลและธนาคารกลางได้ออกมาประกาศเกี่ยวกับสถานะทางการเงินการคลังและการล้มละลายของประเทศ อันนับเป็นผลกระทบสืบเนื่องมาจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย คณะรัฐมนตรีซึ่งนำโดยชีร์เกย์ คีรีเยนโกจึงถูกยุบ และเยฟเกนี ยั ปริมาคอฟ (Yevgeny Primakov) อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศผู้ที่ได้รับการยอมรับในวงการการเมืองทั้งในและต่างประเทศ จึงได้ถูกเสนอชื่อให้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งแทน

รัฐบาลภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีเยฟเกนี ยั ปริมาคอฟซึ่งมีนโยบายส่งเสริมความเป็นเอกภาพ ของรัสเซีย และสนับสนุนอุตสาหกรรมภายในประเทศ จึงได้แต่งตั้งรัฐมนตรีที่ประกอบด้วยนักการเมืองจาก หลายพรรคและสาขาอาชีพ จนเป็นผลให้เกิดเสถียรภาพขึ้นในประเทศทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ นอกจากนั้นยังทำให้ภาคอุตสาหกรรมภายในประเทศมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น จากผลงานดังกล่าวทำให้ปริมาคอฟ ได้รับคะแนนนิยมสูงสุดในช่วงปลายปี พ.ศ. 2541 ถึงต้นปีถัดมา

ด้วยกระแสความนิยมที่ปริมาคอฟได้รับจากประชาชน ผนวกกับช่วงเวลาที่ใกล้ที่จะมีการเลือกตั้ง ทำให้ประธานาธิบดีเชลด์ชิน และคณะผู้บริหารเกิดความหวาดระแวงเป็นอย่างมาก และเกรงว่าจะควบคุม “เกมส์การเมือง” ไม่ได้ ดังนั้น ในวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 จึงได้ปลดเยฟเกนี ยั ปริมาคอฟ ออกจากตำแหน่งและแต่งตั้งชีร์เกย์ สตีปาชิน (Sergey Stepashin) รองนายกรัฐมนตรีคนที่หนึ่งและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกิจการภายในประเทศรักษาการแทน ในอีกสองวันต่อมา สภาดูมาได้ตอบโต้การปลดปริมาคอฟด้วยการเปิดอภิปรายถอดถอนประธานาธิบดีเชลด์ชินออกจากตำแหน่งด้วยข้อกล่าวหา 5 ข้อ แต่เนื่องจากทุกข้อกล่าวหาไม่ได้รับเสียงสนับสนุนเกิน 300 เสียงตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดจึงทำให้การอภิปรายต้องตกไป จากความพ่ายแพ้ดังกล่าวทำให้สภาดูมาจำต้องรับรองสตีปาชินเป็น

นายกรัฐมนตรี ตามที่ประธานาธิบดีเยลต์ซินเสนอ รัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรีภายใต้การนำของซีร์เกย์ สตีปาซินไม่ได้แตกต่างจากคณะรัฐมนตรีของปริมาคอฟมากนัก แต่นโยบายหลักของสตีปาซินถูกบังคับด้วยสถานการณ์ที่ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในสาธารณรัฐแถบเทือกเขาคอเคซัส เนื่องจากกองกำลังติดอาวุธชาวเชเชเนียประมาณ 3,000 คนได้บุกเข้ายึดครองพื้นที่ในสาธารณรัฐดาเกสถานเพื่อจัดตั้งเป็นรัฐอิสลามอิสระ ดังนั้น ภารกิจแรกของสตีปาซินคือ การส่งกองกำลังจากส่วนกลางไปผลักดันกองกำลังติดอาวุธชาวเชเชเนียให้กลับไปในสาธารณรัฐของตน ทว่าปฏิบัติการของรัฐบาลกลางในการผลักดันกองกำลังติดอาวุธแบ่งแยกดินแดนได้ดำเนินไปอย่างล่าช้าจึงทำให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมาก เหตุนี้เองทำให้เยลต์ซินและคณะผู้บริหารสำนักประธานาธิบดี ซึ่งมีแผนการที่จะปลดสตีปาซินอยู่แล้ว จึงได้ใช้กระแสดังกล่าวเป็นเหตุผลอ้างในการปลดออกจากตำแหน่ง และได้แต่งตั้งวลาดีมีร์ ปูตินผู้อำนวยการสำนักรักษาความมั่นคงแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย (Federalnaya Slyuzhba Bezapasnosti - FSB) ซึ่งพวกตนเห็นว่าเหมาะสมขึ้นดำรงตำแหน่งแทน

ประธานาธิบดีเยลต์ซินยังคงใช้กลยุทธ์ทางการเมืองแบบเดิมๆ อยู่ตลอดเวลาในการรักษาอำนาจไว้ การปลดและปรับเปลี่ยนตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงอย่างเป็นนิสัยย่อมไม่เป็นผลดีอย่างแน่นอน โดยเฉพาะ เมื่อพิจารณาในแง่ของความต่อเนื่องทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติงาน แม้อาจจะได้แข็งได้บ้างว่าเพื่อจะ สามารถเปลี่ยนตัวบุคคลที่ไม่เหมาะสมออกไปได้ทันเหตุการณ์ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในเชิงจิตวิทยาก็อาจสามารถวิเคราะห์ได้อีกเช่นกันว่า กลวิธีดังกล่าวเป็นหนทางเอาตัวรอดและตอบสนองกระแสเรียกร้อง ของประชาชนให้สามารถครองอำนาจได้ต่อไป

6. การเผชิญปัญหาความมั่นคงภายในกรณีสงครามเชเชเนียครั้งใหม่ ด้วยสุขภาพที่ย่ำแย่จากการเจ็บป่วยเรื้อรังและสถานการณ์ที่รุนแรง ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและด้านความมั่นคงดู เหมือนการเปลี่ยนตัวผู้บริหารระดับสูงจะไม่สามารถใช้เป็นทางออกได้ตลอดไป ทว่าในที่สุดเยลต์ซินก็ค้นพบทางาทางการเมืองตัวจริง ที่สามารถฝ่ากชะตากรรมและอนาคตของตนเองและของรัสเซียไว้ได้ ในแง่ที่ เชื่อมั่นว่าจะไม่เกิดทรยศหักหลัง และมีฝีมือในการปฏิรูปและสร้างเสถียรภาพของประเทศขึ้นมาได้ วลาดีมีร์ ปูตินจึงกลายเป็นผู้สืบทอดอำนาจต่อจากประธานาธิบดีเยลต์ซินต่อมา

วลาดีมีร์ ปูติน ได้เริ่มงานในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของตนต่อจากสตีปาซินด้วยการปฏิบัติการ ผลักดันกองกำลังแบ่งแยกดินแดนกลับเข้าไปในเชเชเนียได้สำเร็จรวดเร็วในระยะเวลาเพียง 10 วัน แต่หลังจากนั้น กองกำลังติดอาวุธชาวเชเชเนียก็สามารถรุกเข้ายึดเมืองบูยนาสกี (Buynask) และนาวาลาสกี (Novolaskiy) ของสาธารณรัฐดาเกสถาน ที่อยู่ห่างออกไปจากจุดที่เพิ่งมีการผลักดันกลับ ต่อมา ปูตินได้ส่งกองกำลังเข้าผลักดันอีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่ได้เสร็จสิ้นลงอย่างรวดเร็วเหมือนในครั้งแรก เนื่องจากกองกำลังชาวเชเชเนียได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากฐานกำลังในสาธารณรัฐเชเชเนีย

จากนั้นปูตินจึงได้สั่งให้ทำลายฐานกำลังในเชเชเนียที่ให้การสนับสนุนกองกำลังติดอาวุธดังกล่าว ทว่ากองกำลังชาวเชเชเนียกลับตอบโต้รัฐบาลกลางด้วยการวางระเบิดอาคารที่พักอาศัยจำนวน 4 แห่งใน 3 เมืองระหว่างวันที่ 5-16

กันยายน พ.ศ. 2542 เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตถึง 305 คน และ 1 ใน 3 เมืองนั้นคือมอสโก ซึ่งเป็นเมืองหลวงของสหพันธรัฐ ด้วยเหตุความรุนแรงดังกล่าว ทำให้ประธานาธิบดีปูตินต้องประกาศที่จะต่อสู้กับกลุ่มที่อ้างถึงแบบ “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” และได้ส่งกองกำลังจากส่วนกลางไปกวาดล้างกองกำลังทุกกลุ่มในเชชเนีย กระทั่งสามารถยึดเมืองสำคัญของเชชเนียส่วนใหญ่ไว้ได้

ด้วยนโยบายที่เด็ดขาดและปฏิบัติการที่รวดเร็วทำให้คะแนนนิยมของปูตินเพิ่มสูงขึ้นตั้งแต่ปลาย เดือนกันยายน กระทั่งทำให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาดูมาในวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2542 เป็นผลดีต่อพรรคเอกภาพ (Unity Party) ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายรัฐบาลที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นมาใหม่ จนได้คะแนนเป็นที่ 2 รองจากพรรค คอมมิวนิสต์ และนับเป็นโอกาสดีที่ปูตินสามารถใช้เป็นฐานเสียงสนับสนุนในการเลือกตั้งประธานาธิบดี นอกจากนั้น ประธานาธิบดีเยลต์ซินและคณะผู้บริหารยังได้ใช้กระแสการเมืองที่เอื้ออำนวยดังกล่าว ประกาศให้ปูตินเป็นผู้สืบทอดตำแหน่งประธานาธิบดีต่อจากตน พร้อมการลาออกจากตำแหน่งดังกล่าว โดยให้วลาดิมีร์ ปูตินรักษาการแทน การที่ปูตินได้ควมตำแหน่งสำคัญสูงสุดของประเทศสองตำแหน่งในเวลาเดียวกันดังกล่าว จึงทำให้ได้เปรียบคู่แข่งคนอื่นๆ เป็นอย่างมาก ผลของการเลือกตั้งในวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2543 วลาดิมีร์ ปูติน ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีด้วยคะแนน 52.94 เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่กินนาคีย์ ชูกานอฟหัวหน้าพรรคคอมมิวนิสต์คู่แข่งคนสำคัญได้คะแนนเสียงเพียง 29.21 เปอร์เซ็นต์ (โปรดดูตารางที่ 3 ประกอบ)

ตารางที่ 3 ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาดูมา 4 ครั้งของรัสเซีย

กลุ่มการเมือง	1993	1995	1999	2003
Communist Party	12.40	22.30	24.29	12.61
LDPR	22.92	11.18	5.98	11.45
OHR	ยังไม่ก่อตั้ง	10.13	รวมพรรค*	รวมพรรค*
Yabloko	7.86	6.89	5.98	ได้ไม่ถึง 5%
Russia's Democratic Choice	15.51	3.96	ได้ไม่ถึง 5%	ได้ไม่ถึง 5%
Woman of Russia	8.13	4.59	ได้ไม่ถึง 5%	ได้ไม่ถึง 5%
Agrarians	7.99	3.00	ได้ไม่ถึง 5%	ได้ไม่ถึง 5%
Unity	ยังไม่ก่อตั้ง	ยังไม่ก่อตั้ง	23.32	รวมพรรค*
Fatherland-All Russia	ยังไม่ก่อตั้ง	ยังไม่ก่อตั้ง	13.33	รวมพรรค*
กลุ่มการเมือง	1993	1995	1999	2003
Union of Right Forces	ยังไม่ก่อตั้ง	ยังไม่ก่อตั้ง	8.52	ได้ไม่ถึง 5%

Rodina(Motherland)	ยังไม่ก่อตั้ง	ยังไม่ก่อตั้ง	ยังไม่ก่อตั้ง	9.02
United Russia	ยังไม่ก่อตั้ง	ยังไม่ก่อตั้ง	ยังไม่ก่อตั้ง	37.57

*หมายเหตุ 1. ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาดูมาปี พ.ศ. 2542 พรรครัสเซียบ้านเรา (OHR) ได้รวมกับพรรคปิตุภูมิ (Fatherland) โดยได้ใช้ชื่อว่าพรรคปิตุภูมิ-มวลรัสเซีย(Fatherland-All Russia)

2. ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาดูมาปี พ.ศ. 2546 พรรคปิตุภูมิ-มวลรัสเซีย (Fatherland-All Russia) ได้รวมกับพรรคเอกภาพ (Unity) โดยได้ใช้ชื่อว่าสหรัสเซีย (United Russia)

ที่มา: คณะกรรมการการเลือกตั้งสหพันธรัฐรัสเซีย

ภายหลังการเลือกตั้งประธานาธิบดีสถานการณ์ในเซเชเนียได้เปลี่ยนไป นั่นคือหลังจากถูกกองกำลัง รัฐบาลกลางยึดครองพื้นที่ในเมือง ทำให้กองกำลังติดอาวุธชาวเซเชเนียจำต้องกระจายตัวเป็นกองกำลังติด อาวุธขนาดเล็กอยู่ในป่าเขาและตามชายแดน อย่างไรก็ตาม แม้ไม่เป็นการยากที่รัฐบาลกลางจะใช้กองกำลัง ขนาดใหญ่กวาดล้าง แต่ด้วยความไม่พร้อมของรัสเซียเรื่องงบประมาณในการทำสงคราม และการถูกต่อต้าน จากตะวันตก ปูตินจึงได้ตัดสินใจดำเนินการแก้ไขปัญหาเซเชเนียอย่างสันติวิธี ทั้งนี้ด้วยการสร้างสัมพันธที่ดี กับผู้นำชาวเซเชเนีย จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและฟื้นฟูเซเชเนีย และแต่งตั้งให้อักมัด คาดีออฟ (Akmat Kadyrov) ผู้ที่ชาวเซเชเนียให้การยอมรับไปปกครองสาธารณรัฐ แต่กระนั้นก็ตาม ในแถบชายแดนที่ติดกับประเทศจอร์เจียก็ยังมี การเคลื่อนไหวของกองกำลังขนาดใหญ่อยู่ ดังนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้กลุ่มดังกล่าวกลับเข้ามาอีก จึงได้มีการกวาดล้างบริเวณชายแดนด้วยอาวุธหนักในบางครั้ง จนทำให้เกิดปัญหาการรุกรานเข้าไปในประเทศเพื่อนบ้านดังกล่าวอยู่เสมอ

อย่างไรก็ตาม ต่อมาเมื่อเห็นว่าไม่สามารถต่อสู้ด้วยสงครามในรูปแบบได้ กองกำลังติดอาวุธชาวเซเชเนียจึงได้ต่อสู้กับรัฐบาลรัสเซียด้วยสงครามนอกแบบ โดยปฏิบัติการยึดโรงละคร “นอร์ด-ออสต์” (Nord-Ost) ในกรุงมอสโก เมื่อวันที่ 23-26 ตุลาคม พ.ศ. 2545 และระเบิดทำเนียบรัฐบาลเซเชเนียในกรุงโกรสเนีย เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2546 ซึ่งทั้งสองเหตุการณ์มีผู้เสียชีวิตถึง 160 คน ดังนั้น ต่อมารัฐบาลรัสเซียจึงได้เร่งแก้ไขปัญหาเซเชเนียอย่างถาวร ด้วยการให้ชาวเซเชเนียลงประชามติรับรองรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐ รวมทั้งเลือก ประธานาธิบดีและสมาชิกสภาสาธารณรัฐเซเชเนีย ทั้งนี้ก็เพื่อที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะได้เข้าไปมี บทบาทแก้ไขปัญหาท้องถิ่นด้วยตนเอง และช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาลกลางในการดูแลความสงบภายใน ประเทศต่อไป

ด้วยความเด็ดขาดและเข้มแข็งของประธานาธิบดีปูติน ในการแสดงฝีมือให้ประจักษ์ในการจัดการ ปัญหาเซเชเนียเป็นสำคัญ ในที่สุดก็ทำให้เขาได้รับการยอมรับทั้งจากเขตตะวันออกและชาวรัสเซียทั่วไปอย่างกว้าง ขวาง เขาจึงกลายเป็นผู้นำคนสำคัญที่ประชาชนฝากความหวังไว้เป็นอย่างสูง ทั้งนี้โดยมีอนาคตของรัสเซียเป็นเดิมพัน

ข. ยุทธศาสตร์การกำหนดและดำเนินนโยบายด้านเศรษฐกิจสมัยเอลต์ซิน ประธานาธิบดีบอริสเอลต์ซิน สามารถฟื้นฟูอุปสรรคต่างๆ ในฐานะประมุขสูงสุดของสหพันธรัฐรัสเซียไปได้แม้จะไม่ราบรื่นเท่าที่ควรก็ตาม ภายใต้ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองดังกล่าว เอลต์ซินต้องพยายามผลักดันการปฏิรูปเศรษฐกิจไปสู่ระบบเสรีนิยมอย่างมุ่งมั่น ทั้งนี้โดยอาศัยการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบประนีประนอมกับโลกตะวันตกเป็นสำคัญ ด้วยหวังจะได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจาก สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปเป็นหลัก การที่ประธานาธิบดีเอลต์ซินมุ่งมั่นดำเนินการเป็นพิเศษหลังจาก เข้าดำรงตำแหน่งด้วยการปฏิรูปทางเศรษฐกิจดังกล่าว เนื่องจากถือเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างชาติครั้งใหม่

สำหรับในด้านเศรษฐกิจจะแบ่งการพิจารณาออกเป็นประเด็นสำคัญๆ ดังนี้ คือ 1) ระยะเวลาเปิดเสรีทางการค้า และการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ 2) ระยะเวลาสร้างเสถียรภาพทางการเงินกับการเน้นการผลิตภายใน และการส่งออก และ 3) ระยะเวลาปรับปรุงระบบการจัดเก็บรายได้ของรัฐให้สอดคล้องกับงบประมาณ

1. ระยะเวลาเปิดเสรีทางการค้าและการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ตามแผนการปฏิรูปเศรษฐกิจไปสู่ระบบ เสรีนิยม จำเป็นต้องยกเลิกการผูกขาดบริหารจัดการโดยภาครัฐ และเปิดโอกาสให้ธุรกิจภาคเอกชนเข้าไปมีบทบาททดแทน ทว่า ด้วยรากฐานเศรษฐกิจภาคเอกชนที่อ่อนแอ และการขาดเงินทุนจากภาคธุรกิจในประเทศ ทำให้การปฏิรูปเศรษฐกิจของรัสเซียในระยะแรกเป็นไปด้วยความยากลำบาก

การปฏิรูปทางเศรษฐกิจของรัสเซียหลังยุค “ปฏิรูปกอร์บาเชฟ” ได้ดำเนินสอดคล้องกับการปฏิรูปทางการเมือง กล่าวคือได้มีการเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจจากระบบรวมศูนย์ (Centrally planned economy) มาเป็นระบบตลาด (Market economy) โดยการแปรรูปวิสาหกิจของรัฐให้เป็นของเอกชน (privatisation) ผลของการปฏิรูปทำให้เกิดผู้ประกอบการ เอกชนและกลุ่มนายทุน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนอำนาจ ประธานาธิบดี ด้วยทั้งสองฝ่ายต่างมีผลประโยชน์ร่วมกัน ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรรัสเซียสมัยที่ 5 ในปี พ.ศ. 2535 ประธานาธิบดีบอริส เอลต์ซินได้แถลงนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจของรัฐบาลซึ่งร่างขึ้นโดยเยกอร์ ไกดาร์ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจและการคลัง ผู้ซึ่งดูแลรับผิดชอบด้านการปฏิรูปทางเศรษฐกิจในคณะรัฐมนตรีชุดแรกของรัสเซียนั้นยังประกอบไปด้วยสถาบันที่ปรึกษาด้านการปฏิรูป ซึ่งนำโดยนักเศรษฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ดร. เจฟฟรีย์ ดี. ซัคส์ (Jeffrey D.Sachs) จากคำแนะนำของคณะที่ปรึกษา รัฐบาลรัสเซียได้ตัดสินใจดำเนินนโยบายปฏิรูปทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว สาระสำคัญของนโยบายดังกล่าว คือขั้นแรกยกเลิกการควบคุมราคาสินค้า (price liberalisation) และเปิดเสรีทางการค้า และปล่อยค่าเงินลอยตัว หลังจากนั้นจึงจะทำการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การปฏิรูปในลักษณะนี้เป็นที่ทราบกันดีในนาม “การปฏิรูปของไกดาร์” (Gaydar’s reform) ซึ่งได้แบบอย่างมาจากการปฏิรูปในโปแลนด์ ที่เรียกว่าการปฏิรูปแบบเชียบพลัน (Shock

therapy)¹⁴ เนื่องจากเขตจีนและรัฐบาลคาดว่าจะมีผลกระทบอย่างรุนแรง จึงได้ขออำนาจจากรัฐสภาเพิ่มขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาที่เป็นผลจากการปฏิรูป สำหรับเป้าหมายในการปฏิรูปทางเศรษฐกิจของไคคาร์ คือในสายการผลิตนั้น รัฐบาลจะเป็นผู้ดำเนินการไม่เกิน 40 % ส่วนการค้าเป็นของรัฐไม่เกิน 10 % นอกจากนั้น รัฐบาลต้องให้เครดิตแก่ธนาคารไม่น้อยกว่า 70 % และการลงทุนต้องดำเนินโดยเอกชนไม่น้อยกว่า 70%¹⁵

ผลกระทบจากการปฏิรูปทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลเขตจีนได้คาดการณ์ไว้คือในปี พ.ศ. 2535 ราคา สินค้าจะเพิ่มขึ้น 3 เท่า (ประเมินจากการเพิ่มขึ้น 2.6 เท่าของราคาสินค้าระหว่างปี พ.ศ. 2533-2534) โดยทางรัฐบาลจะจ่ายเงินชดเชยให้กับประชาชน 70%ในรูปของเงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ และทุนการศึกษา แต่จากการประเมินผลการปฏิรูปเมื่อได้ดำเนินไปหนึ่งปี พบว่าผลกระทบกลับรุนแรงกว่าที่รัฐบาลรัสเซียคาดการณ์ไว้มาก กล่าวคือราคาสินค้าเพิ่มขึ้น 26 เท่า ในขณะที่เงินเดือนหรือค่าจ้างเพิ่มขึ้นเพียง 12 เท่า¹⁶ นอกจากนั้น เช่นสินค้าได้เข้าสู่ตลาดและร้านค้าอย่างรวดเร็วโดยไม่ขาดแคลน ซึ่งทำให้ปัญหาการเข้าคิวรอซื้อสินค้าหมดไป การปฏิรูปดังกล่าวยังไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อเงินออมของประชาชน 70 ล้านคนที่คิดเป็นจำนวนถึง 11 ล้านล้านรูเบิลอีกด้วย¹⁷

รัฐบาลรัสเซียได้ตั้งความหวังที่จะคลี่คลายปัญหาดังกล่าวไว้ที่เงินช่วยเหลือก้อนใหญ่จากประเทศ ตะวันตก ซึ่งเคยแจ้งว่าจะให้การสนับสนุน แต่ในที่สุดก็เป็นเพียงกลยุทธ์ทางการเมืองที่ทำให้รัสเซียอ่อนแอลง ผลกระทบโดยรวมจากการปฏิรูปทางเศรษฐกิจของเขตจีนและไคคาร์ในขั้นตอนแรกคือไม่สามารถดำเนินนโยบายทางสังคมตามที่ได้แถลงต่อประชาชนไว้ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การปฏิรูปที่ได้ดำเนินไปในบางส่วนก็ประสบผลสำเร็จด้วยดี

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 รัฐบาลรัสเซียได้ตีพิมพ์บันทึกช่วยจำ (Memorandum) เกี่ยวกับนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นการแถลงเกี่ยวกับเสถียรภาพในระบบการเงินของประเทศ จาก การใช้งบประมาณแบบสมดุล โดยที่เงินงบประมาณส่วนหนึ่งได้มาจากการตัดงบประมาณการผลิตที่ขาดทุนและลดรายจ่ายด้านสังคมลง ไคคาร์เชื่อว่าการมีเสถียรภาพทางการเงินจะช่วยดึงดูดนักลงทุนทั้ง ในและนอกประเทศเข้าไปลงทุนมากขึ้น¹⁸ และจะส่งผลให้เศรษฐกิจมีการเจริญเติบโต นอกจากนั้น การปล่อย ให้อาสาสมัครค้าขายมีความคงที่ จะเป็นดัชนีสำคัญในการปฏิรูปขั้นตอนต่อไปในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ซึ่งแผนการปฏิรูปดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากประธานาธิบดีเขตจีน

¹⁴ David Lane. "Russia in transition: Politics, Privatisation and Inequality". "Longman" UK1995,p.12

¹⁵ Самыгин П.С., Самыгин С.И. Репетитор по истории России. Ростов н/Д: «Феникс», 2002.

¹⁶ Новейшая история России. 1914-2002: Учебное пособие/ Под ред. М.В. Ходякова. – М.: Юрайт-Издат, 2004. – 446

¹⁷ «Аргументы и Факты» №45, 2004 г. стр.6

¹⁸ Экономика переходного периода. Очерки экономической политики посткоммунистической России 1991-1997 / Под ред. Е.Т. Гайдар. – М., 1998. – 85

ผลจากการดัดงบประมาณอุดหนุนรัฐวิสาหกิจที่อยู่ในภาคการผลิตที่ขาดทุนดังกล่าว ทำให้ถูกตอบโต้จากรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องด้วยการขึ้นราคาสินค้าและค่าขนส่ง การตอบโต้ดังกล่าวยิ่งทำให้ราคาสูง ยิ่งขึ้นไปอีก นอกเหนือไปจากที่ราคาสินค้าและบริการสูงขึ้นไปก่อนหน้านี้แล้ว หลังจากใช้นโยบายปล่อย สิ้นค้าลอยตัว ดังนั้นความสามารถในการซื้อทั้งของภาคเอกชนและภาครัฐจึงลดลง และส่งผลให้ภาวะการขาดทุนของรัฐวิสาหกิจต่างๆ ยังคงดำเนินต่อไป ต่อมา รัฐวิสาหกิจที่เคยรับเงินอุดหนุนจากรัฐจึงตอบโต้ด้วย มาตรการที่ 2 ของตน ด้วยการกระจายส่วนแบ่งให้กับรัฐและค่าแรงให้กับคนงาน ซึ่งส่งผลให้ครึ่งปีแรก ของปี พ.ศ. 2535 วิสาหกิจมียอดค้างจ่ายถึง 2 ล้านล้านรูเบิล¹⁹

ในที่สุด ผู้บริหารรัฐวิสาหกิจได้ยื่นข้อเสนอเพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์ดังกล่าวด้วยการขอให้รัฐบาล อนุมัติเงินกู้พิเศษ ซึ่งรัฐวิสาหกิจจะใช้คืนให้โดยการหักบัญชี แนวทางดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากสภา สหพันธรัฐและธนาคารกลางรัสเซีย โดยในวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2535 ธนาคารกลางได้ปล่อยเงินกู้ดังกล่าวให้รัฐวิสาหกิจ แต่เม็ดเงินดังกล่าวไม่ได้เข้าสู่ภาคการผลิต ทว่ากลับถูกนำไปใช้ในการเก็งกำไร ผลลัพธ์ที่ตามมาทำให้มีเงินหมุนเวียนในตลาดมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้อัตราเงินเฟ้อเพิ่มสูงขึ้น 11-28% ต่อเดือน จนเมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2535 ได้มีอัตราเงินเฟ้อสูงถึง 2509%²⁰

นโยบายหนึ่งของการแก้ไขปัญหาเงินเฟ้อที่เพิ่มสูงขึ้นตามที่เยกอร์ ไกดาร์รักษากาการนายกรัฐมนตรียได้ใช้คือการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และเพื่อเป็นการชดเชยเงินอุดหนุนที่รัฐต้องจ่ายให้รัฐวิสาหกิจและเงินลงทุนจากต่างประเทศ ตามแผนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจซึ่งจัดทำโดยคณะกรรมการทรัพย์สินแห่งชาติ ที่มีนาโตลีย์ ชูโบสเป็นประธาน ได้แบ่งแผนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็น 2 แผนคือ แผนแรกให้พนักงานในรัฐวิสาหกิจสามารถซื้อหุ้นด้วยเงื่อนไขพิเศษได้ 49 %ของหุ้นทั้งหมด และแผนที่สองให้พนักงานในรัฐวิสาหกิจสามารถซื้อหุ้นได้ 51 %ของหุ้นทั้งหมด ด้วยเงื่อนไขที่เข้มงวดกว่าแต่ทำให้มีส่วนร่วมในการบริหาร ทั้งสองแผนดังกล่าว ทำให้หุ้นส่วนใหญ่ตกอยู่กับผู้บริหารของวิสาหกิจ มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้เปิดขายให้กับประชาชนทั่วไปในรูปของตราสารหุ้นแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (voucher privatisation) โดยในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2535 ประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน ได้ออกกฤษฎีกาว่าด้วย “ตราสารหุ้นแปรรูปรัฐวิสาหกิจ” หลังจากนั้นจึงได้มีการแจกจ่ายตราสารหุ้นแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้แก่ประชาชนชาวรัสเซีย 148.7 ล้านคน คนละ 10,000 รูเบิล*

หลังจากประชาชนได้รับตราสารหุ้นแปรรูปรัฐวิสาหกิจแล้ว ส่วนใหญ่ได้ขายตราสารหุ้นฯ ดังกล่าวให้แก่กลุ่มธุรกิจนอกกฎหมาย เนื่องจากมีความจำเป็นต้องใช้เงินในการดำรงชีวิตเพราะไม่ได้รับเงินเดือนหรือบำนาญมาหลาย

¹⁹ Новейшая история России. 1914-2002: - 447

²⁰ История России. 1938-2002: Учебное пособие/ Барсенков А.С., Вдовин А.И. – М.: Аспект- Пресс, 2003. - 433

* เงินจำนวน 10,000 รูเบิลจัดได้ว่าเป็นเงินจำนวนมาก เพราะรถยนต์นั่งส่วนบุคคลที่ผลิตภายในประเทศมีราคาคันละประมาณ 20,000 รูเบิล

เดือน อีกทั้งเงินออมในธนาคารก็หมดค่าลงเพราะเงินเฟ้อ ความต้องการขายที่มีสูงดังกล่าวจึงทำให้ราคาตราสารหุ้นในตลาดมีดไบละ 10,000 รูเบิลมีมูลค่าเท่ากับสุราวอดก้า 4 ขวดเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจดังกล่าว จึงกลายเป็นแรงสนับสนุนให้อัตราเงินเฟ้อเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้น ผลผลิตทุกด้านยังคงตกต่ำลง การลงทุนจากต่างประเทศไม่ได้เพิ่มขึ้น และประชาชนยังคงยากจนลง (44% ของประชากรทั้งประเทศมีรายได้ต่ำจัดอยู่ในเกณฑ์ยากจน)

จากการสำรวจพบว่าการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในปี พ.ศ. 2535 ทำให้รัฐวิสาหกิจถูกแปรรูปไปตกอยู่ในการครอบครองของเอกชน 46,000 วิสาหกิจฟาร์มเกษตร 160,000 ฟาร์ม และร้านค้า 15% ของร้านค้ารัฐบาลที่มีอยู่ โดยมีผู้ถือหุ้นทั้งสิ้น 40 ล้านคน²¹ นอกจากนี้ บริษัทที่เกิดจากการแปรรูปส่วนใหญ่ยังถูกควบคุมโดยกลุ่มธุรกิจการเงินที่กว้านซื้อตราสารหุ้นแปรรูปรัฐวิสาหกิจจากประชาชนในราคาถูกอีกด้วย

ผลของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจซึ่งส่งผลในทางลบต่อประชาชนส่วนใหญ่ดังกล่าว ทำให้สังคมรัสเซียที่ต้องอยู่ในภาวะวิกฤตมาตั้งแต่การปฏิรูปของมิกฮาอิล กอร์บาชอฟยิ่งวิกฤตมากขึ้น และความนิยม ของรัฐบาลตกต่ำลงถึงที่สุดในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2535 การที่สภาผู้แทนราษฎรรัสเซียได้เปิดอภิปราย ไม่ไว้วางใจรัฐบาล ทำให้ไกดาร์ ซึ่งทำหน้าที่ผู้นำรัฐบาลถูกปลดออกจากตำแหน่ง และเยลต์ซินได้เสนอให้สภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งวิกเตอร์ ชีร์นามิร์ดิน รองนายกรัฐมนตรีขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทน เหตุการณ์ดังกล่าวจัดได้ว่าเป็นการสิ้นสุดการแปรรูปรัฐวิสาหกิจระยะที่ 1 ทั้งนี้โดยมีรายละเอียดการแปรรูป ดังนี้

ตารางที่ 4 ข้อมูลการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในรัสเซีย

เวลาดังแต่ต้นปีจนถึงสิ้นปี ค.ศ.	1993	1994	1995	1996	1997	1998
รัฐวิสาหกิจที่แปรรูป	204,998	29,5254	126,846	90,778	89,018	88,264
ราคาขายที่ตั้งไว้ (พันล้านรูเบิล)	57	1,859	1,867	2,510	3,230	5,723
ราคาขายได้ (พันล้านรูเบิล)	193	1,611				
รัฐวิสาหกิจที่แบ่งเป็นหุ้น ขายในตลาดหลักทรัพย์	2,376	34,371	24,048	27,040	29,882	30,900

²¹ История России. Новейшее время 1945-1999: Учебное пособие/ Под ред. А.Б. Безбородова. – М.: Издательство АСТ, 2001. - 329

รัฐวิสาหกิจที่ให้เช่า	22,216	41,492	16,826	14,663	14,115	11,885
รัฐวิสาหกิจที่เช่าซื้อ	13,868	30,636	12,806	12,198	11,844	10,413

ที่มา: ข้อมูลการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ฐานข้อมูลกระทรวงทรัพย์สินของรัฐ สาธารณรัฐรัสเซีย²²

หากจะประเมินความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการปฏิรูปเศรษฐกิจของรัฐบาลเชลต์ซิน ช่วงแรกก็ต้องถือว่าไม่ประสบความสำเร็จตามแผนที่วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแง่ที่ไม่สามารถจัดการให้เกิดความโปร่งใส ด้วยการกระจายการถือหุ้นให้มีลักษณะกระจายตัวไปสู่ประชาชนวงกว้างมิใช่ปล่อยให้กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มคนที่มีอำนาจซื้อจำนวนมากัด ผลกระทบที่ตามมาทำให้ส่งผลต่อการยอมรับและความน่าเชื่อถือต่อผู้นำ และรัฐบาลลดลงตามลำดับไม่ว่าจะเป็นกระแสภายในหรือนอกประเทศ

2. ระยะการสร้างเสถียรภาพทางการเงินกับการเน้นการผลิตภายในและการส่งออก รัฐบาล เชลต์ซินในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2536–2539 มีเป้าหมายหลักในการปฏิรูปเศรษฐกิจรัสเซียโดยรวม ด้วยการพยายามผสมผสานแนวทางหลายประการเข้าด้วยกัน ประกอบด้วยการเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเงิน เพื่อที่จะลดอัตราเงินเฟ้อให้ต่ำลง นอกจากนั้นยังพยายามเน้นให้การสนับสนุนการผลิตภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อจะสามารถแข่งขันหรือทดแทนสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ ซึ่งนับวันจะเพิ่มปริมาณและมูลค่ามากขึ้นทุกขณะ ยิ่งไปกว่านั้นรัฐบาลยังคาดหวังที่จะส่งออกทรัพยากรธรรมชาติที่ตลาดต่างประเทศ ต้องการ และมีมูลค่าสูงโดยเฉพาะประเภทน้ำมัน ก๊าซและโลหะ นโยบายและมาตรการดังกล่าวของรัฐบาลเชลต์ซินในช่วงนี้นับว่าส่งผลดีต่อเศรษฐกิจรัสเซียพอควร

เมื่อนายกรัฐมนตรีวิกเตอร์ ชีร์นามีร์ดิน อดีตผู้บริหารสูงสุดของบริษัท “ก๊าซโพรม” (Gazprom) ซึ่งเป็นวิสาหกิจด้านก๊าซธรรมชาติที่ใหญ่ที่สุดในโลกขึ้นมาดำรงตำแหน่ง เขาได้นำเอานโยบายเปิดเสรีทาง เศรษฐกิจมาใช้ โดยรัฐบาลจะแทรกแซงน้อยกว่าที่ผ่านมา เป้าหมายทางเศรษฐกิจที่สำคัญของรัฐบาลนายชีร์นามีร์ดิน คือการมุ่งสร้างเสถียรภาพทางการเงิน ลดอัตราเงินเฟ้อให้เหลือ 5% ต่อเดือน และสนับสนุน ผู้ผลิตภายในประเทศให้ผลิตสินค้าแข่งขันกับสินค้านำเข้าที่กำลังครองตลาดรัสเซีย

ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536 ได้มีการจดทะเบียนก่อตั้งกลุ่มการเมืองใหม่ “สหประชากร” (Citizen Union) ที่นำโดยอาร์คาดีย์ โวลสกี (Arkady Volsky) นักอุตสาหกรรมชั้นนำ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับนัก อุตสาหกรรมชั้นนำและกลุ่มการเมืองสายกลาง นโยบายสำคัญของกลุ่มคือการเรียกร้องให้รัฐบาลกำหนด นโยบายสนับสนุนอุตสาหกรรม

²² Экономика переходного периода. Очерки экономической политики посткоммунистической России 1991-1997 М.: 1998. с. 440.

ภายในประเทศให้ชัดเจน ในขณะที่รัฐบาลได้พยายามให้ความร่วมมือกับกลุ่มสหประชาชาติ โดยเสนอว่าจะให้รัฐสั่งจองสินค้า (state order) ที่ผลิตภายในประเทศบางส่วน แต่นโยบายดังกล่าวของรัฐบาลได้ขัดกับนโยบายของประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซินที่ต้องการเปิดเสรีทางการค้าให้มากขึ้น ซึ่งในขณะเดียวกันก็เป็นประเด็นขัดแย้งสำคัญกับรัฐสภา ที่ต้องการให้กลับไปใช้ระบบรัฐสั่งจองสินค้า และรัฐให้สินเชื่อ (state credit) กับภาคการผลิตของประเทศพร้อมกัน อย่างไรก็ตาม ไปถึงแม้ว่ารัฐบาลภายใต้การ นำของนายกรัฐมนตรีชีร์นามีร์ดินจะใช้มาตรการต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ แต่ก็ได้เพียงแค่การบรรเทาเท่านั้น เพราะผลผลิตทั้งภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรมยังคงตกต่ำอยู่ ซึ่งเมื่อเทียบกับ ผลผลิตของปี พ.ศ. 2533 แล้วผลผลิตของปี พ.ศ. 2536 มีผลผลิตเพียง 59.8% เท่านั้น ส่วนภาวะเงินเฟ้อได้ชะลอลง ซึ่งถ้าหากเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2535 แล้ว อัตราเงินเฟ้อลดลง 2.8 เท่า ในขณะที่ราคาสินค้ายังคงเพิ่มสูงขึ้นถึง 10 เท่า และอัตราการว่างงานได้เพิ่มขึ้นเป็น 10.4 % หรือ 7.8 ล้านคน²³

จากผลการเลือกตั้งในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2536 ที่พรรคฝ่ายรัฐบาลได้รับการเลือกตั้งเข้าสภาเพียงหนึ่งในสาม ทำให้รัฐบาลนายชีร์นามีร์ดินต้องปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจใหม่ โดยรัฐบาลต้องให้การสนับสนุน อุตสาหกรรมภายในประเทศมากขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งด้านการสำรวจและขุดค้นทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนั้น รัฐบาลยังได้ดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในระยะที่ 2 โดยได้กำหนดวิธีการไว้สองวิธีคือ วิธีแรกจำหน่ายหุ้นให้คนงานหรือพนักงานของวิสาหกิจนั้นในราคาพิเศษ แต่เนื่องจากอยู่ในช่วงที่ภาวะทางเศรษฐกิจตกต่ำ จนเงินออมได้กลายเป็นเศษเงิน อีกทั้งเงินเดือนที่ได้รับไม่สม่ำเสมอก็ไม่พอยังชีพ คนงาน หรือพนักงานของวิสาหกิจจึงไม่มีกำลังที่จะซื้อหุ้นวิสาหกิจที่ตนทำงานอยู่ได้ ดังนั้น หุ้นส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับผู้บริหารของวิสาหกิจที่ฉวยโอกาสซื้อหุ้นไว้โดยมักโกงเงินเดือนของพนักงานมาซื้อ หรือร่วมมือกับนักธุรกิจฉวยโอกาส และวิธีที่สองคือการซื้อขายหุ้นอย่างเสรีในตลาด ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้กันน้อย มีเพียง 2% ของวิสาหกิจที่แปรรูปเท่านั้น โดยสรุปแล้ว การแปรรูปวิสาหกิจดังกล่าวจึงทำให้วิสาหกิจที่แปรรูปส่วนใหญ่ตกไปอยู่ในการครอบครองของกลุ่มนายทุนนักฉวยโอกาส ผู้บริหารวิสาหกิจ และเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง

มาตรการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจต่างๆ ที่รัฐบาลชีร์นามีร์ดินได้ดำเนินการมาส่วนหนึ่งได้ส่งผลดีต่อ เศรษฐกิจโดยรวม เพราะเมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2537 อัตราเงินเฟ้อได้ลดลง และอัตราการตกต่ำของ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ได้ชะลอตัว ส่วนราคาสินค้าเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2536 ได้ลดลง 3.1 เท่า แต่ถึงกระนั้น สถานะทาง การเงินก็ยังคงไร้เสถียรภาพ ดังเห็นได้จากการล้มละลายของธุรกิจการเงินชั้นนำ เช่น บริษัทมหาชน เอ็มเอ็มเอ็ม (MMM) ชารา (CHARA) รุสกีย์ โดม ซีเลนกา (Russkiy Dom Selenka) ทิเบต (Tibet) และวลาสตีลีนา (Vlastelina) ที่ดำเนินธุรกิจแบบ

²³ Новейшая история России. 1914-2002: . – 449

เก็งกำไรจากการซื้อขายเงินรายวัน ได้ถูกนักธุรกิจคู่แข่งที่มีทุนมากกว่าทำลาย ทั้งนี้โดยการปั่นอัตราแลกเปลี่ยนจาก 3,081 รูเบิลต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในช่วงเช้าเป็น 3,926 รูเบิลต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในช่วงบ่าย เหตุนี้เองในกลุ่มนักธุรกิจการเงินรัสเซียจึงเรียกวันอังคารที่ 11 ตุลาคม 2537 ว่า “อังคารทมิฬ” (Black Tuesday)

นโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลชีร์นามีร์ดินในช่วงปี พ.ศ. 2538-2539 ได้เน้นหนักไปทางด้านการส่งออกน้ำมัน ก๊าซและโลหะ ซึ่งในปี พ.ศ. 2539 รัสเซียได้เปรียบดุลการค้าถึง 4 หมื่นล้านรูเบิล ส่วนในภูมิภาคต่างๆ ของ ประเทศก็เริ่มแสดงตัวเลขทางเศรษฐกิจที่มีผลกำไร สำหรับการดำเนินธุรกิจด้านอุตสาหกรรมเชื้อเพลิงและโลหะได้กลายเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีบริษัทที่เติบโตมาจากอุตสาหกรรมด้านนี้จน กลายเป็นกลุ่มธุรกิจการเงินและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และบางบริษัทจัดว่าใหญ่ที่สุดในรัสเซียในด้านนั้นๆ เช่น บริษัทอินเตอร์รอส (Interros) ซึ่งมีบริษัทในเครือที่สำคัญคือ ธนาคารโอเนกซิม แบงก์ (ONEXIMbank) บริษัทนอร์ลสกี นิเกิล (Norilsky Nickel), โรงงานโนโวคุซเนตสกี เมตาลูร์กิชสกี คอมบิเนต (Novokuznetsky Metalurgicheskyy Kombinat) บริษัทลูคอยล์ (Lukoil) (มีบริษัทขุดเจาะน้ำมัน 7 แห่ง บริษัทกลั่นน้ำมันและผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมี 23 แห่ง และบริษัทธุรกิจการเงินและการลงทุน 3 แห่ง) และกลุ่มบริษัท อื่นๆ อีกกว่า 10 กลุ่มบริษัท

ส่วนธุรกิจที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับน้ำมันและก๊าซหรือส่งออกวัตถุดิบก็ยังคงประสบกับภาวะวิกฤตอยู่ จึงทำให้ตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติยังคงตกต่ำเฉลี่ยปีละ 4% ซึ่งถ้าหากเปรียบเทียบตัวเลขโดยรวม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-2542 พบว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติได้ลดลง 60-65% ในขณะเดียวกันนั้นปัญหาค้างค้ำที่ทางรัฐบาลรัสเซียยังแก้ไขไม่ได้ก็ยังมีอยู่มาก และบางปัญหาได้ถูกกลายกลายเป็นปัญหาที่แก้ไขยาก และบั่นทอนเสถียรภาพของคณะผู้บริหารประเทศ นั่นคือปัญหาเสถียรภาพทางการเงิน ปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่รัฐผู้สูงอายุและนักศึกษา ถึงขั้นไม่ได้รับเงินเดือนจากงบประมาณแผ่นดินนานถึง 2 ปี²⁴

อย่างไรก็ตาม ประมาณกันว่าการบริหารประเทศของรัฐบาลชุดต่างๆของประธานาธิบดี บอริส เยลต์ซินตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-2540 ได้สร้างความสูญเสียโดยตรงต่อประเทศถึงราว 1.75 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งมากกว่าความสูญเสียของสหภาพโซเวียตในสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง 4 เท่า โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติลดลง 83% และผลผลิตด้านอุตสาหกรรมลดลง 81% จากเหตุที่โรงงานหยุดการผลิต 7 หมื่นแห่ง ซึ่งในจำนวนนี้ 5,000 แห่งเป็นโรงงานขนาดใหญ่ ส่วนผลผลิตด้านการเกษตรลดลง 63% ด้วยมีพื้นที่การเกษตรที่ถูกปล่อยทิ้งร้าง 60% นอกจากนั้น ปริมาณเงินลงทุน

---

²⁴ Новейшая история России. 1914-2002: - 450

ลดลง 92% และการก่อสร้างที่พักอาศัยลดลง 44% จากการตกต่ำทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้ส่งผลให้ชาวรัสเซีย 15 ล้านคนกลายเป็นผู้ว่างงาน²⁵

การที่รัฐบาลเยลต์ซินต้องการปฏิรูปเศรษฐกิจให้รอดไปสู่การสร้างเสถียรภาพทางการเงิน โดยหวังจะทำให้สามารถลดเงินเฟ้อลงได้ถึง 5% ต่อเดือนนั้น ปรากฏว่าต้องประสบอุปสรรคจากการไม่ได้รับความร่วมมือจากรัฐสภา เช่นเคย นั่นคือขณะที่รัฐบาลต้องการผลักดันไปสู่การค้าเสรี แต่ฝ่ายค้านกลับยังต้องการ ให้รัฐคงอุดหนุนภาคการผลิตต่างๆ ของประเทศต่อไป โดยผ่านการสั่งจองสินค้าและให้สินเชื่อ ซึ่งนั่นก็ เท่ากับว่ารัฐยังคงต้องมีการใช้จ่ายงบประมาณจำนวนหนึ่งเช่นในอดีต และก็ได้เคยพิสูจน์มาแล้วว่ากลับ กลายเป็นภาระของรัฐ แน่แน่นอนว่ามาตรการดังกล่าว ทำให้รัฐไม่สามารถจะก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเงินที่แท้จริงขึ้นมาได้

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐบาลต้องยินยอมให้การสนับสนุนอุตสาหกรรมภายในด้านการสำรวจ และขุดค้นทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อโอนอ่อนผ่อนตามการผลักดันการแปรรูปรัฐวิสาหกิจระยะที่ 2 ซึ่งส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของกลุ่มอภิมหาชนต่างๆ ก็ตาม ทว่าก็ส่งผลดีต่อภาพรวมของเศรษฐกิจรัสเซียอยู่พอสมควร ประกอบกับประสบผลดีจากการเน้นส่งออกน้ำมันก๊าซและโลหะ จึงทำให้เศรษฐกิจรัสเซียฟื้นตัวถึงขั้นได้ดุลการค้าต่อมา โดยที่ธุรกิจอื่นๆ ของรัสเซียก็ยังประสบปัญหาอยู่มาก

3. ระยะปรับปรุงระบบการจัดเก็บรายได้ของรัฐให้สอดคล้องกับงบประมาณ ผลจากการขาดประสิทธิภาพในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจระยะที่รัฐต้องขาดรายได้ไปจนเกิดการปฏิรูป ทำให้จำเป็นต้องหา มาตรการเสริม และปรับปรุงแก้ไขในรายละเอียดหลายประการ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถจัดเก็บรายได้ไปชดเชยส่วนที่ขาดหายไปเพื่อช่วยให้งบประมาณสมดุล นอกจากนั้นยังต้องหาทางปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และมาตรการสำคัญอีกมากมาย เพื่อสามารถแก้ไขจุดอ่อนและข้อบกพร่องจากการปฏิรูปเศรษฐกิจในระยะที่ผ่านมา

ในวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2540 ประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน ได้ประกาศนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจและ สังคมระยะต่อไป ในขั้นแรกได้ปรับคณะรัฐมนตรี โดยให้บอริส เนียมซอฟ อดีตผู้ว่าการมณฑลนิซนีย์โนฟการ์ด และอนาโตลีย์ ชูไบส อดีตประธานคณะกรรมการทรัพย์สินแห่งชาติขึ้นเป็นรองนายกรัฐมนตรี จากนั้นมีการวางแผนการแก้ไขปัญหา รายได้ไม่สมดุลกับงบประมาณ แผนการต่อต้านการทุจริต แผนการปฏิรูประบบบำนาญ และแผนการจ่ายเงินเดือนที่ค้างจ่ายให้แก่บุคคลที่รับเงินเดือนจากงบประมาณ ซึ่งค้างจ่ายมากกว่า 2 ปีให้หมดภายในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2540

²⁵ Россия–2000. Современная политическая история (1985-1999 годы). – М., 2000. С. – 1081.

คณะรัฐมนตรีชุดใหม่ต้องดำเนินการแก้ไขปัญหารายได้ไม่สมดุลกับงบประมาณด้วยการแก้ไขระบบการจัดเก็บรายได้ของรัฐ เนื่องจากที่ผ่านมา การแปรรูปรัฐวิสาหกิจไปแล้วประมาณ 60% ทำให้รัฐสูญเสียรายได้ไปมาก แต่รายได้จากการขายวิสาหกิจรัฐบาลได้รับเพียงส่วนน้อย* ในทางปฏิบัติจึงเท่ากับว่ากระบวนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในรัสเซียเป็นกระบวนการส่งมอบทรัพย์สินของชาติให้ตกไปอยู่ในการครอบครองของเอกชน โดยมีกฎหมายแปรรูปรัฐวิสาหกิจรองรับนั่นเอง²⁶ ดังนั้น กลุ่มผู้ที่ได้รับผลประโยชน์สูงสุดในกระบวนการนี้จึงได้แก่ผู้บริหารรัฐวิสาหกิจ นักธุรกิจ และเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐ ส่วนกระบวนการกำหนดรัฐวิสาหกิจที่จะแปรรูป รวมทั้งกำหนดราคากำหนดผู้ซื้อ และขั้นตอนการซื้อขายหุ้นนั้น กลุ่มผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ดังกล่าวได้วางแผนไว้ล่วงหน้าแล้ว²⁷ ด้วยเหตุนี้ รายได้ของรัฐจึงไม่เพียงพอกับงบประมาณ ที่ตั้งไว้

สำหรับมาตรการสำคัญที่คณะรัฐมนตรีของชีร์นามีร์ดินได้ดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามแผนการที่วางไว้คือ 1) กู้ยืมเงินกลุ่มปารีสคลับ (Paris club) เพื่อนำเงินมาใช้ในงบประมาณด้านสังคม 2) ขายพันธบัตรรัฐบาล 3) แปรรูปรัฐวิสาหกิจด้านอุตสาหกรรมเชื้อเพลิงและวัตถุดิบ 4) กู้ยืมเงินจากต่างประเทศ (ปี พ.ศ. 2539 กู้มา 2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ) และในปีงบประมาณ 2540 กู้เพิ่ม 6 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ) และ 5) ตัดงบประมาณการทำสงครามที่เชเชเนีย

จากมาตรการดังกล่าวทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของประเทศเพิ่มขึ้น 1% ในจำนวนนี้ภาคอุตสาหกรรม เติบโตเพิ่มขึ้นถึง 9% ซึ่งนับเป็นตัวเลขที่มีความหมายต่อรัฐบาลรัสเซียมาก เพราะเป็นครั้งแรกในระยะเวลา 6 ปีของการปฏิรูประบบเศรษฐกิจที่ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของประเทศได้เพิ่มขึ้นแต่ทว่าในภาพรวม แล้วผลผลิตที่เพิ่มขึ้นนั้นเป็นผลมาจากเงินกู้ยืมของภาครัฐ ซึ่งทำให้รัฐบาลต้องมีหนี้เงินกู้เพิ่มมากขึ้น

ถึงแม้ว่านโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจของประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซินที่ได้มอบหมายให้รัฐบาลของโกดาร์ และชีร์นามีร์ดินดำเนินมากกว่า 6 ปีประสบผลสำเร็จในบางประการ แต่โดยรวมแล้วปัญหาสำคัญยังไม่ได้รับการแก้ไข ทั้งนี้มีเหตุผลสำคัญมาจาก

1) หลักการของระบบเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียต หรือระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ ยังคงมีอิทธิพลสูงกว่าระบบเศรษฐกิจแบบการตลาดที่ได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากในช่วงแรกของการปฏิรูป รากฐานเดิมของระบบเก่ายังคงอยู่ และเปลี่ยนแปลงได้ช้า

---

* ในปีพ.ศ. 2536 ได้มีการแปรรูป 204,998 รัฐวิสาหกิจ รัฐบาลมีรายได้จากการขาย(แปรรูป)รัฐวิสาหกิจ 193 พันล้านรูเบิล จากจำนวนนี้กว่า 70 พันล้านรูเบิลใช้เป็นเงินเดือนของคณะกรรมการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ในขณะที่ค่าเช่าห้างกุ่ม(GUM)เพียงห้างเดียวรัฐบาลมีรายได้ปีละ 100 พันล้านรูเบิล

²⁶ Авдашева с. Бизнес-группы в Российской промышленности. - Попросы экономики. 2004, №5 с.126.

²⁷ Новейшая история России. 1914-2002: - 450

2) นโยบายการปฏิรูปแบบเฉียบพลัน (Shock therapy) ไม่เหมาะสมกับระบบเศรษฐกิจขนาดใหญ่และซับซ้อนของรัสเซีย จึงทำให้กลไกการบริหาร และการผลิตไม่ทำงาน

3) การปฏิรูประบบอุตสาหกรรมได้มุ่งเป้าหมายไปที่การปฏิรูปอุตสาหกรรมของพลเรือน ซึ่งไม่ได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจากรัฐ ดังนั้นจึงไม่สามารถดำเนินการปฏิรูปตามลำพังได้ แต่ทว่าโดยทั่วไปแล้วอุตสาหกรรมหลักของรัสเซียเป็นอุตสาหกรรมทหาร ซึ่งมีผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติประมาณ 70% ของอุตสาหกรรมในประเทศ

4) การยกเลิกคำสั่งจูงเงินค่าของรัฐบาลโกดาร์ และชีรนามีร์ดิน ทั้งในอุตสาหกรรมทหารและอุตสาหกรรมพลเรือน ทำให้อุตสาหกรรมขาดเงินทุนในการพัฒนาเหตุนี้จึงมีเพียงแต่สายอุตสาหกรรม ทหารเท่านั้นที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ประกอบตนเองอยู่ได้

5) การปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจไม่ได้คำนึงถึงปัจจัยทางภูมิศาสตร์ของรัสเซียที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ และภูมิอากาศที่แตกต่างและแปรปรวนได้ง่าย จึงทำให้ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสูงกว่าปกติ เนื่องจากรัฐบาลต้องให้เงินอุดหนุน

6) การปฏิรูปได้ถอดรูปแบบมาจากต่างประเทศ ทั้งเศรษฐกิจมหภาคและระบบเงินตรา โดยไม่คำนึงถึงพื้นฐานทางความคิดที่มีลักษณะเฉพาะของชาวรัสเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจริยธรรมทางธุรกิจที่ไม่สามารถถ่ายทอดกันได้ ในสถานะที่แตกต่างกัน นอกจากนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ยังต่อต้านหลักการของทุน นิยมที่รัฐบาลนำมาใช้

7) ก่อนการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ รัสเซียยังไม่มีความพร้อมด้านปัจจัยภายในประเทศ นั่นคือปัจจัยสำคัญของการปฏิรูปของรัฐบาลรัสเซียมีจุดเน้นอยู่ที่การหวังพึ่งเงินลงทุนจากต่างประเทศโดยคาดว่าจะมีเม็ดเงินลงทุนจากประเทศตะวันตกประมาณ 20-40 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ แต่ผลที่ได้รับกลับไม่มีเงินลงทุนเข้าประเทศตามที่ประเทศตะวันตกให้สัญญาไว้ นอกจากนั้น ข้อกีดกันทางการค้าที่ตะวันตกได้ตั้งไว้ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2510 ก็ยังไม่ยกเลิก ดังนั้นจึงทำให้ชาวรัสเซียสามารถคิดไปได้ว่าถูกตะวันตกวางแผนทำลาย

8) โครงสร้างด้านสินค้าส่งออกของรัสเซียซึ่งเป็นรายได้หลักของประเทศยังคงเป็นสินค้าวัตถุดิบ ดังนั้นในเบื้องต้นจึงควรมุ่งเน้นพัฒนาด้านเกษตร และวัตถุดิบหลักแต่การพัฒนา กลับมุ่งเน้นไปที่การฟื้นฟูอุตสาหกรรม ซึ่งต้องใช้ปัจจัยมากและควรจัดอยู่ในการพัฒนาระยะต่อไป

9) ระบบการธนาคารและการให้สินเชื่อของธนาคารในรัสเซียเพิ่งเริ่มต้นขึ้นในทศวรรษที่ 2530 โดยในปี พ.ศ. 2538 รัสเซียมีธนาคารพาณิชย์ราว 2,400 แห่ง นอกจากนั้น กิจการด้านการให้สินเชื่อแก่ธุรกิจเอกชนของธนาคารต่างๆ ยังถูกจำกัดด้วยปัญหาความไม่มั่นคงทางการเมือง และความบกพร่องของกฎหมายและการบังคับใช้อีกด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้รัสเซียไม่สามารถดำเนินการปฏิรูปตามแบบอย่าง หรือสูตรสำเร็จจาก ต่างประเทศได้ ดังนั้นจึงเหลือทางเลือกอยู่เพียงทางเดียวคือหนทางของตนเอง

ปัญหาทางเศรษฐกิจที่สำคัญของรัฐบาลรัสเซียที่ค้างคาญมาโดยตลอด และยังไม่สามารถแก้ไขได้คืออัตราเงินเฟ้อสูง ซึ่งรัฐบาลได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการดำเนินนโยบายปฏิรูปเงินตรา มาตรการแรกของแผนดังกล่าว เริ่มด้วยการออกกฎหมายของประธานาธิบดีเยลต์ซินว่าด้วย “การเปลี่ยนแปลงราคาของเงินตรา” ในวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2540 โดยสาระสำคัญของกฎหมายดังกล่าวระบุให้ลดค่าเงิน (devalue) รูเบิลลง 1,000 เท่า ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2541 มาตรการดังกล่าวได้ส่งผลดีต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและค่าของเงินรูเบิลมากขึ้น จนทำให้คะแนนนิยมของนายกรัฐมนตรีวิกเตอร์ ชีร์นามีร์ดิน และรองนายกรัฐมนตรีอนาโตลี ชูไบส์ดีขึ้นตามไปด้วย จากกระแสความนิยมนี้นายกรัฐมนตรีชีร์นามีร์ดินมีความมั่นใจ และแสดงออกถึงความเป็นอิสระจากการควบคุมของประธานาธิบดีเยลต์ซินมากขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวแล้วจึงทำให้ประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซินหวาดระแวงและปลดชีร์นามีร์ดินออกจากตำแหน่งพร้อมกับชูไบส์ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2541 และแต่งตั้งซีร์เกย์ กิริเณนโก อดีตนายธนาคารและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานเชื้อเพลิง ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มนักปฏิรูปหนุ่มวัย 35 ปี ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี

การเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของกิริเณนโก นับว่าไม่ได้รับการยอมรับจากสภาคูมาเนื่องจากเยลต์ซินต้องเสนอชื่อให้สภารับรองถึง 3 ครั้งจึงสามารถผ่านไปได้ ประเด็นหลักที่สภาคูมาไม่เห็นด้วยกับประธานาธิบดีเยลต์ซิน คือความด้อยอาวุโสและประสบการณ์ ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจของกิริเณนโก โดยสมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าในขณะที่ประเทศอยู่ในภาวะวิกฤตทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จึงต้องการผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ และการยอมรับมาบริหารประเทศ

ภารกิจแรกที่นายกรัฐมนตรีกิริเณนโกเร่งดำเนินการคือการใช้หนี้เงินกู้ที่ถึงกำหนดต้องชำระคืน โดยในปี พ.ศ. 2541 จำนวนหนี้ที่จะต้องชำระคืนมีจำนวนถึง 30% ของรายจ่ายของประเทศ ดังนั้น กิริเณนโกและคณะรัฐมนตรีจึงต้องดำเนินนโยบายเข้มงวดทางเศรษฐกิจโดยการเรียกเก็บภาษี ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวรัฐบาลสามารถจัดเก็บภาษีได้

ประมาณ 50%* เท่านั้น²⁸ สาเหตุสำคัญของปัญหาดังกล่าวมาจากการจ่ายภาษีนอกระบบยังคงมีอยู่ในหมู่ธุรกิจขนาดกลางและเล็ก ส่วนธุรกิจขนาดใหญ่บางรายก็ปฏิเสธการจ่ายอย่างสิ้นเชิง โดยอ้างว่าได้จ่ายเงินภาษีที่จะต้องจ่ายให้รัฐไปหักลบกับหนี้เงินกู้ที่รัฐบาลได้กู้ไป**

ผลจากการใช้มาตรการเข้มงวดกับการจัดเก็บภาษีที่ตามมาได้ทำให้ราคาสินค้าที่สูงอยู่แล้วสูงขึ้นอีกราว 10% ผสมเข้ากับความต้องการเงินที่เป็นผลมาจากวิกฤตทางการเงินในภูมิภาคต่างๆ ของโลกดังกล่าวส่งผลให้ตลาดเงินของรัสเซียต้องประสบกับภาวะวิกฤต แม้ต่อมารัฐบาลจะได้ประกาศใช้นโยบายแก้วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศแต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ เนื่องด้วยไม่ได้รับความร่วมมือจากรัฐสภาในการออกกฎหมายมาบังคับใช้อีกทั้งภาคธุรกิจก็ขาดจิตสำนึกในหน้าที่และสำนึกในประเทศชาติ

ในที่สุด ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของรัสเซียที่ได้เริ่มขึ้นพร้อมวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2540 ก็ได้ก้าวมาถึงจุดสูงสุดในวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2541 นั่นคือทั้งรัฐบาลและธนาคารกลางรัสเซียได้ออกมาประกาศสถานะทางการเงินการคลังของประเทศว่าไม่มีเงินใช้หนี้เงินกู้ต่างประเทศ ซึ่งก็หมายถึงการล้มละลายของประเทศนั่นเอง หลังการประกาศดังกล่าว ราคาสินค้าได้เพิ่มสูงขึ้นกว่า 4 เท่าตัว จากข้อมูลของคณะกรรมการสถิติแห่งชาติรัสเซีย วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้ส่งผลให้ชาวรัสเซีย 33 ล้านคนกลายเป็นคนยากจนตามเกณฑ์ของรัฐบาลไปทันที เนื่องจากมีรายได้ต่ำกว่าค่าครองชีพขั้นต่ำ***

วิกฤตการณ์ดังกล่าวในทัศนะของประธานาธิบดีเยลต์ซินเห็นว่ามีรากฐานสำคัญเกิดจากความด้อยประสิทธิภาพของสิริเยนโก ดังนั้นจึงได้ปลดสิริเยนโก ซึ่งจัดว่าเป็น “รุ่นเล็ก” และแต่งตั้งเยฟเกนี ยัปราคอฟ ที่ได้จัดว่าเป็น “รุ่นใหญ่”²⁹ ขึ้นมาดำรงตำแหน่งแทน ด้วยเหตุผลที่มีประสิทธิภาพสูงในฐานะอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ผู้ที่เป็นทั้งนักการทูต นักเศรษฐศาสตร์ และนักการเมืองที่เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศ

---

* ผลการวิจัยของคณะทำงานศูนย์ปฏิรูปเศรษฐกิจ รัฐบาลรัสเซียในปี พ.ศ.2539 พบว่า จากการสอบถามนักธุรกิจชั้นนำของประเทศ 1.5% ให้ข้อมูลว่าได้จ่ายภาษีครบถ้วน นักธุรกิจ 33.1% ให้ข้อมูลว่าได้จ่ายภาษี 75% นักธุรกิจ 29% ให้ข้อมูลว่าได้จ่ายภาษี 50% และนักธุรกิจ 36.4% ไม่จ่ายภาษี 70-90%

²⁸ Шикунова О.Г. Теневая экономика: состояние, проблемы, способы противодействия. М., 2002. С. 78

** ในกรณีของบริษัทมหานกัซโปรม (Gasprom) นายกรัฐมนตรีสิริเยนโกได้เดินทางไปเจรจากับเรียม เวียคชีเรียว (Rem Vyakhirev) ประธานคณะกรรมการบริหารของบริษัทด้วยตนเองเพื่อขอให้ชำระภาษี แต่ก็ไม่ได้รับความร่วมมือ โดยอ้างว่าได้นำไปหักลบกับหนี้เงินกู้แล้ว

*** จากข้อมูลดังกล่าวสามารถแบ่งโครงสร้างทางสังคมตามทรัพย์สินที่ครอบครองได้ดังนี้ กลุ่มร่ำรวยมาก 1.7% กลุ่มร่ำรวย 5.3% กลุ่มฐานะปานกลาง 15.8% กลุ่มค่อนข้างยากจน 57% และกลุ่มยากจน 20.2% ที่มา: คณะกรรมการสถิติแห่งชาติรัสเซีย www.gks.gov.ru

²⁹ Ельцин Б.Н. Президентский марафон. М.: 2000 с.125

นโยบายเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของรัฐบาลรัสเซีย ภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีปริมาคอฟคือการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งเริ่มต้นด้วยการอุดหนุนอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมของประเทศ จากนั้นได้มีการเพิ่มภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา พร้อมทั้งลดภาษีผลผลิตที่เกิดจากการลงทุนและภาษีมูลค่าเพิ่ม รวมทั้งลดการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ ซึ่งนับว่าส่งผลดีต่ออุตสาหกรรมภายในประเทศเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ผลกระทบของนโยบายดังกล่าวได้ทำให้ค่าของเงินรูเบิลตกต่ำลงอีกครั้งหนึ่ง แต่ถึงกระนั้นก็ยังได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากรัฐสภา จึงส่งผลให้สถานการณ์โดยทั่วไปดีขึ้น

หลังจากนโยบายเร่งด่วนประสบผลสำเร็จตามสมควรแล้ว ปริมาคอฟได้นำนโยบายสร้างเสถียรภาพทางการเงินมาใช้ ด้วยการเข้มงวดกับภาคการส่งออกที่เป็นรายได้หลักของประเทศ มาตรการสำคัญที่นำมาใช้คือการเข้มงวดกับผู้ส่งออก ให้นำเงินตราต่างประเทศที่ได้จากการส่งออก 75% ไปขายในตลาดเงิน ส่วนด้านการศุลกากรก็ให้มีการจัดเก็บภาษีและค่าธรรมเนียมให้เข้มงวดขึ้น ทางด้านปัจจัยภายนอกประเทศในช่วงนั้นที่ส่งผลดีต่อรัสเซียก็คือราคาน้ำมันในตลาดโลกได้เพิ่มสูงขึ้น และอัตราการส่งออกน้ำมันของรัสเซียก็ได้เพิ่มสูงขึ้นเป็นอันดับ 2 ของโลก กระทั่งทำให้รัฐบาลรัสเซียสามารถจัดเก็บภาษีจากมูลค่าของน้ำมันที่สูงขึ้นไปใช้หนี้และเจือจุนเศรษฐกิจในประเทศได้เป็นอย่างดี

สำหรับการควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐนั้น รัฐบาลปริมาคอฟได้เห็นความจำเป็นต้องลดอัตราค่าจ้างคนส่วนเกินในหน่วยงานของรัฐลง และนับเป็นครั้งแรกของประเทศที่สามารถลดค่าใช้จ่ายด้านบุคลากรลงได้ จากปัจจัยบวกหลายด้านดังกล่าวทำให้สถานะทางเศรษฐกิจของรัสเซียในครั้งแรกของปี พ.ศ. 2542 มีเสถียรภาพที่มั่นคง ซึ่งเห็นได้จากผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของประเทศเพิ่มสูงขึ้นถึง 1.5%

ต่อมาในเดือนพฤษภาคม 2542 ประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซินได้ปลดปริมาคอฟออกจากตำแหน่งและแต่งตั้งซีร์เกย์ สติปาซิน ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทน เหตุผลสำคัญของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจากกระแสความนิยมในตัวปริมาคอฟสูงมาก จนทำให้ปริมาคอฟสามารถดำเนินการทางการเมืองได้อย่างอิสระ โดยไม่ขึ้นตรงต่อเยลต์ซิน ด้วยความต้องการที่จะให้นายกรัฐมนตรีอยู่ภายใต้การควบคุมของตน และเป็นการ “ตัดไฟเสียแต่ต้นลม” เนื่องจากเหลือเวลาอีกเพียง 10 เดือนก็จะมีการเลือกตั้งประธานาธิบดี ดังนั้น ประธานาธิบดีเยลต์ซินจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรีในครั้งนี้

ภาวะทางเศรษฐกิจของรัสเซียโดยรวมในช่วงที่สติปาซินดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีถือว่ายังไม่ดีขึ้น การที่สามารถจัดเก็บภาษีได้ลดลงในขณะที่รายจ่ายเพิ่มขึ้นจากการทำสงครามกับขบวนการแบ่งแยกดินแดนในเชเชเนีย และการส่งทหารไปรักษาสันติภาพในอดีตกองโกลาเวีย ทำให้สติปาซินจำต้องนำเอาหุ้นของบริษัทเหมืองถ่านหินที่รัฐบาลถือ

อยู่ออกขาย นอกจากปัญหาการต้องหาทางเพิ่มผลผลิตภายในประเทศแล้ว ปัญหาเฉพาะหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การชำระหนี้เงินกู้ที่กำลังจะครบกำหนด ทว่าปัญหานี้สามารถทุเลาไปได้ระดับหนึ่ง เนื่องจากมิกฮาล คาเซียนอฟ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังที่เชี่ยวชาญด้านเงินกู้ต่างประเทศสามารถเจรจาขอเลื่อนการชำระเงินตามงวดจาก เจ้าหนี้ออกไปได้อีก 6 เดือน นอกจากนั้น กองทุนการเงินระหว่างประเทศยังได้อนุมัติเงินกู้ให้กับรัสเซีย 4.5 พันล้าน ดอลลาร์สหรัฐอีกด้วย หลังจากนั้น ธนาคารโลกและญี่ปุ่นก็ได้ให้เงินกู้แก่รัสเซีย 2.4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยเป็น เงินกู้จากญี่ปุ่นและจากธนาคารโลกฝ่ายละครึ่ง อย่างไรก็ตาม หลังจากดำรงตำแหน่งได้ไม่ถึงสามเดือนสตีปาคินก็ถูก เยลต์ซินปลดจากตำแหน่ง และแต่งตั้งวลาดีมีร์ ปูตินเป็นนายกรัฐมนตรีแทน

มาตรการในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของรัฐบาลเยลต์ซิน นอกจากจำเป็นต้องใช้มาตรการกู้ยืมเงินจาก ต่างประเทศในรูปแบบต่างๆ ทั้งจากกลุ่มปารีสคลับและที่อื่นๆ จำนวนมากแล้ว ยังรวมถึงมาตรการ อื่นๆ ทั้งการขาย พันธบัตรรัฐบาล การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การตัดงบประมาณ การทำสงครามเชชเนีย นอกจากนั้นยังต้องเพิ่มมาตรการที่ จำเป็นอีกหลายประการ เช่น การลดค่าเงินรูเบิลเพื่อแก้ปัญหาอัตราเงินเฟ้อ การจัดเก็บภาษีในอัตราสูงขึ้น การเพิ่มภาษี เงินได้บุคคลธรรมดาหลังการอุดหนุนภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม การลดภาษีผลผลิตและภาษีมูลค่าเพิ่ม การลด การนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ การบังคับให้ผู้ส่งออกนำเงินตราต่างประเทศไปขายในตลาดเงิน การลดอัตรากำลังคน ส่วนเกินในภาครัฐ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ภาครัฐได้รับภาษีส่งออก-นำเข้าสูงขึ้นมาก นับว่ามีส่วนช่วยให้ รัฐบาลสามารถเสริมสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้มีความมั่นคงเพิ่มขึ้นตามลำดับ

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของรัสเซียที่ได้ตั้งสมมติฐานตั้งแต่ปลายยุคโซเวียตกระทั่งตกอัมในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2541 จัดว่าเป็นประเด็นทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2540-2543 สาเหตุของวิกฤตการณ์ ดังกล่าว หากวิเคราะห์ในเบื้องต้นแล้วพบว่าตัวแปรสำคัญของปัญหาดังกล่าวน่าจะอยู่ที่ตัวประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน ที่ขาดความรู้ในด้านการบริหารและเศรษฐกิจเท่าที่ควร ครั้นต้องมาเป็นผู้บริหารประเทศที่เคยได้รับการยอมรับว่า เป็นหนึ่งในสองอภิมหาอำนาจของโลก ซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบการปกครองและระบบเศรษฐกิจใหม่ที่ไม่ คู่้นเคย จึงเป็นการยากที่จะประคับประคองให้ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปอย่างราบรื่นได้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามในมุมมอง ของนักเศรษฐศาสตร์ชาวตะวันตกแล้ว³⁰ วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจดังกล่าวมีผลกระทบต่ออัตราการจ้างงาน และ ผลผลิตทั้งหมดรวมประชาชาติไม่มากนัก อันส่งผลให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในปีต่อมาเพิ่มสูงขึ้นอย่างเห็น ได้ชัด โดยในปี พ.ศ. 2542 ผลผลิตทั้งหมดรวมประชาชาติเพิ่มขึ้น 6.4% และในปี พ.ศ. 2543 เพิ่มขึ้น 10%

³⁰ Bordo M., Eichengreen B., Klingebiel d., Martinez-Peria M. **Is the Crisis Problem Growing More Severe?** – Economoc Policy, 2001, vol.16, No 32. Eichengreen B., Ruhl Ch. Financial Sector Development in Transition Economics. Berkeley and Washington, 2000.

เหตุผลสำคัญของการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจดังกล่าว สามารถจำแนกได้ 3 กลุ่ม คือ 1) ราคาวัตถุดิบด้านพลังงานในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้น 2) การเคลื่อนไหวของราคาในเชิงเปรียบเทียบมีสูง (Dynamic of relative price) และ 3) มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจและรูปแบบการดำเนินการของหน่วยงานทางเศรษฐกิจ³¹ ซึ่งสามารถวิเคราะห์แจกแจงในรายละเอียดได้โดยสังเขปดังนี้

1) การลดปริมาณการผลิตเป็นเวลานาน แต่อัตราการว่างงานไม่ได้ลดลงในอัตราที่สอดคล้องกัน ทำให้เศรษฐกิจของประเทศหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจมีอัตราการเจริญเติบโตสูง (ไม่สอดคล้องกับการลงทุน)

2) การเพิ่มขึ้นติดต่อกันเป็นเวลานานของราคาวัตถุดิบด้านพลังงานในตลาดโลก เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีการเคลื่อนไหวมากขึ้นหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ

3) ปัจจัยที่เป็นผลต่อการส่งออกคืออัตราแลกเปลี่ยนเงินรูเบิลที่แท้จริง (real exchange rate) ได้ลดต่ำลงอย่างมากหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ จึงทำให้อัตราการเจริญเติบโตเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันรัฐบาลก็สามารถดำเนินนโยบายการเงินและสินเชื่อได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งการประเมินสถานการณ์การเพิ่มขึ้นของอัตราแลกเปลี่ยนเงินรูเบิลที่แท้จริงได้ถูกต้อง และแก้ไขปัญหาไม่ให้อัตราแลกเปลี่ยนเงินรูเบิลที่แท้จริงเพิ่มขึ้นถึงระดับเดิมรวดเร็วนักได้อย่างเป็นผล (จากอิทธิพลของกระแสเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ที่มาจากการขายน้ำมัน)

4) การเพิ่มขึ้นของค่าจ้างที่แท้จริง (real wage) และรายได้ที่แท้จริง (real income) สูงกว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของผลผลิต (productivity) และผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (gross domestic product) ทำให้เกิดอุปสงค์ผู้บริโภค (consumer demand) ภายในประเทศ (ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน) ซึ่งส่งผลให้ผลผลิตภายในประเทศสามารถเข้าแทนที่สินค้านำเข้าได้ ถึงอย่างไรก็ตาม ความเร็วสำรองของการเพิ่มขึ้นของค่าจ้างที่แท้จริงได้หมดไป และในอนาคตอัตราค่าจ้างดังกล่าวจะเพิ่มสูงกว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศได้ก็ต่อเมื่ออัตราการเพิ่มของผลกำไรต้องช้ากว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ

5) ผลของการไม่สามารถชำระหนี้ (default) ของรัฐบาลรัสเซีย ทำให้ความน่าเชื่อถือในการลงทุนลดลง เหตุดังกล่าวได้บังคับให้รัฐบาลรัสเซียต้องมีความระมัดระวังในการดำเนินนโยบายด้านงบประมาณและหนี้สินเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ได้ส่งผลดีให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศกลับมามีเสถียรภาพ และเศรษฐกิจมหภาคของประเทศมีความมั่นคง กระทั่งได้กลายเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้มีการลงทุนในภาคเอกชนเพิ่มมากขึ้นตามมา

---

³¹ The World Bank - Macroeconomic Factors of Post-crisis Growth. A Golub – Factors of Growth of the Russian Economy and Prospects of Technical Renovation. «Вопросы экономики» №5, 2004, стр.31. WWW.worldbank.org.

6) นโยบายงบประมาณที่เข้มงวดไม่ได้บังคับใช้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลยังให้เงินอุดหนุนบริษัทผลิตพลังงาน เพื่อให้ผู้ใช้พลังงานในประเทศซื้อได้ในราคาถูกกว่าราคาตลาด ทำให้วิสาหกิจไม่จำเป็นต้องลดค่าใช้จ่ายลงมากนักหลังภาวะวิกฤต ปัจจัยดังกล่าวจึงกลายเป็นแรงผลักดันการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะสั้นได้ แต่ทว่าในระยะยาวจะมีผลทางด้านลบต่อการแข่งขันมากกว่า

ก. ยุทธศาสตร์การกำหนดและดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศสมัยเยลต์ซิน หลังการล่มสลายของประเทศสหภาพโซเวียต สหพันธรัฐรัสเซียซึ่งเป็นสาธารณรัฐที่ใหญ่ที่สุดและมีศักยภาพมากที่สุดใน 15 สาธารณรัฐของอดีตสหภาพโซเวียต จึงได้รับสิทธิ์เป็นผู้สืบทอดบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบต่างๆ ของสหภาพโซเวียตที่มีต่อประชาคมโลกทั้งหมดแทน แต่เมื่อประเทศมหาอำนาจของโลกแตกออกเป็น 15 ประเทศเสียแล้ว ย่อมเป็นธรรมดาที่จะไม่มีประเทศใดประเทศหนึ่งสามารถทรงไว้ซึ่งความเป็นมหาอำนาจอย่างสหภาพโซเวียตได้ต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมื่อสหภาพโซเวียตก่อนการแตกสลายมีความอ่อนแอทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงทำให้สหพันธรัฐรัสเซียที่หลงเหลือมาจากซากของการพังทลายทางการเมือง และเศรษฐกิจต้องอ่อนแอทั้งด้านการเมือง และเศรษฐกิจตามไปด้วย

ภารกิจสำคัญของประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซินประมุขของรัสเซีย ผู้ซึ่งถือกำเนิดมาจากการคัดค้านนโยบายทางการเมืองของอดีตประธานาธิบดีมิคาอิล กอร์บาชอฟ ก็คือการสร้างระบบการเมืองการบริหาร เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งนโยบายต่างประเทศเสียใหม่ สำหรับนโยบายต่างประเทศใหม่ของรัสเซียตามที่ประธานาธิบดีเยลต์ซินได้แถลงต่อรัฐสภาก็คือ รัสเซียต้องเริ่มเปิดกว้างภายในประเทศเพื่อให้ต่างประเทศไว้วางใจและยินดีที่จะพัฒนาความร่วมมือกับรัสเซีย อันจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนให้การปฏิรูปสัมฤทธิ์ผลและการพัฒนาประเทศสามารถดำเนินต่อไปได้

ประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน ซึ่งมีอันเดรย์ โคซึเอร์ฟ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้ชี้แนะทางความคิดด้านการระหว่างประเทศ ได้ใช้หลัก “ลัทธิแอตแลนติก” (Atlanticism) ซึ่งคาดว่าจะเหมาะสม และสอดคล้องกับนโยบายการเมืองและเศรษฐกิจภายในประเทศ เพื่อเป็นหลักในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ นโยบายดังกล่าวมีสาระสำคัญดังนี้ คือเน้นพัฒนาประเทศตามแบบตะวันตก ดำเนินนโยบายต่างประเทศตามกระแสการเมืองระหว่างประเทศ ไม่สนับสนุนการใช้กำลังแก้ไขปัญหาระหว่างประเทศ ตระหนักในผลดีของการล่มสลายของสหภาพโซเวียตทั้งกับรัสเซียเองและกับโลกโดยรวม และยกย่องให้สหรัฐอเมริกา และยุโรปตะวันตกเป็นพันธมิตร และหุ้นส่วน ทั้งในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ และในการปฏิรูปประเทศให้เป็นประชาธิปไตย³²

เมื่อพิจารณาในระบบการเมืองโลก พบว่าด้วยความอ่อนแอทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง ได้ส่งผลให้รัสเซียต้องถูกประเทศผู้ชนะสงครามเย็นกดดันจนต้องลดบทบาทลง กระทั่งทำให้ระบบการเมืองโลกแบบสองขั้วอำนาจเดิม (Bipolar System) ได้เปลี่ยนไปเป็นแบบหลายขั้วอำนาจ (Multipolar System) แต่ถึงกระนั้นก็ตามนโยบายต่างประเทศ

³² Барсенков А.С. Вдовин А. И. *История России. 1938-2002*. М.: Аспект, 2003. С.489

ใหม่ของรัสเซียก็ยังพยายามที่จะรักษาทบทางของตนในชั่วอานาใหม่ไว้ นั่นคือการพยายามรักษาสถานะการเป็นผู้นำกลุ่มประเทศอดีตสาธารณรัฐของโซเวียต 12 ประเทศ ที่มีชื่อว่า “เครือรัฐเอกราช” (CIS)

สหพันธรัฐรัสเซียได้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศสมัยประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซินในแนวทางหลัก คือ 1) การปรับนโยบายต่างประเทศโดยหันไปเป็นพันธมิตร และหุ้นส่วนกับฝ่ายตะวันตก 2) การปรับนโยบายต่างประเทศด้านความมั่นคงปลอดภัยและอาวุธยุทธศาสตร์ และ 3) การปรับนโยบายต่างประเทศโดยหันไปขยายความสัมพันธ์กับฝ่ายตะวันออกในเอเชียและแปซิฟิก

1. การปรับนโยบายต่างประเทศโดยหันไปเป็นพันธมิตรและหุ้นส่วนกับฝ่ายตะวันตก ประธานาธิบดีเยลต์ซินริเริ่มดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยการหาทางโน้มน้าวให้ฝ่ายตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตกหันไปคบค้าสมาคมด้วย ความพยายามที่จะสร้างบทบาทของตนในเวทีการเมืองโลกของรัสเซียในปีแรกของการเปลี่ยนแปลงนโยบายการเมืองระหว่างประเทศที่สำคัญประการหนึ่ง คือการขอเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำ 7 ประเทศ หรือ จี7 (G7) ที่มีวัตถุประสงค์รองลงมาคือเพื่อให้กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ลดเงื่อนไขในการให้เงินกู้ แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ โดยในการประชุมสมัชชากลุ่มประเทศ จี7 ประจำปี พ.ศ. 2535 ที่เมืองมิลานนั้น ประธานาธิบดี บอริส เยลต์ซินได้ใช้ความพยายามเป็นอย่างมากในการเจรจาขอเข้าเป็นสมาชิก หนังสือพิมพ์นิวยอร์กไทม์ (New York Times) ทั้งนี้ได้กล่าวถึงความพยายามดังกล่าวว่า “ที่มิลานนั้น เป็นที่แน่ชัดแล้วว่ารัสเซียและผู้นำต้องผ่านช่วงแห่งการทดสอบไปก่อน อีกทั้งชัดเจนแล้วว่าประเทศที่ร่ำรวยยังไม่พร้อมที่จะรับรัสเซียเข้าเป็นสมาชิกใหม่ของกลุ่มตน ถึงแม้ว่าผู้นำรัสเซียมีความพยายามเป็นอย่างมากที่จะให้ประเทศสมาชิกสนับสนุนรัสเซียเข้าเป็นสมาชิก แต่ก็คงจะเข้าได้ไม่เร็วนัก”³³

ความมุ่งมั่นที่จะเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำ 7 ประเทศ และการขอกู้ยืมเงินไอเอ็มเอฟ (IMF) ของรัสเซีย นั้น ได้ถูกต่อรองจากญี่ปุ่นซึ่งเป็นสมาชิกสำคัญของทั้งสององค์กร ด้วยการขอคืนหมู่เกาะคูริลที่รัสเซียยึดไปจากญี่ปุ่นตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สอง อย่างไรก็ตาม ในประเด็นนี้ได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางในรัฐสภาของรัสเซีย โดยกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งนำโดยอันเดรย์ โคซีเรฟ ได้เสนอให้ประธานาธิบดีเยลต์ซินคืนหมู่เกาะดังกล่าวให้แก่ญี่ปุ่น ในการเดินทางไปเยือนญี่ปุ่นในเดือนกันยายน พ.ศ. 2535 แต่ด้วยเหตุที่เยลต์ซินก็เกรงว่าจะถูกอภิปรายถอดถอนออกจากตำแหน่ง อีกทั้งการคืนหมู่เกาะดังกล่าวก็ต้องดำเนินตามขั้นตอนของรัฐธรรมนูญคือการลงประชามติ ดังนั้น ประเด็นนี้จึงได้ถูกเลื่อนการพิจารณาออกไป และญี่ปุ่นก็สามารถประวิงเวลาการเข้าเป็นสมาชิกจี 7 ของรัสเซียได้ระยะหนึ่ง

ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่สำคัญของรัสเซียในช่วงปีแรกอีกประการหนึ่งคือการขัดแย้งกับจอร์เจีย (Georgia) ในกรณีที่รัฐบาลรัสเซียได้ใช้กำลังทหารที่ประจำการอยู่ในอับคาเซีย (Abkhasia) สนับสนุนให้ชาวอับคาเซียต่อต้านการปกครองของจอร์เจียโดยมีการต่อสู้กันด้วยอาวุธ อันเป็นผลให้จอร์เจียไม่ยอมเข้าเป็นสมาชิกเครือรัฐเอกราช และประเทศต่างๆ ที่มีกองกำลังทหารรัสเซียประจำการอยู่ ต่างออกมาเรียกร้องให้รัสเซียถอนทหารออกไปจากประเทศ

³³ New York Times Jul 21-Aug 3, 1992, p.1

คน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีของประเทศแถบบอลติกและมอลโดวาที่มีสหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนข้อเรียกร้องดังกล่าว ทำให้รัสเซียมีปัญหาสืบเนื่องที่จะต้องแก้ไขอีกหลายประการ กล่าวคือปัญหาการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเครือรัฐเอกราชที่เหลืออยู่ การพัฒนาเครือรัฐเอกราชที่รัสเซียเป็นผู้นำ รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์อันที่ปกติและพัฒนาความร่วมมือแบบหุ้นส่วนกับประเทศตะวันตกและสหรัฐอเมริกา³⁴

การดำเนินตามนโยบายต่างประเทศดังกล่าวของอันเดรย์ โคซึออฟมีกลยุทธ์หลักคือการพยายามทุกวิถีทางที่จะให้สหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตกเป็นพันธมิตรและหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์กับรัสเซีย ดังสะท้อนให้เห็นจากบทความที่โคซึออฟเขียนในหนังสือพิมพ์ “อิสเวสเตีย” ที่ได้ยกย่องว่ากลุ่มประเทศดังกล่าวเป็น “พันธมิตรของรัสเซียโดยธรรมชาติ”³⁵ ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วเป็นการคาดหวังที่มากเกินไป ด้วยคำสัญญาที่จะให้ความช่วยเหลือและการร่วมเป็นหุ้นส่วนต่างๆ กับรัสเซียของสหรัฐอเมริกาและตะวันตกนั้นนับเป็นเพียงยุทธวิธีทำลายโลกสังคมนิยมวิธีหนึ่งเท่านั้น เนื่องด้วยสหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตกไม่ได้คิดว่ารัสเซียเป็นพันธมิตรอย่างที่รัสเซียได้คาดหวังไว้ อันที่จริงสหรัฐอเมริกาเห็นว่ารัสเซียเป็นผู้แพ้ “สงครามเย็น” ที่สหรัฐอเมริกาและตะวันตกได้เป็นคู่ต่อสู้มา ดังนั้นจึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องให้ความช่วยเหลือ หรือสถาปนาเป็น “พันธมิตรทางยุทธศาสตร์” กับรัสเซียแต่อย่างใด และถึงจะมีความจำเป็นต้องกระทำ แต่ก็ไม่ได้เห็นว่ารัสเซียเป็นพันธมิตรที่มีศักดิ์และสิทธิ์เท่าเทียมตนอยู่ดี การให้ความช่วยเหลือใดๆ ของตะวันตกในช่วงเวลาดังกล่าวจึงเท่ากับทำไปเพื่อดับกระแสคอมมิวนิสต์ที่รุนแรงขึ้นเป็นระยะ ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายครั้งใหม่ได้หากปล่อยให้พรรคคอมมิวนิสต์ฟื้นกลับมาใช้อำนาจอีกครั้ง

ความไม่จริงใจของสหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตกในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ในระดับปกติกับรัสเซียสะท้อนให้เห็นจากการที่นาโต (NATO) ได้ขยายสมาชิกใหม่ของตนเข้าประชิดชายแดนรัสเซีย แต่กลับไม่ยอมรับรัสเซียเข้าเป็นสมาชิก นอกจากนั้นยังพยายามทุกวิถีทางที่จะกันรัสเซียออกจากกลุ่มตน อีกทั้งขัดขวางการดำเนินความสัมพันธ์ด้านต่างๆ กับรัสเซียโดยใช้มาตรการกีดกันหลายด้าน เช่นเพิ่มความเข้มงวดในการออกวีซ่า ระบบศุลกากร เรียกเก็บค่าธรรมเนียมสินค้ารัสเซียในอัตราที่สูง ใช้ระบบโควตา และอื่นๆ

จากความผิดพลาดของนโยบายต่างประเทศดังกล่าวทำให้นักการเมืองและพรรคการเมืองฝ่ายค้านกดดันประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซินเป็นอย่างมาก อีกทั้งเยลต์ซินเองก็ไม่พึงพอใจการทำงานของกระทรวงการต่างประเทศ ดังเห็นได้ชัดจากการกล่าวในที่ประชุมเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงการต่างประเทศในเดือนตุลาคม 2535 ว่า

“น่าเสียดายที่นโยบายต่างประเทศของรัสเซียส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้า ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง มีความหะหลวมและความผิดพลาด ยิ่งไปกว่านั้น กระทรวงการต่างประเทศได้แต่ดำเนินตามกระแสของเหตุการณ์เท่านั้น น้อยนักที่จะคาดการณ์อะไรได้ถูกต้อง ข้อมูลก็ไม่เพียงพอ ไม่มีการวิเคราะห์ และที่สำคัญไม่มีปฏิกิริยาใดๆ นักคิด นักวิเคราะห์และนักปฏิบัติไปไหนกันหมด หรือว่าพวกเขาไม่สามารถทำงานได้ในเงื่อนไขใหม่?... อะไรที่ทำให้เรากำลังวิกฤตในขณะนี้? รัสเซียในสายตาของตะวันตกคือรัฐบาลที่พูดได้เพียงคำเดียวคือ “ครับ” รัฐบาลที่

³⁴ Россия-2000. Современная политическая история (1985-1999), т.1, Хроника и аналитика, М.2000.с.750.

³⁵ Известия-1992. 2 января. С.2

บางครั้งก็รู้สึกอะไร ถึงแม้ว่ารัฐบาลที่มีข้อตกลงร่วมกันไม่ยอมปฏิบัติตามข้อตกลง ก็ได้แต่เก็บความคับแค้นใจไว้เงียบๆ”

ถึงกระนั้นก็ตาม โคซึเอเรฟก็ได้แตกต่างให้กับตนเองจนสามารถอยู่ในตำแหน่งมาได้มากกว่า 3 ปี แต่ในที่สุดในเดือนปี พ.ศ. 2539 เอลด์ชินก็ได้ปลดอันเดรย์ โคซึเอเรฟผู้นิยมตะวันตกออกจากตำแหน่ง และแต่งตั้งเยฟเกนีย์ ปรีมาคอฟ ผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลางเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศรัสเซียคนใหม่

ปรีมาคอฟได้ปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศเสียใหม่ ซึ่งมีหลักสำคัญคือตระหนักถึงความเป็นจริงของการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและผลสืบเนื่องที่ได้เกิดกับโลกโดยรวม ให้ความสำคัญกับสถานการณ์โลกตามความเป็นจริง ยอมรับระบบหลายขั้วอำนาจของการเมืองโลกที่ยากต่อการรวมให้เป็นขั้วเดียวหรือสองขั้วได้ รวมทั้งวิเคราะห์ความล้มเหลวของการปฏิรูปภายในประเทศ ซึ่งเป็นผลมาจากการนำแบบสำเร็จรูปจากตะวันตกไปใช้โดยไม่คำนึงถึงลักษณะเฉพาะของประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศต่อไป ตลอดจนการยอมรับหลักภูมิรัฐศาสตร์ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่มีลักษณะ เฉพาะของรัสเซีย ซึ่งเป็นแนวทางไปสู่การดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบ “ยูเรเชีย”

2. การปรับนโยบายต่างประเทศด้านความมั่นคงปลอดภัยและอาวุธยุทธศาสตร์ แม้ในนโยบายต่างประเทศในสมัยเอลด์ชินจะมุ่งเน้นเพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศเป็นสำคัญก็ตาม แต่ทว่าปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยของชาติและระหว่างประเทศก็มีความสำคัญเช่นกัน ดังนั้นจึงได้ให้ความสำคัญทั้งในมิติที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชาติทางเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับความปลอดภัยแห่งชาติทางทหาร นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงไปถึงประเด็นปัญหาอาวุธยุทธศาสตร์อีกด้วย ในที่นี้จะได้แยกพิจารณาออกเป็น ประเด็นต่างๆ ดังนี้คือ 1) หลักและนโยบายความปลอดภัยแห่งชาติ และ 2) ปัญหาอาวุธยุทธศาสตร์

(2.1) หลักและนโยบายความปลอดภัยแห่งชาติ การดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัสเซียในยุคที่เยฟเกนีย์ ปรีมาคอฟเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นอกจากจะใช้หลักการทำงานดังกล่าวแล้ว เขาได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความสัมพันธ์กับต่างประเทศโดยยึดหลักผลประโยชน์ของชาติ และหลักความปลอดภัยแห่งชาติเป็นสำคัญ ทั้งนี้โดยได้มีการร่าง “หลักความปลอดภัยแห่งชาติ” ซึ่งประธานาธิบดีเอลด์ชินได้ประกาศกฎภูมิกำรับรองในวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2540

ในด้านนโยบายความปลอดภัยแห่งชาติของสหพันธรัฐรัสเซียก็นับว่ามีขอบเขตกว้างขวาง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ภาค คือภาคทฤษฎีซึ่งหน่วยงานความมั่นคงได้ร่างขึ้นให้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ และภาคปฏิบัติหรือการนำทฤษฎีมาดำเนินการหรือปฏิบัติจริง ซึ่งจากสภาพความเป็นจริงที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ได้แสดงให้เห็นว่าการนำทฤษฎีมาดำเนินการให้เป็นผลทางปฏิบัตินั้นไม่สามารถดำเนินการได้ทั้งหมด และที่สำคัญคือ ในภาคทฤษฎีเองก็ยังไม่ชัดเจนว่านโยบายความปลอดภัยแห่งชาติของรัสเซียจะให้อยู่บนพื้นฐานแห่ง “ผลประโยชน์ของชาติ” (เน้นหนักด้านเศรษฐกิจ) หรือ “ความปลอดภัยแห่งชาติ” (เน้นหนักด้านการทหาร) เพราะในทางปฏิบัติแล้ว หากดำเนินการโดยยึด

หลัก “ผลประโยชน์แห่งชาติ” ก็อาจทำให้ “ความปลอดภัยแห่งชาติ” ถูกลดความสำคัญลง และในขณะเดียวกัน หากดำเนินการโดยยึดหลัก “ความปลอดภัยแห่งชาติ” ก็อาจจะมีผลทำให้ “ผลประโยชน์ของชาติ” ลดลงไป

สำหรับรัสเซียในสภาวะปัจจุบันนี้นับว่ามีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องรักษาทั้ง “ความปลอดภัยแห่งชาติ” และ “ผลประโยชน์ของชาติ” ดังนั้นจึงทำให้ในภาคนโยบายต้องรวมหลักทั้งสองเข้าไว้ด้วยกัน นอกจากนั้น ในทางปฏิบัติแล้ว หลักความปลอดภัยดังกล่าวของรัสเซียยังไม่สามารถดำเนินการได้โดยเอกเทศ อีกทั้งในการร่างนโยบายดังกล่าวก็ต้องนำปัญหาความปลอดภัยของภูมิภาคและของโลกมาพิจารณาไปด้วย

ในระดับการปฏิบัตินั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นในเบื้องต้นคือปัญหาการตีกรอบแนวความคิดเกี่ยวกับความปลอดภัยแห่งชาติรัสเซีย ซึ่งรวมแนวความคิดเกี่ยวกับผลประโยชน์ของชาติ ภัยที่มีผลต่อความปลอดภัยของชาติ และปัจจัยที่ทำให้ภัยดังกล่าวแผ่ออกเป็นวงกว้างเข้าไว้ด้วยกัน ปัจจัยที่เกี่ยวเนื่องกับความปลอดภัยแห่งชาติรัสเซียนั้น โดยทั่วไปแล้ว ไม่ได้แตกต่างจากความปลอดภัยแห่งชาติของประเทศอื่นๆ นัก กล่าวคือล้วนมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ส่วน ได้แก่ปัจจัยภายในประเทศและปัจจัยจากภายนอกประเทศ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือความสัมพันธ์ของทั้งสองปัจจัยนี้มีความเกี่ยวเนื่องกันเป็นอย่างมาก กระทั่งทำให้ขอบเขตของปัจจัยทั้งสองไม่สามารถแยกจากกันได้อย่างชัดเจน ดังนั้น การดำเนินตามนโยบายความปลอดภัยแห่งชาติในภาคปฏิบัตินั้น จึงเป็นปัญหาต่อผู้ปฏิบัติที่ไม่สามารถมองเห็นขอบเขตของงานที่ตนเองจะต้องปฏิบัติได้ ซึ่งปัญหาที่ตามมาคือปัญหาการกระทบกระทั่งกันของหน่วยงานที่มีหน้าที่คล้ายกัน แต่สังกัดต่างกระทรวง และมีผลทำให้การดำเนินงานตามนโยบายไม่เกิดประสิทธิภาพ

นโยบายความปลอดภัยแห่งชาติรัสเซีย ในส่วนที่เป็นทฤษฎีหรือนโยบายนั้นมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “หลักความปลอดภัยแห่งชาติรัสเซีย” ซึ่งหลักดังกล่าวได้พัฒนามาจาก “หลักความปลอดภัยแห่งชาติของสหภาพโซเวียต” (พ.ศ. 2534)* และ “หลักความปลอดภัยแห่งชาติรัสเซีย”** (พ.ศ. 2534) สำหรับ “หลักความปลอดภัยแห่งชาติรัสเซีย” ฉบับปัจจุบันนั้น ได้จัดทำขึ้นตามนโยบายของวลาดิมีร์ ปูติน ในขณะที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและ

---

* เป็นหลักความปลอดภัยแห่งชาติที่ได้จัดทำขึ้นเป็นครั้งแรกในยุคสหภาพโซเวียต ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศสหภาพโซเวียตได้ตีพิมพ์ในวารสารเอ็มไอดี “MID”(กระทรวงการต่างประเทศ) ฉบับเดือนมีนาคม พ.ศ. 2534 โดยมีชื่อเรียกในขณะนั้นว่า “กิจกรรมด้านการต่างประเทศและการทูตของสหภาพโซเวียต”

** เป็นหลักความปลอดภัยแห่งชาติที่ได้จัดทำขึ้นในสมัยประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน โดยมีการออกกฎหมายรับรองในวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.

รักษาการประธานาธิบดี โดยได้ออกกฤษฎีการับรองเมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2543 จึงมีชื่อเรียกโดยทั่วไปว่า “หลักความปลอดภัยแห่งชาติรัสเซีย พ.ศ. 2543”³⁶

“หลักความปลอดภัยแห่งชาติรัสเซีย พ.ศ. 2543” จัดทำขึ้นจากแนวความคิดหลัก 3 ประการ คือ แนวความคิดที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของชาติ แนวความคิดเกี่ยวกับความปลอดภัยของชาติ และแนวความคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ จากแนวความคิดดังกล่าวนี้สามารถจำแนกหลักความปลอดภัยแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้ คือ 1) บทบาทและฐานะของรัสเซียในประชาคมโลก 2) ผลประโยชน์ของชาติ 3) การคุกคามความปลอดภัยของชาติ และ 4) การรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ

(2.1.1) บทบาทและฐานะของรัสเซียในประชาคมโลก บทบาทและอิทธิพลรัสเซียในโลกยุคปัจจุบันลดลงจากยุคสหภาพโซเวียตไปมาก การเป็นอยู่ของรัสเซียในปัจจุบันและอนาคตขึ้นอยู่กับศักยภาพ (potential) ที่ยังมีอยู่ของตนและแผนการในอนาคต (prospects) ที่จะทำให้อิทธิพลดังกล่าวแสดงบทบาทที่สำคัญในกระบวนการต่างๆ ของโลกต่อไป เพื่อให้ประเทศต่างๆ ที่มีความพยายามจะลดบทบาทของรัสเซียทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร ได้ประจักษ์ว่า รัสเซียยังคงมีความเป็นมหาอำนาจที่ทรงอำนาจและอนาคตที่รุ่งโรจน์

ศักยภาพของรัสเซียที่มีได้หมดไปและยังเห็นได้ชัดในปัจจุบัน แม้ว่าจะได้ประสบกับสภาวะวิกฤตมาอย่างต่อเนื่อง มีอาทิเช่น ศักยภาพทางเศรษฐกิจ ศักยภาพทางวิชาการ และศักยภาพทางเทคโนโลยีด้านการทหาร หากจะเปรียบไปแล้วก็ยังคงนำหน้าทุกประเทศในยุโรปและเอเชียด้วยซ้ำ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ศักยภาพและแผนการในอนาคตก็ไม่สามารถสร้างอิทธิพลขึ้นมาได้ ดังนั้น แผนการที่สำคัญที่สุดในปัจจุบันก็คือต้องหาวิถีทางที่จะทำให้ศักยภาพและแผนการในอนาคตดังกล่าวบังเกิดผลในทางปฏิบัติขึ้นมา

(2.1.2) ผลประโยชน์ของชาติ ผลประโยชน์ของชาติรัสเซียขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง ที่นับว่าสำคัญที่สุดคือหลักความสมดุลทางผลประโยชน์ระหว่างบุคคล สังคมและรัฐบาล ในด้านเศรษฐกิจ การเมืองภายในประเทศ สังคมนานาชาติ ข้อมูลข่าวสาร การทหาร การป้องกันชายแดน สิ่งแวดล้อมและอื่นๆ โดยที่มีลักษณะเป็นผลประโยชน์ระยะยาว ซึ่งมีเป้าหมายพื้นฐานที่ชัดเจน รวมทั้งมีแผนการและวิธีการทั้งทางด้านการเมืองภายในประเทศและระหว่างประเทศ

---

³⁶ «Внешняя политика Российской Федерации 1992-1999» М.:Московский государственный институт международных отношений. 2000. С.328

อย่างไรก็ดี แม้แนวความคิดผลประโยชน์ของชาติแบบไตรภาคซึ่งประกอบด้วยผลประโยชน์ของ บุคคล สังคม และรัฐบาลดังกล่าวจะไม่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย แต่ก็ต้องนับเป็นหลักการที่ดีที่สุดในสภาวะปัจจุบัน โดยที่สถานการณ์ที่เป็นอยู่แสดงให้เห็นว่าผลประโยชน์ของบุคคลยังห่างไกลจากหลักการอยู่เป็นอันมาก ทั้งนี้โยบายผลประโยชน์ของชาติยังแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือผลประโยชน์ภายในประเทศและผลประโยชน์ภายนอกประเทศ โดยที่ผลประโยชน์ภายในประเทศเน้นหนักถึงผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบไปด้วยเศรษฐกิจในส่วนที่เกื้อหนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้มีความมั่นคงเป็นสำคัญ

(2.1.3) การคุกคามความปลอดภัยแห่งชาติ นโยบายความปลอดภัยแห่งชาติที่สำคัญคือการจำแนกขอบเขตของการคุกคามความปลอดภัยแห่งชาติ ดังนั้น วิธีการที่ดีที่สุดคือการรวบรวมภัยที่คุกคามความปลอดภัยของชาติ จากนั้นจึงหาข้อยุติว่าจะให้ความสำคัญกับปัญหาใดเป็นอันดับแรกและอันดับรอง ระหว่างการคุกคามจากภายนอกประเทศหรือการคุกคามภายในประเทศ

สำหรับภัยคุกคามภายในประเทศ ในเบื้องต้นคือไม่มีลักษณะการคุกคามทางการทหาร เช่น ภัยที่สามารถเกิดขึ้นจากขบวนการทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ข้อมูลข่าวสารและสภาวะทางจิตใจ หลักการความปลอดภัยแห่งชาติในยุคปัจจุบันได้มองภัยคุกคามดังกล่าวว่าสามารถที่จะขยายตัวมาเป็นภัยคุกคามทางการทหารได้ ภัยคุกคามทางการทหารที่มีผลมาจากภัยคุกคามดังที่กล่าวมาแล้วคือภัยคุกคามจากขบวนการก่อการร้าย ดังในกรณีสถานการณ์ในคาบสมุทรและเชเชเนีย เป็นต้น

ส่วนภัยคุกคามจากภายนอกประเทศนับว่ามีสาเหตุมาจากทั้งปัจจัยในประเทศและปัจจัยจากต่างประเทศ ปัจจัยในประเทศที่สำคัญคือการคุกคามของกองกำลังจากต่างประเทศที่เข้าไปปฏิบัติการในประเทศ เช่น กองกำลังในเชเชเนีย เงินทุนที่ให้การสนับสนุนขบวนการเชเชเนีย ข่าวสารที่สื่อมวลชนในต่างประเทศกล่าวโจมตีรัสเซียเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในเชเชเนีย เป็นต้น

กรณีภัยคุกคามต่อรัสเซียจากต่างประเทศที่สำคัญในปัจจุบันสามารถจำแนกได้ดังนี้ คือ ความพยายาม ของประเทศต่างๆ ที่จะลดบทบาทของรัสเซีย ทั้งทางด้านการทหารและการเมืองในองค์กรระหว่างประเทศ อันตรายที่เกิดจากการเสื่อมอิทธิพลทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการทหารของรัสเซียที่มีต่อโลก การขยายตัวขององค์การนาโต (NATO) ไปทางตะวันออก กระทั่งเกิดความเป็นไปได้ที่ฐานทัพและกองกำลังต่างชาติจะเข้าประชิดชายแดนรัสเซีย การแพร่กระจายของอาวุธที่มีอานุภาพการทำลายสูง การถดถอยของกระบวนการรวมตัวกันของประเทศในเครือรัฐเอกราช

(CIS) ปัญหาความขัดแย้งตามชายแดนของรัสเซียและประเทศเครือรัฐเอกราช ตลอดจนการอ้างสิทธิในพื้นที่ที่รัสเซียถือครองอยู่

(2.1.4) การรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ นโยบายการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติของรัสเซีย ประกอบด้วยแนวทางที่ต้องยึดถือดังต่อไปนี้ คือ ติดตามและประเมินภัยคุกคามความปลอดภัยของชาติ ทั้งภายในและภายนอกประเทศให้ทันเวลา รวมทั้งแยกแยะและดำเนินการจัดภัยดังกล่าว รักษาอำนาจอธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดน และความปลอดภัยบริเวณชายแดนของประเทศ ยกย่องเศรษฐกิจของประเทศและดำเนินนโยบายเสรีภาพทางเศรษฐกิจเพื่อสังคม ทำให้วิทยาการและเทคโนโลยีของรัสเซียหลุดพ้นจากการครอบงำของวิทยาการและเทคโนโลยีต่างประเทศ รักษาความปลอดภัย เสรีภาพ และสิทธิตามรัฐธรรมนูญของประชาชน ดำเนินการและหาวิถีทางสร้างความแข็งแกร่งให้รัฐและการปฏิบัติตามกฎหมาย ดำเนินการให้เกิดความร่วมมือกับประเทศชั้นนำของโลก โดยให้อยู่บนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกันและผลประโยชน์ร่วมกัน ยกย่องศักยภาพทางการทหารของประเทศ และรักษาให้อยู่ในระดับที่ควรเร่งรัดนโยบายต่อต้านการแพร่ขยายของอาวุธที่มีอานุภาพการทำลายสูง ดำเนินนโยบายที่มีประสิทธิภาพเกี่ยวกับการเข้าไปหาข่าวและก่อวินาศกรรมของต่างประเทศที่ต่อต้านรัสเซีย และแก้ไขปัญหาสังแวดล้อมภายในประเทศอย่างจริงจัง

นโยบายการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติที่นับว่าเร่งด่วนและต้องเน้นให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกคือ การรักษาความปลอดภัยภายในประเทศ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับความปลอดภัยทางเศรษฐกิจของชาติ ความสำคัญของนโยบายดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจได้ไม่ยากนัก เพราะหากรัสเซียยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่คั่งค้างของตน อีกทั้งปัญหาสังคม การเมือง และปัญหาการแบ่งแยกดินแดนให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ก็ย่อมเป็นการยากที่จะสร้างความเข้มแข็งและรักษาความมั่นคงภายในประเทศได้ รวมทั้งสถานะภาพของรัสเซียในระดับนานาชาติก็จะตกต่ำลงไปด้วย

สำหรับนโยบายต่างประเทศเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติที่ถือว่าเร่งด่วน และต้องเน้นให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกคือการดำเนินนโยบายเพิ่มบทบาทของตนในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายที่จะแสดงสถานะมหาอำนาจของตน ว่าเป็นศูนย์กลางขั้วที่มีอำนาจขั้วหนึ่งของโลกในสถานะโลกหลายขั้วอำนาจในปัจจุบัน ส่วนความสำคัญในอันดับสองคือความพยายามที่จะดำเนินการให้เกิดความร่วมมือกับประเทศที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลของโลก โดยให้อยู่บนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกันและผลประโยชน์ร่วมกัน โดยตนเองจะไม่ยอมลดฐานะและศักดิ์ศรีให้ต่ำกว่าประเทศอื่น และความสำคัญในอันดับที่สามคือการดำเนินการทุกวิถีทางที่จะให้หลักการของกฎหมายระหว่างประเทศได้รับการปฏิบัติตาม อีกทั้งเร่งรัดการให้กลไกการรักษาความปลอดภัยระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขององค์การสหประชาชาติและสภายุโรป ให้ดำเนินนโยบายตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

(2.2) ปัญหาอาวุธยุทธศาสตร์ นับเป็นมิติที่มีความสำคัญต่อความปลอดภัยของชาติ โดยเฉพาะในแง่ภูมิคุ้มกัน ยุทธศาสตร์การทหารและความมั่นคง ซึ่งรัสเซียปัจจุบันยังจำเป็นต้องให้ความสนใจใส่ต่อความพยายามในการสร้าง อาวุธนิวเคลียร์ของสหภาพโซเวียต ที่ได้มีขึ้นหลังจากเห็นว่าสหรัฐอเมริกาได้ผลิตอาวุธนิวเคลียร์ได้เป็นผลสำเร็จ แต่ ความพยายามดังกล่าวในช่วงแรกยังมีปัญหามาก จนทำให้สหภาพโซเวียตต้องแสดงบทบาทผู้ใฝ่สันติภาพและมิตรภาพ ทั้งๆ ที่ในปี พ.ศ. 2490 ประธานาธิบดีทรูแมนแห่งสหรัฐอเมริกาได้ประกาศตนเป็นศัตรูกับคอมมิวนิสต์อย่างเป็นทางการ ด้วยความไม่พร้อมที่จะตั้งตนเป็นศัตรูกับฝ่ายใดทำให้สหภาพโซเวียตสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การนาโต (NATO) แต่ก็ถูกอังกฤษและสหรัฐอเมริกาปฏิเสธในปี พ.ศ. 2497 ดังนั้น นิกิตา ครุชเชฟ ผู้นำสหภาพโซเวียตใน ขณะนั้นจึงได้ใช้ความพยายามเป็นอย่างสูงที่จะสร้างอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นมาให้ได้ แต่ด้วยเหตุที่นักวิชาการและเทคโนโลยี ด้านนิวเคลียร์ของสหภาพโซเวียตในขณะนั้นยังพัฒนาศักยภาพการผลิตไปได้ไม่เต็มที่ จึงได้เร่งหาข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งใน ที่สุดสหภาพโซเวียตก็ได้ข้อมูลลับในการสร้างอาวุธนิวเคลียร์จากนักวิทยาศาสตร์อเมริกัน³⁷ ต่อมาจึงได้ดำเนินการสร้าง และทดสอบจนประสบความสำเร็จและนำเข้าประจำการเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2502 โดยมีหัวรบนิวเคลียร์เพียง 6% ของอาวุธนิวเคลียร์ที่มีอยู่ในโลกขณะนั้น (โปรดดูตารางที่ 5 เปรียบเทียบประกอบ)

ตารางที่ 5 การพัฒนาและครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ในโลกของ 5 ประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ในระยะเวลา 40 ปี
(หน่วยเป็นเปอร์เซ็นต์)

ประเทศ พ.ศ.	สหรัฐอเมริกา	สหภาพโซเวียต (รัสเซีย)	สาธารณรัฐ ประชาชนจีน	ฝรั่งเศส	อังกฤษ
2502	94	6	0	0	0
2505	94	6	0	0	0
2535	48	47	0.8	1.7	2.5
2542	52.7	40.2	1.2	2.4	3.5

ที่มา: วารสาร «Коммерсантъ» № 20 января 1999³⁸

ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2544 ประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู. บุชแห่งสหรัฐอเมริกา ได้แถลงต่อสาธารณชนว่า จะทำ “รวม” ป้องกันการโจมตีจากขีปนาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งเปรียบเสมือน “โครงการสงครามอวกาศ” ภาคใหม่ โดยจะใช้ งบประมาณเพิ่มอีก 1 แสนล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (จากที่ใช้มาแล้ว 6 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐฯแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ)

³⁷ บทสัมภาษณ์ของประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูตินในรายการของลาร์รีริง ทางสถานีโทรทัศน์ซีเอ็นเอ็น เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2543

³⁸ «Коммерсантъ» № 20 января 1999 C.8

ซึ่งจากการแข่งขันการพัฒนาาระบบป้องกันและทำลายขีปนาวุธของฝ่ายตรงกันข้ามใน “โครงการสงครามอวกาศ” ในช่วงแรกของปี พ.ศ. 2523 ได้ทำให้เศรษฐกิจของโซเวียตต้องล่มสลายมาแล้ว คำแถลงดังกล่าวจึงเป็นปัญหาใหม่ของรัสเซียที่จะต้องหาคำตอบให้กับประชาชนของตนและพันธมิตรต่อไป

ข้อตกลงเกี่ยวกับระบบป้องกันการโจมตีโดยขีปนาวุธ (Anti Ballistic Missile 1-ABM1) ซึ่งประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน แห่งสหรัฐอเมริกา และผู้นำสหภาพโซเวียตลีโอนิด เบรซเนฟได้ร่วมลงนามกันที่กรุงมอสโก เมื่อปี พ.ศ. 2515 (และเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2517) จะส่งผลให้ทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตมีระบบป้องกันการโจมตีโดยขีปนาวุธเพียงระบบเดียว ซึ่งมีรัศมีการค้นหาเป้าหมายไม่เกิน 150 กิโลเมตร และตามข้อตกลงดังกล่าวได้ห้ามการติดตั้งระบบค้นหาและทำลายหัวรบนิวเคลียร์ระบบใหม่ด้วย

จากข้อตกลงดังกล่าวทำให้รัสเซียได้ติดตั้งระบบป้องกันการโจมตีโดยขีปนาวุธไว้รอบๆ กรุงมอสโก ส่วนสหรัฐอเมริกาก็ได้ติดตั้งไว้รอบๆ ฐานยิงขีปนาวุธระหว่างทวีปที่รัฐคาโกตา ความพยายามครั้งแรกที่จะถอนตัวออกจากข้อตกลงระบบป้องกันการโจมตีโดยขีปนาวุธได้เกิดขึ้นในสมัยประธานาธิบดีโรนัลด์ รีแกน ในปี พ.ศ. 2526 โดยได้มีการแถลงเกี่ยวกับโครงการสร้างระบบป้องกันขีปนาวุธ (SDI) ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำลายระบบป้องกันขีปนาวุธข้ามทวีป รวมทั้งระบบค้นหาและทำลายขีปนาวุธข้ามทวีป ต่อมาในปี พ.ศ. 2528 การพัฒนาระบบดังกล่าวของสหรัฐอเมริกาไม่ประสบผลสำเร็จจึงได้ประกาศหยุดโครงการพัฒนาเป็นเวลา 10 ปี ถึงกระนั้นก็ตามการพัฒนาระบบดังกล่าวได้ใช้เงินงบประมาณแผ่นดินของสหรัฐอเมริกาไปถึง 6 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ

สำหรับรายละเอียดของข้อตกลงเกี่ยวกับการจำกัดขีปนาวุธข้ามทวีปผ่านการเจรจาอาวุธทางยุทธศาสตร์ครั้งที่ 1 และ 2 (Strategic Arms Talks - START 1&START 2) ระหว่างสหรัฐอเมริกาและรัสเซียได้เป็นการเปิดเผยให้เห็นถึงจำนวนและขนาดของขีปนาวุธที่ทั้งสองมหาอำนาจนิวเคลียร์มีอยู่ ตามข้อตกลง START 1 พ.ศ. 2530 สหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกาดำเนินการลดจำนวนหัวรบนิวเคลียร์ของตนลงให้เหลือ 6,000 - 6,500 หัวรบ ตามข้อตกลง START 2 ทั้งสองฝ่ายจะลดจำนวนหัวรบนิวเคลียร์ของตนลงให้เหลือ 3,000-3,500 หัวรบ

ในปี พ.ศ. 2540 ที่กรุงเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ ประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน และประธานาธิบดีบิล คลินตัน ได้ร่วมแถลงเกี่ยวกับแผนการเจรจาอาวุธทางยุทธศาสตร์ครั้งที่ 3 (START 3) โดยตามสาระของแผนนี้ทั้งสองฝ่ายจะลดหัวรบนิวเคลียร์ของตนให้เหลือ 2,000 – 2,500 หัวรบ (การเจรจาเกี่ยวกับโครงการ START 3 จะเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2550 หลังจากหัวรบนิวเคลียร์ตามข้อตกลง START 2 ได้ถูกทำลายครบตามข้อตกลงแล้ว) ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2543 ประธานาธิบดีปูตินได้เสนอต่อสหรัฐอเมริกาโดยให้แต่ละฝ่ายลดหัวรบนิวเคลียร์ลงเหลือฝ่ายละ 1,500 หัวรบ การ

ที่ปูดินกล้าเสนอที่จะลดจำนวนหัวรบนิวเคลียร์ลงมาก ก็เนื่องจากเห็นว่าการมีขีปนาวุธเป็นจำนวนมากนั้นยากแก่การดูแลรักษาและสิ้นเปลืองงบประมาณมาก อีกทั้งผู้เชี่ยวชาญด้านอาวุธนิวเคลียร์และการป้องกันประเทศได้ให้ข้อมูลว่าการจะถ่วงดุลมหาอำนาจนิวเคลียร์ให้ได้ผลนั้น มีหัวรบนิวเคลียร์แค่ 1,000 หัวรบก็เพียงพอแล้ว³⁹

การแถลงของประธานาธิบดีบุชไม่ได้สร้างความประหลาดใจให้กับผู้เชี่ยวชาญด้านอาวุธนิวเคลียร์ ด้วยเหตุว่าข้อตกลงเกี่ยวกับขีปนาวุธข้ามทวีป (Anti Ballistic Missile - ABM 1972) ไม่ได้ระบุว่าต้องมีการเจรจาหรือหารือกับคู่สัญญาในการบอกเลิกข้อตกลงดังกล่าว จากช่องว่างดังกล่าวรวมทั้งสถานการณ์ของโลกในยุคปัจจุบัน ซึ่งประเทศต่างๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมในสนธิสัญญาควบคุมอาวุธนิวเคลียร์ต่างได้พากันพัฒนาขีปนาวุธหัวรบนิวเคลียร์ของตน กระทั่งได้สร้างความไม่มั่นใจต่อความปลอดภัยให้กับสหรัฐอเมริกา ดังนั้น ประธานาธิบดีบุชผู้ซึ่งก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งประธานาธิบดีด้วยคะแนนเสียงที่น่าเคลือบแคลง จึงต้องเร่งสร้างผลงานที่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน โดยการนำเสนอนโยบายที่ทำให้ประชาชนมั่นใจในสวัสดิภาพของตน

จากทัศนะของอันเดรย์ โคโคชิน รองประธานคณะกรรมการป้องกันประเทศ สภาผู้แทนราษฎร(อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการป้องกันประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2543 - 2550) ได้แสดงความเห็นว่าระบบการป้องกันขีปนาวุธของสหรัฐอเมริกาที่กำลังพัฒนาอยู่ ไม่สามารถป้องกันขีปนาวุธของรัสเซียได้ เนื่องจากขีปนาวุธของรัสเซียที่มีอยู่ได้มีการทดลองใช้กับระบบป้องกันลักษณะดังกล่าวมาแล้วระหว่างการพัฒนา ซึ่งได้ข้อสรุปว่าระบบป้องกันดังกล่าวไม่สามารถป้องกันขีปนาวุธรัสเซียได้ 100% ทั้งนี้เพราะเพียงแค่เพิ่มจำนวนหัวรบนิวเคลียร์เข้าไปในจรวดแต่ละลำ ก็จะทำให้ระบบป้องกันขีปนาวุธดังกล่าวทำงานได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ กล่าวคือจะไม่สามารถทำลายหัวรบทุกหัวในเวลาเดียวกันได้ (ตามข้อตกลง START2 รัสเซียต้องทำลายขีปนาวุธข้ามทวีป “ซาตานา” (Satana) ที่บรรจุหัวรบนิวเคลียร์ได้หลายหัวรบในจรวดลำเดียว และให้คงไว้เพียงขีปนาวุธข้ามทวีป “โทโปล-เอ็ม” (Topol-M) ซึ่งมีหัวรบนิวเคลียร์เพียงหัวเดียว)⁴⁰ ดังนั้นจึงเป็นการสมเหตุสมผลที่ประธานาธิบดีบุชได้ประกาศว่าระบบการป้องกันขีปนาวุธที่กำลังพัฒนาอยู่ไม่ได้ทำเพื่อต่อต้านขีปนาวุธจากรัสเซีย แต่ทำเพื่อป้องกันอุบัติเหตุจากหัวรบนิวเคลียร์ที่อาจจะถูกปล่อยออกมาโดยบังเอิญ และป้องกันการคุกคามของประเทศที่เพิ่งพัฒนาขีปนาวุธของตนและมีนโยบายต่อต้านสหรัฐฯ อาทิ เกาหลีเหนือ จีน อิรัก อิหร่าน อินเดีย เป็นต้น

³⁹ สัมภาษณ์พลตรี อเล็กซานเดอร์ ปิสกุนอฟ อดีตรองประธานคณะกรรมการรักษาความปลอดภัยและป้องกันประเทศแห่งสภาโซเวียตสูงสุด ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ร่างข้อตกลง การเจรจาอาวุธทางยุทธศาสตร์ครั้งที่ 2 (START 2) และปัจจุบันเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อ้างจากวารสาร «Эксперт» №16 24 апреля 2000 С. 6.

⁴⁰ สัมภาษณ์คิมคิริ โรโกชิน ประธานคณะกรรมการต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎร อ้างจากวารสาร «Профиль» № 14 мая 2001 С.7.

ถึงแม้ว่าการพัฒนาระบบป้องกันจีปนาของสหรัฐอเมริกาในปัจจุบันจะไม่สามารถป้องกันจีปนาของรัสเซียได้ในระยะเวลา 25 – 30 ปีข้างหน้า ด้วยเป็นที่ทราบกันแล้วว่าจีปนาของรัสเซียมีศักยภาพสูงเกินกว่าที่ระบบป้องกันจะต้านทานได้ และสหรัฐอเมริกาก็ได้ชี้แจงแล้วว่าโครงการดังกล่าวไม่ได้มีเป้าหมายอยู่ที่รัสเซียก็ตาม ในมุมมองของนักการทหารรัสเซียนั้นเห็นว่า⁴¹ หากสหรัฐอเมริกายังมีความพยายามที่จะพัฒนาระบบป้องกันจีปนาของตนในระดับที่เป็นอยู่ในอนาคตข้างหน้าระบบป้องกันดังกล่าวก็จะได้รับการพัฒนาขึ้นจนสามารถป้องกันจีปนาของรัสเซียได้ ซึ่งถ้าหากรัสเซียยังหยุดนิ่งไม่พัฒนาจีปนาหรือระบบป้องกันจีปนาของตน ในอนาคตก็จะตกเป็นรองสหรัฐอเมริกา ทางออกที่เป็นไปได้ของรัสเซียในปัจจุบันคือการพัฒนาจีปนาของตนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งจะใช้งบประมาณน้อยกว่าการพัฒนาระบบป้องกันจีปนาเป็นอย่างมาก

โดยธรรมชาติของอาวุธนิวเคลียร์แล้วไม่มีระบบป้องกันภัยใดๆ ที่สามารถต้านทานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพเป็นที่ทราบกันดีว่าหัวรบนิวเคลียร์ 1 หัวที่ระบบป้องกันภัยไม่สามารถกำจัดได้จะมีผลทำให้เกิดความสูญเสียเป็นจำนวนมาก (ถ้าหัวรบตกลงในมอสโก หรือนิวยอร์ก อาจทำให้มีจำนวนผู้เสียชีวิตถึง 10 ล้านคน)⁴²

ในส่วนของนักการเมืองสายการทหารนายโคโคชินนั้นเห็นว่า ถ้าสหรัฐอเมริกาไม่ได้มีเจตนาที่จะพัฒนาระบบดังกล่าวมาต่อต้านจีปนาของรัสเซีย ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะได้ตอบนโยบายดังกล่าว “โดยเฉพาะอย่างยิ่งประธานาธิบดีบุชได้กล่าวถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการดังกล่าวว่าไม่ใช่เฉพาะแต่สหรัฐอเมริกา หากความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศยังเป็นไปด้วยดี ก็เป็นไปได้ที่ในอนาคตรัสเซียจะได้รับเชิญให้ไปร่วมพัฒนาระบบดังกล่าวด้วย”

การแถลงเกี่ยวกับการพัฒนาระบบป้องกันจีปนาของหัวรบนิวเคลียร์ของประธานาธิบดีบุช ได้สร้างความวิตกกังวลต่อจีนและอินเดียเป็นอย่างมาก เนื่องจากศักยภาพของจีปนาข้ามทวีปของจีนและอินเดียยังเป็นรองรัสเซียอยู่ถึง 500 เท่า⁴³ ดังนั้น การพัฒนาระบบป้องกันจีปนาของสหรัฐอเมริกาจึงทำให้ระดับความปลอดภัยของจีนและอินเดียลดลงเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ การรักษาข้อตกลงเกี่ยวกับระบบป้องกันการโจมตีโดยจีปนา (ABM) ไม่ให้ยกเลิกไปจึงถือเป็นการรักษาผลประโยชน์ของอินเดียและจีนซึ่งเป็นพันธมิตรของรัสเซียไปด้วย ต่อกรณีนี้จึงเป็นไปได้ที่รัสเซียจะเล่นบทผู้คัดค้าน “โครงการสงครามอวกาศภาค 2” เพื่อพันธมิตรชาวเอเชียของตน

จ. สรุป ในช่วงต้นของรัฐบาลเฮลต์ซินต้องเผชิญปัญหาการปฏิรูปเศรษฐกิจ เพื่อก้าวเข้าสู่ระบบตลาดเสรี จากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจไปสู่ภาคเอกชนอย่างหนักหน่วง ต่อมาเศรษฐกิจรัสเซียค่อยๆ พื้นตัวขึ้นตามลำดับ จากรายได้

⁴¹ สัมภาษณ์ศาสตราจารย์ พลโท วลาดิมีร์ ด.วอร์กิน อดีตผู้บัญชาการศูนย์บัญชาการทหารจีปนาครั้งที่ 4 ในวารสาร «Профиль» № 14 мая 2001

⁴² «Профиль» № 14 мая 2001 C.7.

⁴³ สัมภาษณ์อันเดรย์ โคโคชิน ในวารสาร «Профиль» № 14 мая 2001 C.7.

ส่งออกพลังงานไปสู่ตลาดโลก จนกระทั่งตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติสูงขึ้นเฉลี่ยถึงประมาณร้อยละ 10 ในปี พ.ศ. 2543

สำหรับด้านนโยบายต่างประเทศ รัฐบาลเขตจีนก็ต้องเผชิญปัญหาเช่นกัน เพราะพันธมิตรตะวันตก ทั้งสหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตกมิได้ทุ่มเทให้การช่วยกอบกู้และฟื้นฟูประเทศ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจของรัสเซีย จึงจ้งนัก ขณะเดียวกันกลับมิได้หยุดยั้งการขยายอิทธิพลผ่านองค์การความมั่นคงแห่งแอตแลนติกเหนือหรือนาโตเข้าไปในแถบประเทศยุโรปตะวันออก ซึ่งเคยเป็นเขตอิทธิพลของรัสเซียมาก่อน

ทางออกของรัฐบาลเขตจีนจึงจำเป็นต้องพยายามประคับประคองความสัมพันธ์กับพันธมิตรตะวันตกไว้ต่อไป อย่างระมัดระวัง ด้วยการหาทางเจรจาต่อรองเพื่อลดความตึงเครียดทางยุทธศาสตร์กับสหรัฐอเมริกาควบคู่ไปกับการเสริมสร้างพันธมิตรกับซีกโลกตะวันออกแห่งเอเชีย-แปซิฟิกเพิ่มขึ้นเพื่อถ่วงดุลสหรัฐฯ พร้อมกับพยายามเรียกร้องให้องค์การสหประชาชาติแสดงบทบาทการรักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อถ่วงดุลอิทธิพลมหาอำนาจซีกโลกตะวันตก การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดดังกล่าวก็เพื่อที่ว่าจะค่อยๆ สังสมความพร้อมด้านต่างๆ จนกว่าจะสามารถฟื้นคืนสถานะและอิทธิพลในเวทีโลกได้อีกครั้งในอนาคตอันใกล้

รัสเซีย: มหาอำนาจนิวเคลียร์ (1)

Russia as a Nuclear Power

รมย์ ภิรมนตรี

Rom Phiramontri

บทคัดย่อ

บทความนี้กล่าวถึงความเป็นหนึ่งในสองมหาอำนาจนิวเคลียร์ของรัสเซีย โดยในเบื้องต้นได้กล่าวถึงความเป็นมาของการสร้างขีปนาวุธหัวรบนิวเคลียร์หรือระเบิดปรมาณูของรัสเซีย ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากการศึกษาเกี่ยวกับรังสี แต่การแข่งขันกันระหว่างโลกเสรีที่นำโดยสหรัฐอเมริกา และโลกสังคมนิยมที่นำโดยสหภาพโซเวียต ได้นำไปสู่การสร้างอาวุธที่มีอำนาจการทำลายล้างสูงที่สุดเท่าที่มนุษยชาติได้สร้างขึ้นมา การแข่งขันได้เริ่มจากการที่สหรัฐฯ ได้ประสบความสำเร็จในการสร้างระเบิดนิวเคลียร์ และได้ใช้งานครั้งแรกในวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ. 1945 ที่เมืองฮิโรชิมา ในขณะที่สหภาพโซเวียตได้ประสบความสำเร็จช้ากว่าสหรัฐอเมริกาถึง 4 ปี

นอกจากนั้น บทความยังได้กล่าวถึงกระบวนการต่างๆ ที่รัฐบาลโซเวียตพยายามเร่งรัดการสร้างระเบิดนิวเคลียร์ให้สำเร็จ แม้กระทั่งการใช้ข้อมูลลับจากหน่วยข่าวกรอง และการสร้างห้องทดลองลับที่ใช้นักวิทยาศาสตร์จากเยอรมนีไปช่วยค้นคว้าทดลอง ในตอนท้ายของบทความได้กล่าวถึงความสำเร็จของสหภาพโซเวียตในการสร้างระเบิดไฮโดรเจนที่สามารถสร้างได้สำเร็จก่อนสหรัฐอเมริกา

คำสำคัญ: ระเบิดปรมาณู ระเบิดนิวเคลียร์และขีปนาวุธหัวรบนิวเคลียร์ของรัสเซีย และสหรัฐอเมริกา

AN ABSTRACT

This article studies Russia as one of the world's first two nuclear powers. It begins with the construction of Russian atomic bombs and nuclear war-headed missiles, which originated from the study of radioactivity. However, the competition between the Free World led by the United States and the socialist world led by the Soviet Union resulted in the construction of the most destructive weapons men have ever made. The competition started with the success of the United States in developing atomic bombs: the first actual use of the bombs was the one dropped over Hiroshima on 6 August 1945. It was four years later before the Soviet Union succeeded in its nuclear bomb programme. The article also examines the various processes whereby the Soviet government accelerated the successful development of its nuclear bombs. These included even the use of secret information gathered by its intelligence units and the construction of a secret laboratory where German scientists were employed in research and experiments. The article ends with the success of the Soviet Union in developing hydrogen bombs – an achievement made in advance of the United States.

Key words: atomic bomb, nuclear bomb, Russian and U.S. nuclear war-headed missiles

รัสเซีย: มหาอำนาจนิวเคลียร์ (1)

รมย์ ภิรมนตรี*

ประเทศรัสเซียและสหรัฐอเมริกาคือสองมหาอำนาจนิวเคลียร์ที่กุมชะตากรรมของโลกนี้ไว้ ด้วยการครอบครองอาวุธที่มีอานุภาพการทำลายล้างสูงสุดเท่าที่มนุษยชาติเคยมีมา นั่นคือระเบิดปรมาณูหรือระเบิดนิวเคลียร์ ข้อมูลจากเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์ “การ์เดียน” (Guardian) ซึ่งเป็นสื่อมวลชนของฝ่ายตะวันตกชี้ให้เห็นว่า ในปัจจุบัน (ค.ศ.2009) รัสเซียครอบครองหัวรบนิวเคลียร์อยู่ 12,987 หัวรบ (ลูก) และสหรัฐฯ ครอบครองอยู่ 9,552 หัวรบ (ดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1: การครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ของประเทศต่างๆ ในโลกจากข้อมูลของ “การ์เดียน”

ประเทศที่ครอบครอง อาวุธนิวเคลียร์ ในปี ค.ศ. 2009 (No. of war heads, 2009)	ขีปนาวุธ ข้ามทวีป (Inter- conti- nental missiles)	ขีปนาวุธ ระยะใกล้ (Short- range missiles)	หัวรบ Bombs	เรือดำน้ำ (Sub- marines/ non- strategic)	ระหว่างรอ การทำลาย (In reserve/ await- ing disman- tlement)	จำนวน รวม ค.ศ. 2000 (TOTAL IN 2000)	จำนวนรวม ปัจจุบัน (TOTAL NOW)
รัสเซีย	1355	576	856	2050	8150	21000	12987
สหรัฐฯ	550	1152	500	500	6700	10577	9552
ฝรั่งเศส	-	-	60	240	-	350	300
อิสราเอล	-	-	-	-	-	0	200
สหราชอาณาจักร	-	-	-	192	-	185	192
จีน	121	-	55	-	-	400	176
ปากีสถาน	-	-	-	-	-	0	90
อินเดีย	-	-	-	-	-	0	75
เกาหลีเหนือ	-	-	-	-	-	0	2

ที่มา: <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2009/sep/06/nuclear-weapons-world-us-north-korea-russia-iran>

*อาจารย์ ดร.ประจำภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์รัสเซียศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้อำนวยการหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สหสาขาวิชานานาชาติ) รัสเซียศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อมูลของ “การเคียน” มีความแตกต่างจากข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับกันอย่างเป็นทางการของสองมหาอำนาจนิวเคลียร์เป็นอย่างมาก จากข้อมูลที่ใช้ในการเจรจาและได้ทำข้อตกลงลดอาวุธนิวเคลียร์กันมาแล้วถึง 3 ครั้ง (ดูตารางที่ 2) คือข้อตกลงลดอาวุธทางยุทธศาสตร์ครั้งที่ 1 ในปี ค.ศ. 1987 ครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1993 และครั้งที่ 3 ในปี ค.ศ. 2002 (Strategic Arms Reduction Treaty - START 1, START 2 & START 3) นั้น ตามข้อตกลง START 1 สหภาพโซเวียตต้องลดจำนวนหัวรบนิวเคลียร์ของตนจาก 10,000 หัวรบ ให้เหลือ 6,000 หัวรบ และสหรัฐอเมริกาจาก 14,800 หัวรบ ให้เหลือ 6,500 หัวรบ ตามข้อตกลง START 2 ทั้งสองฝ่ายจะลดจำนวนหัวรบนิวเคลียร์ของตนลงให้เหลือ 3,000 และ 3,500 หัวรบ และตามข้อตกลง START 3 จะลดจำนวนหัวรบนิวเคลียร์ให้เหลือ 1,700 และ 2,200 หัวรบตามลำดับ

ตารางที่ 2: เปรียบเทียบการลดอาวุธนิวเคลียร์ของสหรัฐอเมริกาและรัสเซีย (สหภาพโซเวียต)

<u>START 1 (พ.ศ. 2530)</u> <u>ลดจาก (หัวรบ)> เหลือ (หัวรบ)</u> ประเทศ-ผู้ลงนาม	<u>START 2 (พ.ศ. 2536)</u> <u>ลดจาก (หัวรบ)> เหลือ (หัวรบ)</u> ประเทศ-ผู้ลงนาม	<u>START 3 (พ.ศ.2545)</u> <u>ลดจาก (หัวรบ>เหลือ (หัวรบ)</u> ประเทศ-ผู้ลงนาม
<u>14,800 > 6,500</u> สหรัฐอเมริกา-โรแนล รีแกน	<u>6,500 > 3,500</u> สหรัฐอเมริกา-จอร์จ บุช	<u>3,500 > 2,200</u> สหรัฐอเมริกา-จอร์จ บุช จูเนียร์
<u>10,000 > 6,000</u> โซเวียต-มิกฮาอิล กอร์บาชอฟ	<u>6,000 > 3,000</u> รัสเซีย-บอริส เยลต์ซิน	<u>3,000 > 1,700</u> รัสเซีย-วลาดีมีร์ ปูติน

ที่มา: วารสาร «Коммерсантъ-Власть» № 15 мая 2001 С.8

ถึงอย่างไรก็ตาม อาวุธนิวเคลียร์ที่ทั้งสองมหาอำนาจมีอยู่ก็สามารถทำลายล้างโลกได้หลายครั้ง เพราะหัวรบนิวเคลียร์แต่ละหัวรบบมีอานุภาพการทำลายล้างเมืองทั้งเมืองได้ โดยสามารถเปรียบเทียบได้จากระเบิดนิวเคลียร์ “ลิตเทิลบอย” (Little Boy) ที่สหรัฐอเมริกานำไปทิ้งที่เมืองฮิโรชิมา (Hiroshima) เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ. 1945 ซึ่งมีอานุภาพการทำลายล้าง 12-15 กิโลตัน (เท่ากับระเบิด TNT จำนวน 12,000 ตัน) ก็สามารถทำให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 100,000 คน แต่ทว่าระเบิดนิวเคลียร์แต่ละลูก (ของรัสเซีย) ในปัจจุบันมีอานุภาพการทำลายล้างสูงถึง 750 กิโลตัน (เท่ากับระเบิด TNT จำนวน 750,000 ตัน) หรือทำลายล้างได้มากกว่าระเบิด “ลิตเทิลบอย” ถึง 62.5 เท่า ซึ่งหมายถึงสามารถสังหารผู้คนได้กว่า 6 ล้านคน⁴⁴

⁴⁴ สหประชากรมินิวเคลียร์แห่งประเทศไทย <http://www.nst.or.th/article/article0135.htm>

ตารางที่ 3: การพัฒนาและครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ในโลกในระยะเวลา 40 ปี (หน่วยเป็นเปอร์เซ็นต์)

ประเทศ พ.ศ.	สหรัฐอเมริกา	สหภาพโซเวียต (รัสเซีย)	สาธารณรัฐ ประชาชนจีน	ฝรั่งเศส	อังกฤษ
2502	94	6	0	0	0
2505	94	6	0	0	0
2535	48	47	0.8	1.7	2.5
2542	52.7	40.2	1.2	2.4	3.5

ที่มา: วารสาร «Коммерсантъ» № 20 января 1999¹

การเป็นอาวุธที่มีอานุภาพการทำลายล้างสูงสุดของระเบิดนิวเคลียร์ดังกล่าว ทำให้ประเทศต่างๆ พยายามที่จะสร้างอาวุธร้ายแรงนี้ขึ้นมาประจำการในกองทัพของตนเองมากขึ้นเป็นลำดับ จาก 30 ปีแรกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง มีเพียงสองมหาอำนาจคือสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกาที่แข่งขันกันสะสมอาวุธนิวเคลียร์ ด้วยมีความแตกต่างกันทางอุดมการณ์การเมือง (ดูตารางที่ 3) ขณะที่มิจำนวนเพิ่มขึ้นอีก 7 ประเทศในปัจจุบันคืออังกฤษ ฝรั่งเศส อินเดีย ปากีสถาน จีน อิสราเอล และเกาหลีเหนือ

ความเป็นมาของการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ในสหภาพโซเวียต

โครงการศึกษาด้านพลังงานนิวเคลียร์ (nuclear power) โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้เป็นอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear weapon) ในสหภาพโซเวียต (Union of Soviet Socialist Republics: USSR) นั้นเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1930 ในชื่อ “โครงการปรมาณูของสหภาพโซเวียต” (USSR Atomic Project) แต่แรงกระตุ้นให้มีการเร่งรัดศึกษาและการพัฒนาเทคโนโลยีนิวเคลียร์มาใช้ประโยชน์ทางด้านการทหารนั้น ได้เกิดขึ้นหลังจากที่หน่วยข่าวกรองของสหภาพโซเวียต (NKVD USSR) ได้ทราบมาว่า สถาบันทางวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรมทหารของเยอรมนีและสหรัฐอเมริกาได้เร่งรัดศึกษาทดลองอาวุธนิวเคลียร์อยู่ จึงได้เริ่มศึกษาทดลองจนกระทั่งสามารถสร้างระเบิดนิวเคลียร์สำเร็จเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1949 โดยให้ชื่อว่า “แอคแอส-1” (РДС-1: реактивный двигатель специальный) ซึ่งแปลว่าเครื่องไอพ่นพิเศษ (special jet engine) แต่ถึงกระนั้นก็ตาม โครงการดังกล่าวก็ประสบผลสำเร็จล่าช้ากว่าสหรัฐฯ ถึง 4 ปี

สำหรับเยอรมนีนั้น จากปากคำของอัลเบิร์ต สเปียร์ (Albert Speer) อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุทโธปกรณ์ของเยอรมนี (ค.ศ. 1942-1945) ได้ยืนยันโดยอ้างคำพูดของเวอร์เนอร์ คาร์ล ไฮเซนเบิร์ก (Werner Karl Heisenberg) นักวิทยาศาสตร์รางวัลโนเบลสาขาฟิสิกส์ประจำปี ค.ศ. 1932 ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1942 ว่า ถ้าได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังเยอรมนีสามารถสร้างอาวุธนิวเคลียร์สำเร็จได้ใน 2 ปี แต่เนื่องจากนักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านนิวเคลียร์ฟิสิกส์ของเยอรมนีส่วนใหญ่เชื่อสายยิว ซึ่งอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ผู้นำประเทศมีอคติเป็นการส่วนตัวอยู่อีกทั้งประเทศได้ใช้งบประมาณไปกับโครงการใหญ่ๆ จนเศรษฐกิจตกต่ำ จึงทำให้เยอรมนีไม่ประสบผลสำเร็จในการสร้างอาวุธนิวเคลียร์⁴⁵

โครงการปรมาณูของสหภาพโซเวียตระหว่างปี ค.ศ.1930-1940 ได้วางรากฐานทางนิวเคลียร์ฟิสิกส์ให้แก่โซเวียตเป็นอันมาก โดยได้ให้กำเนิดนักนิวเคลียร์ฟิสิกส์ที่มีชื่อเสียง รวมทั้งมีการก่อสร้างศูนย์วิจัยและทดลองเป็นจำนวนมาก ผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์นี้คือการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ไว้ถ่วงดุลอำนาจกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวมีความได้เปรียบสหภาพโซเวียตในทุกด้าน

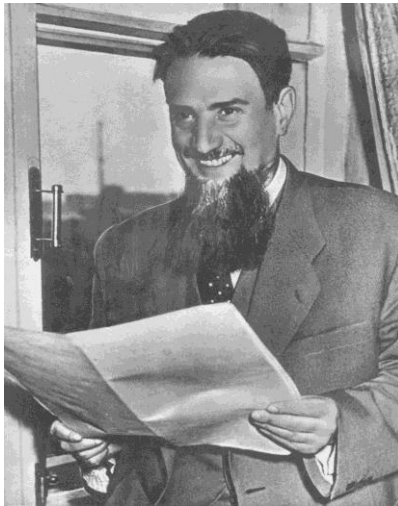
ในช่วงแรกของการศึกษาวิจัยด้านปรมาณูปี ค.ศ. 1918 สหภาพโซเวียตได้มีการศึกษาเรื่องรังสีและเคมีโดยสถาบันรังสีวิทยา (State Radiological Institute) ต่อมาในปี ค.ศ.1922-1934 ได้มีการจัดตั้งสถาบันขึ้นมาศึกษาวิจัยด้านปรมาณูอีก 7 สถาบัน และจากการศึกษาของสถาบันต่างๆ สามารถสกัดธาตุเรเดียม (Radium) และคำนวณปฏิกิริยาฟิชชันแบบลูกโซ่ของอะตอมขนาดใหญ่ (Calculation of the chain reaction of fission of heavy atom) ได้สำเร็จ ในส่วนของการบริหารก็ได้มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการนิวเคลียสอะตอม (the Commission on the atomic nucleus, 1938) และสำนักงานคณะกรรมการกิจการยูเรเนียม (the Commission on the issue of uranium, ค.ศ. 1940) ขึ้นมาให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัย

ในปี ค.ศ. 1940 นักวิทยาศาสตร์สาขานิวเคลียร์ฟิสิกส์ของสถาบันเทคนิค-ฟิสิกส์-คาร์คอฟ (Kharkov physical-technical institute) ได้ค้นพบวิธีการทำวัฏระเบิด โครงสร้างของระเบิดและระบบการจุดระเบิดของระเบิดนิวเคลียร์แล้ว แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้ทำการค้นคว้าทดลองต่อ เนื่องจากความไม่ไว้วางใจผลการวิจัยของฝ่ายการเมือง ในขณะเดียวกัน นักนิวเคลียร์ฟิสิกส์ของเลนินกราดนำโดยศาสตราจารย์อีกอร์ กูร์ชาตอฟ (Igor Kurchatov, ค.ศ. 1903-1960) และศิษย์ได้รับการประกาศให้เป็นผู้ค้นพบการฟิชชันของยูเรเนียมตามธรรมชาติ (spontaneous fission of uranium) และได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลให้ก่อสร้างห้องทดลองหมายเลข 2 ของรัฐบาลบัณฑิตยสถานวิทยาศาสตร์แห่งสหภาพโซเวียต (Academy of Sciences USSR) และในห้องทดลองนี้ ศาสตราจารย์อีกอร์ กูร์ชาตอฟได้สร้างเตา

---

⁴⁵ Воспоминания рейхсминистра вооружений Альберта Шпеера, издательство Русич, Смоленск, 1997 год. Страницы 313-318.

ปฏิกรณ์นิวเคลียร์รหัสเอฟ-1 (reactor F-1) ขึ้นเป็นครั้งแรกในรัสเซียและในยุโรป โดยเตาปฏิกรณ์ดังกล่าวใช้ในการสกัดพลูโตเนียมไอ-1 (plutonium I-1)

ศาสตราจารย์อีгор คูรชาตอฟ (Igor Kurchatov, 1903-1960)

เพื่อเป็นการระดมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของนักนิวเคลียร์ฟิสิกส์จากทั่วประเทศ และจากต่างประเทศ รัฐบาลบัณฑิตยสถานวิทยาศาสตร์แห่งสหภาพโซเวียตได้จัดประชุมนักวิทยาศาสตร์สาขานิวเคลียร์ฟิสิกส์ และสาขาที่เกี่ยวข้องต่างๆ ขึ้นถึง 5 ครั้งในช่วง 7 ปี กล่าวคือในปี ค.ศ.1933 ได้จัดขึ้นที่นครเลนินกราด ค.ศ. 1936 ที่กรุงมอสโก ค.ศ. 1938 ที่นครเลนินกราด ค.ศ. 1939 ที่เมืองคาร์คอฟและในปี ค.ศ.1940 ที่กรุงมอสโก

คณะผู้ก่อตั้งโครงการระเบิดปรมาณูของสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ.1940 หรือโครงการศึกษาวิจัยด้านนิวเคลียร์ฟิสิกส์ของสหภาพโซเวียต ประกอบด้วยนักวิทยาศาสตร์หลายสาขา เช่นด้านนิวเคลียร์ฟิสิกส์ที่โดดเด่นที่สุดของสหภาพโซเวียตในช่วง ค.ศ. 1930-1940 ได้แก่รัฐบาลบัณฑิตยสถาน วิทาลี คโลปิน (Vitaliy Klopov, ค.ศ. 1890-1950) ที่เชี่ยวชาญด้านรังสีวิทยา ศาสตราจารย์กีโอร์กี กามอฟ (Georgy Gamov, ค.ศ. 1904-1968) นักฟิสิกส์ดาราศาสตร์ ศาสตราจารย์อีгор คูรชาตอฟ ผู้เชี่ยวชาญด้านพลังงานนิวเคลียร์ ศาสตราจารย์เลฟ มืสซอฟสกี (Lev Mysovsky, ค.ศ. 1888-1939) ผู้เชี่ยวชาญด้านนิวเคลียร์ฟิสิกส์และแสงของดาวฤกษ์ อีกทั้งเป็นผู้สร้างเครื่องแยกปรมาณู (Cyclotron) ขึ้นเป็นครั้งแรกในยุโรป ศาสตราจารย์ฟริตซ์ ลางก์ (Fritz Lange, ค.ศ. 1899-1987) นักฟิสิกส์ชาวเยอรมันผู้คิดค้นวิธีการแยกไอโซโทปด้วยการหมุนเหวี่ยง (centrifuge method of isotope separation) และศาสตราจารย์นิโคลัย ซิมิโอนอฟ (Nikolay Simyonov, ค.ศ. 1896-1986) เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาเคมีประจำปี ค.ศ. 1956 ผู้ก่อตั้งสถาบันเคมีฟิสิกส์ ทั้งนี้โครงการศึกษาวิจัยด้านนิวเคลียร์ฟิสิกส์ของสหภาพโซเวียตอยู่ภายใต้การกำกับของนายกรัฐมนตรีเวียเชสลาว โมลาตอฟ (Vyacheslav Molotov, ค.ศ. 1890-1986)

เวียเชสลอฟ โมลาตอฟ (Vyacheslav Molotov, 1890-1986)

ในช่วงแรกของสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ.1941) โครงการวิจัยด้านปรมาณูของโซเวียตถูกปิดเป็นความลับ และจากภัยสงครามทำให้การทดลองต้องล่าช้าไปอย่างมาก ด้วยเหตุนี้สถาบันและศูนย์วิจัยต่างๆ อยู่ใกล้ล้มเหลว อีกทั้งรัฐบาลโซเวียตต้องทุ่มทรัพยากรส่วนใหญ่ไปในกิจการสงคราม ในขณะที่ในอังกฤษและสหรัฐอเมริกาไม่ได้เป็นสมรภูมิรบ จึงได้เร่งรัดการศึกษาทดลอง จนทำให้มีความคืบหน้าไปมาก

ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1941 หน่วยข่าวกรองของสหภาพโซเวียตได้ข้อมูลลับจากดอนัลด์ แมคคลิน (Donald Mclean, ค.ศ. 1913-1983) สายลับขององค์กรในกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษว่า ตั้งแต่ปี ค.ศ.1940 เป็นต้นมา อังกฤษได้ตั้งคณะกรรมการประยุกต์ใช้ระเบิดยูเรเนียมเพื่อประโยชน์ทางการทหารหรือเอ็มเอยูดี (Military Application of Uranium Detonation: MAUD) ขึ้นมาเพื่อศึกษาการนำเอาพลังงานปรมาณูไปสร้างเป็นระเบิดที่มีอำนาจการทำลายล้างสูง โดยมีนักนิวเคลียร์ฟิสิกส์ชั้นนำทั้งชาวอังกฤษและชาวเยอรมันร่วมในคณะกรรมการ และมีความเป็นไปได้ที่อังกฤษจะสร้างระเบิดปรมาณูได้สำเร็จก่อนสงครามจะสิ้นสุด ซึ่งจะมีผลต่อสงครามที่ยังดำเนินอยู่⁴⁶

ดอนัลด์ แมคคลิน (Donald Mclean, ค.ศ. 1913-1983)

⁴⁶ Д-р ист. наук [П. П. Черкасов, "Известия.Ру", 21.05.03](http://svr.gov.ru/history/macd.htm)<http://svr.gov.ru/history/macd.htm>

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1942 ผู้บัญชาการศูนย์บัญชาการข่าวกรองของกองบัญชาการทหารสูงสุดกองทัพแดง ได้แจ้งข่าวเกี่ยวกับการที่ในต่างประเทศกำลังศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำเอาพลังงานปรมาณูไปใช้ในกิจการทหารแก่รัฐบาลสหภาพโซเวียต และขอทราบความเห็นว่าการพัฒนาของการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้ก้าวหน้าไปในระดับที่สามารถนำมาใช้ได้จริงแล้วหรือไม่ ซึ่งในเดือนมิถุนายนปีเดียวกัน รัฐบาลสหภาพโซเวียตได้ให้ความเห็นในประเด็นดังกล่าวว่า ในปีที่ผ่านมาไม่มีการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับความสำเร็จของการศึกษาวิจัยด้านพลังงานนิวเคลียร์เลย จึงไม่สามารถให้ความเห็นได้ จากความไม่ชัดเจนดังกล่าวจึงได้มีการประชุมคณะกรรมการการป้องกันประเทศ และมีมติให้รื้อฟื้น โครงการวิจัยยูเรเนียมขึ้นมาอีกครั้ง จากข้อมูลทั้งหมดดังกล่าว ลับเรนทีย์ เบเรีย (Lavrentiy Beria, ค.ศ. 1899-1953) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกิจการภายใน ได้ทำหนังสือรายงานอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยการนำเอาพลังงานปรมาณูไปใช้ในกิจการทหารในต่างประเทศ และขอเสนอให้มีการศึกษาวิจัยในประเด็นดังกล่าวในสหภาพโซเวียตถึงโจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin, ค.ศ. 1878-1953) ผู้นำประเทศในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1942

ในขณะเดียวกันนั้น ฝ่ายข่าวกรองของสหภาพโซเวียตก็ได้รับข้อมูลลับเกี่ยวกับโครงการสร้างระเบิดปรมาณูของสหรัฐอเมริกา จากนักฟิสิกส์ชาวอเมริกันที่ตระหนักถึงภัยอันตรายของการครอบครองผูกขาดอาวุธนิวเคลียร์ของสหรัฐฯ และผลร้ายที่จะเกิดขึ้นกับโซเวียต จึงได้ยินยอมให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่โซเวียต นักฟิสิกส์ดังกล่าวประกอบด้วย เคลาส์ อี.เจ.ฟุชส์ (Klaus E. J. Fuchs, ค.ศ. 1911-1988) ทีโอดอร์ ฮอลล์ (Theodore Hall, ค.ศ. 1925-1999) จอร์จ โควาล (George Koval, ค.ศ. 1913-2006) และจ่าสิบเอกเดวิด กรีนกลาส (David Greenglass, ค.ศ. 1922-1980) ทหารช่างที่ช่วยนำข้อมูลออกจากห้องทดลองของโครงการแมนฮัตตัน (Manhattan Project) เมืองลอสอลาบามอส (Los Alabamos) รัฐนิวแม็กซิโก (New Maxico)⁴⁷

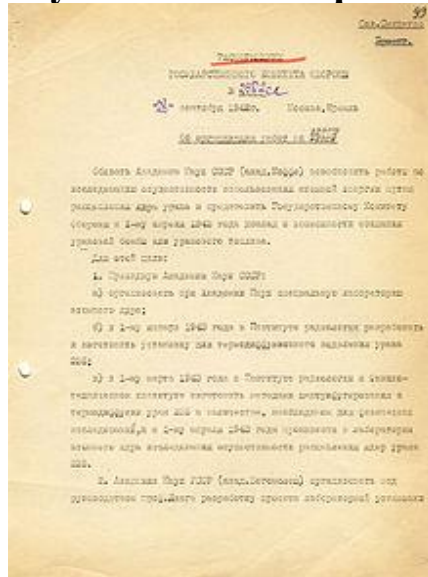
จอร์จ โควาล (George Koval, ค.ศ. 1913-2006)

ทีโอดอร์ ฮอลล์ (Theodore Hall, ค.ศ. 1925-1999)

⁴⁷ Дегтярев К., Колпакиди А. Внешняя разведка СССР. — М.: Яуза Эксмо, 2009. — С. 121, 155-156, 196-201. — 736 с. — (Энциклопедия спецслужб). — 4000 экз. — [ISBN 978-5-699-34180-1](https://www.isbn-international.org/product/978-5-699-34180-1)

Запуск атомного проекта

คำสั่งหมายเลข 2352 “ว่าด้วยการดำเนินการวิจัยยูเรเนียม”

ในวันที่ 28 กันยายน ค.ศ. 1942 หรือ 1 ปี 6 เดือนหลังจากโครงการแมนฮัตตันได้เริ่มขึ้น คณะกรรมการการป้องกันประเทศแห่งสหภาพโซเวียตได้มีคำสั่งหมายเลข 2352 “ว่าด้วยการดำเนินการวิจัยยูเรเนียม” โดยมอบหมายให้รัฐบาลบัณฑิตยสภาแห่งสหภาพโซเวียตภายใต้การนำของรองประธานรัฐบาลบัณฑิตยสภา ราบรัม อีโอเฟ (Abram Ioffe, ค.ศ. 1880-1960) ผู้ที่นักวิชาการรัสเซียยกย่องให้เป็น “บิดาแห่งฟิสิกส์” เป็นประธานโครงการศึกษาวิจัย โดยคำสั่งดังกล่าวมีข้อกำหนดให้รายงานผลการศึกษาวิจัยภายใน 6 เดือน ว่าสามารถสร้างระเบิดปรมาณูหรือใช้พลังงานได้หรือไม่ ในขณะเดียวกัน คำสั่งดังกล่าวได้ให้สหภาพโซเวียตแห่งสาธารณรัฐปกครองตนเองตาตาร์สถาน (Tatarstan) จัดสร้างอุปกรณ์ ห้องทดลองและอาคารที่พักสำหรับนักวิทยาศาสตร์ 10 คนเพื่อรองรับโครงการดังกล่าวที่เมืองคาซาน (Kazan)

ต่อมา วันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1943 คณะกรรมการการป้องกันประเทศได้มีคำสั่งหมายเลข 2872 ให้เริ่มปฏิบัติการสร้างระเบิดปรมาณู โดยมีเวียเชสลาฟ โมลотовประธานคณะกรรมการการป้องกันประเทศเป็นประธานอำนวยการ และศาสตราจารย์อิกอร์ คูริชาคอฟเป็นประธานโครงการ แต่เนื่องจากการศึกษาทดลองยังต้องใช้พื้นที่และวัสดุอุปกรณ์อีกมาก รัฐบาลบัณฑิตยสภาแห่งสหภาพโซเวียตจึงได้สร้างห้องทดลองหมายเลข 2 ของรัฐบาลบัณฑิตยสภาแห่งสหภาพโซเวียตขึ้น ภายใต้การดูแลของศาสตราจารย์อิกอร์ คูริชาคอฟ นอกจากนั้นเพื่อการนี้ คณะกรรมการการป้องกันประเทศยังได้ออกคำสั่งให้มิกฮาอิล เปียรูกฮิน (Mikhail Pervukhin, ค.ศ. 1904-1978) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมเคมี ตั้งโรงงานเพื่อผลิตสารเคมีสำหรับการแยกไอโซโทปยูเรเนียม และให้ปีโยตร์ โลมาโก (Petr Lomako, ค.ศ. 1904-1990) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงโลหะมีสีรับผิดชอบการสกัดยูเรเนียมให้ได้โลหะยูเรเนียม 500 กิโลกรัม ในปี ค.ศ. 1944 และในปี ค.ศ. 1945 ต้องผลิตโลหะยูเรเนียมคุณภาพสูงเพื่อจัดส่งให้กับห้องทดลองหมายเลข 2 ไม่น้อยกว่า 10 ตัน

หลังจากกองทัพสหรัฐอเมริกาสามารถยึดครองบางส่วนของเยอรมนี ได้มีการตั้งหน่วยปฏิบัติการพิเศษขึ้นมา เพื่อป้องกันไม่ให้สหภาพโซเวียตได้ข้อมูลใดๆ เกี่ยวกับโครงการระเบิดปรมาณูของเยอรมนี⁴⁸ หน่วยปฏิบัติการพิเศษดังกล่าวได้จับกุมนักวิทยาศาสตร์ชาวเยอรมัน และได้ขนย้ายแร่ยูเรเนียมพร้อมเอกสารต่างๆ จากเมืองสตัสเฟิร์ต (Stassfurt) จนหมดภายใน 6 วัน อีกทั้งยังขนย้ายเครื่องมือและอุปกรณ์ชุดเจาะจากเหมืองยูเรเนียมในแคว้นแซคซอน (Sachsen) ไปจนหมด ลับเรนทีย์ เบเรียได้รายงานเรื่องดังกล่าวแก่สตาลิน ซึ่งในฐานะผู้นำประเทศที่ถูกฝ่ายพันธมิตรด้วยกันพยายามขัดขวางก็ไม่ได้กระทำการใดตอบใดๆ เนื่องจากหน่วยข่าวกรองของรัสเซียได้ยึดแร่ยูเรเนียม 3 ตันมาจากสถาบันไกเซอร์ วิลเลียม (Kaiser Wilhelm Institute) กรุงเบอร์ลิน ที่กองทัพแดงของสหภาพโซเวียตเข้ายึดครองไปได้แล้ว⁴⁹ ในขณะเดียวกัน ฝ่ายโซเวียตก็ได้รับข่าวกรองมาว่า ผู้เชี่ยวชาญชาวอเมริกันได้รายงานต่อประธานาธิบดีของตนว่า สหภาพโซเวียตต้องใช้เวลาอีก 10-15 ปีจึงจะสร้างระเบิดปรมาณูได้สำเร็จ จึงทำให้ฝ่ายโซเวียตเห็นว่ายังมีโอกาสที่จะพัฒนาเทคโนโลยีให้ทันสหรัฐอเมริกาได้โดยที่สหรัฐฯ ยังไม่รู้ตัว

การประชุมที่เมืองปอร์ตสดัม(Potsdam Conference) 24 กรกฎาคม ค.ศ. 1945 (จากซ้าย วินสตัน เชอร์ชิลล์ แฮร์รี ทรูแมน และโจเซฟ สตาลิน)

ในวันที่ 24 กรกฎาคม ค.ศ. 1945 ในการประชุมที่เมืองปอร์ตสดัม (Potsdam Conference) ประธานาธิบดีแฮร์รี ทรูแมน (Harry Truman) ได้แจ้งโจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin) ว่า “ตอนนี้เรามีอาวุธที่มีอำนาจการทำลายล้างไม่ธรรมดา” ซึ่งวินสตัน เชอร์ชิลล์ (Winston Churchill) ได้เขียนไว้ในหนังสือบันทึกความทรงจำของเขาว่าเมื่อสตาลินได้ยินประโยคดังกล่าวก็ได้เพียงแต่ยิ้มและไม่ได้สนใจสอบถามอะไรต่อ ทำให้เชอร์ชิลล์คิดว่าสตาลินไม่เข้าใจ ซึ่ง

⁴⁸ Рой Медведев, Жорес Медведев. «Сталин и атомная бомба» // [Российская газета](#), 21 декабря 1999 года

⁴⁹ Владимир Губарев. «Срочно нужен уран» // Известия Науки, 24 августа 2001 года

นักวิชาการปัจจุบันเห็นว่าเป็นการข่มขู่⁵⁰ และในเย็นวันนั้น สตาลินจึงได้ให้นายกรัฐมนตรีเวียเชสลาฟ โมลาตอฟแจ้งอีกอร์ คูราตอฟให้เร่งรัดโครงการผลิตระเบิดปรมาณู

ต่อมาในวันที่ 20 สิงหาคม ค.ศ. 1945 คณะกรรมาธิการการป้องกันประเทศได้จัดตั้งคณะกรรมการที่มีอำนาจมากเป็นพิเศษ โดยมีเบเรียเป็นประธาน องค์กรดังกล่าวได้รับการจัดรูปแบบการบริหารให้เป็นแผนกที่ 1 ของสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีพลเอกบอริส วานนิคอฟ (Boris Vannikov, ค.ศ. 1897-1962) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุทธโศปกรณ์ เป็นหัวหน้าแผนก โดยมีการส่งการไปยังหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งหน่วยงานสืบราชการลับด้านวิทยาการและเทคโนโลยี หน่วยบังคับบัญชาถ่ายแรงงานสร้างโรงงานอุตสาหกรรม และหน่วยบังคับบัญชาถ่ายแรงงานแร่-โลหะ รวมคนงานในถ่ายแรงงานต่างๆ ที่ทำงานให้กับ โครงการผลิตระเบิดปรมาณูจำนวน 293,000 คน ทั้งนี้สตาลินมีคำสั่งให้คณะทำงานดังกล่าวผลิตระเบิดปรมาณูให้ได้ภายในปี ค.ศ. 1948

การเตรียมการเรื่องดังกล่าวก่อนหน้านั้นมีอยู่ตลอดเวลาตามความจำเป็นเฉพาะหน้า กล่าวคือในวันที่ 28 กันยายน ค.ศ. 1945 ได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีแห่งสหภาพโซเวียต “เรื่องการระดมนักวิชาการเข้าร่วมงานในโครงการนำพลังงานปรมาณูไปใช้ในหน่วยงานวิชาการ” โดยในเอกสารแนบท้ายคำสั่งมีรายชื่อหน่วยงานและผู้บริหารที่จะต้องเข้าร่วมโครงการฯ แผนงานแรกของโครงการดังกล่าวคือโครงการอุตสาหกรรมผลิตพลูโตเนียม-239 และยูเรเนียม-235 สำหรับโครงการอุตสาหกรรมพลูโตเนียมต้องสร้างเตาปฏิกรณ์ปรมาณู สร้างแผนกเร่งสีเคมีและแผนกโลหะ ส่วนโครงการอุตสาหกรรมยูเรเนียมต้องก่อสร้างโรงงานแยกไอโซโทปยูเรเนียมด้วยวิธีการแพร่ (diffusion method) ผลของความพยายามของนักวิทยาศาสตร์และความทุ่มเทของฝ่ายการเมืองทำให้โครงการจัดตั้งโรงงานสกัดสารกัมมันตภาพรังสีทั้งสองชนิดสำเร็จลุล่วงไปได้เป็นอย่างดี แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาคือความขาดแคลนแร่ยูเรเนียมที่จะนำไปเป็นวัตถุดิบ จึงต้องอาศัยวัตถุดิบจากประเทศในยุโรปตะวันออก ที่มีข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือกับสหภาพโซเวียต ภายใต้ข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศเยอรมนีตะวันออกกับสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1945 ได้มีการนำนักวิทยาศาสตร์สาขาที่เกี่ยวข้องกับนิวเคลียร์ชาวเยอรมันประมาณ 300 คนเข้าไปทำการศึกษาทดลองในสหภาพโซเวียตอย่างไม่เปิดเผย โดยใช้วังของเจ้าชายอเล็กซานเดอร์ มิไคโลวิช (Aleksander Mikhailovich) และคฤหาสน์ของมหาเศรษฐีสมสกี (Smetsky) เมืองซุคฮุม (Sukhumi) ดัดแปลงเป็นห้องทดลองและที่พัก รวมทั้งมีการนำอุปกรณ์และเครื่องมือ จากสถานที่ต่างๆ ของเยอรมนีเข้าไปด้วย เช่น จากสถาบันเคมีและโลหะแห่งเยอรมนี จากสถาบันฟิสิกส์ไกเซอร์ วิลเลียม จากห้องทดลองอิเล็กทรอนิกส์บริษัทซีเมนส์ (Siemens) จากสถาบันฟิสิกส์ของกระทรวงคมนาคมเยอรมนี เครื่องแยกปรมาณู 3 ใน 4 เครื่องของเยอรมนี แม่เหล็กประสิทธิภาพสูง เครื่องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนิกส์ เครื่อง

⁵⁰ http://www.dya.ru/museum/mr8_01.phtml

ออสซิลโลสโคป (Oscilloscope) หม้อแปลงไฟฟ้าแรงดันสูง เครื่องมือวัดค่าต่างๆ ที่มีความแม่นยำสูงหลายชนิด สำหรับการบริหารโครงการนี้สำนักงานข่าวกรองแห่งสหภาพโซเวียตได้จัดตั้งแผนก 9 ขึ้นมาเพื่อบริหารสถาบันที่ใช้ นักวิชาการชาวเยอรมันเป็นการเฉพาะ โดยได้แบ่งห้องทดลองเป็นหน่วยเรียกชื่อตามตัวอักษรภาษารัสเซีย ซึ่งหน่วย “อา” («А») ดูแลโดยนักฟิสิกส์ที่ยกห้องทดลองส่วนตัวพร้อมอุปกรณ์ให้แก่รัฐบาลสหภาพโซเวียต ศาสตราจารย์มันเฟรด ฟอน อาร์เดนเน (Manfred Von Ardenne, 1907-1997) ภายในหน่วย “อา” มีนักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียงทำงานอยู่หลายคนเช่น ดร.นิโคลาอุส ริชล์ (Nikolaus Riehl, ค.ศ. 1901-1990) ดร. มาคส์ ฟอลต์เมอร์ (Max Volmer, ค.ศ. 1885-1965) ศาสตราจารย์ปีเตอร์ ทิสเซน (Peter Thiessen, ค.ศ. 1899-1990) ดร.มาคส์ ชตินเบคค์ (Max Steenbeck, ค.ศ. 1904-1981) ดร.คาร์ล ซิมเมอร์ (Karl Zimmer, 1911-1988) รวมทั้งเกร์นอต ซิปเป (Gernot Zippe, ค.ศ. 1917-2008) ไฮน์ส โพส (Heinz Pose, ค.ศ. 1905-1975) วิศวกรเครื่องกลชาวออสเตรียที่ทำงานในกองทัพเยอรมนี ตลอดจนหน่วย “แก” («Г») ดูแลโดยศาสตราจารย์กุสตาฟ เฮิร์ตซ (Gustav Hertz, ค.ศ. 1887-1975) นักฟิสิกส์รางวัลโนเบลประจำปี ค.ศ. 1925 ต่อมา รัฐบาลสหภาพโซเวียตได้รวมสองหน่วยงานเข้าด้วยกัน และตั้งเป็นสถาบันเทคนิค-ฟิสิกส์เมืองซุคฮุม (Sukhumi physics-technical institute)⁵¹

กุสตาฟ เฮิร์ตซ (Gustav Hertz, ค.ศ. 1887-1975)

มันเฟรด ฟอน อาร์เดนเน (Manfred Von Ardenne, ค.ศ. 1907-1997)

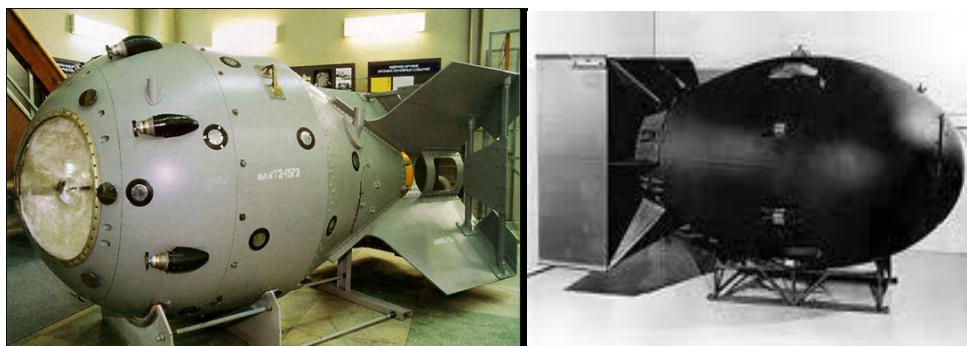
⁵¹ [Харьковский физтех: от РДС-1 до адронного коллайдера](#). Интернет-проект «Одна родина» (29 августа 2009). [Архивировано](#) из первоисточника 2 марта 2012. Проверено 17 марта 2010.

เมื่อถึงปี ค.ศ. 1945 รัฐบาลสหภาพโซเวียตได้มีมติอนุมัติให้จัดตั้งโครงการสำคัญหลายโครงการ เพื่อรองรับการค้นคว้าทดลองอาวุธนิวเคลียร์ เช่น โรงงานคีรอฟสกี (Kirovsky) เมืองเลนินกราดได้ตั้งสำนักงานออกแบบและสร้างอุปกรณ์สำหรับเสริมสมรรถนะไอโซโทปยูเรเนียม 235 โครงการสกัดแร่ยูเรเนียมในแถบเทือกเขายูราล (Ural) ที่มีรหัสเรียกว่าชีเรียบินสค์-40 (Cheriyabinsk-40) ได้มีการตั้งโรงงานหลายแห่ง เช่น ในเมืองสเรดนิย์ ยูราล (Sredniy Ural) โรงงานเสริมสมรรถนะยูเรเนียม 235 ที่เมืองยูซหนีย ยูราล (Yuzhny Ural-ปัจจุบันชื่ออาซิโอเรสค์ Oziorsk) ได้ตั้งห้องทดลองสำหรับสร้างเตาปฏิกรณ์แร่ยูเรเนียมจากธรรมชาติ โรงงานผลิตพลูโตเนียม 239 และโรงงานเคมี-โลหะสำหรับผลิตโลหะพลูโตเนียมบริสุทธิ์พิเศษ ส่วนโครงการศูนย์สร้างระเบิดปรมาณูรหัสอาร์ซามาส-16 (Arzamas-16) เมืองซารอฟ (Sarov) ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันออกของมอสโก 250 กม. ได้รับการคัดเลือกให้เป็นศูนย์ทดลองลับที่มีรหัสเรียกว่า “เคบี-11” (KB-11) ในศูนย์ทดลองเคบี-11 แห่งนี้มีนักวิทยาศาสตร์ทำงานอยู่ 94 คน นักศึกษาผู้ช่วย 28 คน วิศวกรสาขาต่างๆ 224 คน ช่างเทคนิคสาขาต่างๆ 1,821 คน เจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวก 1,021 คน เจ้าหน้าที่บริการ 303 คน รวมทั้งสิ้น 3,499 คน (ค.ศ. 1949) โดยร่วมกับสถาบันที่ศึกษาเฉพาะทาง 17 แห่ง ได้ศึกษาวิจัยและทดลองทฤษฎีและวิธีการใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระเบิดปรมาณู ในปัจจุบัน ศูนย์นี้ยังคงเป็นศูนย์ปรมาณูแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย (Russian Federal Nuclear Center)

เพื่อความคล่องตัวในการดำเนินการจัดการและศึกษาวิจัย เมื่อวันที่ 9 เมษายน ค.ศ. 1946 คณะรัฐมนตรีแห่งสหภาพโซเวียตได้มีมติเลขที่ 803 ให้รวมแผนก 1 ของสำนักบริหารกลางสำนักนายกรัฐมนตรีเข้ากับคณะกรรมการเทคนิคและวิทยาการ โดยมีพลเอกบอริส วานนิคอฟรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุทธโศปกรณ์เป็นประธานคณะกรรมการศาสตราจารย์อีกอร์ คูรซาตอฟและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมเคมี พลตรีมิกฮาอิล เปียรูกอวีนเป็นรองประธาน ในเดือนเดียวกันนั้น คณะรัฐมนตรีได้มีมติเกี่ยวกับโครงการสร้างระเบิดปรมาณูอีกหนึ่งฉบับ โดยให้เปลี่ยนแปลงการทำงานของแผนก 6 ของห้องทดลองหมายเลข 2 ของรัฐบาลสหภาพโซเวียต ไปเป็นห้องออกแบบและสร้าง “เครื่องไอพ่นพิเศษ” หรือระเบิดปรมาณู

การออกแบบดังกล่าวได้ถูกกำหนดโดยมติคณะรัฐมนตรีเลขที่ 1286 ให้สร้างขึ้น 2 แบบ โดยมีรหัส “แอเรแคแอส-1” และ “แอเรแคแอส-2” ระเบิดทั้ง 2 แบบดังกล่าวจะต้องออกแบบให้เสร็จภายในวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1947 ให้มีการทดลองระเบิดบนพื้นดินอย่างเป็นทางการในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1948 และให้ทดลองทิ้งจากเครื่องบินในวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1948 หลังจากทดสอบทุกอย่างแล้วต้องผลิตระเบิดให้เสร็จสมบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1949 การทำงานที่ต้องแข่งกับเวลาซึ่งกำหนดโดยสภาการเมืองนำโดยโจเซฟ สตาลิน ทำให้ทุกฝ่ายทุ่มเททำงานอย่างเต็มที่ ประจวบกับการได้ข้อมูลการสร้างระเบิดนิวเคลียร์ของสหรัฐอเมริกามาประกอบ จึงทำให้การสร้างระเบิดปรมาณูของสหภาพโซเวียตสำเร็จลงได้ตามเวลาที่ผู้นำประเทศได้กำหนดไว้ โครงสร้างของระเบิด “แอเรแคแอส-1” ได้เลียนแบบมาจากระเบิดนิวเคลียร์ “แฟ็ตแมน” (Fat Man) ของสหรัฐฯ ที่ถูกนำไปทิ้งที่นางาซากิ เนื่องด้วยทางหน่วยข่าวกรองรัสเซียได้ข้อมูลด้านโครงสร้างของระเบิดถูกนี้มาจากสายลับ ที่ทำงานอยู่ในโครงการ “แมนฮัตตัน” ตามที่ได้กล่าวไปแล้ว

“แอตตอส-1”ระเบิดนิวเคลียร์สหภาพโซเวียต และ“แฟตแมน” (Fat Man) ของสหรัฐอเมริกา

การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ครั้งแรกของสหภาพโซเวียตได้ทำการลับที่เขตทดลองทางทหาร ที่เพิ่งสร้างขึ้นใหม่ ในเขตลิมป์าลาตินสกี (Semipalatinsky) สาธารณรัฐสังคมนิยมคาซัคสถาน ซึ่งมีพื้นที่ 18,450 ตารางกิโลเมตร เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม ค.ศ. 1949 ซึ่งผลการทดลองได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ต่อจากนั้นอีก 5 วัน เครื่องบินตรวจอากาศของสำนักงานข่าวกรองของสหรัฐอเมริกาได้เก็บตัวอย่างอากาศในเขตคัมชาดกา (Kamchatka) ไปตรวจ ซึ่งผลการตรวจได้พบไอโซโทปที่เป็นตัวชี้ว่าสหภาพโซเวียตได้มีการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ จากนั้นในวันที่ 23 กันยายน ค.ศ. 1949 ประธานาธิบดีแฮร์รี ทรูแมน (Harry Truman, ค.ศ. 1884-1972) แห่งสหรัฐอเมริกาได้แถลงข่าวต่อสื่อมวลชนว่า “เราได้รับข้อมูลมาว่าในช่วงสัปดาห์ที่ผ่านมาได้เกิดการระเบิดของปรมาณูขึ้นในสหภาพโซเวียต ตั้งแต่พลังงานปรมาณูได้ถูกปลดปล่อยโดยมนุษย์ เราก็ต้องรอรับผลของการพัฒนาพลังงานนี้จากชาติอื่นๆ ไว้ด้วย ความเป็นไปได้นี้ได้ถูกตระหนักถึงอยู่ตลอดเวลา เกือบสี่ปีมาแล้วที่กระผมได้กล่าวไว้ว่า นักวิทยาศาสตร์ได้มีความคิดเห็นตรงกันว่าทฤษฎีสำคัญที่เพิ่งได้ค้นพบนั้นได้เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปแล้ว” ในวันที่ 25 กันยายน ต่อมา หนังสือพิมพ์ “ปราบดา” (Pravda) ได้ตีพิมพ์ข้อมูลจากสำนักข่าว “ทาสส์” (TASS) เกี่ยวกับการแถลงข่าวของประธานาธิบดีทรูแมนแห่งสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับการระเบิดของปรมาณูในสหภาพโซเวียต แต่ในบทสรุปของเนื้อหาข่าวก็ยังปกปิดการทดลองดังกล่าวในหมู่ประชาชนชาวโซเวียตต่อไปความว่า “เป็นที่ทราบกันดีว่าในสหภาพโซเวียตกำลังมีการเร่งรีบทำการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ เช่น โครงการสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ เขื่อนแร่ คลองส่งน้ำ ถนนและเส้นทางต่างๆ ที่ต้องมีการระเบิดขนาดใหญ่โดยใช้เครื่องมือที่ใช้เทคโนโลยีล่าสุด”⁵²

หลังจากประสบความสำเร็จในการสร้างระเบิดปรมาณูแล้ว สหภาพโซเวียตได้เริ่มแข่งขันการผลิตอาวุธที่มีอานุภาพการทำลายล้างสูงกว่าระเบิดปรมาณูที่ตนเองมีอยู่ต่อไปในทันที โดยในปี ค.ศ. 1945 ฝ่ายสหภาพโซเวียตได้ข้อมูลในทางลับจากสหรัฐอเมริกาว่า สหรัฐฯ กำลังดำเนินการศึกษาวิจัยเพื่อผลิตระเบิดไฮโดรเจน ภายใต้การ

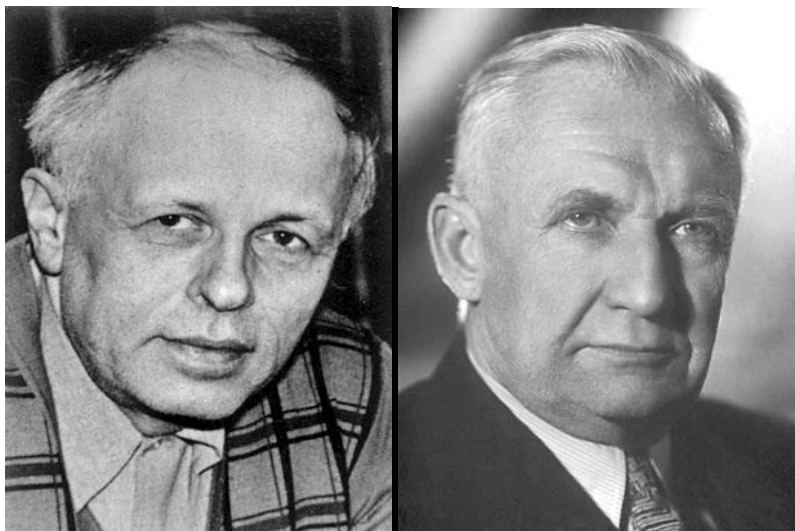
⁵² Никитчук И. И. «Сталин и советский атомный проект» // Детская ядерная академия

ควบคุมของศาสตราจารย์เอดวาร์ด เทลเลอร์ (Edward Teller, ค.ศ. 1908-2003) นักฟิสิกส์เชื้อสายยิวฮังการีเรียน โดยโครงการดังกล่าวได้เริ่มมีการศึกษาวิจัยมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1942⁵³

เอดวาร์ด เทลเลอร์ (Edward Teller, 1908-2003)

หลังจากได้รับทราบข้อมูลจากทางสหรัฐอเมริกาแล้ว รัฐบาลสหภาพโซเวียตได้ให้ความสำคัญกับโครงการศึกษาวิจัยเพื่อผลิตระเบิดไฮโดรเจนอย่างเต็มที่ โดยได้เรียกนักนิวเคลียร์ฟิสิกส์ 3 คนย้ายเข้าประจำการในศูนย์ทดลองเคบี-11 ซึ่งประกอบด้วย ศาสตราจารย์ อิกอร์ ตามม (Igor Tamm, ค.ศ. 1895-1971) ดร.อันเดรย์ ซาคารอฟ (Andrey Sakharov, ค.ศ. 1921-1989) และ ดร.ยูริ โรมานอฟ (Yuri Romanov, ค.ศ. 1926-1969)⁵⁴

อันเดรย์ ซาคารอฟ (Andrey Sakharov, ค.ศ. 1921-1989) และอิกอร์ ตามม (Igor Tamm, ค.ศ. 1895-1971)

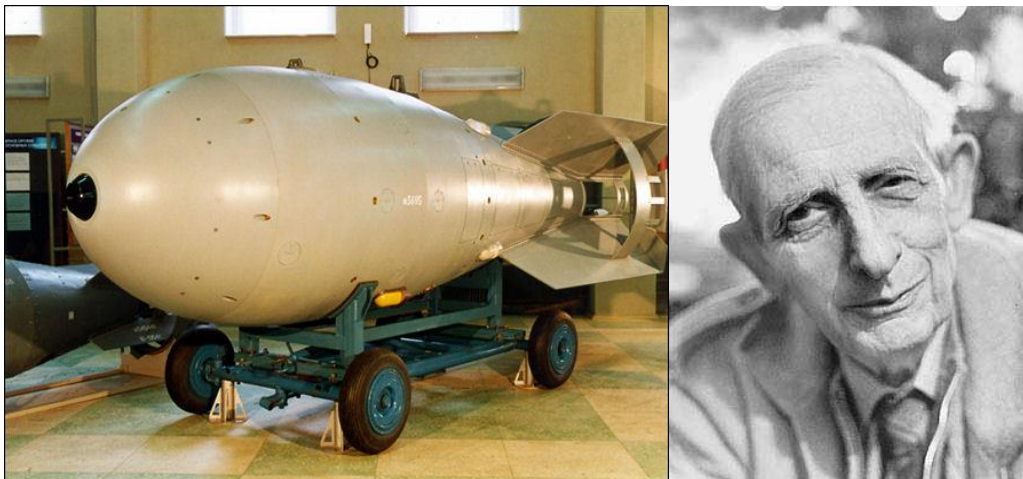
ก่อนที่รัฐบาลโซเวียตจะทุ่มเทให้การศึกษาวิจัยเพื่อผลิตระเบิดไฮโดรเจนนั้น ในปี ค.ศ. 1948 นักนิวเคลียร์ฟิสิกส์รุ่นใหม่ดร.อันเดรย์ ซาคารอฟได้ออกแบบและคำนวณโครงสร้างระเบิดไฮโดรเจนสำเร็จ และให้ชื่อว่า“เอดเด

⁵³ И. А. Андрюшин А. К. Чернышёв Ю. А. Юдин [Укрощение ядра. Страницы истории ядерного оружия и ядерной инфраструктуры СССР](#). — Саров: Красный Октябрь, 2003. — 481 с. — ISBN 5-7439-0621-6

⁵⁴ [Атомный проект СССР. К 60-летию создания ядерного щита России. 24 июля — 20 сентября 2009 года. Описание выставки.](#) Министерство культуры Российской Федерации, Федеральное архивное агентство, Государственная корпорация по атомной энергии «Росатом», Государственный архив Российской Федерации

แอส-6” (PDC-6) โดยการทดลองแบ่งระเบิดออกเป็น 2 แบบตามลักษณะโครงสร้างระเบิด กล่าวคือแบบระเบิดพลูโตเนียมซ้อนกันเป็นชั้นๆ มีชื่อเรียกว่า “แอส-6แอส” (PDC-6c) ส่วนแบบที่ระเบิดพลูโตเนียมแช่ไว้ในเคเทอริยม (deuterium) ซึ่งเป็นไอโซโทปไฮโดรเจนที่เป็นของเหลวอยู่ในกระบอกเรียกว่า “แอส-6แตร” (PDC-6t) แต่หลังจากการทดลองระเบิด “แอส-1” ในปีต่อมาแล้ว นักวิทยาศาสตร์ที่ทำการทดลองต่างลงความเห็นว่าเป็นแบบ “แอส-6แอส” เป็นแบบที่เหมาะสมที่จะพัฒนาต่อไป วิวัฒนาการที่สำคัญอีกประการหนึ่งของระเบิดไฮโดรเจนลูกแรกของโลกคือการใช้วัตถุระเบิดแห้งแทนสารประกอบที่เป็นของเหลว ในขณะที่ ระเบิดไฮโดรเจนของสหรัฐฯ ตามแบบที่ ศาสตราจารย์เอดเวิร์ด เทลเลอร์ ได้ออกแบบที่มีชื่อเรียกว่า “นาฬิกาปลุก” («Alarm clock») นั้น ก็มีโครงสร้างแบบระเบิดพลูโตเนียมซ้อนกันเป็นชั้นๆ เหมือนระเบิด “แอส-6แอส” ที่แอนดรูว์ ซาคารอฟ ได้ออกแบบไว้ ต่างแต่ว่ามีขนาดใหญ่กว่ามากจนไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ จากการทดลองระเบิดปรมาณูครั้งแรก ทำให้อีกรอร์ คูราตอฟประธานโครงการทดลองฯ ได้ประเมินระยะเวลาการทำงานและทำรายงานถึงรัฐบาลว่า สหภาพโซเวียตจะสามารถทดลองระเบิดไฮโดรเจนลูกแรกได้ในวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1953 เวลา 7.30 น.

ในการประกอบระเบิดไฮโดรเจนลูกแรกของสหภาพโซเวียต ได้มีนักวิทยาศาสตร์ที่เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ปฏิบัติงานร่วมกันถึง 10 คน ซึ่งนำโดยศาสตราจารย์ยูลีย ฮาริตอน (Yuliy Khariton, 1904-1996) นักฟิสิกส์เชื้อสายยิว แต่ทั้งนี้การประกอบระเบิดโดยรวมยังอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลบัณฑิตอีกรอร์ คูราตอฟ

“แอส-6C” ระเบิดไฮโดรเจนลูกแรกของสหภาพโซเวียตและของโลกและยูลีย ฮาริตอนนักฟิสิกส์หัวหน้าคณะผู้ประกอบระเบิดลูกนี้

การทดลองระเบิดไฮโดรเจนลูกแรกได้ดำเนินการตรงตามเวลาที่ได้กำหนดไว้คือในวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1953 เวลา 7.30 น. ที่เขตทดลองทางทหารลิมป์ลาดินสกี สาธารณรัฐสังคมนิยมคาซัคสถาน โดยมีการเตรียมสถานที่เพื่อการทดลองนี้ถึง 190 อาคาร (ห้องทดลอง) อุปกรณ์ประเภทกล้องบันทึกภาพและเครื่องมือวัดต่างๆ 3,000 รายการ เครื่องบิน 16 ลำ รถถัง 7 คัน และเครื่องยิงระเบิด 17 กระบอก

ระเบิด “แอตแลนตัส-6C” ถูกติดตั้งบนหอดูสูง 30 เมตร (ภาพก่อนการจุดระเบิด)

โครงการทดลองนี้ยังมีการทดลองกำแพงกันคลื่นรังสีแบบสุญญากาศ โดยกำแพงจะกางขึ้นบังรังสีจากการรับแรงคลื่นของการระเบิด ทั้งนี้มีการถ่ายภาพยนตร์จากมุมต่างๆ รอบศูนย์ทดลองทั้งบนดินและบนเครื่องบิน ระเบิดตั้งอยู่บนหอดูสูง 30 เมตร โดยมีการจุดระเบิดด้วยการใช้รีโมทคอนโทรลจากหลุมเพาะใต้ดิน สำหรับแรงระเบิดจะมากถึง 400 กิโลตัน หรือมากกว่าระเบิดปรมาณูลูกแรกที่ได้ทดลองไปแล้วถึง 20 เท่า ส่วนแสงจ้าจากระเบิดถึงแม้จะมองจากที่ไกลกว่าสิบกิโลเมตรเหมือนมองเห็นขอบฟ้าโดยใส่แว่นดำดำ ก็สามารถทำให้ชั้นตามืดบอดไปชั่วขณะ

แรงระเบิด “แอตแลนตัส-6C” ทำให้เกิดกลุ่มควันรูปดอกเห็ดและกรวย

หลังจากการทดลองระเบิดไฮโดรเจนลูกแรกของสหภาพโซเวียต ซึ่งจัดว่าเป็นระเบิดไฮโดรเจนลูกแรกของโลกนั้น แสดงให้เห็นว่าโซเวียตได้ก้าวนำหน้าสหรัฐฯ ได้เป็นครั้งแรกในการสร้างอาวุธที่มีอานุภาพการทำลายล้างสูงสุดเท่าที่มนุษยชาติเคยสร้างมา ในการนี้ รัฐบาลสหภาพโซเวียตได้ให้ความสำคัญความชอบแก่นักวิทยาศาสตร์ทุกคนอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดร.อันเดรย์ ซาคารอฟผู้คิดค้นระเบิดไฮโดรเจนคนแรกได้เลื่อนตำแหน่งข้ามชั้นศาสตราจารย์ขึ้นเป็นรัฐมนตรี และได้รับเหรียญ “วีรบุรุษผู้อุทิศตนเพื่องานให้สังคมนิยม” และ “รางวัลสตาลิน” ส่วนศาสตราจารย์ยู

ลีย์ ฮารีโตน ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นรัฐมนตรี และได้รับเหรียญ “วีรบุรุษผู้อุทิศตนเพื่องานให้สังคมนิยม” เหรียญที่ 2 และ “รางวัลสตาลิน” ครั้งที่ 2⁵⁵

ความสำเร็จของการสร้างระเบิดไฮโดรเจน “แอธ-6-เอส” นั้น นอกจากจะเป็นความสำเร็จที่สหรัฐอเมริกาขังตามไม่ทันแล้ว เทคโนโลยีด้านการผลิตระเบิดไฮโดรเจนของสหภาพโซเวียตยังพัฒนาไปได้ไกลกว่า ซึ่งเห็นได้จากขนาดของระเบิดที่กระทัดรัด จนสามารถขนส่งเคลื่อนย้ายนำไปโจมตีเป้าหมายฝ่ายศัตรูโดยทางเครื่องบินได้ โดยกองทัพสหภาพโซเวียตได้พัฒนาเครื่องบินทิ้งระเบิดรุ่น ตู-16เอ (Tu-16A) กว่า 200 ลำ ไว้เพื่อการบรรทุกระเบิดไปทิ้งยังจุดหมาย ในขณะที่เดียวกันก็มีอนุภาพการทำลายล้างมากกว่าที่เคยมีมาถึง 20 เท่า

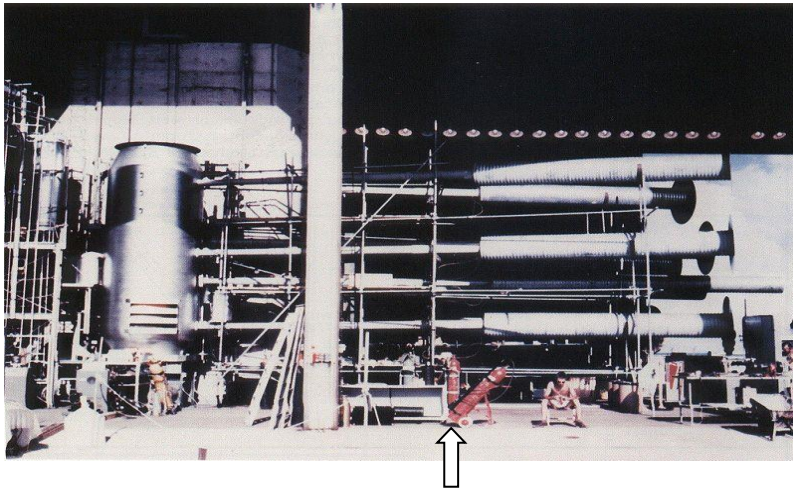

เครื่องบินทิ้งระเบิดรุ่น ตู-16เอ (Tu-16A) สร้างมาเพื่อเป็นเครื่องบินทิ้งระเบิดนิวเคลียร์โดยเฉพาะ

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น สหรัฐอเมริกายังไม่สามารถพัฒนาระเบิดไฮโดรเจนที่ใช้ประโยชน์ได้จริง และระเบิดที่สหรัฐฯ ได้ทำการทดลองในอีก 4 เดือนต่อมา หลังจากสหภาพโซเวียตได้ทดลองระเบิดไฮโดรเจนเป็นผลสำเร็จแล้วนั้นก็เพื่อให้ตามทันโซเวียต และการทดลองดังกล่าวก็ไม่จัดว่าเป็นการทดลองระเบิด แต่เป็นการทดลองการระเบิด เพราะโครงสร้างของระเบิดมีลักษณะเป็นอาคารบรรจุอุปกรณ์ขนาดใหญ่เท่ากับบ้าน 3 ชั้นและมีน้ำหนักถึง 82 ตัน

---

⁵⁵ ["Ядерный центр России - Саров"](#). РФЯЦ-ВНИИЭФ, 2000, 300 с.

ระเบิดไฮโดรเจนลูกแรกของสหรัฐอเมริกามีรหัสว่า “Ivy Mike” ทดลองที่ (Enewetak) หมู่เกาะมหาสมุทรแปซิฟิก ขนาดของระเบิดเมื่อเทียบกับคน (ดูกรรขี)

นโยบายต่างประเทศรัสเซียต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

Russia's foreign policy toward Southeast Asia

อดุลย์ กำไลทอง

Adul kamlaithong

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอและวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศรัสเซียต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งได้นำเสนอโดยแบ่งเป็นช่วงเวลา 3 ช่วงคือ

ช่วงที่ 1 นโยบายต่างประเทศรัสเซียในสมัยประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991-1999 ในสมัยนี้บทบาทของรัสเซียต่อภูมิภาคเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แทบสูญสิ้นไป ทั้งนี้เพราะหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต รัสเซียได้เผชิญกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างรุนแรง และบอริส เยลต์ซินเองก็ให้ความสำคัญกับตะวันตกมากกว่า ทั้งนี้เพื่อหวังความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ และรักษาไว้ซึ่งการยอมรับจากตะวันตกว่ารัสเซียยังคงเป็นมหาอำนาจอยู่ในขณะที่ชาติอาเซียนได้เกิดความกังวลอย่างมากต่ออนาคตของตนหลังสงครามเย็น และมองรัสเซียว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการถ่วงดุลอำนาจในเอเชีย ที่ซึ่งจีนกับสหรัฐฯ กำลังเพิ่มบทบาทมากขึ้น อย่างไรก็ตาม รัสเซียไม่ได้แสดงความสนใจต่ออาเซียนมากนัก ด้วยการปล่อยให้อาเซียนสร้างความมั่นคงให้แก่ตน ด้วยการก่อตั้งองค์กรความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก หรือเออาร์เอฟ (ASEAN Regional Forum: ARF) นโยบายต่างประเทศของเยลต์ซินต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มดีขึ้นในปี ค.ศ. 1996 เมื่อได้มีการแต่งตั้งเยเฟเกนีเย ปรีมาคอฟเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศคนใหม่ โดยรัสเซียได้เป็นคู่สัญญากับอาเซียนในปีเดียวกัน ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับรัสเซียในช่วงนี้ไม่ค่อยดีนัก แต่รัสเซียได้กลายเป็นผู้ค้าอาวุธรายใหญ่ให้กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ช่วงที่ 2 นโยบายต่างประเทศรัสเซียในสมัยประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูติน ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000-2008 ถือได้ว่าเป็นศักราชใหม่แห่งนโยบายต่างประเทศรัสเซีย ปูตินได้ดำเนินนโยบายเชิงรุกและหันหน้าเข้าสู่เอเชียมากขึ้น ทั้งนี้เพราะเขาตระหนักดีแล้วว่า ในคริสต์ศักราชใหม่นี้ ศูนย์กลางของโลกได้ย้ายมาสู่เอเชีย ซึ่งเป็นยุคที่เอเชียกำลังรุ่งเรืองทั้งเรื่องการเมืองและเศรษฐกิจ ประกอบกับบทบาทของจีนและสหรัฐฯ ในเอเชียก็เพิ่มมากขึ้นจนทำให้รัสเซียไม่อาจเพิกเฉยได้ รัสเซียพยายามใช้เหตุผลทางด้านภูมิศาสตร์ของตนที่มีพื้นที่ทั้งเอเชียและยุโรป มาเป็นข้ออ้างในการเข้าร่วมกับองค์กรต่างๆ ในเอเชีย-แปซิฟิกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคดังกล่าวในปัจจุบันนั้น อาเซียนถือได้ว่าเป็นองค์กรที่มีบทบาทมากที่สุดในการผลักดันให้เกิดสมาชิกใหม่หรือจัดการประชุม

สำคัญๆ เพราะฉะนั้น รัสเซียจึงได้ดำเนินนโยบายเข้าใกล้อาเซียนอย่างเต็มที่ เพื่อให้อาเซียนช่วยเหลือตนในการเข้าเป็นสมาชิกองค์กรต่างๆ ในเอเชีย ซึ่งได้แก่ การประชุมสุดยอดผู้นำแห่งเอเชียตะวันออก (EAS) และและการประชุมสุดยอดผู้นำแห่งเอเชีย-ยุโรป (ASEM)

ช่วงที่ 3 นโยบายต่างประเทศรัสเซียในสมัยประธานาธิบดีดมิทรี เมดเวเดฟซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 2008-2012 เมดเวเดฟได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศตามแนวทางของปูติน โดยได้มีการกระชับความสัมพันธ์กับชาติอาเซียนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะทั้งสองฝ่ายมีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยอาเซียนได้มองรัสเซียเป็นผู้รับประกันด้านความมั่นคงและด้านพลังงานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะที่รัสเซียมองเห็นบทบาทของอาเซียนที่จะเป็นศูนย์กลางความร่วมมือในเอเชีย และเป็นตลาดสำคัญภายหลังการเป็นประชาคมอาเซียนในปี ค.ศ. 2015 ดังนั้น ทั้งสองฝ่ายจึงมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการค้านั้นมีมูลค่าสูงขึ้นมาก นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือกันในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการท่องเที่ยว

แม้ว่าความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แต่นโยบายต่างประเทศของรัสเซียต่ออาเซียนในอนาคตอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการรักษาสภาพของประชาคมอาเซียนในอนาคต

คำสำคัญ: นโยบายต่างประเทศรัสเซีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ องค์การอาเซียน ความสัมพันธ์รัสเซีย-อาเซียน

AN ABSTRACT

This article aims to analyze and present the Russian Federation's foreign policy towards Southeast Asian Region. The content of article is divided into three parts.

The first part deals with foreign policy of President Boris Yeltsin from 1991 to 1999. During that time Russia's role in Southeast Asia almost disappeared because Russia encountered political and economic crisis in its own country after the collapse of the Soviet Union. Boris Yeltsin at that time paid attention to western countries in order to obtain economic aid and uphold Russia's dignity as a major power, while ASEAN countries were really concerned about their own future after the Cold War and considered Russia as a significant balancer in Asia, where China and the USA were becoming more powerful in this region. However Russia was not interested in ASEAN's expectation. Thus, ASEAN countries finally, built their own security organization, called ASEAN Regional Forum: ARF. Later, Yeltsin's policy towards Southeast Asia became better in 1996 when he appointed his new Minister of Foreign Affairs Yevgeny Primakov. Thanks to Primakov, Russia and ASEAN became dialogue partners in that year. Though during the first period of Russia-ASEAN relations, the relationship was not close, Russia became an arms supplier to Southeast Asia.

The second period of Russian relations with Southeast Asia started with Vladimir Putin's foreign policy from 2000 to 2008. This was the new era of Russian foreign policy. Putin initiated pragmatism in foreign policy and turned Russia back to Asia because he realized that the new millennium was the age of Asia where prosperity would become apparent. Moreover, the roles of China and the USA were rapidly increasing in Asia; so Russia could no longer ignore this development. Russia tried to use its geographic identity (that is being situated in Asia) to claim its right for participation in many organizations of the Asia-Pacific and Southeast Asia. To become a member of the organizations in the Asia-Pacific today, Russia needed the support of the ASEAN countries. Hence Russia finally approached ASEAN, so that the latter support its bid to join new organizations such as East Asia Summit (EAS) and Asia Europe Meeting (ASEM).

The third period of Russian policy towards Southeast Asia was evident in Dmitry Medvedev's foreign policy from 2008 to 2012. Medvedev intensified Putin's foreign policy by strengthening relations with ASEAN countries because both sides have shared interests. ASEAN needs Russia to serve as a balancer in security relations and as a provider of energy for Southeast Asia, while Russia now considers ASEAN as a new power center of Asian

cooperation and as an important market when it becomes an ASEAN community in 2015. That's why both sides have recently strengthened their relations in various fields, including politics, economy, culture, science and technology and tourism. In particular, Russia-ASEAN trade relations are growing rapidly.

Though relations are expanding considerably, Russia's foreign policy may be changed if in the future ASEAN community cannot maintain its own potential in the Asia-Pacific.

Key words: Russia's foreign policy, Southeast Asia, ASEAN, Russia-ASEAN relations.

นโยบายต่างประเทศรัสเซียต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อดุลย์ กำไลทอง*

นโยบายต่างประเทศถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง ซึ่งรัฐหนึ่งพึงแสดงออกต่อรัฐและสถาบันอื่นๆ ที่อยู่ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพื่อให้ตนเองได้มาซึ่งเป้าหมายที่วางไว้ ในปัจจุบันมีนักวิชาการมากมายได้นิยามแนวทางที่มาของนโยบายต่างประเทศไว้ โดยแนวทางที่ค่อนข้างได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง คือแนวทางของ จี. อัลลิสัน (G.Allison)⁵⁶ ซึ่งเขาได้แบ่งประเภทที่มาของนโยบายต่างประเทศไว้สามแนวทางดังนี้คือ (1) แนวทางคลาสสิกที่เห็นว่านโยบายต่างประเทศเป็นผลมาจากกระบวนการคิดวิเคราะห์ของผู้แสดงหลัก ซึ่งได้แก่ ประเทศ รัฐบาล หรือผู้นำประเทศ (2) แนวทางพฤติกรรมขององค์กร ที่เห็นว่านโยบายต่างประเทศเป็นผลมาจากบทบาทขององค์กรต่างๆ ในประเทศนั้นๆ และ (3) แนวทางของนักการเมือง ที่เห็นว่านโยบายต่างประเทศเป็นผลมาจากนักการเมืองซึ่งมีการต่อรองผลประโยชน์ระหว่างกัน นอกจากแนวทางเหล่านี้แล้ว สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ประเทศหนึ่งจะกำหนดนโยบายต่างประเทศออกมาก็คือ อำนาจของประเทศ (National power) ซึ่งแต่ละประเทศในโลกนี้มีอำนาจแตกต่างกัน ดังที่ เอช. มอร์แกน ทอว์ (H. Morgenthau) ได้กล่าวว่า อำนาจแห่งรัฐนั้นประกอบด้วย (1) ภูมิศาสตร์ (2) ทรัพยากรธรรมชาติ (3) ความสามารถในการผลิต (4) อำนาจทางการทหาร (5) จำนวนประชากร (6) ลักษณะของชาติ (7) จิตวิญญาณของชาติ และ (8) คุณภาพของรัฐบาล (ศิลปะทางการทูต)⁵⁷

เมื่อพิจารณาอำนาจของประเทศรัสเซียในปัจจุบันตามหลักการดังกล่าว ทำให้สามารถแยกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้คือ

1. อำนาจทางด้านภูมิศาสตร์ รัสเซียเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก และครอบคลุมทั้งสองทวีปคือเอเชียและยุโรป โดยมีพรมแดนติดกับประเทศต่างๆ มากถึง 14 ประเทศ รัสเซียถือว่าตนเองเป็นผู้กำประกันความมั่นคงให้กับยูเรเชีย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญมากตามทฤษฎีดินแดนหัวใจ (Heartland Theory) ของฮาลฟอร์ด แมคคินเดอร์ (Halford Mackinder) ที่กล่าวไว้ว่า “ผู้ใดครอบครองยุโรปตะวันออก จะได้ครอบครองดินแดนหัวใจ ผู้ใดครอบครองดินแดนหัวใจ จะได้ครอบครองเกาะโลก และผู้ใดครอบครองเกาะโลก จะมีอำนาจสูงสุดในโลก”⁵⁸

---

*ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัสเซียศึกษา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัสเซียศึกษา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งรัฐเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อระดับปริญญาเอกหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัสเซียศึกษา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งรัฐเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก

⁵⁶ http://auckland.academia.edu/tulasikafle/Papers/596557/Making_a_Difference_Allisons_Three_Models_of_Foreign_Policy_Analysis

⁵⁷ http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1088/MR1088.chap2.html

⁵⁸ Mackinder H.J. **The democratic ideals and reality**. (N.Y. Washington, DC: National Defence University Press, 1994, p. 19.

2. อำนาจด้านทรัพยากรธรรมชาติ รัสเซียมีทรัพยากรธรรมชาติมากมายมหาศาล ได้แก่ แก๊สธรรมชาติที่มีมากที่สุดในโลก⁵⁹ ส่วนน้ำมันมีมากเป็นลำดับที่ 8 ของโลก และถ่านหินมีมากเป็นลำดับที่ 2 ของโลก

3. อำนาจด้านการผลิต (เศรษฐกิจ) ขนาดเศรษฐกิจรัสเซียเมื่อเทียบกับขนาดผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) แล้ว ปรากฏว่าใหญ่เป็นลำดับที่ 10 ของโลก และในปัจจุบันเศรษฐกิจของรัสเซียมีความเข้มแข็งขึ้นมาก โดยมีอัตราการเติบโตเฉลี่ย 7% ต่อปี⁶⁰

4. อำนาจด้านการทหาร รัสเซียเป็นประเทศมหาอำนาจทางทหารและมีอาวุธนิวเคลียร์มากที่สุดในโลก⁶¹ โดยมีกองเรือดำน้ำสำหรับยิงขีปนาวุธและเครื่องบินทิ้งระเบิดมากเป็นลำดับที่ 2 ของโลก⁶²

5. อำนาจด้านประชากร รัสเซียเป็นประเทศที่มีประชากรมากเป็นลำดับที่ 9 ของโลกด้วยจำนวนประชากรมากถึง 143 ล้านคน

6. อำนาจด้านลักษณะของชาติ ปัจจุบันรัสเซียได้เปลี่ยนรูปแบบการปกครองเป็นประชาธิปไตยที่มีการพัฒนามากขึ้นตามลำดับ

7. อำนาจจิตวิญญาณของชาติ ในด้านประวัติศาสตร์นั้น รัสเซียถือได้ว่าเป็นชาติที่มีจิตวิญญาณแห่งความรักชาติและเข้มแข็ง จนมีบทบาทต่อการเมืองโลกตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นชัยชนะของรัสเซียเหนือโปเลียนของฝรั่งเศส หรือชัยชนะเหนือกองทัพนาซีเยอรมันในสงครามโลกครั้งที่สอง

8. คุณภาพของรัฐบาล (ศิลปะทางการเมืองการทูต) รัฐบาลรัสเซียในปัจจุบันมีเสถียรภาพทางการเมืองสูงมากจึงทำให้นโยบายที่ออกมามีความต่อเนื่องกัน นอกจากนี้ รัสเซียยังได้รับมรดกตกทอดจากสหภาพโซเวียตในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิทธิในการยับยั้ง (Veto) มติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งองค์การสหประชาชาติ ซึ่งได้กลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่งของรัสเซีย

หลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในช่วงต้น ค.ศ. 1990 อำนาจของรัสเซียได้หายไปพร้อมกับการสิ้นสุดของสงครามเย็น ทั้งนี้เพราะภายในรัสเซียได้เกิดวิกฤตทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสงครามแบ่งแยกดินแดนพร้อมๆ กัน แต่รัสเซียยังถือว่าโชคดียิ่งที่ได้มรดกตกทอดที่สำคัญมาจากสมัยโซเวียต นั่นคือกองกำลังทหารและอาวุธที่เข้มแข็งและทรัพยากรธรรมชาติมหาศาล ซึ่งท้ายที่สุดสามารถช่วยให้รัสเซียรอดพ้นจากวิกฤตการณ์ต่างๆ และกลับฟื้นคืนมามีบทบาทสำคัญในการเมืองโลกได้อีกครั้ง

---

⁵⁹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2179rank.html>, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2178rank.html>.

⁶⁰ <http://databank.worldbank.org/Data/Views/Reports/TableView.aspx?IsShared=true&IsPopular=country>

⁶¹ <http://www.fas.org/nuke/guide/summary.htm>

⁶² <http://www.komonews.com/news/national/28390779.html>

เมื่อพิจารณานโยบายต่างประเทศสหภาพโซเวียตก่อนการล่มสลายพบว่า แนวคิดใหม่ (New thinking) ของประธานาธิบดีมิกฮาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ด้านนโยบายต่างประเทศไม่ได้วางอยู่บนผลประโยชน์แห่งชาติของโซเวียต แต่วางอยู่บนผลประโยชน์ของมนุษยชาติเพื่อความมั่นคงร่วมกัน⁶³ ซึ่งแม้ว่าได้ช่วยให้สถานการณ์สงครามเย็นในช่วงปลายปี ค.ศ. 1980 ผ่อนคลายลง แต่ในทางตรงกันข้าม แนวคิดนี้ก็กลับเป็นสาเหตุหนึ่งของจุดจบของสหภาพโซเวียต เพราะเมื่อนโยบายต่างประเทศไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ทำที่สุดแล้ว สหภาพโซเวียตจึงล่มสลายลงโดยไม่มีใครคาดคิดมาก่อน และได้ส่งผลเสียต่อรัสเซียและประเทศเครือรัฐเอกราช (CIS) จนถึงปัจจุบัน

นโยบายต่างประเทศรัสเซียสมัยประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน (Boris Yeltsin)

นโยบายต่างประเทศของรัสเซียหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในสมัยเยลต์ซินนั้น ไม่ได้แตกต่างจากหลักการนโยบายต่างประเทศของประเทศอื่นๆ ทั่วไป คือได้ปูพื้นฐานมาจากผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก ซึ่งสามารถแบ่งเป็นประเด็นสำคัญๆ ได้ดังนี้คือรัสเซียเป็นผู้สืบทอดจากสหภาพโซเวียต รักษาศักดิ์ศรีความเป็นมหาอำนาจของตนในเวทีโลก ปกป้องรักษาดินแดนของตนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานผลประโยชน์ของประชาชนทั่วทุกชนชาติ และทั่วทุกภูมิภาค รวมไปถึงการรักษาประชาธิปไตยและสันติภาพ รับประกันความมั่นคงในโลก ส่งเสริมการเมืองและเศรษฐกิจอย่างเสรี ปกป้องผลประโยชน์และสิทธิทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมแก่พลเมืองรัสเซียที่อยู่ในรัสเซียและต่างประเทศอย่างเท่าเทียมกัน ชำรงไว้ซึ่งอำนาจทางด้านการทหารเพื่อป้องกันประเทศ เอาชนะวิกฤตการณ์การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมภายในประเทศ ตลอดจนสร้างความใกล้ชิดที่ดีให้กับประชาชน และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเครือรัฐเอกราช (CIS) ยุโรปตะวันออก และประเทศต่างๆ⁶⁴

เห็นได้ว่านโยบายต่างประเทศรัสเซียในสมัยเยลต์ซินได้สะท้อนความเป็นจริงของรัสเซียในขณะนั้นว่าประเทศกำลังประสบวิกฤตการณ์ภายในประเทศหลายๆ อย่างพร้อมกัน ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตรัฐธรรมนูญในปี ค.ศ. 1993 วิกฤตเศรษฐกิจที่เป็นผลจากการเปลี่ยนประเทศสู่ระบบตลาด หรือวิกฤตการณ์สงครามเชเชนียทั้งสองครั้ง ด้วยสาเหตุดังกล่าวบทบาทของรัสเซียในช่วงนั้น จึงแทบไม่มีความสำคัญต่อการเมืองระหว่างประเทศเลย โดยเฉพาะกับชาติเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว รัสเซียได้หันหลังให้แล้วมุ่งหน้าเข้าหาตะวันตกอย่างเต็มตัว เพราะต้องการความช่วยเหลือทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจมากกว่า

⁶³ Istoriya meshdunarodnykh otnosheniy I vneshnei politiki russii, p. 349.

⁶⁴ <http://uchebnik-besplatno.com/uchebnik-mejdunarodnie-otnosheniya/osnovnyih-polojeniy-kontseptsii-vneshney.html>

ชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) ในช่วงแรกนั้นก็ยังสับสนกับสถานการณ์โลกหลังสงครามเย็นว่าควรจะเดินไปในทิศทางใด เมื่อตั้งหลักได้อาเซียนเริ่มกังวลกับสถานการณ์โลกหลังสงครามเย็นที่มีความไม่แน่นอนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะในช่วงสงครามเย็นนั้น อาเซียนได้แสดงบทบาทสำคัญเสมอในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ และถ่วงดุลมหาอำนาจอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก แต่หลังสงครามเย็น ประเด็นที่จะทำให้อาเซียนมีความสำคัญได้หมดไป จึงทำให้อาเซียนเริ่มกังวลถึงความอยู่รอดขององค์กรและความมั่นคงในภูมิภาคตน ดังนั้น การเข้ามามีอิทธิพลอย่างมากของสาธารณรัฐประชาชนจีนทางด้านการเมือง โดยเฉพาะความขัดแย้งเรื่องดินแดนหมู่เกาะสแปรตลีย์และพาราเซล (Spratly and Paracel islands) ในทะเลจีนใต้ ที่มีหลายชาติอาเซียนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยจึงก่อให้เกิดความกังวลมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ความเป็นมหาอำนาจเดียวของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะการใช้นโยบายส่งออกประชาธิปไตย ซึ่งส่งผลอย่างมากต่อการเมืองภายในชาติอาเซียน ประกอบกับบทบาททางด้านเศรษฐกิจที่จีน ญี่ปุ่นและอินเดียกำลังขยายตัวเข้ามา ทำให้อาเซียนเริ่มมองหาดุลอำนาจใหม่ที่จะช่วยสร้างความมั่นคงให้กับตนเอง ซึ่งอาเซียนมองว่ารัสเซียคือผู้ถ่วงดุลที่สำคัญ ถึงแม้ว่ารัสเซียในปัจจุบันไม่ได้มีอำนาจมากมายเช่นสหภาพโซเวียตในอดีต แต่ก็ยังมีสิทธิยับยั้งมติในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งองค์การสหประชาชาติ รวมทั้ง รัสเซียยังครอบครองอาวุธนิวเคลียร์และอาวุธทำลายล้างสูงเป็นจำนวนมากอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น มุมมองของชาติอาเซียนที่มีต่อรัสเซียก็ดีขึ้นมาก ทั้งนี้เพราะไม่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์มาเป็นอุปสรรคในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันอีกต่อไป

อันที่จริง นโยบายแนวคิดใหม่ของกอร์บาเชฟในช่วงปลายของโซเวียตได้ช่วยสร้างความร่วมมือหลายฝ่ายในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกและอาเซียน ดังนั้น หลังจากโซเวียตล่มสลาย ชาติอาเซียนจึงได้เชิญรัสเซียให้เข้าประชุมร่วมรัฐมนตรีต่างประเทศประจำปีเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1992 ด้วยความหวังว่ารัสเซียจะยังคงส่งเสริมนโยบายดังกล่าวของกอร์บาเชฟ แต่สถานการณ์ก็ไม่ได้เป็นเช่นนั้น เพราะรัสเซียยุคใหม่ภายใต้ประธานาธิบดีเยลต์ซิน และรัฐมนตรีต่างประเทศอันเดร คอซารอฟ (Andre Kosarev) ผู้ซึ่งมีความนิยมตะวันตกเป็นพิเศษ ได้ทำให้นโยบายต่างประเทศรัสเซียในช่วงแรกนี้ออกห่างจากเอเชียและชาติอาเซียนเป็นอย่างมาก โดยหันไปเน้นความสัมพันธ์ที่ดีกับชาติตะวันตกแทน อย่างไรก็ตาม นโยบายต่างประเทศของเขาในช่วงนั้นก็ยังคงสถานะในระดับปกติกับชาติเอเชียอยู่

สำหรับกลุ่มประเทศอาเซียนก็ได้มีการประชุมอาเซียน-รัสเซีย และมีความร่วมมือด้านความมั่นคงและการทหารอยู่บ้าง โดยรัสเซียยังพร้อมที่จะร่วมมือกับอาเซียนในการพัฒนาด้านการทหารและเทคโนโลยี เพื่อธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงในภูมิภาค อย่างไรก็ตาม ท่าทีของรัสเซียโดยรวมในช่วงนั้นไม่ได้ให้ความสำคัญและจริงจังต่ออาเซียนอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะแม้แต่ประธานาธิบดีเยลต์ซินเองก็ให้ความสำคัญกับชาติตะวันตกมากกว่า เพราะต้องการความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากสหรัฐฯ และต้องการได้รับการยอมรับจากยุโรปว่าตนเองยังเป็นชาติมหาอำนาจอยู่

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้กลุ่มประเทศอาเซียนผิดหวังอย่างมากต่อท่าทีที่เฉยเมยของรัสเซีย และเพื่อให้เกิดความมั่นคงในภูมิภาค อาเซียนได้สร้างความมั่นคงให้กับตนมากขึ้น โดยการสร้างความร่วมมือแบบพหุภาคีในเอเชีย-แปซิฟิก ด้วยการเริ่มต้นจากการสร้างองค์การความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกหรือเออาร์เอฟ (ASEAN Regional Forum: ARF) ในปี ค.ศ. 1993 ในฐานะเป็นเวทีที่ชาติอาเซียนใช้ดึงประเทศต่างๆ นอกกลุ่มเข้ามาเกี่ยวข้องในกรอบความร่วมมือทางด้านความมั่นคง และรัสเซียก็ได้เป็นหนึ่งในประเทศผู้ก่อตั้ง ARF ด้วย แต่ท่าทีของรัสเซียก็ยังไม่ได้ให้ความสนใจต่ออาเซียนเช่นเดิม

ถึงแม้ว่าบทบาทของรัสเซียในช่วงนี้ไม่ได้โดดเด่นนัก แต่บทบาทด้านการเป็นผู้นำอาวุธกลับได้รับความนิยมอย่างมากในอาเซียน โดยเฉพาะสำหรับเวียดนาม เนื่องจากต้องการต่อรองอำนาจกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งได้ซื้ออาวุธและเครื่องบินรบจำนวนมากจากรัสเซีย นอกจากนี้ ทั้งพม่า ไทย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียและมาเลเซียก็ได้แสดงความสนใจอาวุธของรัสเซียเช่นกัน ต่อมาในปี ค.ศ. 1996 ด้วยสถานการณ์ที่จีนเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในเอเชีย ประกอบกับความแข็งแกร่งของรัสเซียที่มีมากขึ้น และท่าทีของผู้สนับสนุนในรัฐบาลเฮลต์ซินที่ต้องการให้รัสเซียเข้าหาเอเชียมากขึ้น ประธานาธิบดีเฮลต์ซินจึงได้เปลี่ยนตัว รัฐมนตรีต่างประเทศคนใหม่ โดยแต่งตั้งเยฟเกนี ปรีมาคอฟ (Yevgeny Primakov) ผู้เชี่ยวชาญด้านเอเชียและตะวันออกกลางเข้ารับตำแหน่ง ปรีมาคอฟได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์รัสเซียกับประเทศต่างๆ ในเอเชีย โดยมองว่าเอเชียในอนาคตจะเป็นศูนย์กลางทางอำนาจที่จะช่วยถ่วงดุลกับสหรัฐฯ ซึ่งหลังจากนั้นไม่นานทั้งประธานาธิบดีเฮลต์ซินและปรีมาคอฟก็ได้เดินทางไปเยือนหลายๆ ประเทศในเอเชียอย่างเป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นจีนหรืออินเดีย สำหรับกลุ่มประเทศอาเซียนนั้น ปรีมาคอฟได้ให้ความสำคัญด้วยการเยือนอินโดนีเซียด้วยตนเอง เพื่อเข้าร่วมประชุม ARF ครั้งที่ 3 ในอันที่จะแสดงให้เห็นว่าอาเซียนกำลังเป็นศูนย์กลางสำคัญของการรวมกลุ่มในภูมิภาค และสนับสนุนโลกแบบหลายขั้วอำนาจ⁶⁵ และในปีเดียวกันนั้น รัสเซียก็ได้กลายเป็นคู่สัญญากับอาเซียน (dialogue partner) และมีการก่อตั้งสภาธุรกิจรัสเซียอาเซียนขึ้น และท้ายที่สุดก็ได้รับการสนับสนุนจากประเทศอาเซียนให้เป็นสมาชิกองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจแห่งเอเชีย-แปซิฟิกหรือเอเปก (Asia-Pacific Economic Cooperation: APEC) ในปี ค.ศ. 1998 ซึ่งความสำเร็จในครั้งนี้ทำให้รัสเซียได้เข้ามามีที่ยืนในภูมิภาคนี้อย่างเต็มตัวเช่นเดียวกับจีนและสหรัฐฯ

เห็นได้ชัดว่าสิบปีแรกหลังจากการล่มสลายของโซเวียตนั้น รัสเซียต้องวุ่นวายอยู่กับการแก้ปัญหาภายใน ส่วนความสัมพันธ์กับอาเซียนนั้นก็มิอยู่ในระดับน้อยมาก โดยอาจจะมีความพิเศษบ้างด้านการค้าอาวุธ แต่โดยรวมแล้ว

---

⁶⁵http://gendocs.ru/v25562/воскресенский_а.д._востокзапад_региональные_подсистемы_и_региональные_проблемы_международных_отношений?page=22

บทบาทของรัสเซียลดลงอย่างมาก จนถึงในสมัยของรัฐมนตรีต่างประเทศคนใหม่เยฟเกนี ปรีมาคอฟ ที่ทำให้ความใกล้ชิดระหว่างรัสเซียกับเอเชีย-แปซิฟิกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มมากขึ้น

นโยบายต่างประเทศรัสเซียในสมัยวลาดีมีร์ ปูติน (Vladimir Putin)

ในสมัยรัฐบาลปูติน เมื่อประเทศฟื้นตัวจากวิกฤตการณ์ต่างๆ แล้ว เขาได้เปลี่ยนนโยบายต่างประเทศรัสเซียใหม่ โดยเน้นการฟื้นฟูศักดิ์ศรีของรัสเซียและการพัฒนาประเทศระยะยาวเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและความร่วมมือในหลายมิติ สิ่งนี้ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้านและภูมิภาคต่างๆ รวมไปถึงเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นโยบายต่างประเทศของปูตินนับตั้งแต่วันที่ 28 มิถุนายน ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา ถือเป็นการเปิดศักราชใหม่ของรัสเซียที่เน้นการปฏิบัติเชิงรุกมากขึ้น โดยมีความชัดเจนและครอบคลุมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งหมด สารสำคัญของนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลปูตินสามารถแยกย่อยเป็นประเด็นได้ดังนี้

นโยบายทั่วไป เพื่อรักษาผลประโยชน์ของบุคคล สังคมและรัฐ ซึ่งหมายถึงการรักษาความมั่นคงปลอดภัยต่อดินแดนทั้งหมดของรัสเซีย รวมทั้งรักษาผลประโยชน์ของรัสเซียในประชาคมโลกทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ ความคิด และจิตวิญญาณให้สอดคล้องกับความเป็นชาติมหาอำนาจของโลก

นโยบายต่อสถานการณ์โลก นโยบายต่างประเทศของรัสเซียเป็นอิสระโดยไม่ขึ้นกับใคร ด้วยเป็นนโยบายที่มีการคิดวิเคราะห์ล่วงหน้าถึงผลที่จะตามมา ซึ่งเคารพผลประโยชน์ร่วมกันในทางปฏิบัติ เป็นนโยบายที่มีความโปร่งใสและเคารพกฎหมายของทุกประเทศโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกัน เคารพซึ่งกันและกันและร่วมมือกัน รัสเซียเน้นเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ถ่วงดุลอำนาจ ซึ่งถือเป็นความรับผิดชอบที่จะช่วยส่งเสริมความมั่นคงของภูมิภาคและของโลก รัสเซียยังจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงโลก โดยเน้นย้ำความเป็นสมาชิกถาวรในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งองค์การสหประชาชาติ ที่มีบทบาทและทรัพยากรในทุกๆ ด้านเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับประเทศต่างๆ ทั่วโลกและมีบทบาทสำคัญในการสร้างโครงสร้างทางการเมืองโลกใหม่โดยเป็นโลกที่มีหลายขั้วอำนาจ ที่จะรักษาไว้ซึ่งบทบาทขององค์การสหประชาชาติในการแก้ปัญหาระหว่างประเทศ รวมไปถึงการปฏิรูปองค์กรนี้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ รัสเซียยังจะเป็นผู้สร้างความมั่นคงแก่โลกโดยการลดและไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์และอาวุธทำลายล้างสูง เป็นผู้ต่อต้านขบวนการก่อการร้าย ยาเสพติด และอาชญากรรมระหว่างประเทศ ตลอดจนส่งเสริม การพัฒนากิจการระหว่างประเทศทั้งในแบบทวิภาคีและพหุภาคีอีกด้วย

นโยบายต่อภูมิภาค รัสเซียได้ลำดับความสำคัญของภูมิภาคต่างๆ ในนโยบายต่างประเทศของตนดังนี้

1. กลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราช เน้นการเป็นเพื่อนบ้านที่ดีและการรวมกลุ่มในภูมิภาคโดยอาศัยกรอบของ CIS รวมทั้งให้ความสำคัญกับ 3 ประเด็นหลักคือ แก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิก CIS การต่อต้านการก่อการร้ายเพื่อความมั่นคงร่วมกัน และพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจการค้าให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น

2. กลุ่มประเทศยุโรป เน้นสร้างความมั่นคงในภูมิภาค ส่งเสริมประชาธิปไตยและความร่วมมือในด้านต่างๆ โดยเน้นให้ความสำคัญกับองค์กรความมั่นคงและร่วมมือยุโรป (OSCE) องค์กรสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือ (NATO) และสหภาพยุโรป (EU)

3. สหรัฐอเมริกา เน้นสร้างความร่วมมือในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะการปลดอาวุธนิวเคลียร์และอาวุธทำลายล้างสูง และร่วมมือกันในการแก้ปัญหาสำคัญๆ และคงไว้ซึ่งเสถียรภาพของโลก

4. ทวีปเอเชีย เน้นความมีส่วนร่วมของรัสเซียในเอเชีย โดยมุ่งพัฒนาภูมิภาคไซบีเรียและตะวันออกไกลของตนเอง เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในองค์กรต่างๆ ของเอเชียมากขึ้น เช่น APEC, ASEAN เป็นต้น นอกจากนี้ยังเน้นความร่วมมือกับมหาอำนาจในเอเชียอย่างเช่นจีน อินเดีย และญี่ปุ่น เน้นการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาในภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นปัญหาคาบสมุทรเกาหลี อัฟกานิสถาน อิหร่านหรือบทบาทของรัสเซียในตะวันออกกลาง

5. ทวีปแอฟริกา เน้นการขยายความสัมพันธ์ และช่วยเหลือในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในภูมิภาค รวมทั้งเน้นความร่วมมือกับองค์กรความเป็นหนึ่งเดียวของแอฟริกัน (OAU)

6. กลุ่มประเทศละตินอเมริกาและสหรัฐอเมริกา เน้นความร่วมมือทางการเมือง เศรษฐกิจ และการส่งออกนวัตกรรมใหม่ๆ รวมไปถึงเทคโนโลยีการทหาร

เห็นได้ชัดว่านโยบายต่างประเทศของรัสเซียต่อเอเชียในยุคปูตินนั้นมีความชัดเจนและเข้มข้นขึ้นมาก โดยนโยบายของรัฐบาลปูตินได้วางผลประโยชน์ของชาติตนเองเป็นหลักสำคัญ ซึ่งนโยบายของเขาเป็นที่รู้จักกันในนามแนวทางปฏิบัติใหม่ (New pragmatism) ซึ่งรัสเซียจะเป็นผู้แสดงบทบาทสำคัญในการเมืองโลก และจะมีความชัดเจนในผลประโยชน์และนโยบายของตนเอง เรื่องหลักที่ปูตินเน้นย้ำคือโครงสร้างการเมืองโลกระบบหลายขั้วอำนาจ และเน้นย้ำว่าเอเชีย-แปซิฟิกเป็นภูมิภาคที่รัสเซียต้องเข้าร่วมในความร่วมมือต่างๆ โดยรัสเซียได้มองเอเชียเป็นศูนย์กลางของโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 21 และมองว่าเอเชียคือสถานที่จำลองการเมืองโลกระบบหลายขั้วอำนาจ ที่ถ่วงดุลการเป็นมหาอำนาจเดี่ยวของสหรัฐอเมริกา นโยบายใหม่นี้เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้รัสเซียสามารถสร้างมิตรมากมายเพื่อต่อรองอำนาจกับสหรัฐฯ ไม่ว่าจะเป็นจีนหรืออินเดีย เพราะหลักการนี้เป็นหลักการที่สร้างความมั่นคงให้กับโลกได้มากกว่า ดังที่อิกอร์ อีวานอฟ (Igor Ivanov) รัฐมนตรีต่างประเทศรัสเซียได้กล่าวไว้ว่า

“นโยบายต่างประเทศที่เราปฏิบัตินั้นมาจากความเชื่อพื้นฐานที่ว่า โลกที่มั่นคงจะต้องมีหลายขั้วอำนาจ โดยปราศจากการผูกขาดหรือโคเคนของชาติมหาอำนาจเดียว หรือกลุ่มของรัฐใดรัฐหนึ่งเพียงกลุ่มเดียว ซึ่งรัสเซียไม่ได้โคเคนเดียวในเส้นทางนี้ เพราะมันเป็นที่ยืนยันแล้วว่า ชาติส่วนใหญ่ต่างมีความประสงค์เดียวกัน ที่จะให้ระบบของโลกตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมและเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าพวกเขาทั้งหลายจะเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ แต่ก็ไม่มีใครเห็นด้วยกับการเป็นมหาอำนาจเดียว หรือความยิ่งใหญ่เดี่ยวของกลุ่มพันธมิตรทางการทหารเหล่านั้น”⁶⁶

เมื่อขึ้นศตวรรษใหม่ในปี ค.ศ. 2000 ภูมิภาคเอเชียโดยเฉพาะเอเชีย-แปซิฟิกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้กลายเป็นศูนย์กลางของโลกแทนที่ยุโรปและสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะมีมหาอำนาจทางเศรษฐกิจมากมายไม่ว่าจะเป็นจีน ญี่ปุ่น หรืออินเดีย โดยเฉพาะประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงขึ้นทุกปี ส่วนทางด้านการเมือง ความมั่นคงและความร่วมมือระหว่างประเทศนั้น เอเชียได้กลายเป็นศูนย์กลางของเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งมีองค์กรสำคัญๆ ได้แก่ องค์กรความร่วมมือทางเศรษฐกิจแห่งภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (APEC) สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) องค์กรความร่วมมือแห่งเชี่ยงไฮ้ (SCO) การประชุมสุดยอดผู้นำแห่งเอเชียตะวันออก (EAS) การประชุมสุดยอดผู้นำแห่งเอเชีย-ยุโรป (ASEM) องค์กรเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจและการค้าแล้ว ยังทำหน้าที่สร้างความมั่นคงในภูมิภาคและของโลกอีกด้วย อีกทั้งสหรัฐฯ จีนและชาติมหาอำนาจต่างๆ ก็ได้เข้าร่วมกับองค์กรเหล่านี้แล้ว ดังนั้น รัสเซียภายใต้การนำของปูตินจึงพยายามอย่างมากเพื่อเข้าไปเป็นสมาชิกองค์กรเหล่านี้ เพราะนั่นคือการสร้างความยอมรับรัสเซียในฐานะชาติมหาอำนาจของโลก และผลประโยชน์แห่งชาติที่รัสเซียไม่อาจปล่อยให้หลุดมือไปได้ ด้วยเหตุนี้ หลังจากได้รับตำแหน่ง ปูตินจึงได้เดินทางไปเยือนชาติเอเชียหลายชาติ ไม่ว่าจะเป็นจีน ญี่ปุ่น อินเดียหรือเกาหลีเหนือ นอกจากนี้ ปูตินยังได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของอาเซียน โดยรัสเซียมองว่าอาเซียนเป็นผู้มีอิทธิพลสูงสุดในการขับเคลื่อนการรวมกลุ่มในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก

การที่จะเข้าไปมีบทบาทในเอเชีย-แปซิฟิกได้อย่างเต็มตัวนั้น รัสเซียต้องมีเหตุผลดีพอที่จะแทรกตัวเข้าไปในภูมิภาคนี้ ดังนั้น ท่าทีของรัสเซียจากทัศนะของรัฐบาลและนักวิชาการในปัจจุบันจึงมองไปทางเดียวกัน โดยพยายามใช้ประเด็นปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่รัสเซียได้เปรียบอยู่แล้วเป็นตัวขับเคลื่อน กล่าวคือรัสเซียเป็นประเทศที่มีดินแดนอยู่ทั้งสองทวีปคือเอเชียและยุโรป โดยที่ในอดีตนั้นรัสเซียเริ่มต้นด้วยการนิยามตนเองว่าเป็นชาติยุโรป ต่อมาก็เปลี่ยนเป็นชาติมหาอำนาจแห่งยูเรเชียที่ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมต่อระหว่างเอเชียกับยุโรป แต่ล่าสุดรัสเซียได้นิยามตนเองใหม่ว่าเป็น

---

⁶⁶ Gennady Chufrin, **Russian perspective on ASEAN**. Institute of Southeast Asian Studies Publication, Singapore 2006, P 10.

ประเทศยูโร-เอเชีย-แปซิฟิก (Euro-Asia-Pacific)⁶⁷ ซึ่งถือว่ามีความหมายที่สำคัญและกว้างกว่าคำนิยามเดิมๆ ทั้งนี้เพราะการตีความใหม่นี้ได้เป็นเงื่อนไขสำคัญทำให้รัสเซียเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคนี้ได้อย่างเต็มตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในองค์กรสำคัญๆ ที่กล่าวไว้เบื้องต้น

เพื่อให้เป้าหมายของตนประสบความสำเร็จ รัสเซียได้ดำเนินนโยบายดังต่อไปนี้คือ (1) เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาคไซบีเรียและตะวันออกไกลก่อนปี ค.ศ. 2025 (2) ผลักดันให้เศรษฐกิจของรัสเซียกลายเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจในเอเชีย (3) เพิ่มบทบาทของรัสเซียโดยใช้ปัจจัยภูมิรัฐศาสตร์และภูมิเศรษฐศาสตร์ในการผลักดันตนเองเข้าสู่กระบวนการการรวมกลุ่มในภูมิภาค ซึ่งความพยายามของรัสเซียก็เริ่มสัมฤทธิ์ผลขึ้นแล้ว เพราะในปี ค.ศ. 2012 นี้ รัสเซียได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสุดยอดผู้นำ APEC ที่เมืองวลาดิวอสต็อก ซึ่งเป็นเมืองท่าชายฝั่งของตนในมหาสมุทรแปซิฟิก อันเป็นการตอกย้ำว่ารัสเซียเป็นชาติเอเชีย-แปซิฟิกด้วยเช่นกัน (4) รัสเซียได้ประเมินอำนาจของตนในเอเชีย-แปซิฟิกไว้ว่า นอกจากเป็นผู้ถ่วงดุลที่สำคัญแล้ว ยังจะเป็นผู้กำประกันความมั่นคงด้านพลังงานในเอเชีย โดยจะส่งมอบพลังงานหลักให้แก่ภูมิภาคนี้ผ่านดินแดนไซบีเรียและตะวันออกไกลของตนเอง และ (5) รัสเซียพยายามผลักดันตนเองด้วยการเป็นผู้ส่งมอบอาวุธที่สำคัญให้แก่ประเทศในเอเชียอีกด้วย

ส่วนประเทศเอเชีย-แปซิฟิกก็เห็นความสำคัญของรัสเซียในหลายๆ มิติเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็น ผู้รับประกันความมั่นคงทางการเมืองหรือพลังงานในภูมิภาค และถึงแม้ว่าทั้งสองฝ่ายจะเห็นความสำคัญของกันและกันมากขึ้น แต่ความเกี่ยวข้องกันของทั้งสองฝ่ายกลับมีไม่มากนัก เพราะเศรษฐกิจของรัสเซียยังยึดติดอยู่กับยุโรปและชาติตะวันตกมากกว่า อย่างไรก็ตาม แนวโน้มการค้าระหว่างรัสเซียกับเอเชียก็เริ่มสูงขึ้นกว่าครั้ง โดยในปี ค.ศ. 2010 มูลค่าการค้าระหว่างรัสเซียกับจีน ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้อยู่ที่ 57.24 และ 17 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ตามลำดับ⁶⁸

สำหรับนโยบายต่างประเทศรัสเซียต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น แตกต่างจากอดีตในช่วงสงครามเย็น ที่ใช้อุดมการณ์ทางการเมืองเป็นตัวกำหนด ซึ่งในอดีตสหภาพโซเวียตจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศสังคมนิยม ได้แก่ เวียดนาม ลาวและกัมพูชา ในขณะที่กับประเทศเสรีประชาธิปไตยนั้นมีความเกี่ยวข้องกันน้อยมาก จนสิ้นสุดสงครามเย็นทั้งสองฝ่ายจึงมีปฏิสัมพันธ์กันอีกครั้งภายใต้กรอบความร่วมมือของ ASEAN, ARF และ APEC แต่ความสัมพันธ์แบบทวิภาคีโดยเฉพาะการค้าระหว่างกันยังน้อยมาก เมื่อถึงสมัยปูตินเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้การรวมกลุ่มของชาติอาเซียนได้กลายเป็นภูมิภาคที่รัสเซียให้ความสำคัญมากที่สุดภูมิภาคหนึ่งในเอเชีย ทั้งนี้เพราะอาเซียน ได้กลายเป็นผู้สร้างความร่วมมือ และเป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการรวมกลุ่มในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ซึ่งรัสเซียต้องการการ

⁶⁷ Nikonov VA Rossisky strategiy maneuver, p.89.

⁶⁸ <http://worldfinancereview.com/Sept%202011/26.pdf>

สนับสนุนจากอาเซียนอย่างมาก เพื่อให้สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์กรสำคัญในภูมิภาคนี้ได้ โดยอาศัยความเป็นคู่สัญญากับรัสเซียเป็นเวทีในการผลักดัน

เมื่อปูตินเข้าสู่ตำแหน่งประธานาธิบดีในปี ค.ศ.2000 เขาได้เร่งความสัมพันธ์กับอาเซียนมากขึ้น จนรัสเซียได้รับรองสนธิสัญญาแห่งมิตรภาพและความร่วมมือแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือแอทีก (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia: TAC) ของอาเซียนในปี ค.ศ. 2004 การรับรองเอกสารดังกล่าวถือเป็นการยอมรับหลักการและข้อปฏิบัติต่างๆ ของอาเซียนโดยไม่มีเงื่อนไข และหลังจากนั้นมาความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่ายก็ดีขึ้นมาก จนมีการประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างกันในทุกๆ ระดับ นอกจากนี้ รัสเซียยังได้รับการเชิญชวนให้เข้าร่วมประชุมต่างๆ ที่อาเซียนเป็นผู้ริเริ่มขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนกับรัฐมนตรีต่างประเทศคู่เจรจา (Post Ministerial Conference) การประชุมรัฐมนตรีกลาโหม และรวมไปถึงการประชุมสุดยอดผู้นำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครั้งแรก

ต่อมาในปี ค.ศ. 2005 ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับรัสเซียได้ขยับเข้าใกล้ขีดสูงสุดเมื่อมีการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน-รัสเซียครั้งแรก (ASEAN-Russia summit) ขึ้นที่กัวลาลัมเปอร์ โดยประธานาธิบดีปูตินได้เข้าร่วมการประชุมนี้ด้วย ซึ่งระหว่างการประชุมรัสเซียได้นับย้ำบทบาทของตนในการรักษาความมั่นคงและสันติภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และส่งเสริมบทบาทของอาเซียนในภูมิภาคและความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกัน นอกจากนี้ ทั้งสองฝ่ายยังได้ลงนามในแผนการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกัน (CPA) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2005-2015 โดยมี กรอบความตกลงที่กว้างขวางและครอบคลุมประเด็นสำคัญๆ ต่อไปนี้

1. ความร่วมมือทางด้านการเมืองและความมั่นคง
2. ความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติ
3. ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ ที่ส่งเสริมการค้าการลงทุน อุตสาหกรรม พลังงาน การคมนาคม การเงิน และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
4. ความร่วมมืออื่นๆ ที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การโทรคมนาคม การรับมือภัยพิบัติจากธรรมชาติ การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การส่งเสริมความเข้าใจในวัฒนธรรมระหว่างกัน การท่องเที่ยวและกีฬา และความมั่นคงด้านอาหารร่วมกัน⁶⁹

ต่อมาในปี ค.ศ. 2006 ปูตินได้รับเชิญจากประธานาธิบดีมาเลเซีย ดร.มหาเธร์ มูฮัมหมัด (Mahathir Mohamad) ให้เข้าร่วมการประชุมสุดยอดผู้นำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครั้งที่ 1 (EAS) ซึ่งเป็นองค์กรความร่วมมือใหม่ที่เน้นเรื่องคุณธรรม

---

⁶⁹ <http://www.aseansec.org/18073.htm>

และความมั่นคงในภูมิภาค เดิมทีนั้นมาเลเซียต้องการให้มีแค่ประเทศอาเซียนกับจีน ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้เท่านั้น แต่ในที่สุดก็มีสมาชิกเพิ่มอีก 3 ประเทศคือ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์และอินเดีย มาเลเซียในขณะนั้นเกิดความไม่พอใจที่ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ซึ่งเป็นพันธมิตรที่สนิทสนมกับสหรัฐอเมริกา ได้เข้าร่วมในการประชุม จึงได้เสนอให้รัสเซียเป็นสมาชิกการประชุมนี้เช่นกัน และทางปูตินเองก็มีความคาดหวังอย่างมากที่จะได้เป็นสมาชิกใหม่ในองค์กรนี้ แต่ท้ายที่สุดแล้วรัสเซียถูกปฏิเสธ ด้วยข้ออ้างที่ว่ามีความใกล้ชิดกับอาเซียนน้อยเกินไป ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วเป็นที่เข้าใจกันได้ว่าหลายๆ ประเทศ โดยเฉพาะพันธมิตรของสหรัฐฯ เช่นญี่ปุ่นและออสเตรเลีย กลัวว่าการเข้ามาของรัสเซีย จะทำให้ดุลอำนาจในองค์กรใหม่นี้เปลี่ยนไป อย่างไรก็ตาม ท้ายที่สุดแล้วในการประชุมสุดยอดผู้นำเอเชียตะวันออกครั้งที่ 6 ในปี ค.ศ. 2011 ที่บาหลี รัสเซียก็ได้เข้าเป็นสมาชิกพร้อมกับสหรัฐฯ ทั้งนี้เพราะชาดอาเซียนเห็นแล้วว่ารัสเซียมีความจำเป็นอย่างมากต่อความอยู่รอดขององค์กรใหม่นี้ ซึ่งปัจจุบัน EAS เป็นเวทีที่มีความสำคัญมาก ที่ทั้งสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาชนจีนและรัสเซีย ต่างใช้ประโยชน์เพื่อระงับข้อพิพาทกรณีหมู่เกาะสแปรตลีย์และพาราเซลในทะเลจีนใต้

นโยบายต่างประเทศในสมัยประธานาธิบดีมิตรี เมดเวเดฟ (Dmitry Medvedev)

ประธานาธิบดีเมดเวเดฟได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศตามแนวทางของปูติน และให้ความสำคัญกับอาเซียนเป็นอย่างมาก ซึ่งรัสเซียภายใต้การนำของเขานั้นได้มีนโยบายที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากกว่าเดิม โดยได้เน้นย้ำบทบาทของอาเซียนในหลายมิติดังต่อไปนี้คือ

1. อาเซียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการรวมกลุ่มในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ที่ก่อตั้งขึ้นภายใต้เงื่อนไขของดุลแห่งอำนาจ เพื่อให้ประเทศนอกภูมิภาคเคารพและปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมกัน และอาเซียนประสบความสำเร็จอย่างมากในการรวมกลุ่มนี้ ดังที่ประธานาธิบดีเมดเวเดฟเคยกล่าวไว้ว่า “อาเซียนมีประสิทธิภาพอย่างมากในการเป็นหุ้นส่วนกับประเทศและองค์กรต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมืออย่างกว้างขวาง และธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก รัสเซียมองเห็นความสัมพันธ์ของตนเองกับอาเซียนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในภูมิภาคนี้”⁷⁰ จากข้อความนี้เห็นได้ชัดว่าเมดเวเดฟเข้าใจดีถึงบทบาทของอาเซียนที่เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้รัสเซียได้เข้าเป็นสมาชิกองค์กรความร่วมมือต่างๆ ของภูมิภาคนี้ ไม่ว่าจะเป็น ARF APEC ASEAN หรือ EAS และล่าสุดการสนับสนุนจากอาเซียนให้รัสเซียเป็นสมาชิกใหม่ที่สำคัญอีกองค์กรหนึ่งก็คือ ASEM ซึ่งรัสเซียจะได้เข้าร่วมเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 2012 นี้

---

⁷⁰ Dmitry Medvedev address to the readers of international affairs journal, p.5.

2. การรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนในปี ค.ศ. 2015 ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ของภูมิภาค ที่อาเซียนกำลังจะกลายเป็นศูนย์กลางในทุกๆ ด้าน ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจที่หลายๆ ประเทศจับตามอง ดังที่รัฐมนตรีต่างประเทศรัสเซียเซอร์เกย์ ลาฟรอฟ (Sergey Lavrov) ได้กล่าวไว้ว่า “อาเซียนกำลังสร้างบทบาทของตนเองขึ้นมาใหม่ในระบบโลกหลายขั้ว และเป็นผู้สร้างความเข้มแข็งให้กับกระบวนการรวมกลุ่มในภูมิภาค โดยกำลังกลายเป็นศูนย์กลางอำนาจใหม่ของเอเชีย-แปซิฟิก”⁷¹ ขนาดของเศรษฐกิจอาเซียนจะมีผลอย่างมากต่อเศรษฐกิจของรัสเซียในอนาคต ทั้งนี้เพราะเมื่ออาเซียนรวมตัวกันเป็นประชาคมแล้ว ภูมิภาคนี้จะกลายเป็นตลาดที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นลำดับที่ 9 ของโลก โดยมีประชากรรวมกันกว่า 600 ล้านคน⁷² ซึ่งรัสเซียมองเห็นว่าทั้งสองฝ่ายมีผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่สอดคล้องกัน กล่าวคือรัสเซียมีอาวุธ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และพลังงานที่สามารถตอบสนองความต้องการของอาเซียนได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือเมื่อปี ค.ศ. 2010 ประเทศเวียดนามได้กลายเป็นชาติแรกของอาเซียนที่ได้ลงนามให้บริษัทโรงไฟฟ้านิวเคลียร์โรซาตอม (Rosatom) ของรัสเซียสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ถึง 2 แห่ง⁷³

นอกจากนี้ อาเซียนยัง仍是ศูนย์กลางสำคัญในการผลิตชิ้นส่วนอุตสาหกรรม รวมไปถึงการเป็นจุดหมายปลายทางสำหรับการท่องเที่ยวที่ชาวรัสเซียชอบมากที่สุดอีกด้วย จากตัวอย่างสถิติการเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยวรัสเซียในประเทศไทยโดยเปรียบเทียบระหว่างปี ค.ศ. 2010 กับ ค.ศ. 2011 พบว่ามีการเติบโตถึง 195% โดยเพิ่มจาก 264,046 คนในปี ค.ศ. 2010 เป็น 780,323 คนในปี ค.ศ. 2011⁷⁴ ยิ่งไปกว่านั้น ในสายตารัสเซียแล้ว อาเซียนในอนาคตจะเป็นแหล่งสินค้าเกษตรกรรมที่มีบทบาทอย่างมากต่อความมั่นคงด้านอาหารของรัสเซียและโลกอีกด้วย

ในทางกลับกัน รัสเซียเข้าใจสถานะของตนเองดีว่าอาเซียนต้องการอะไรจากตน ซึ่งโดยหลักแล้วมีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. อาเซียนมองรัสเซียเป็นผู้ถ่วงดุลอำนาจกับมหาอำนาจนอกภูมิภาคที่เข้ามามีอิทธิพลในเอเชีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งระบบดุลแห่งอำนาจนั้นถือว่ามีความสำคัญมากต่ออาเซียน การได้รัสเซียเข้ามาถ่วงดุลจีนและสหรัฐอเมริกา นั้นช่วยทำให้อาเซียนทำงานและต่อรองได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้เพราะมีหลายประเด็นที่อาเซียนเองก็ลำบากใจในการต่อรองกับทั้งสองประเทศ เช่น กรณีข้อพิพาทเรื่องดินแดนหมู่เกาะสแปรตลีย์และพาราเซลกับจีนในทะเลจีนใต้ หรือกรณีการเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในพม่าของสหรัฐฯ เป็นต้น

---

⁷¹ Sergey Lavrov, **Russia and ASEAN can achieve a great deal together**, Publishing Center of RAINP (Russia) 2010, p. 10.

⁷² http://eeas.europa.eu/delegations/indonesia/index_en.htm

⁷³ http://www.raspp.ru/novosti/eurasia-news/rossiya_postroit_pervuyu_a_s_v_yugo-vostochnoj_azii/

⁷⁴ http://tourest.ru/publ/statistika_turizma_2011

2. อาเซียนมองรัสเซียเป็นผู้รับรองความมั่นคงทางด้านพลังงานในอนาคต โดยปัจจุบันรัสเซียได้ใช้เรื่องพลังงานเป็นเครื่องมือทางการทูตที่สำคัญ เพื่อต่อรองและผูกขาดกับประเทศและภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก ทั้งนี้โดยผ่านบริษัทยักษ์ใหญ่ของรัฐบาลตน เช่น รอสเนฟ (Rosneft) และก๊าซโพรม (Gasprom) รวมไปถึงยูโคส (Ukos) ซึ่งสิ่งนี้ใช้ได้ผลดีมากกับทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพราะเป็นเครื่องมือเดียวที่รัสเซียสามารถใช้แข่งขันกับชาติอื่น เช่น จีน สหรัฐฯ และญี่ปุ่นที่มีบทบาททางเศรษฐกิจต่ออาเซียนเป็นอย่างมากแน่นอนว่าเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วของอาเซียนจำเป็นต้องใช้พลังงานมหาศาลในการขับเคลื่อน ดังนั้น ผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายจึงตรงกัน

แม้ว่าความสัมพันธ์รัสเซีย-อาเซียนในช่วงหลังจะใกล้ชิดกันมาก แต่ทางด้านเศรษฐกิจนั้นกลับมีความเกี่ยวโยงกันน้อยมาก โดยแม้ว่ามูลค่าการค้าของทั้งสองฝ่ายจะเพิ่มขึ้น แต่เมื่อเปรียบเทียบกับคู่ค้าอื่นๆ แล้ว มูลค่าการค้าถือว่ายังน้อยมาก โดยอยู่ที่ 10 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เท่านั้น ในขณะที่มูลค่าการค้าของอาเซียนกับจีน ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้นั้นมีมูลค่าสูงถึง 178.2 159 และ 74.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ตามลำดับ⁷⁵ ซึ่งรัสเซียก็พยายามแก้ปัญหานี้โดยการก่อตั้งกองทุนรัสเซีย-อาเซียนขึ้นเพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างกัน นอกจากนี้ ในการประชุมสุดยอดอาเซียน-รัสเซีย ครั้งที่ 2 ที่ซานฮวนเมื่อปี ค.ศ. 2010 ประธานาธิบดีเมเดเวเดฟก็ได้เน้นให้มีแผนสำหรับการค้าและการลงทุนเพิ่มมากขึ้น รวมไปถึงทางด้านพลังงาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอีกด้วย

ในส่วนของการสัมพันธ์แบบทวิภาคีนั้น รัสเซียมีความสัมพันธ์กับชาติอาเซียนในหลายมิติ จึงทำให้รัสเซียมีโอกาสและบทบาทอย่างมากในการพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเหล่านี้ในอนาคต โดยสามารถแบ่งประเด็นความสัมพันธ์ออกเป็นรายประเทศดังต่อไปนี้

ในสมัยจักรวรรดิรัสเซียนั้น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคที่ห่างไกล โดยรัสเซียไม่มีผลประโยชน์หรือความเกี่ยวข้อง กับภูมิภาคนี้เลย อีกทั้งเจ้าอาณานิคมอื่นๆ ก็ได้ยึดครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ก่อนแล้ว จวบจนสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 19 เมื่อรัสเซียได้สร้างทางรถไฟสายทรานไซบีเรียขึ้น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงกลายเป็นภูมิภาคที่มีความสำคัญในฐานะเส้นทางเดินเรือสำคัญของรัสเซีย เพื่อใช้สำหรับส่งวัสดุ และกำลังคนสำหรับการก่อสร้างทางรถไฟจากทะเลดำไปยังท่าเรือที่เมืองวลาดิวอสต็อกเท่านั้น โดยช่วงสมัยดังกล่าวจักรวรรดิรัสเซียมีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างยิ่ง

1. ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศนี้มีความเกี่ยวข้องกับรัสเซียตั้งแต่ปี ค.ศ. 1820 เมื่อมีการเปิดสถานกงสุลรัสเซียที่กรุงมะนิลา⁷⁶ ต่อมาในสมัยโชเวียต ความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายขาดกันโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะฟิลิปปินส์ได้เป็นพันธมิตรที่เหนียวแน่นกับสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านสหภาพโซเวียตในช่วงสงครามเย็น การสถาปนาความสัมพันธ์

⁷⁵ International affairs, **Russia and ASEAN can achieve a great deal together**, Publishing Center of RAINP (Russia) 2010, p 12.

⁷⁶ <http://www.mb.com.ph/articles/290039/philippines-russia>

ทางการทูตเริ่มขึ้นอีกครั้งในปี ค.ศ. 1976 และในการฉลองความสัมพันธ์ครบรอบ 30 ปีเมื่อปี ค.ศ. 2006 ที่ผ่านมา ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงที่จะร่วมมือกันในหลายๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยว โดยเฉพาะความร่วมมือทางด้านพลังงานนั้น ฟิลิปปินส์ได้ให้ความเห็นว่า รัสเซียกำลังวางโครงสร้างพื้นฐานสำคัญเพื่อให้ตนเองเป็นผู้ป้อนพลังงานให้เอเชีย และกำลังพิจารณาที่จะสร้างโรงกลั่นน้ำมันและสถานีน้ำมันในฟิลิปปินส์ เพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁷⁷

2. ประเทศสิงคโปร์ ประเทศนี้มีความสัมพันธ์กันยาวนานตั้งแต่การจัดตั้งสถานกงสุลรัสเซียที่สิงคโปร์ในปี ค.ศ. 1890⁷⁸ โดยเป็นสถานที่สำคัญในการต้อนรับเสด็จซาร์นิโคลัสที่ 2 ระหว่างการเดินทางไปเปิดเส้นทางรถไฟสายทรานไซบีเรียที่เมืองวลาดิวอสต็อก ซึ่งในขณะนั้นสิงคโปร์ยังอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษอยู่ จนเมื่อรัสเซียเปลี่ยนสภาพเป็นสหภาพโซเวียต ทั้งสองฝ่ายจึงได้ตัดความสัมพันธ์ทางการทูต และกลับมาผูกมิตรกันใหม่ในปี ค.ศ. 1968 แม้ว่าสิงคโปร์ในปัจจุบันจะเป็นพันธมิตรที่เหนียวแน่นของสหรัฐฯ แต่ความสัมพันธ์กับรัสเซียก็ดีขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะเมื่อมีการจัดประชุมว่าด้วยเรื่องการเมืองรัสเซีย-สิงคโปร์ขึ้นในปี ค.ศ. 2009 (Russian-Singapore Political Dialogue) ซึ่งการประชุมครั้งนี้ ทั้งประธานาธิบดีเมดเวเดฟและนายกรัฐมนตรีปูตินได้เข้าร่วมการประชุมด้วย ผลของการประชุมนี้ทั้งสองฝ่ายได้เน้นย้ำให้มีการพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลสิงคโปร์และรัสเซียขึ้น เพื่อส่งเสริมความร่วมมือในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการค้า การลงทุน วิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยี และล่าสุดก็ได้มีการจัดการประชุมนักธุรกิจรัสเซียและสิงคโปร์ขึ้น ในปี ค.ศ. 2011 ที่ผ่านมา ซึ่งรัสเซียก็ได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมากที่จะศึกษาความสำเร็จทางเศรษฐกิจของสิงคโปร์ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาเศรษฐกิจและการค้าของตน

3. ประเทศไทย ประเทศนี้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันเมื่อปี ค.ศ. 1897 ทั้งนี้เพราะสยามในขณะนั้นต้องการให้รัสเซียได้เข้ามาถ่วงดุลอำนาจของอังกฤษและฝรั่งเศส ที่ต้องการแบ่งสยามออกเป็นสองส่วนเพื่อให้เป็นรัฐกันชนในอินโดจีนในขณะนั้น ต่อมา ความสัมพันธ์ได้ขาดหายไปในช่วงสมัยสหภาพโซเวียต เพราะทั้งสองฝ่ายมีอุดมการณ์แตกต่างกัน ความสัมพันธ์กลับมาเฟื่องฟูอีกครั้งหลังสงครามเย็น เมื่อทั้งสองฝ่ายมีการเยือนระดับประมุขของประเทศระหว่างกัน ซึ่งก็คือการเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการของประธานาธิบดีปูตินในปี ค.ศ. 2003 และการเยือนรัสเซียของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในปี ค.ศ. 2007 อันถือเป็นการเยือนในระดับผู้นำระหว่างกันในรอบร้อยปี และเป็นการเยือนเพื่อเฉลิมฉลองความสัมพันธ์ไทย-รัสเซียครบรอบ 110 ปีอีกด้วย สำหรับความเกี่ยวข้องทางเศรษฐกิจนั้น มูลค่าการค้าของทั้งสองฝ่ายในปี ค.ศ. 2008 สูงถึง 2.11 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ โดยไทยได้กลายเป็นคู่ค้า

⁷⁷ <http://www.hulqi.com/19482/russia-considers-building-oil-refinery-storage-in-philippines-ambassador>

⁷⁸ http://www.singapore.mid.ru/index_eng.htm

รายใหญ่ที่สุดของรัสเซียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งรัสเซียเป็นผู้ส่งออกแร่ธาตุและพลังงานให้ไทย ในขณะที่ไทยก็เป็นผู้ส่งออกชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์และสินค้าเกษตร⁷⁹

นอกจากนี้ ไทยยังเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่ชาวรัสเซียเข้ามามากที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย ทางด้านการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวิชาการและวัฒนธรรมนั้น ทั้งสองฝ่ายได้สนับสนุนร่วมกันเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับรัสเซียในประเทศไทยโดยมหาวิทยาลัยสำคัญของประเทศถึง 3 แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยรามคำแหง นอกจากนี้ กองทุนรูดกีมีร์ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมวัฒนธรรมรัสเซียในต่างประเทศ ซึ่งอยู่ภายใต้รัฐบาลรัสเซีย ก็ได้เปิดศูนย์รัสเซียที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2012⁸⁰ ในขณะเดียวกันเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม ค.ศ. 2012 ณ มหาวิทยาลัยแห่งรัฐเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ประเทศรัสเซียก็ได้เปิดห้องไทยแห่งแรกขึ้นในรัสเซีย เพื่อเป็นแหล่งความรู้และศึกษาประเทศไทย โดยที่ห้องดังกล่าวมีขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการฉลองความสัมพันธ์ 115 ปีระหว่างไทยกับรัสเซีย⁸¹

4. ประเทศพม่า ประเทศนี้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1948 ซึ่งโซเวียตถือเป็นชาติแรกๆ ที่สนับสนุนการได้รับเอกราชของพม่าจากอังกฤษ และหลังจากนั้นก็มีการเยือนแลกเปลี่ยนกันในระดับสูง เช่นการเยือนสหภาพโซเวียตของอู๋ (U Nu) อดีตนายกรัฐมนตรีของพม่าในปี ค.ศ. 1955 และการเยือนพม่าของนิคิตา ครุสชอฟ (Nikita Khrushchev) ถึงสองครั้งในปี ค.ศ. 1955 และ ค.ศ. 1960 ซึ่งในขณะนั้นทั้งสองฝ่ายมีการค้าที่ดีระหว่างกัน โดยพม่าส่งข้าวให้สหภาพโซเวียตเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับอาวุธ นอกจากนี้ โซเวียตยังช่วยเหลือด้านสังคม ไม่ว่าจะเป็นการสร้างมหาวิทยาลัยทางด้านเทคโนโลยีในกรุงย่างกุ้ง หรือโรงพยาบาลในรัฐฉานให้พม่าอีกด้วย หลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายสะดุดหยุดลง โดยรัสเซียประสบปัญหาภายใน ส่วนพม่าเองก็ปิดตัวเองจากโลกภายนอกและเข้าหาประเทศจีนมากขึ้น

ต่อมา สมัชชาของปุนดินที่มุ่งนโยบายสู่เอเชีย และส่งเสริมระบบโลกหลายขั้วที่ต่อต้านการเป็นมหาอำนาจเดี่ยวของสหรัฐฯ ทำให้พม่าให้การสนับสนุนรัสเซียอย่างมาก เพราะรัสเซียได้ตอบสนองความมั่นคงของพม่า และเคยช่วยพม่าในการออกเสียงยับยั้งมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ที่ต้องการคว่ำบาตรพม่าในปี ค.ศ. 2007 ความช่วยเหลือของรัสเซียและการไม่แทรกแซงกิจการภายในพม่า ทำให้ทัศนคติของพม่าต่อรัสเซียเต็มไปด้วยความเป็นมิตร ซึ่งรัสเซียมองเห็นโอกาสที่จะเข้าไปร่วมมือกับพม่าได้ง่ายกว่าชาติตะวันตก ปัจจุบัน รัสเซียได้พยายามเข้าไปร่วมมือกับพม่าทั้งทางด้านอาวุธ พลังงาน เหมืองแร่ และระบบสาธารณสุขโลก โดยเฉพาะประเด็นทางด้านพลังงานนั้น

⁷⁹ <http://www.thailand.mid.ru/trade.html>

⁸⁰ <http://www.ruskiymir.ru/ruskiymir/ru/magazines/archive/2012/03/article0005.html?print=true>

⁸¹ <http://www.tv100.ru/news/v-spgu-otkrylsya-pervyy-v-rossii-tayskiy-kabinet-58440/>

ในปี ค.ศ. 2007 รัสเซียและพม่าได้ตกลงกันที่จะสร้างศูนย์วิจัยนิวเคลียร์ร่วมกันในพม่า โดยรัสเซียเป็นผู้รวบรวมผู้เชี่ยวชาญชาวพม่ากว่า 300 คน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ในอนาคต นอกจากนี้ สำหรับรัสเซียแล้ว พม่าคือสะพานเศรษฐกิจที่เชื่อมระหว่างเอเชียใต้กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย

5. ประเทศเวียดนาม ประเทศนี้มีความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 ซึ่งรัสเซียได้เข้าไปช่วยเหลือทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยทางด้านการเมืองนั้น สหภาพโซเวียตได้เข้าไปตั้งฐานทัพที่อ่าวคัมรานห์ (Cam Ranh Bay) ซึ่งเป็นฐานทัพที่สร้างความมั่นคงให้กับเวียดนามตลอดช่วงสงครามเย็น ส่วนทางด้านเศรษฐกิจ โซเวียตได้เข้าไปสร้างระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ให้มากมาย ที่นับว่าสำคัญที่สุดและยังมีต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันคือบริษัทชุดเจาะน้ำมันและก๊าซเวียตซอโฟเปโตร (Vietsovpetro) ในเวียดนาม ซึ่งแต่ละปีสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจมหาศาลให้แก่ทั้งสองประเทศ ทางด้านสังคมนั้น สหภาพโซเวียตได้ส่งเสริมให้ชาวเวียดนามไปศึกษาต่อที่สหภาพโซเวียต ซึ่งจนถึงปัจจุบันจำนวนนักศึกษาชาวเวียดนามในรัสเซียมีมากถึง 4,000 คน⁸²

หลังจากการล่มสลายของโซเวียตในช่วงแรกนั้น รัสเซียแทบไม่ได้ให้ความสำคัญกับเวียดนามเลย จนในปี ค.ศ. 2001 ประธานาธิบดีปูตินจึงได้เดินทางไปเยือนเวียดนามอย่างเป็นทางการ และเป็นการเยือนประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นครั้งแรกอีกด้วย การไปเยือนของปูตินครั้งนี้เพื่อเฉลิมฉลองความสัมพันธ์ครบรอบ 50 ปี เวียดนาม-รัสเซีย โดยได้มีการลงนามในหลักการความเป็นหุ้นส่วนร่วมกันทางยุทธศาสตร์ระหว่างเวียดนามและรัสเซีย (Joint Declaration on a Vietnam-Russia Strategic Partnership)⁸³ ทั้งนี้เพราะเวียดนามหวังพึ่งให้รัสเซียเข้าไปช่วยต่อต้านการแย่งกร้าวของจีนในทะเลจีนใต้ที่มีมากขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่รัสเซียมองเวียดนามเป็นพันธมิตรที่เหนียวแน่นที่สุดในการส่งเสริมบทบาทของตนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

หลังการเยือนของปูตินครั้งนั้นได้ทำให้ความใกล้ชิดแบบสหภาพเก่าในสมัยสหภาพโซเวียตกลับคืนมาอีกครั้ง ซึ่งเป็นผลให้มีการเยือนแลกเปลี่ยนระดับสูงของรัฐบาลมากขึ้นต่อมา โดยปูตินได้เยือนเวียดนามอีกครั้งในการประชุมสุดยอดผู้นำเอเปก ซึ่งเวียดนามเป็นเจ้าภาพในปี ค.ศ. 2006 ส่วนความสัมพันธ์ด้านอาวุธนั้น เวียดนามได้ซื้อเครื่องบินรบและเรือดำน้ำจากรัสเซียเพื่อไว้ต่อรองอำนาจกับจีนในทะเลจีนใต้ ต่อมาในปี ค.ศ. 2010 เวียดนามได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสุดยอดอาเซียน-รัสเซียครั้งที่ 2 ซึ่งครั้งนี้ประธานาธิบดีเมดเวเดฟและผู้นำเวียดนามได้เจรจาวิภาคี โดยมีการลงนามตกลงสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ให้เวียดนาม 2 แห่ง⁸⁴ ส่วนมูลค่าการค้าระหว่างกันอยู่ที่ปีละประมาณ 1.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ นอกจากนี้ รัสเซียยังสนใจธุรกิจโทรคมนาคมของเวียดนามอีกด้วย

⁸² <http://www.mofa.gov.vn/en/nr040807104143/nr040807105001/ns050128090140>

⁸³ <http://vovworld.vn/en-US/Current-Affairs/Vietnam-Russia-boost-strategic-partnership/98025.vov>

⁸⁴ http://sofiaecho.com/2010/11/01/985147_russian-president-signs-nuclear-plant-deal-with-vietnam

6. ประเทศลาว ประเทศนี้มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัสเซียตั้งแต่สมัยสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1960 โดยโซเวียตได้ให้ความช่วยเหลือลาวมากมาย เนื่องจากเป็นชาติที่อยู่ในค่ายสังคมนิยมเหมือนกัน ความช่วยเหลือที่สำคัญของโซเวียต ได้แก่ การค้าและการสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ โดยเฉพาะการสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังน้ำในลุ่มน้ำโขง ปัจจุบัน รัสเซียยังได้เข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องพลังงาน การคมนาคมและการสื่อสาร และถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายจะมีไม่มากนัก แต่รัสเซียก็มองลาวในฐานะเป็นผู้สนับสนุนรัสเซียในเวทีระหว่างประเทศ

7. ประเทศกัมพูชา ประเทศนี้ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันในปี ค.ศ. 1983 ส่วนความร่วมมือระหว่างกันก็มีลักษณะเช่นเดียวกับลาว แต่ไม่ได้ใกล้ชิดมากนัก โดยกัมพูชาเป็นฝ่ายนำเข้าสินค้าแร่และสินค้ากลุ่มพลังงาน ในขณะที่รัสเซียนำเข้ายางพารา

นอกจากรัสเซียจะเป็นผู้ต่อต้านระบบอำนาจเดียวที่สหรัฐอเมริกาเข้าไปมีบทบาทเป็นอย่างมาก และมักทำอะไรตามอำเภอใจโดยไม่ฟังคำคัดค้านจากประชาคมโลก ดังเช่นกรณีบุกโจมตีสหรัฐแล้ว ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีสองประเทศสำคัญที่ต่อต้านสหรัฐอย่างแข็งขัน นั่นก็คืออินโดนีเซียและมาเลเซีย โดยทั้งสองประเทศในฐานะประเทศมุสลิมต่างมองว่า สหรัฐฯ ไม่ได้ให้ความเคารพและเป็นมิตรแก่ศาสนาอิสลามและมุสลิมทั่วโลก ดังนั้น ทั้งสองประเทศจึงตอบโต้สหรัฐด้วยการกระชับความสัมพันธ์ที่ดีกับรัสเซีย

8. ประเทศมาเลเซีย ประเทศนี้มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหภาพโซเวียตตั้งแต่ปี ค.ศ. 1967 ต่อมาในปี ค.ศ. 1972 จึงมีการลงนามความร่วมมือทางการค้าและเทคโนโลยี แต่ก็ไม่ได้สร้างความใกล้ชิดกันมากนัก ทั้งนี้เพราะมีอุปสรรคด้านอุดมการณ์ที่ต่างกัน และสถานการณ์ความสัมพันธ์ก็ยังย่ำแย่ลงอีกเมื่อมาเลเซียประกาศสนับสนุนอัฟกานิสถาน ในเหตุการณ์ที่สหภาพโซเวียตโจมตีสถานใน ปัจจุบัน นับว่าความสัมพันธ์ดีขึ้นมาก โดยเริ่มตั้งแต่สมัยนายกรัฐมนตรี ดร.มหาเธร์ มูฮัมหมัด เมื่อเขาได้เดินทางไปเยือนรัสเซียอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 2002 และกล่าวชื่นชมรัสเซียในฐานะผู้ต่อต้านการแทรกแซงต่างๆ ของสหรัฐฯ และตะวันตก หลังจากนั้น ในปี ค.ศ. 2005 เมื่อมาเลเซียได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสุดยอดผู้นำรัสเซีย-อาเซียนครั้งที่ 1 ดร.มหาเธร์ได้พยายามอย่างมากที่จะผลักดันให้รัสเซียเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกๆ องค์กรของเอเชีย-แปซิฟิกเพื่อต่อต้านสหรัฐฯ ซึ่งในปีเดียวกันนั้น การประชุมสุดยอดผู้นำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จัดขึ้นที่กัวลาลัมเปอร์ด้วยเช่นกัน ประธานาธิบดีปูตินจึงได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมครั้งนั้น และได้เสนอตัวเข้าเป็นสมาชิก แต่ท้ายที่สุดก็ถูกปฏิเสธไป ส่วนความร่วมมือทางการค้านั้น ทั้งสองฝ่ายมีมูลค่าการค้าสูงถึงปีละประมาณ 1.9 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ โดยสินค้าส่งออกของรัสเซียส่วนใหญ่คือพวกวัตถุดิบและเคมีภัณฑ์ ในขณะที่รัสเซียนำเข้าสินค้าเกษตร โดยเฉพาะน้ำมันปาล์มจากมาเลเซีย⁸⁵ อีกด้านหนึ่งที่ถือว่าใกล้ชิดกันมากก็

⁸⁵ http://www.malaysia.mid.ru/relat_e.html

คือความร่วมมือด้านอวกาศ ซึ่งในปี ค.ศ. 2007 รัสเซียได้ส่งนักบินอวกาศชาวมาเลเซียออกไปนอกโลกเป็นคนแรก เพื่อช่วยพัฒนาเทคโนโลยีด้านอวกาศของมาเลเซีย

9. ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศนี้ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1950 โดยความสัมพันธ์ในช่วงแรก ประธานาธิบดีซูการ์โน (Sukarno) มีความใกล้ชิดมากถึงขนาดเดินทางไปเยือนมอสโกอย่างเป็นทางการ และเลขาธิการพรรคของสหภาพโซเวียตในสมัยต่อมาอย่าง นิกิตา ครุสชอฟก็ได้เดินทางไปเยือนจาร์กาต้าด้วยเช่นกัน แต่ความสัมพันธ์ได้ย่ำแย่ลงเมื่อนายพลซูฮาร์โต (Suharto) ขึ้นมาใช้อำนาจ และกลับมาเริ่มดีขึ้นหลังการสิ้นสุดอำนาจของซูฮาร์โต นโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซียในปัจจุบันนั้นเป็นอิสระและไม่ขึ้นอยู่กับมหาอำนาจใด โดยมุ่งส่งเสริมระบบโลกหลายขั้วอำนาจและบทบาทสำคัญขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งรัสเซียเองก็มีนโยบายที่สอดคล้องกัน รัสเซียเน้นให้ความสำคัญกับอินโดนีเซียในฐานะชาติมหาอำนาจในอาเซียนและเป็นผู้นำของประเทศมุสลิมของโลก ซึ่งภายในรัสเซียเองก็มีประชาชนมุสลิมรัสเซียกว่า 20 ล้านคน และปัจจุบันรัสเซียก็เป็นผู้สังเกตการณ์ในองค์กรการประชุมแห่งอิสลาม (OIC) ที่ต้องการให้อินโดนีเซียสนับสนุนเพื่อให้รัสเซียได้เข้าเป็นสมาชิกองค์กรนี้ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรมของทั้งสองฝ่ายเริ่มจากการที่อินโดนีเซียได้ซื้ออาวุธจากรัสเซีย เพื่อเป็นการตอบโต้สหรัฐอเมริกาที่ทำการปิดอ่าว และห้ามการขายอาวุธให้แก่อินโดนีเซียด้วยข้อหาละเมิดสิทธิมนุษยชนในปี ค.ศ. 1999 ต่อมา การเยือนรัสเซียอย่างเป็นทางการของประธานาธิบดีเมกาวาตี (Megawati) ในปี ค.ศ. 2003 ได้เป็นการตอกย้ำความสนใจของอินโดนีเซียที่มีต่อการทหารของรัสเซียเป็นอย่างมาก โดยอินโดนีเซียขอให้รัสเซียเข้าไปช่วยพัฒนาเทคโนโลยีการทหารของตน และความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายยิ่งใกล้ชิดมากขึ้นไปอีก เมื่อประธานาธิบดีซูชิโล ยุดโดโน (Susilo B. Yudhoyono) ของอินโดนีเซียได้เดินทางไปเยือนรัสเซียอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 2006⁸⁶ โดยได้ออกแถลงการณ์ร่วมกับประธานาธิบดีปูตินในการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีของทั้งสองฝ่ายในหลายมิติ ได้แก่ การสำรวจอวกาศ โครงการพลังงานนิวเคลียร์ การท่องเที่ยว ความตกลงเรื่องการเดินทางระหว่างกัน เทคโนโลยีการทหาร ด้านการศึกษาและด้านอุตสาหกรรม ต่อมาในปี ค.ศ. 2007 รัสเซียได้เซ็นสัญญาซื้อขายอาวุธกับอินโดนีเซีย ซึ่งมีมูลค่าสูงถึง 1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ⁸⁷ ส่วนความร่วมมือทางด้านการค้ายังมีไม่มากนัก โดยเฉลี่ยแล้วต่อปีอยู่ที่ประมาณ 600 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

10. ประเทศบรูไน ประเทศนี้ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1991 โดยบรูไนมองรัสเซียว่าเป็นผู้มีบทบาทในการถ่วงดุลอำนาจในเอเชีย ส่วนการพบปะกันในระดับประมุขของรัฐนั้น ทั้งประธานาธิบดีวลาดีมีร์ ปูติน และสุลต่าน ฮัสซานาล โบลเกียห์ (Hassanal Bolkiah) ได้พบกันสองครั้งคือการประชุม

⁸⁶ http://www.indonesia.mid.ru/relat_e_02.html

⁸⁷ <http://en.rian.ru/world/20101015/160959277.html>

APEC ในปี ค.ศ. 2000 และสุดผ่านบรูไนเมื่อรัสเซียในปี ค.ศ. 2005 และล่าสุดในปี ค.ศ. 2008 ได้มีการก่อตั้งสถานทูต รัสเซียประจำกรุงบันดาเสรีเบกาวันขึ้น⁸⁸ ซึ่งถือว่าเป็นประวัติศาสตร์หน้าใหม่ในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยรัสเซียนั้นต้องการช่วยบรูไนเรื่องพลังงานและการทหาร

เห็นได้ชัดว่าความสัมพันธ์แบบทวิภาคีระหว่างรัสเซียกับประเทศสมาชิกอาเซียนนั้นมีจุดเริ่มต้นและเงื่อนไขที่ แตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่จะเริ่มต้นด้วยดี และชะงักลงในช่วงการล่มสลายของสหภาพโซเวียต นโยบายต่างประเทศ ใหม่ของปูติน และสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลังปี ค.ศ. 2000 ได้ส่งเสริมให้รัสเซียมีโอกาสเข้าไป กระชับความสัมพันธ์กับชาติอาเซียนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะทั้งสองฝ่ายมีผลประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคืออาเซียนได้ กลายเป็นศูนย์อำนาจใหม่ที่มีผลอย่างมากต่อผลประโยชน์ของรัสเซียในภูมิภาคเอเชีย ส่วนรัสเซียก็ได้กลายเป็นผู้ รับประกันความมั่นคงทางการเมืองและพลังงานให้แก่อาเซียน

ถึงแม้ว่าแนวโน้มความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายจะดีขึ้นมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของอาเซียนกับ ประเทศอื่น เช่น จีน ญี่ปุ่นหรือแม้แต่สหรัฐฯ กลับปรากฏว่าบทบาทของรัสเซียมีอิทธิพลน้อยที่สุด ทั้งนี้เพราะมีปัจจัย หลายอย่างที่เป็อุปสรรค ซึ่งรัสเซียก็ทราบดีและกำลังพยายามแก้ไขอยู่

ปัญหาและอุปสรรคความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับอาเซียน

1. ทั้งสองฝ่ายมีความรู้จักและเข้าใจกันน้อยมาก โดยเฉพาะในภาคประชาชนนั้น ชาวอาเซียนส่วนใหญ่ยังเข้าใจ ว่ารัสเซียคือสหภาพโซเวียตและยังเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ ส่วนชาวรัสเซียที่ไม่เคยมาท่องเที่ยวในชาติอาเซียนก็ยัง เข้าใจว่าเป็นภูมิภาคที่มีความล้าหลังและยังไม่พัฒนา ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลรัสเซียจึงได้ใช้ความพยายามอย่างมาก ในการ สร้างภาพลักษณ์และความเข้าใจที่ถูกต้องต่อรัสเซีย โดยผ่านศูนย์รัสเซียของกองทุนรัสเซียที่มีรกายได้รัฐบาลรัสเซีย ซึ่งเป็น ศูนย์เผยแพร่วัฒนธรรมรัสเซีย ณ ต่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันมีศูนย์รัสเซียทุกทวีปทั่วโลก โดยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มี อยู่สองที่ด้วยกันคือ ที่ประเทศอินโดนีเซียและประเทศไทย นอกจากนี้ รัฐบาลรัสเซียยังสนับสนุนให้ภาคประชาชน รัสเซียรู้จักและเข้าใจอาเซียนมากขึ้น โดยการเปิดศูนย์อาเซียนที่เป็นแหล่งความรู้ของประเทศอาเซียนขึ้นในปี ค.ศ. 2010 ที่มหาวิทยาลัยแห่งความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (MGIMO) ที่กรุงมอสโก ยิ่งไปกว่านั้น รัฐบาลรัสเซียยังได้ สนับสนุนให้นักศึกษาจากชาติอาเซียนไปศึกษาในรัสเซียมากขึ้น ทั้งนี้เพราะบัณฑิตกลุ่มนี้ถือเป็นกลไกสำคัญในการ พัฒนาความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายในอนาคต

2. การขาดบรรยากาศในการลงทุนและทำการค้าระหว่างกัน ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายจะดีขึ้นมาก แต่ปัญหาหลักที่สำคัญคือประเด็นทางด้านเศรษฐกิจที่ยังมีความเกี่ยวข้องกันน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศ

⁸⁸ http://www.bt.com.bn/home_news/2008/12/05/russia_to_set_up_embassy_in_brunei_darussalam

มหาอำนาจอื่นๆ ทั้งนี้เพราะรัสเซียไม่ได้มีโครงการขนาดใหญ่ในอาเซียนเหมือนที่จีนและญี่ปุ่นมี นอกจากนี้ การทำธุรกิจของนครรัสเซียก็ไม่ได้ได้รับแรงผลักดันจากรัฐบาลมากนักจึงทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ ยิ่งไปกว่านั้น รูปแบบการค้าของรัสเซียก็มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากประเทศอื่น ซึ่งชาติอาเซียนมองว่ามีอุปสรรคและเป็นการกีดกันทางการค้ามากเกินไป จึงทำให้ไม่มีแรงจูงใจในการทำการค้าระหว่างกัน เพื่อแก้ปัญหานี้ ผู้นำทั้งสองฝ่ายจึงได้ริเริ่มการจัดงานประชุมนักธุรกิจอาเซียน-รัสเซีย (ASEAN-Russia Business Forum) ขึ้นในปี ค.ศ. 2000 เพื่อสร้างบรรยากาศในการทำธุรกิจร่วมกัน รวมทั้งรัสเซียได้พยายามปฏิรูประบบตลาดของตัวเองให้เป็นสากลมากขึ้น ซึ่งล่าสุดเมื่อปี ค.ศ. 2011⁸⁹ ก็ได้กลายเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO) ไปแล้ว

แนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับอาเซียนในอนาคต

ในอนาคตนั้น รัสเซียและอาเซียนจะมีความสัมพันธ์ที่ดีในหลายๆ มิติ กล่าวคือเรื่องการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคนั้น ทั้งสองฝ่ายจะยังคงยึดถือแนวทางเดิมต่อไป นั่นคือรัสเซียต้องการอาเซียนในฐานะผู้ช่วยผลักดันตนเข้าไปในองค์กรความร่วมมือต่างๆ ในเอเชีย-แปซิฟิกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนอาเซียนก็ยังคงต้องการบทบาทของรัสเซียในการถ่วงดุลกับมหาอำนาจอื่น และส่งเสริมบทบาทของอาเซียนต่อไป ส่วนทางด้านการค้าและการลงทุนและภาคสังคมนั้น มีแนวโน้มว่าจะพัฒนามากขึ้นเพื่อตอบสนองประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนหรือเออีซี (ASEAN Economic Community: AEC) ในปี ค.ศ. 2015 ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพลังงาน สินค้าเกษตร อาวุธ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การรับมือภัยธรรมชาติ การคมนาคม การเงินการธนาคาร หรือการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายจะเพิ่มมากขึ้นหรือน้อยลงนั้นก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้ด้วย

1. สถานะของประชาคมอาเซียน การรวมกลุ่มเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community: AC) ในปี ค.ศ. 2015 นั้นเป็นเรื่องที่ท้าทายมากที่สุดของอาเซียน เพราะการสร้างตลาดร่วมกันนั้น ยังมีปัญหาและอุปสรรคในเชิงโครงสร้างมากมาย ทั้งความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจที่มีช่องว่างระหว่างกันสูงมาก รวมทั้งการเมืองภายในกลุ่มประเทศอาเซียนและความขัดแย้งเรื่องดินแดนระหว่างกันก็เป็นปัญหาที่ยังแก้ไขไม่ได้ นอกจากนี้ การรับรู้ถึงความเป็นประชาคมเดียวกันของประชาชนในอาเซียนก็ยังมีอยู่น้อยมาก ถ้าอาเซียนไม่ได้เตรียมพร้อมรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้น อาจจะเป็นไปได้ว่าประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะนำมาซึ่งปัญหามากกว่าความร่วมมือ และนั่นก็จะทำให้บทบาทของอาเซียนลดน้อยลง จนเป็นสาเหตุให้รัสเซียถอยห่างจากภูมิภาคนี้ได้

---

⁸⁹ <http://lenta.ru/news/2012/07/09/wto/>

2. การเกิดขึ้นมาขององค์กรใหม่ๆ ในภูมิภาค นอกจากปัญหาของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่กล่าวแล้ว บทบาทของอาเซียนในอนาคตอาจถูกบั่นทอนลงได้ ด้วยองค์กรต่างๆ ที่อาเซียนได้ร่วมสร้างขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็น APEC ASEM หรือแม้แต่ EAS ที่นับวันว่าเริ่มมีบทบาทมากขึ้นและมีสมาชิกร่วมมากขึ้น ดังนั้น ชาติอาเซียนจึงต้องรู้จักจัดการบริหารอำนาจของตนเองในองค์กรเหล่านี้ให้ดี เพราะมิฉะนั้นแล้วองค์กรอาเซียนในอนาคตอาจจะมีบทบาทน้อยกว่า องค์กรที่เกิดขึ้นทีหลังได้

3. การแข่งขันระหว่างมหาอำนาจระหว่างจีนและสหรัฐฯ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องทะเลจีนใต้ นั้น นับวันทั้งสองฝ่ายจะมีการแข่งขันกันสูงขึ้น ซึ่งจุดแห่งอำนาจนี้จะเป็นตัวแปรสำคัญในอนาคตที่จะดึงรัสเซียเข้ามา หรือทำให้หลุดจาก วงโคจรในเอเชียตะวันออกไปเลยก็เป็นได้

การสัมมนาโต๊ะกลม “มุมมองที่มีต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับสหพันธรัฐรัสเซีย:
เอเปกในปี พ.ศ. 2555 และการประมวลภาพรวมของการสถาปนาสหภาพศุลกากรระหว่างรัสเซีย-ไทย”

Roundtable Seminar on “Perspectives on Economic Relations between Thailand and the Russian Federation:
APEC 2012 and an Overview on the Establishment of a Thai-Russian Customs Union”

อังเดร ยู. ปลาม

Andrey Y. Plam

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นมุมมองของ ฯพณฯ อังเดร ยู. ปลาม เอกอัครราชทูตรัสเซียประจำประเทศไทย ที่มีต่อทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง รวมทั้งประเด็นที่สัมพันธ์กับสมาคมเอเปกในปี พ.ศ. 2555 และเรื่องการก่อตั้งสหภาพศุลกากรระหว่างไทยกับรัสเซีย

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับไทยนั้น มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันมาครบ 115 ปีในปี พ.ศ. 2555 นี้ โดยมีการทำข้อตกลงทางการค้าต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 และกำลังจะมีการทำข้อตกลงทางการค้าฉบับใหม่ในเร็วๆ นี้ ทั้งนี้มูลค่าการค้าระหว่างกันในปี พ.ศ. 2554 ประมาณ 5.9 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นมูลค่าที่สูงขึ้นกว่าปีก่อนหน้าถึงร้อยละ 42

นอกจากนั้น ประเทศทั้งสองยังมีศักยภาพของความร่วมมือและร่วมลงทุนทางเศรษฐกิจระหว่างกันหลายมิติ อาทิ ผลิตภัณฑ์เครื่องอะไหล่รถยนต์ อุตสาหกรรมก๊าซและน้ำมัน การต่อเรือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีอวกาศ และการสื่อสาร การขนส่งทางรถไฟและทางอากาศ นาโนเทคโนโลยี พลังงานแสงอาทิตย์ เทคโนโลยีชีวภาพและอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริษัทธุรกิจรัสเซียสนใจเข้าร่วมในอภิมหาโครงการของรัฐบาลไทย อาทิ ด้านพลังงานและโครงสร้างพื้นฐาน หรือร่วมกิจการสำรวจทรัพยากรน้ำมันและก๊าซในประเทศที่สาม ร่วมกิจการอุตสาหกรรมเครื่องอะไหล่รถยนต์ การลงทุนในธุรกิจการก่อสร้างและเกษตรกรรม และด้านนาโนเทคโนโลยี รวมทั้งยังมีโอกาสร่วมมือเป็นหุ้นส่วนทางธุรกิจในภูมิภาคต่างๆ ของรัสเซีย นอกจากนี้ส่วนใหญ่มักประกอบกิจการอยู่ในมอสโกและเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก อาทิ เช่น ในไซบีเรียและในภูมิภาคตะวันออกไกล

โดยเฉพาะในวาระที่จะมีการประชุมเอเปกอย่างเป็นทางการร่วมกับการประชุมเจ้าหน้าที่บริหารระดับสูงของเอเปกในรัสเซียเป็นครั้งแรกระหว่างวันที่ 7-8 กันยายน พ.ศ. 2555 รัสเซียคาดหวังจะก่อให้เกิดความร่วมมือกันในทุกทาง อาทิ ด้านแนวทางการรวมตัวกันทั้งในระดับโลกและภูมิภาคในระยะยาว การเติบโตอย่างยั่งยืน การขจัดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และการสร้างความเชื่อมั่นด้านห่วงโซ่อุปทาน เป็นต้น ที่

สำคัญคือต้องสามารถสร้างหลักประกันด้านความมั่นคงทางทหารให้กับมวลมนุษยชาติด้วย ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นโลกาภิวัตน์ ความมั่นคงด้านพลังงานและทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาเทคโนโลยี การพัฒนาภูมิภาคที่ห่างไกลในเอเปก รวมทั้งด้านการศึกษาและบทบาทที่เปลี่ยนไปของสตรี เป็นต้น

ส่วนประเด็นสหภาพศุลกากรเบลารุส คาซัคสถานและรัสเซีย ซึ่งเริ่มมีผลตั้งแต่ 1 มกราคม พ.ศ. 2553 นั้น นับเป็นขั้นตอนแรกที่จะสร้างพันธมิตรทางเศรษฐกิจในลักษณะเดียวกับสหภาพยุโรปในระหว่างประเทศอดีตสหภาพโซเวียต ทั้งนี้โดยมีประเทศทาจิกิสถาน ยูเครน คีร์กีซสถาน สนใจเข้าร่วม ต่อมาเมื่อ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2554 เบลารุส คาซัคสถานและรัสเซียก็ได้ตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อเตรียมการสร้างสหภาพยูเรเชียในปี พ.ศ. 2558 ต่อไป โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ คาดหมายว่าสหภาพศุลกากรจะช่วยให้ตลาดส่งออกมีขนาดใหญ่ขึ้น การขนส่งที่สะดวกรวดเร็ว และค่าใช้จ่ายถูกลง รวมทั้งการลงทุนต่างประเทศโดยตรงจะน่าดึงดูดใจมากขึ้น

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับสหพันธรัฐรัสเซีย, เอเปกในปี พ.ศ. 2555, สหภาพศุลกากรเบลารุส คาซัคสถานและรัสเซีย

AN ABSTRACT

This article represents a perspective of His Excellency Andrey Y. Plam, Ambassador of the Russian Federation to Thailand, on the directions of the relationship between the two countries, as well as on issues relating to APEC in 2012 and the establishment of a Thai-Russian Customs Union.

The year 2012 marks the 115th anniversary of the establishment of diplomatic relations between Russia and Thailand. The two countries have continually maintained trade agreements since 1970 up to the present, and a new agreement will soon be concluded. The value of bilateral trade in 2011 was about 5.9 US\$ billion, which represented a 42 per-cent increase over that of the previous year.

In addition, the two countries possess a potential for economic and investment cooperation in various areas, including automobile parts, natural gas and oil, ship-building, environmental conservation, space technology and communication, rail and air transport, nanotechnology, solar energy, and biotechnology, among others. In particular, Russian business firms are interested in the Thai government's megaprojects, such as those on energy and infrastructure development. They are also interested in joint exploration of oil and gas resources in third countries, joint ventures in automobile parts industry, and investment in the construction business and agriculture, as well as nanotechnology. There are also opportunities for cooperation in the form of business partnerships in Russia's various regions, such as Siberia and the Russian Far East, whereas the majority of such ventures have concentrated in Moscow and St. Petersburg.

Especially on the occasion of APEC meeting jointly with the convening of the APEC's senior executive officials for the first time in Russia on 7-8 September 2012, Russia expects that this results in further cooperation on all fronts, including long-term integration at the global as well as regional level, sustainable growth, elimination of barriers to trade and investment in SMEs, and the building of confidence in the supply chains. It is significant that military security can be created for all humankind, together with exchange of knowledge on globalization, energy and human resource security, technological development, development of remote regions in the APEC, education, and the changing role of women.

The customs union of Belarus, Kazakhstan, and Russia, which has become effective since 1 January 2010, represents a first step towards the creation of a business alliance similar to the European Union among the states of the former Soviet Union. Now Tajikistan, Ukraine, and Kyrgyzstan have expressed their interest in joining the

customs union. On 19 December 2011 Belarus, Kazakhstan, and Russia set up a joint committee to make a preparation for the establishment of a Eurasian Union in 2015, whose central purpose is enlarge the export market, with more rapid and cheaper transport, as well as a more attractive environment for foreign direct investment.

Key words: Economic relations between Thailand and the Russian Federation; APEC in 2012; and Belarus, Kazakhstan, and Russia Customs Union

**Roundtable Seminar “Economic Relation Perspectives of Thailand and the Russian Federation: APEC 2012
and the Over-View on the Establishment of the Thai-Russian Customs Union”**

Andrey Y. Plam*

It is my great pleasure and honor to address the participants of today’s Seminar, organized by the Thai-Russian Business Council and the Thai-Russian Chamber of Commerce.

The current year is the 115th from the date of establishment of diplomatic relations between the Russian Federation and the Kingdom of Thailand. Looking back and trying to analyze this significant period we would come to the conclusion that considerable progress has been made in bringing our countries closer both in political and economic spheres. In spite of the fact that both our countries had to face a lot of difficulties recently, we have managed to keep the valuable heritage which was accumulated during the long years of our cooperation. Moreover, we have brought our relationship to a new level.

Today our trade and economic relations are based on the Trade agreement of 1970 which provides most favorable treatment for both countries in bilateral trade and we believe that the new bilateral Trade Agreement which is being negotiated at present will be signed in the near future. It is hard to overestimate the importance which mutually beneficial trade has played and continues to play in fostering stronger relations between our two countries. Trade has been bringing us closer and has been helping us to get to know each other better.

Speaking about our economic relations I should emphasize that Thailand remains Russian’s leading trading partner among 10 ASEAN countries with an annual turnover of nearly 5,7 billion USD.

---

* Minister-Counsellor Embassy of the Russian Federation

Basic products of Russian export to Thailand are: crude oil, rolled steel and scrap metal, fertilizers, gems, wood, pulp and paper. Russia imports from Thailand automotive spare parts, electronic products, rice, sugar, seafood, rubber and many other goods. The statistics for last year shows an increase of 41,85% in Russian-Thai trade volume over the last year. Thailand's export to Russia rose by 49% while our export to your country rose by more than 40%.

Unfortunately, during first four months of this year the trade turnover between our countries fell by more than 24%. Russian exports dropped by almost 25%, while Thai exports to Russia by more than 21%. The main reason is the biggest flood in the history of Thailand that severely affected Thai economy. At the same time influence of the global economic crisis and subsequent recession of world production are the most dangerous factors which disturb our increasing cooperation.

However, the huge potential of Thai-Russian trade has not yet been fully realized. There is still much room for the expansion of Thai exports to Russia as Thailand is known in the world market for its high quality and competitively priced goods. In turn Russia can offer to Thailand many interesting high-technology products. Realization of all these opportunities should be the basis of our active trade and economic cooperation in future.

One of our main targets is to further expand the range of goods and services traded between our countries and improve existing trade indicators.

From our point of view, there is also high potential for economic cooperation and joint investment between the two countries in different areas, such as automotive and spare parts production, gas and oil industry, ship-building, environment protection, information and space technology, air and rail transportation, nanotechnology, solar energy, biotechnology and many others.

We believe there is opportunity for participation of Russian companies in some of the Mega-projects, announced by the Thai Government, especially those pertaining to energy and infrastructure, or joint exploration of

gas and oil resources in third countries. Joint manufacturing of automobile spare parts, investment in agriculture and construction business, bio- and nanotechnologies in Russia may also be of interest to Thai companies.

I also see the broad potential for cooperation in various fields between Thai companies and business partners located in various regions of the Russian Federation. Today most of Thai-Russian trade is conducted through Moscow and St. Petersburg, whereas the vast business potential of other regions of Russia, like Siberia and the Far East remains largely un-tapped.

There are also good opportunities for both Russia and Thailand to join efforts in the implementation of large scale regional projects in the fields of transport, energy and development of natural resources within the frameworks of ASEAN, UNESCAP and APEC.

The Trade Representation of Russia provides valuable assistance to Thailand business partners in a wide range of issues related to trade and economic partnership with Russian companies.

In an effort to support Russian companies, stimulate joint business activity and also to render assistance for Russian high-technology products to penetrate the Thai market, the Russian side holds regular meetings and consultations with representatives of the leading Thai scientific agencies: National Science and Technology Development Agency, National Genetic Engineering and Biotechnology Center, National Innovation Agency, National Nanotechnology Centre etc.

We are pleased to note that the positive trends existing today in every aspect of Thai-Russian Trade and economic relations are reflected in the corresponding growth of bilateral organizations of the private sector of both countries. The Thai-Russian Chamber of Commerce as well as the Thai-Russian and Russian-Thai Business Councils are growing in strength as well as in numbers. It is noteworthy that some of Thailand's leading and most influential business groups such as CP, Siam Cement, Siam Steel, Loxley and many others are currently active members of these

organizations. I would like to take this opportunity to thank the members of the TRCC and T-RBC for their meaningful contribution to the development of our bilateral trade and economic cooperation.

On September 7-8, 2012 the APEC CEO Summit will be held for the first time in Russia, on Russky Island, Vladivostok. More than 700 chief executives of major Asia-Pacific companies are expected to take part in the event.

As the APEC host economy for 2012, Russia has outlined the agendas for both the official APEC meetings and the APEC CEO Summit. Russia has built upon work accomplished in previous APEC years' priorities, which are reflected in the topics selected for discussion in September. At previous APEC meetings, business and government leaders have deliberated issues such as simplification of trade procedures (Tokyo, 2010) and convergence of market regulation rules and standards (Honolulu, 2011) under the broader heading of regional economic integration. To further develop these topics in Vladivostok in 2012, Russia proposes discussing the long-term prospects of regional and global integration, sustainable growth and new challenges to trade and investment liberalization, elimination of trade and investment barriers for small and medium-sized enterprises, and establishment of reliable supply chains.

A priority for APEC 2012 will be to intensive cooperation in the innovations aspect of the post-crisis strategy for economic growth, a subject that has been traditionally on the agenda of previous APEC meetings. Another key priority in discussions at the APEC CEO Summit 2012 – ensuring personal human security – will be evaluated through the prism of strengthening food security.

CEO Summit sessions will concentrate on issues that are most relevant at this stage in the evolution of APEC, including globalization, energy security and human resources as the key elements of economic development. Participants will engage in focused discussion and seek solutions to problems related to securing resources for development, as well as the problems of technological development, the prospects for development of remote regions in APEC economies, and the issues of education and changing roles for women in the world today.

The two days of the CEO Summit will be devoted to an exchange of ideas between business and government leaders on the advantages and adverse effects of economic integration, the prospects for global and regional currencies, infrastructure development for economic growth, and the future of capitalism in general. Other sessions will include focus on the development of cities in a rapidly changing world, the emergence and role of transnational corporations, and the growth of the middle class in emerging markets.

Taking into consideration one of the topics of our seminar, let me tell you a few words about The Customs Union between Belarus, Kazakhstan, and Russia.

The euphoria of independence after the collapse of the Soviet Union destroyed economic relations between countries that previously shared a common market. Each independent country faced many difficulties in the development of its economy. The first step towards economic integration was made in 1994 when a Free Trade Zone Agreement was signed by 12 CIS countries. It shaped a basis for integration of the CIS countries' economies but due to differences in the level of economic development and political considerations some countries joined the Agreement on a temporary basis. The second step was the establishment of EurAsEC on October 10, 2000 in Astana by presidents of Belarus, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Russia, and Tajikistan.

The next step in the integration process is the creation of a Customs Union between Belarus, Kazakhstan, and Russia.

In accordance with a Treaty signed on October 6, 2007 the Russian Federation together with Belarus and Kazakhstan have agreed to form a Customs Union, which involves the creation of a common customs territory. Within its boundaries all customs duties and other economic restrictions will be abolished, with the exception of special anti-dumping or compensatory protective measures. The highest authority of the Union is the Inter-State Council, presided over by the heads of States and heads of Governments of its members. The permanent governing

body which oversees the affairs of the Union between the Inter-State Council's sessions is the Customs Union Commission.

The main difference of the Customs Union from previous economic integration arrangements is the formation of a super-national body - the *Customs Union* Commission which will decide on Common External Tariffs and other integration related issues.

The Customs Union between Belarus, Kazakhstan, and Russia was officially launched on January 1, 2010 as a first step towards forming a broader EU-type economic alliance of former Soviet states.

Currently several other CIS countries are considering joining the Customs Union as well. For example:

- Leaders of [Tajikistan](#) have voiced their interest to join the union at some stage.
- In May 2011 Ukraine's President Yanukovich stated that Ukraine is "searching for mechanisms of cooperation that will allow us to work with the customs union to the extent which [Ukrainian laws](#) and our obligations to world organizations such as the [World Trade Organization](#) allow".
- In October 2011, the acting prime minister of [Kyrgyzstan](#) has announced that the country will join the union, and that the process has been agreed with the prime-ministers of the other member states.

On 19 November 2011 Belarus, Kazakhstan, and Russia put together a joint commission on fostering closer economic ties, planning to create a [Eurasian Union](#) by 2015.

Positive Effects of the Customs Union:

- Greater Market Size for Exports
- Lower Cost and Easier Transportation
- More attractive for Foreign Direct Investment (FDI) and Joint Ventures in non-raw material sectors

In accordance with the statistics data of Thai Ministry of Commerce the trade turnover between the Union and Thailand in 2011 increased by 42% up to 5,9 billion USD. Export to Thailand rose by more than 39% to 4,65 billion USD, import from Thailand rose by 45,45% to almost 1,25 billion USD.

In conclusion I would like to stress, that there are real prospects for an increase in trade in both absolute and percentage terms. We would like to hope that the obstacles and difficulties in our business cooperation will be eliminated and it will develop for the benefit of our two nations.

Let me wish the Thailand and Russian sides every success in their endeavors for the benefits of bilateral economic and business cooperation.
